Muziek uit de Collegiale Kerk van Tongeren

Music from the Collegiate Church in Tongeren

m) f) m)

Monumenta Flandriae Musica

3

Muziek uit de Collegiale Kerk van Tongeren

Music from the Collegiate Church in Tongeren

Monumenta Flandriae Musica

Adviescommissie / Editorial Board: Ignace Bossuyt, Eric Jas, Karel Moens, Rudolf Rasch, Eugeen Schreurs, Philippe Vendrix

Hoofdredactie / Editor-in-chief: Eugeen Schreurs

Eindredactie / Final Editors: Martine Sanders, Karolien Selhorst

Deel 3 / Part 3

Muziek uit de Collegiale Kerk van Tongeren

Music from the Collegiate Church in Tongeren

ca. 1300 - 1600

Met de reeks Monumenta Flandriae Musica wil de Alamire Foundation, internationaal centrum voor de studie van de muziek in de Lage Landen, een selectie van Vlaamse muziek van de late Middeleeuwen tot 1800 in een moderne, kritische uitgave beschikbaar stellen voor musici en musicologen.

The Alamire Foundation, international centre for the study of music in the Low Countries, offers both scholars and musicians a selection of Flemish music from the late Middle Ages to 1800 in a modern, critical edition: Monumenta Flandriae Musica.

Muziek uit de Collegiale Kerk van Tongeren

Music from the Collegiate Church in Tongeren

ca. 1300 - 1600

Ediderit

Eugeen Schreurs

Leuven - Peer

2000

Deze uitgave werd mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Vlaamse Gemeenschap.

This edition was made possible by the financial support of the Flemish Community.

Lay-out: Vaes Grafische Producties
Vertaling/Translation: Stratton Bull
Muziekzetwerk/Musical Typesetting: Ascolta

© 2000 Copyright by Alamire, POB 45, 3990 PEER BELGIUM,
www.alamire.com
Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opname of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission of the publisher.

ISBN 90 6853 147 6
D/2000/4169/6

Inhoud / Contents

Woord vooraf	VII
Organisatie van het muziekleven in de Tongerse collegiale kerk van Onze-Lieve-Vrouw	IX
Muziek voor de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Tongeren	XI
Kritisch bericht bij de transcripties	XIII
Teksten, vertalingen en kritische commentaar bij de tekst	XVIII
Bijlagen	XXII
Noten	XXVI
Illustraties/Ilustrations	XXVII
Foreword	XXXI
Organisation of musical life in the Tongeren collegiate church of Our Lady	XXXIII
Music for the Church of Our Lady in Tongeren	XXXV
Critical report for the transcriptions	XXXVII
Texts, translations and critical report for the texts	XLII
Appendixes	XLVI
Notes	L
TRANSCRIPTIE / TRANSCRIPTION	
1. Lectio. In Nativitate Domini (Anonymus)	1
2. De plus souvent (Anonymus)	4
3. Verbum tuum / In cruce (Johannes Rondelli)	5
4. O beata infancia (Anonymus)	10
5. Puer nobis nascitur (Anonymus)	13
6. Haec est virgo sapiens (Nicolaus Geszin)	14
7. Usquequo Domine (D. Curingen)	24
8. Tribulatio et angustia (Nicolaus Geszin)	37
9. In deliciis tuis (Anonymus)	44
10. Missa Surge propera (Hubertus Naich)	46

Woord vooraf

Tongeren is een van de vele steden in de Lage Landen waarvan het muziekverleden tot voor kort nooit systematisch werd onderzocht. Lange tijd namen sommigen aan dat er in Tongeren vóór 1800 geen professioneel muziekleven had bestaan. Een archivalisch georiënteerde musicologische studie, waarbij alle historische en muzikale bronnen centraal stonden, heeft echter het tegendeel aangetoond. Tot 1797, het jaar waarin de Fransen eeuwenoude instellingen en stichtingen ophieven, werd de muziek zelfs in hoofdzaak uitgevoerd door professionelen. Juist bij de heropening van de kerken vanaf 1802 werd zelfs de kerkmuziek toevertrouwd aan koren en orkesten die grotendeels waren samengesteld uit 'amateurs' (1).

Het vermelde systematische onderzoek leverde niet alleen namen van componisten op, maar haalde ook heel wat onbekende muziek van onder het stof vandaan. Een verklaring daarvoor is te vinden in het feit dat de meeste bibliotheken en archieffondsen nooit vanuit een musicologische invalshoek werden onderzocht. Er bleek heel wat interessant materiaal bewaard te zijn, divers en vrij gelijkmatig gespreid over de periode van circa 1300 tot 1800. De hoeveelheid muziek was te uitgebreid om integraal te publiceren. In dit deel stellen we een selectie van de muziek van de late Middeleeuwen tot de Renaissance centraal. Daarmee willen we aantonen dat zelfs een middelgroot centrum als de Tongerse collegiale kerk kon beschikken over een gevarieerd en rijk repertoire.

Ons onderzoek was archivalisch georiënteerd, met de bedoeling de functionaliteit van de muziek uit het *ancien régime* beter te begrijpen binnen een ruimere liturgische, historische en ten dele zelfs socio-economische context (2). Dit soort van onderzoek is echter uitdeinend van aard door de noodzaak zowel in temporeel als in ruimtelijk-geografisch opzicht comparatief te werk te gaan. Soortgelijk onderzoek in andere steden is uiteraard nodig om een meer diepgaand beeld te verwerven van het weefsel van het muziekleven in de Lage Landen. Aspecten als opleiding, mobiliteit en vooral ook uitvoeringspraktijk kunnen er in ieder geval beduidend beter door begrepen worden. Dat wordt onder meer bevestigd door studies die aan de onze voorafgingen (Gilbert Huybens in Leuven, Alfons De Witte en Reinhard Strohm in Brugge, Kristine Forney en Godelieve Spiessens in Antwerpen), ermee samenliepen (Barbara Haggh en Lewis Baratz in Brussel), of erop volgden (Bruno Bouckaert in Gent). Die studies vormen de essentiële bouwstenen voor een nieuwe, nog te schrijven muziekgeschiedenis van de (Zuidelijke) Nederlanden. Edities als deze, met onuitgegeven muziek, vormen de basis voor bijkomend stilistisch onderzoek en verrijken ons muziekpatrimonium vaak op verrassende wijze.

Tot slot houd ik eraan om uitgeverij Alamire (Peer) en de Alamire Foundation (Leuven) te danken voor hun niet aflatende inspanningen om dit soort innovatief muziekwetenschappelijk werk te steunen en zo mee uitstraling te geven aan het muziekverleden van Vlaanderen. Ook Jeanine De Landtsheer en Andries Welkenhuysen van het departement Klassieke Filologie van de Katholieke Universiteit Leuven wil ik oprecht danken voor hun transcripties, vertalingen en adviezen. Karl Kügle (University of Hongkong) dank ik voor de transcripties van de eerste twee werken (*Lectio in Nativitate Domini* en het virelai *De plus souvent*) alsook voor de toelichting en de kritische commentaar erbij. Eric Jas (Rijksuniversiteit Utrecht, Afdeling muziekwetenschap) was bereid de muziektranscripties kritisch door te nemen, waarvoor tevens welgemeende dank. Karolien Selhorst dank ik voor de hulp en het geduld bij de samenwerking.

Eugeen Schreurs
Alamire Foundation
FWO-Vlaanderen K.U.Leuven

Organisatie van het muziekleven in de Tongerse collegiale kerk van Onze-Lieve-Vrouw

Tongeren, de 'oudste stad van België' was een van de 'goede steden' (*bonnes villes*) van het onafhankelijke prinsbisdom Luik. Reeds in de 9de eeuw ontstond er in de Onze-Lieve-Vrouwekerk (3), volgens de overlevering de eerste kerk ten noorden van de Alpen toegewijd aan Maria, een kapittel van twintig kanunniken. De twee andere Tongerse kerken (Sint-Jan en Sint-Niklaas) en ooit kathedraal, en in mindere mate de kloosters werden gedomineerd door dit kapittel. Via talrijke giften en stichtingen, en mede ook door de in de 13de eeuw verworven aartsdiaconale bevoegdheid, kon deze kerk uitgroeien tot een rijke en machtige instelling (4).

Voor de verzorging van het dagelijkse officie waren de kanunniken tijdens de Middeleeuwen aanvankelijk zelf verantwoordelijk. Aangezien ze sedert de oprichting van het kapittel, volgens een overlevering in het jaar 804, in kloosterverband leefden en ze verplicht waren er te resideren, kan men veronderstellen dat de verzorging van de diensten over het algemeen behoorlijk was. In het begin van de 13de eeuw gingen de kanunniken in twaalf, weliswaar nog tezamen gelegen, ruime kanunnikenhuizen in de stad wonen. Daardoor verwierven ze een grotere vrijheid, maar het werkte ook het absenteïsme in de hand. Een aantal kanunniken verbleef na verloop van tijd zelfs niet meer in Tongeren, waardoor de thuisblijvende kapittelheren het officie niet altijd meer naar behoren konden verzorgen. Dat was dan ook de reden waarom er in de 13de eeuw twee vicarissen (letterlijk vervangers van kanunniken) in dienst werden genomen, onder meer om op gewone dagen in plaats van de kanunniken te psalmodiëren en ook het meer solistische gregoriaans voor hun rekening te nemen. Ze waren tevens verantwoordelijk voor de uitvoering van de steeds complexer wordende polyfonie, die geschoolde, professionele uitvoerders vereiste.
In de loop van de 14de en 15de eeuw werden via stichtingen meer dan dertig altaren opgericht, waardoor nog meer kapelaans en vicarissen konden worden aangenomen die moesten resideren en die de kanunniken onder meer bijstonden in de verzorging van de diensten in het hoogkoor. De kanunnik-cantor had het toezicht op het verloop van de diensten alsook op de verschillende groepen musici die zich moesten houden aan de voorschriften van de kerk. Die voorschriften staan nauwkeurig opgetekend in de *Liber ordinarius*, die aan een ketting als een *liber catenatus* permanent in het koor lag. Op de belangrijkste hoogdagen gingen deken en/of cantor voor, op andere feestdagen was dat de kanunnik van weekdienst (*hebdomadarius*). Op gewone dagen werden de vicarissen ingeschakeld om de koordiensten te leiden (*tenere chorum*) (5).

Het college van twintig kanunniken legde in de 15de eeuw de institutionele basis voor de organisatie van de muzikale opluistering van de dagelijkse getijden, van de missen en van de diverse extradiensten op de talrijke feestdagen. Vooreerst was er de vaste kern van zes vicarissen of geestelijke musici die, buiten hun vergoedingen voor muzikale prestaties, konden rekenen op de opbrengsten van een altaar waarvan zij rector waren en waaraan zij wekelijks twee (de zangmeester drie) missen moesten opdragen. Vanaf 1444 (bekrachtigd in 1448) waren er via incorporatie zes altaren bij pauselijke bul voorbehouden voor de vicarissen.
Het hoogst in aanzien stond de zangmeester of de succentor (afgeleid van het woord sub-cantor, maar in het Nederlands uitgesproken als *suksentor*), die zelf ook meezong, het geheel muzikaal moest leiden en de koralen onderrichtte in gregoriaans, polyfonie en contrapunt (zowel de theorie als de praktijk van de meerstemmige improvisatie). Dan volgde de organist die, als hij niet moest spelen op het grote orgel, het kleinere doksaalorgel of op een regaal, tevens meezong in het koor. De derde in rang was de bas, en ten slotte waren er nog drie 'gewone' vicarissen die vanaf de vroege 17de eeuw niet enkel zongen, maar eveneens een instrument (in hoofdzaak viool of cello) bespeelden (6).

Op de tweede plaats was er een groep van (meestal) wereldlijke musici die niet in vast dienstverband stonden. Het kapittel nam hen in dienst zolang er financiële middelen voorhanden waren; hun aantal schommelde tussen vijf en acht, en vooral op zon- en feestdagen werden ze ingeschakeld als extra-zangers. Vaak ging het om personen die al op een of andere

manier aan de collegiale waren verbonden, hetzij als een van de twee kosters, hetzij als een van de twee serviënten (volwassen misdienaars). Eerder uitzonderlijk ging het om een kapelaan die vroeger koraal was geweest. Deze groep van losse muzikanten werd nog aangevuld met externe musici op doortocht die op de belangrijkste hoogdagen hun diensten gedurende enkele dagen aanboden (7).

Naast deze twee groepen volwassenen waren er nog zes, vanaf 1504 acht en op het einde van de 16de eeuw soms zelfs meer dan tien koorknapen of koralen, in de archivalia uitzonderlijk *symphoniaci*, meestal *duodeni* of *dosserelen* genoemd. Deze laatste terminologie houdt verband met het beoogde, maar daarom niet altijd gehaalde aantal van twaalf (*duodeni/douserel*) koralen in de Luikse kathedraal. Vanaf jeugdige leeftijd (circa zes jaar) werden deze knapen, die zowel binnen de stad als ver erbuiten werden gerecruteerd, door de zangmeester opgeleid. Naast het vrijwel dagelijkse muziekonderricht in de zogenaamde koralenkamer, die boven de Romaanse kooromgang was gelegen, verzorgden zij mee de dagelijkse officies, de missen en andere plechtigheden. De muziektheorie en het muzikaal onderricht werden dus meteen omgezet in muziekpraktijk via dit dagelijkse 'concerteren'. Het rechtstreeks toetsen van theorie aan praktijk vormde ook de hoeksteen van de muziekopleiding. De koralen bleven meestal tot hun stemmutatie in dienst van het kapittel en sommigen wisten later als vicaris of als volwassen muzikant een plaats te verwerven in de Tongerse collegiale kerk. Het was eerder uitzonderlijk dat een koorknaap voortijdig werd afgekeurd. De verklaring daarvoor ligt waarschijnlijk in het feit dat erg selectief te werk werd gegaan bij de aanneming. Aangezien de ouders hun kind tijdelijk afstonden aan het kapittel en ze dus een jeugdige arbeidskracht moesten ontberen, ontvingen ze een aantal compensaties die een dienst als koraal aantrekkelijk moesten maken. Vooreerst kregen de koralen gratis onderricht in de kapittelschool en op latere leeftijd (circa veertien jaar) mochten degenen die het intellectueel aankonden de humaniora volgen in het klooster van de regulieren. Verder kregen de *duodeni*, zoals reeds werd vermeld, van de zangmeester muziekonderricht, zowel in het eenstemmige gregoriaans als in de polyfonie. Verder kregen de koorknapen ook een aantal vergoedingen in natura: kost, verblijf in kamers gelegen in de Romaanse ommegang, deelname aan verschillende verdelingen van brood, laken, sandalen, enzovoort. De ouders van de koralen ontvingen ten slotte een niet onbelangrijke hoeveelheid tarwe (gemiddeld twee mud) die toenam naarmate de knaap langer in dienst was (8).
Op belangrijke feestdagen van triplex-rang (een interessant voorbeeld is Sacramentsdag), konden ook ingehuurde speellieden als een aparte entiteit mee musiceren. Vooral tijdens processies was er ruimte voorzien voor die categorie van musici, waarmee de kerk echter eerder in een soort haat-liefde-relatie leefde. Ze bespeelden bijvoorbeeld snaarinstrumenten, stappend vóór het beeld van het Sacrament, of blaasinstrumenten vóór de stadsmagistraat. Instrumentalisten die meespeelden in het koor, wellicht samen met de zangers, zijn eerder uitzonderlijk. Zo werden in 1501 een vader en zijn twee zonen betaald om in het koor zink te spelen. Het is pas vanaf de 17de eeuw, met de opkomst van de concerterende muziek, dat ensemble-instrumenten als viool, cello, zink, trombone en fagot deel gingen uitmaken van het vaste muziekensemble van de kerk (9).

Tegen het einde van de 16de eeuw werden in het hoogkoor de getijden en de mis dus naar aloude gewoonte verzorgd door kanunniken en kapelaans, op hoogdagen op muzikaal vlak bijgestaan door twintig tot vierentwintig musici: vicarissen, koralen, losse musici en externe instrumentalisten. Het koor was op dat moment van het schip gescheiden door een koorafsluiting, ook wel doksaal genoemd, daterend uit de eerste helft van de 16de eeuw. Op dat verhoog, verbonden met het U-vormige koorgestoelte, namen de muzikanten geregeld plaats (*super odeo*), vooral voor de uitvoering van de meerstemmige muziek. De kanunniken konden als bevoorrechten het concerteren van hun muzikanten op het doksaal gadeslaan. Daar was ook plaats voor een kleiner koororgel (10).

Er werd echter niet alleen in het koor en op het doksaal gemusiceerd. Tijdens de belangrijkste feestdagen werden er processies georganiseerd in de kerk zelf (op zondag), of in de Romaanse kloostergang (bijvoorbeeld op de feestdag van Sint-Anna), in de stad (bijvoorbeeld met de kermis) en zelfs buiten de stad (Sacramentsdag). Bij speciale gelegenheden, zoals de keuze van een nieuwe deken of van een proost van het kapittel of bij de blijde intrede van een nieuwe prins-bisschop, zong en speelde men het *Te Deum*

wellicht volgens de *alternatim*-praxis: met afwisselend orgel en polyfonie *in organis et in discantu*, al dan niet met simultaan klokkengelui. Een aparte vermelding verdienen ook de missen die sinds het begin van de 16de eeuw uitsluitend door de zes vicarissen werden gezongen (het zogenaamde *membrum inter cantores*) en waarbij polyfonie en gregoriaans elkaar afwisselden. Op maandag zongen ze sinds 1529 om de twee weken na de metten een mis ter ere van de zeven smarten van Maria in de gelijknamige kapel. Verder zongen zij, eveneens sinds 1529, wekelijks op dinsdag de mis in de kapel van Sint-Anna, gelegen in de Romaanse ommegang, achter het koor van de kerk, en sinds 1511 op donderdag de mis in de kapel van het Venerabel Sacrament (11). Ten slotte liet de broederschap van Onze-Lieve-Vrouw zich evenmin onbetuigd want dagelijks werd het lof voor Maria meerstemmig opgeluisterd en op zaterdag verzorgde een vrij uitgebreide muziekkapel een mis voor Maria (12). De muziekuitvoeringen waren met andere woorden niet aan één plaats gebonden, maar men maakte naar behoren gebruik van de architectonische mogelijkheden die het gebouw bood (13).

Muziek voor de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Tongeren

Zowel voor de uitvoering van het gregoriaans als van de polyfone muziek, inclusief de orgelmuziek, moesten de kerkmusici een beroep kunnen doen op een uitgebreide collectie muziek. Het kapittel spaarde voor de opluistering van de talrijke diensten kosten noch moeite. De rijke collectie muziek die werd opgebouwd gedurende eeuwen, maar die slechts zeer fragmentair is bewaard gebleven, leren we via diverse wegen kennen (14). Vooreerst zijn er de rekeningen van de kerkfabriek. Vooral de kerkfabriek stond in voor de ‘decoratie’ van de kerk, deed regelmatig aankopen van muziek of liet muziekboeken herstellen. Ofschoon er talrijke lacunes zijn in de rekeningen en er gedurende bepaalde periodes door financiële problemen haast geen aankopen gebeurden, zijn de rekeningen de belangrijkste bron van informatie inzake het ontstaan van bewaarde en vooral ook verloren gegane handschriften. Het was echter niet altijd zo dat kerkmusici werden betaald voor het schrijven (componeren en kopiëren) van muziek, zodat lang niet alles werd opgetekend in de archivalia.
Bovendien werd een gedeelte van het repertoire geschonken aan de kerk, hetgeen ook slechts uitzonderlijk werd genotuleerd. De kapittelakten maken soms ook gewag van verwerving van muziek. Dit is echter slechts vanaf het einde van de 16de eeuw het geval. Helaas zijn uit de periode vóór 1600 geen muziekinventarissen bewaard gebleven. Wel is in de inventaris van 1708 nog sprake van ‘oude muziek’, waarmee men klaarblijkelijk refereert naar polyfonie zonder basso continuo (15).
Zoals gezegd is slechts een bijzonder kleine fractie van de collectie muziekboeken bewaard in het archief of in de bibliotheek van de voormalige collegiale. Het betreft hier voornamelijk boeken met gregoriaans (14de tot 18de eeuw), en enkele polyfone werken, waaronder een misboek uit het einde van de 16de eeuw, alsook enkele fragmenten van gregoriaans en van polyfonie, aangetroffen in de archivalia van de Tongerse collegiale en momenteel bewaard in het stadsarchief van Tongeren.
Een laatste mogelijkheid om composities van Tongerse zangmeesters te leren kennen, zijn muziek-

handschriften en muziekdrukken die vreemd zijn aan de collegiale, maar die wel werken bevatten van meesters die een zekere tijd in Tongeren hebben gewerkt of op een of andere wijze verbonden waren met de collegiale.

Teneinde een inzicht te krijgen in de evolutie van de muziekbibliotheek, verwijzen we naar bijlage 1 met een selectieve opsomming van vermelding van aankoop of herstel van muziekhandschriften in de archivalia. Tevens verwijzen we naar bijlage 2, waarin de nog in Tongeren bewaarde muziek wordt opgesomd. Ofschoon zoals gezegd niet alles werd opgetekend door de klerken en sommige vermeldingen bijvoorbeeld te vaag zijn om te kunnen opmaken of het gregoriaanse dan wel polyfone bronnen betreft, kunnen de trends tussen 1300 en 1600 chronologisch toch als volgt worden samengevat:
(a) Einde 14de - begin 15de eeuw: er ontstaat een belangrijke collectie van meestal lijvige liturgische, perkamenten manuscripten die vaak tot in de 18de eeuw dienst blijven doen: graduales, antifonaria (vaak per twee, bedoeld voor linker- en rechterkoor), processieboeken, kleinere handschriften voor deken, cantor, zangmeester, enzovoort. Het is duidelijk dat in het ontstaan van deze collectie liturgische boeken de hand moet worden gezien van de belangrijke liturgische hervormer Radulfus de Rivo, deken van het kapittel van 1381 tot zijn overlijden in 1403. Een belangrijk gedeelte van dit handschriftencorpus is bewaard gebleven. Daarnaast is er de vrij vroege vermelding van polyfone muziek: een motetboek in 1394 en een orgelboek in 1399.
(b) Eerste helft 16de eeuw: een polyfoon misboek (niet minder dan 28 missen) en een motetboek (130 motetten), werden in 1535 vervaardigd door zangmeester Fabri die in 1544 minstens negen muziekboeken schonk aan het kapittel, aan de kerkfabriek, aan de deken, aan een kanunnik, aan een vicaris en aan een bas. Verder is er in 1533 de geïsoleerde vermelding van een orgelboek waaruit *in organis* werd gezongen (16).
(c) 1583-1643: haast geen vermeldingen van aankopen. Uit de *acta capituli* blijkt trouwens dat de financiële situatie van het kapittel niet rooskleurig was, hetgeen onder meer ook is af te leiden uit het feit dat men geen middelen had om het grote orgel, dat aan herstel toe was, te restaureren. Wel ontstond in deze periode een nog bewaard gebleven polyfoon misboek met onder meer werk van Hubertus Naich. Hiervan is echter geen spoor terug te vinden in de bewaard gebleven rekeningen.

Kritisch bericht bij de transcripties

Algemeen

De incipits geven de oorspronkelijke sleutel weer, het mensuurteken en de eerste noten/notengroepen en/of rusten van het origineel. Gebruikte afkortingen van de stemmen zijn C (Cantus) (voor de vroege werken ca. 1500), S (Superius), Ct (Contratenor), T (Tenor), B (Bassus) en 5 (Quinta). Bij de transcripties werd enkel gebuik gemaakt van de solsleutel (al dan niet in *octava bassa*) en van de fasleutel. De originele notenwaarden werden behouden, behalve bij *Lectio in Nativitate Domine* van ca. 1300. Hier werd de transcriptiemethode toegepast zoals die gebruikelijk is voor de muziek van de late Notre-Dame-periode. De originele mensuurtekens worden eerst in het incipit gegeven en nadien boven de notenbalk geplaatst. Bij maatwisselingen wordt de proportie tussen de mensuren boven de noten weergegeven, vertrekkend vanuit de vorige mensuur.
Alteraties worden boven de noten gezet.
'Problematische' alteratievoorstellen worden tussen haakjes geplaatst. Ligaturen en colores worden op de gebruikelijke wijze aangeduid, respectievelijk met vierkante haken boven de noten en onderbroken vierkante haken. Niet uitgeschreven tekstherhalingen worden tussen haakjes genoteerd.

Voor meer specifieke commentaar per werk verwijs ik naar onderstaande lijst.

Selectie van tien werken afkomstig uit de Tongerse collegiale kerk of toe te schrijven aan een Tongers zangmeester/componist

Uit hetgeen is bewaard gebleven hebben we tien werken geselecteerd die we grotendeels chronologisch hebben geschikt. Teneinde een representatieve staalkaart te bieden van wat er werd uitgevoerd, hebben we ook eenvoudige werken (bijvoorbeeld een homofoon, vierstemmig *Puer nobis nascitur,* in een zeer eenvoudige harmonisatie) en het ongewone motet *Haec est virgo sapiens* behouden in deze selectie. Achtereenvolgens komen in onderstaande opsomming volgende gegevens aan bod:
- componist, titel, bron, datering, eventuele uitgaven en opnames
- korte biografie van de componist
- korte inhoudelijke commentaar
- varianten/correcties.

1. Anoniem, [*Lectio in Nativitate Domini*], Tongeren, Bibliotheek van de basiliek, nr. 85, evangelarius, genoteerd op perkament, [Momenteel tentoongesteld in de schatkamer], fol. 70v-71v, muziek genoteerd circa 1300. Voor een facsimile van het volledige werk zie deze editie. Voor een reproductie in kleur van de laatste pagina zie E. SCHREURS, *Anthologie van muziekfragmenten uit de Lage Landen (Middeleeuwen - Renaissance). Polyfonie, monodie en leisteenfragmenten in facsimile. An Anthology of Music Fragments from the Low Countries (Middle-Ages - Renaissance). Polyphony, monophony and slate fragments in facsimile*, Leuven - Peer, 1995, p. 7. Uitvoering op CD door Capilla Flamenca: *Puer nobis. Kerstmis in de Renaissance*, Eufoda, 1147.

Deze anonieme zetting van de genealogie van Christus (Mattheus, 1, 1-16), werd in Tongeren naar alle waarschijnlijkheid gezongen op het einde van de derde nocturne voor de eerste mis op Kerstdag. De diaken besteeg het doksaal, naar de plaats waar het evangelie normaal werd gelezen en zong er het evangelie *Liber generationis*. Na afloop zetten de cantor en de *hebdomadarius* het Te Deum in, waarbij men gelijktijdig plechtig de grote klokken luidde. Nadien volgde dan de eerste mis of nachtmis (17). Volgens het antifonarium van de kerk (MS 63, ca. 1390-1391) las de priester het evangelie waarna de cantor het Te Deum *alta voce* aanhief. Ook in Maastricht, in de collegiale van Onze-Lieve-Vrouw las een priester op het einde van de nocturnen vanop de evangelie-adelaar het *Liber generationis*, gevolgd door het Te Deum dat *in organis* werd gezongen. Nadien volgde net als in Tongeren de eerste mis (18). Vrij uitvoerig zijn de ceremoniële voorschriften van de dom van Keulen. Na de nachtmis begaven twee seniores diakens of twee priesters-kanunniken zich naar de plaats waar gewoonlijk het evangelie werd gelezen. In de hand droegen ze een brandende kaars. Samen zongen ze uit het eerste hoofdstuk van het evangelie volgens Mattheus. Eerst zetten ze in met *Dominus vobiscum.* Daarna zong een van hen alleen het eerste vers: *Liber*

generationis. Vervolgens zong de tweede het vers *Abraham genuit Isaac.* Daarop ging de derde verder met het vers *Isaac autem genui Jacob*, waarna iedereen om beurt een vers van het evangelie zong. Het laatste vers zongen ze weer samen: *De qua natus est Jesu qui vocatur Christus* (19).

Het feestelijke karakter wordt onderstreept door de polyfone zettingen van de laatste lijn *De qua natus est Ihesus qui vocatur Cristus* en van het laatste woord *Cristus*. Beide zettingen zijn later toegevoegd in het Tongerse handschrift.
De polyfone uitwerkingen zijn opgevat in de stijl van het Parijse organum, een idioom dat Luik en aangrenzende kerkelijke centra, inclusief Tongeren, bereikte tijdens de laatste decennia van de 13de eeuw. Een geritmeerde versie van de gregoriaanse melodie (onderstem) is gecombineerd met een nieuw gecomponeerde *discantus* (bovenstem). In de tweede zetting is er melodisch materiaal toegevoegd aan de gregoriaanse melodie. Zowel polyfonie als gregoriaans zijn hoogstwaarschijnlijk van lokale origine en gekopieerd in Tongeren, eventueel in Luik.
Er zijn meerdere mogelijkheden op het vlak van uitvoering:
(1) eenstemmig (= prima volta);
(2) vervang het gregoriaans door de eerste polyfone zetting (= secunda volta);
(3) vervang de *Cristus*-passage door de tweede polyfone zetting (= tertia volta);
(4) zing het *de qua natus est*^{o}*qui vocatur* vanaf de secunda volta en vervang het *Cristus* van de secunda volta door de meer versierde versie van de tertia volta;
(5) voer het woord *Cristus* tweemaal uit (dus secunda volta laten volgen door tertia volta).

De tweestemmige polyfonie, toegevoegd op het einde van deze lectio duidt in de richting van een *alternatim*-uitvoering van de versetten van het gregoriaans.
Met dank aan Karl Kügle voor de transcriptie en toelichting bij dit werk. De passage over de uitvoeringen volgens de *libri ordinarii* van Tongeren, Keulen en Maastricht zijn van mijn hand.

2. Anoniem, *De plus souvent,* Tongeren, Stadsarchief, Begijnhof, 490, perkamenten fol. Ar, ca. 1370. Voor een facsimile zie E. SCHREURS, *Anthologie*, p. 22.
Dit virelai is te vinden op een fragment van een dubbele rotulus. Het is een typisch voorbeeld van een polyfoon virelai, zoals dit in gebruik was in Frankrijk en de Lage Landen tijdens de late 14de en de vroege 15de eeuw. Het werk behoudt de kenmerken van een danslied, waaruit het *virelai* als genre is ontstaan: levendige syncopen tussen de bovenstem (*Cantus*) en de onderstem (*Tenor*) en een muzikaal rijm (maat 6-9 en maat 23-26).
De tekst van de compositie is verloren. Bij de uitvoering, gaat het refrein (A) de twee coupletten vooraf (B1 en B2). Nadien wordt het refrein tweemaal herhaald. De uiteindelijke vorm is dus: AbbaA.

Kritisch commentaar: *Cantus*, m. 5: steeltje van minima op *f'* ontbreekt. *Tenor*, m. 24-25a: punt van ligatuur *g-f* ontbreekt; secunda volta, m. 24: handschrift onduidelijk, eerste semibrevis *f* genoteerd als brevis, alternatieve lezing: semibrevis *g*.
Met dank aan Karl Kügle voor de transcriptie en toelichting bij dit werk.

3. Johannes Rondelli, *Verbum tuum/In cruce,*
Bologna, Liceo musicale, Q 15, fol. 252v-253r, ca. 1425-1435.
Facsimile van fol. 253 in SCHREURS, *Muziekleven*, p. 1095. Bespreking en editie in B. COX, *The Motets of ms Bologna Civico Museo Bibliografico Musicale, Q 15,* doct. thesis, Denton, 1977, p. 210-213, 474-481. Uitvoering op CD door Capilla Flamenca: *Zingen en spelen in Vlaamse steden en begijnhoven. Music in Flemish Cities en Beguinages. 1400-1500*, Eufoda 1266.

Een Johannes *Rondelly*, wellicht identificeerbaar met de gelijknamige componist, wordt in het boekhoudkundig jaar 1436 (september 1436 - september 1437) vermeld als zangmeester. Vanwege de prebenden (globale inkomsten van de kanunniken) ontvangt hij dan 7 mud rogge. In 1436 is er echter een geschil ontstaan tussen cantor Libertus de Corswarem en het kapittel in verband met de benoeming van de zangmeester en de koralen. Op 27 juni 1436 wordt overeengekomen dat het recht van benoemen en straffen, eventueel afzetten van personeel inclusief van de vicarissen, toebehoort aan het kapittel en niet aan de cantor. Uit dat conflict zou men kunnen afleiden dat Rondelli reeds voor 27 juni 1436 als zangmeester werd aangenomen. Teneinde dit benoemingsrecht te bekrachtigen, stelt het kapittel op 27 februari 1437

een *succentor* aan, waarschijnlijk (opnieuw?) Rondelli, aangezien die in de rekeningen van de prebenden voor een jaar wordt uitbetaald. De twee volgende rekeningen ontbreken en in 1439-1440 betaalt men een anonieme zangmeester, zodat we niet weten of Rondelli in dienst bleef. In 1440 wordt Petrus de Rosete (Roest) *pro tempore* zangmeester. Rondelli was samen met Johannes Volpardi (fl. 1391-1417) een van de weinige zangmeesters die geen priester waren. Wellicht omwille van de Italiaansklinkende naam en de Italiaanse bron waarin het enige werk van Rondelli wordt bewaard, veronderstelde T. WARD (*New Grove Dictionary*, 6, 1980, p. 170) dat Rondelli een Italiaans componist was, maar dit wordt tegengesproken door zijn activiteiten in Tongeren. Volgens A. Welkenhuysen wijst de uitroep *ay mi* (C2, maat 9-10) op herkomst uit het Nederlandse taalgebied. Bovendien is de naam Rondelli niet geheel ongebruikelijk in de regio. Zo was een Gerardus Rondelli (Rondeau) kanunnik van Sint-Servaas in Maastricht (1428). In 1434 werd hij deken van de kathedraal van Luik en hij stierf er in 1441. Hij was de auteur van vijf religieuze geschriften. Het is niet duidelijk of er een familiale band was met Johannes Rondelli. Voor de biografische basisgegevens zie E. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 625-626 en P. DOPPLER, *Lijst der kanunniken van het Vrije Rijkskapittel van Sint-Servaas te Maastricht*, in: *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg,* 20, 1939, p. 98-99.

De tekst van Cantus 1 bestaat uit vier strofen (verzen 1-2 trocheïsch, vers 3 jambisch), die van Cantus 2 uit vier kwatrijnen in een trocheïsche cadans. Centraal in beide teksten staat het kruisgebed. De eerste helft van strofe 1 van Cantus 1 is een parafrase van de aanhef van psalm 44: *Eructavit cor meum verbum bonum* (naar A. WELKENHUYSEN, *Latijnse liederen van Jean Brassart en zijn tijd*, in *Basilica Concerten. Festival van Vlaanderen - Limburg. Algemeen programmaboek,* 1989, p. 74-75).
Verbum tuum/In cruce is een isoritmisch motet, zonder concordanties. Alleen de Tenor is isoritmisch. De twee bovenstemmen zijn onafhankelijk van elkaar, met evenwel een canonische inzet in het begin. Verder worden de bovenstemmen gekarakteriseerd door virtuoze loopjes (bv. m. 32, 36, 83-92), vertragingen (Cantus 2, m. 37), hoquetus (m. 63-64), parallelle kwinten (m. 9-10, 25-26, 45, 65-66, 70-71, 82-83, 85, 87), parallelle octaven (m. 79), en dissonante secunden (m. 17, 20, 70, 92). Er zijn vier *talea's* in de Tenor (O; 𝔈; C; 𝔇). In de laatste *talea* is Cantus 1 echter genoteerd in de *prolatio major* (𝔈).
Stilistisch lijkt dit werk aan te sluiten bij de stijl van de zogenaamde Luikse school, waarvan Johannes Ciconia de gangmaker was.

4. Anoniem*, O beata infancia*, Tongeren, Stadsarchief, fonds Hasselt, Rijksarchief, Kapittel Tongeren, 514, papieren omslag van de rekeningen van de kapelaans van het jaar 1457. Facsimile in E. SCHREURS, *Anthology*, p. 64-65. Uitvoering op CD door Capilla Flamenca: *Puer nobis. Kerstmis in de Renaissance*, Eufoda, 1147.

Driestemmig motet voor de kersttijd. Het incipit van deze antifoontekst is niet opgenomen in de Tongerse *Liber ordinarius.* Elders wordt deze antifoon gezongen tijdens het Kerstofficie (*Liber agendarum rubrice diocesis wratislaviensis […]*, 1496 (Breslauer Agenda), *In nativitate Domini. Ad Matutinum. Post Evangelium ad Processionem* (*Antiphonaire Monastique de Worcester*) of op de zondag binnen het octaaf van Kerstmis (*Processionale Monasticum*). De gregoriaanse melodie, zoals die voorkomt in het reeds genoemde *Liber agendarum* wordt grotendeels geparafraseerd in de Superius van deze Tongerse zetting. Een driestemmige, afwijkende zetting van deze antifoon, waarbij eveneens de Superius een parafrase is van de gregoriaanse melodie, is te vinden in het *Glogauer Liederbuch*. Voor meer informatie, zie C. VÄTERLEIN (ed.)*, Das Glogauer Liederbuch*, 4 (*Das Erbe Deutscher Musik*, 86; *Abteilung Mittelalter*, 23), Kassel, 1981, p. 72-75 en commentaar p. 326.
De antifoon is opgesplitst in vier *partes*, met duo's in *pars* 2 en 4. Opmerkelijk is de cis' in de superius, m. 33.

5. Anoniem*, Puer nobis nascitur*, Tongeren, Bibliotheek van de basiliek, nr. 63 (oud nr. V) en 64 (oud nr. IV). Papier, geplakt op de achterste platten van twee antifonaria (winterdeel), tweede helft 16de eeuw, mogelijk 17de eeuw?. Facsimile in E. SCHREURS, *Anthologie*, p. 114-115.
Homofone, vierstemmige zetting van het in de Lage Landen meest verspreide kerstlied. Volgens de Tongerse *liber ordinarius* werd het onder meer

gezongen ter afsluiting van lauden en vespers in de kersttijd en op Onze-Lieve-Vrouw-Lichtmis. Zo zingt men dit lied op Kerstmis op het einde van de lauden in plaats van het *Benedicamus*. Gelijktijdig luidt men plechtig de grote klokken. Het werk wordt eveneens uitgevoerd tijdens de tweede vespers van Kerstmis, alsook op verschillende dagen na Kerstmis, tot Driekoningen. Zie LEFEVRE, *Ordinaire*, p. 672. Zie ter vergelijking ook R. RASCH, *De Cantiones Natalitiae en het kerkelijke muziekleven in de Zuidelijke Nederlanden gedurende de zeventiende eeuw*, Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis, 1985, vooral p. 218-224, in verband met de gebruiken in de kathedraal van Antwerpen. Voor andere zettingen zie Brussel II 270 (fol. 234v: driestemmig) en Brussel IV 421 (fol. 133: tweestemmig; handschrift afkomstig uit het klooster van de Tongerse regulieren). De notatie in de twee grote koorboeken in Tongeren kan wijzen op een antifonale uitvoering. Er zijn acht strofen opgetekend, waarbij de laatste strofe *Laus et iubilatio* in rode inkt is genoteerd. Onmiddellijk nadien volgt de tekst (zonder muziek) van *Magnum nomen Domini*, eveneens een kerstlied.

Kritisch commentaar: Contratenor, m. 12: d' in origineel i.p.v. e'.

6. Nicolaus Geszin*, Haec est virgo sapiens*, *Liber quartus sacrarum cantionum quatuor vocum*, Antwerpen, T. Susato, 1547, fol. 13v-14 (ex. Brussel, Koninklijke Bibliotheek).

Nicolaus Geszin (Goszin) werd op 29 november 1546 rector van het altaar van Sint-Petrus en Sint-Paulus in de Tongerse collegiale kerk, alsook van het altaar van Sint-Michaël in de Sint-Janskerk in dezelfde stad. Gelijktijdig legde hij de eed als zangmeester af, als opvolger van Isbrandus Mathei. Merkwaardig genoeg deed hij op 14 april 1548 reeds afstand van het zangmeesterschap dat opnieuw in handen kwam van Mathei en permuteerde hij van kapelanie met vicaris Wilhelmus Caeff (de Vroelant). Zo kwam hij in bezit van de kapelanie van Sint-Anna. Nog datzelfde jaar (20 juli 1548) werd hij rector van de kapelanie van de Visitatie in de kapel van Merlemont, tevens gelegen in de Tongerse collegiale kerk. In ieder geval bleef hij in deze jaren in dienst als zanger, want alle genoemde altaren, behalve dat in de Sint-Janskerk, waren bij pauselijke bul expliciet voorbehouden voor vicarissen/zangers. Vanaf 16 februari 1549 was Winandus Spilmekers (alias Meylandts, Fusearius) rector van het altaar van de Visitatie en leek Geszins carrière als zanger in Tongeren te zijn beëindigd. Mogelijk is er een band met *Dominus* Geszin, priester en zangmeester in de collegiale kerk van Sint-Jan de Evangelist in Luik en rector van het altaar van Sint-Ambrosius aldaar of met Nicolaus Geszin *phonascus* in de collegiale kerk van Saint-Aubin in Namen (minstens van 1569 tot 1576) en prefect van het recent opgerichte seminarie. In Tongeren werd een Nicolaus Gessen (sic), na zijn overlijden, op 8 november 1585 door vicaris Henricus Mechelmans opgevolgd als rector van het altaar van Sint-Michaël in Sint-Jan.
Van Nicolaus Geszin zijn slechts twee werken (cfr. infra) bewaard gebleven, beide gedrukt in Antwerpen. Het motet *Haec est virgo* gaat terug op de parabel van de vijf wijze en vijf dwaze Maagden (Mattheüs, 25, 1-13). Het werk was bedoeld voor het gemeenschappelijke van Maagden. De antifoon *Haec est virgo* in de *Liber Usualis*, p. 1210, wordt gezongen tijdens de tweede vespers van het gemeenschappelijke der Maagden. In Tongeren werd deze antifoon gezongen tijdens de lauden van diverse feesten, respectievelijk ter ere van de heiligen Prisca, Apollonia, Eulalia, Eufemia, Petronilla, Margaretha en Christina. (Zie LEFEVRE*, Ordinaire*, p. 609). Een klein gedeelte van het begin van de antifoon uit de *Liber Usualis*, wordt in het begin van het motet geparafraseerd. De versie uit de *Liber Usualis* wijkt echter af van die uit het Tongerse antifonarium (Zie MS 63, fol. 256).

Voor meer biografische informatie zie E. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 563-564 en Namen, Archives de l'Etat¸ Namur, Saint-Aubin, 105 (Acta capituli), fol. 82.

7. D. Curingen (Ballen?)*, Usquequo Domine*, *Liber quartus ecclesiasticarum*, Antwerpen, T. Susato, 1554 (ex. Kassel, Murhard'sche Bibliothek der Stadt Kassel und Landesbibliothek).
De identificatie van Tilman Ballen (Ballerus) met D(ominus?) Curingen is hypothetisch. Vicaris/zanger Ballen werd wellicht rond 1520 in Kuringen, nabij Hasselt geboren. Daar was de naam Ballen gebruikelijk. Naamgeving, gebaseerd op de plaats van geboorte was in de 16de eeuw nog erg ingeburgerd. Ballen

werd in de loop van 1550 vicaris van het kapittel van Tongeren. Hij bleef bijna dertig jaar in die hoedanigheid verbonden aan die kerk. Op 13 juli 1579 stelde hij zijn testament op. Wellicht overleed hij kort nadien. (E. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 516-517). Van Curingen is slechts één motet bewaard gebleven, gedrukt in Antwerpen.
De tekst van het motet gaat terug op psalm 12 (13), verzen 1-6. Voor de uitvoering tijdens het officie in de Tongerse collegiale kerk op de woensdag na Pasen (tijdens de metten) en vanaf de tweede zondag na het octaaf van Pinksteren (tijdens de eerste nocturne), zie LEFEVRE, *Ordinaire*, p. 175, 246, 671.

8. Nicolaus Geszin*, Tribulatio et angustia*, *Sacrarum cantionum […] quinque et sex vocum*, *liber tertius*, Antwerpen, H. Waelrandus & J. Latius, 1555, p. 14-15 (ex. Kassel, Murhard'sche Bibliothek der Stadt Kassel und Landesbibliothek).
Voor biografische gegevens i.v.m. Geszin cf. supra.
De tekst gaat terug op de psalmen 114 (116), verzen 3-4, en 118 (119), vers 143.

9. Anoniem, *In deliciis tuis*, Tongeren, Bibliotheek van de basiliek, MS XXI (oud nummer), processionale [verloren gegaan tussen ca. 1976 en 1981]. Foto uit 1976, afkomstig van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Brussel. Facsimile in E. SCHREURS, *Anthologie*, p. 105.
Dit processionale bevatte volgens de enige gemaakte foto nog meer polyfonie. Opvallend is dat de Cantus Firmus in de bas steeds als eerste wordt genoteerd, waaronder dan de hogere stemmen staan. Bij de inventarisatie van de bibliotheek in 1981 en ook van latere inventarisaties bleek dit handschrift te ontbreken.
Tekst: vervolg van de antifoon *Speciosa facta est* die gezongen wordt tijdens de Mariavespers. De melodie van de Cantus Firmus in de bas is verschillend van die in de *Liber usualis*. Opmerkelijk bij de uitvoering is het gebruik van het orgel: *Org(anista) ludit in organis (?).* Mogelijk wijst dit op een alternatimpraktijk, waarbij het orgel het eerste deel van het antifoon speelt.

Kritisch commentaar: Superius, maat 9: e (?) is niet zichtbaar op de foto.

10. Hubertus Naich*, Missa Surge propera*, Tongeren, Bibliotheek van de basiliek, nr. 56 (oud nr. XLI). Facsimile van Kyrie I in J. QUITIN, *Hubert Naich*, in *Saint-Martin. Mémoire de Liège*, ed. M. Laffineur-Crepin, Luik, 1990, p. 230. Uitvoering op LP door Capilla Flamenca: *Muziek voor hoogmis en lof in de collegiale kerk van Onze-Lieve-Vrouw te Tongeren (einde 16de-eerste helft 17de eeuw)*, Poketino PL0011, 1987.

De componist Hubertus Naich, in het Tongerse *Liber missarum* vertegenwoordigd met twee missen – voorlopig de enige werken die van deze musicus bewaard zijn – is wellicht te vereenzelvigen met de koraal Hubertus *Naixh* die van 1553 tot 1561 actief was in de collegiale kerk van Saint-Martin in Luik. In 1561 werd hij er hulporganist en in 1564 organist. Die functie bleef hij uitoefenen tot hij in 1588 werd ontslagen omdat hij zonder medeweten van het kapittel zijn diensten had aangeboden aan de collegiale kerk van Saint-Denis in Luik. Toch werd hij in 1593 opnieuw betaald, ditmaal voor het kopiëren van muziek. In 1597-1598 was hij zowel organist als zangmeester van Saint-Martin. Hij lijkt nooit in Tongeren te hebben gewerkt.
Het Tongerse *Liber missarum*, bevat zes zesstemmige missen. De tweede mis van Naich is tevens gebaseerd op een polyfoon model (het chanson *Le rossignol*) van Lassus. Dit werk gelijkt meer op het model dan andere versies, van componisten als Certon, De Castro, Le Blanc, Ferrabosco, Millot, Mittantier en Pevernage. De vier overige missen (twee zonder titel, een missa *Je veux la belle demoisselle* en de missa *Dilectus meus*) zijn alle anoniem.

Teksten, vertalingen en kritische commentaar bij de tekst

(Jeanine De Landtsheer)

1. ***Lectio. In Nativitate Domini***

Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo. Inicium sancti Evangelii secundum Matheum. Gloria tibi Domine. Liber generationis Ihesu Christi filii David filii Abraham. Abraham genuit Ysaac. Ysaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam et fratres eius. Iudas autem genuit Phares et Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esrom. Esrom autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naason. Naason autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obeth ex Ruth. Obeth autem genuit Yesse. Ihesse autem genuit David regem. David autem rex genuit Salomonem, ex ea que fuit Urie. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem genuit Asa. Asa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Osiam. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achas. Achas autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Iosyam. Josyas autem genuit Iechoniam et fratres eius in transmigratione Babilonis. Et post transmigrationem Babilonis Iec[h]onias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abyud autem genuit Elyachim. Elyachim autem genuit Asor. Azor autem genuit Sadoch. Sadoch autem genuit Achim. Achim autem genuit Elyud. Elyud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Joseph virum Marie.
De qua natus est Ihesus qui vocatur Cristus

De Heer zij met u. En met uw geest.
Begin van het heilig Evangelie volgens Mattheus. Lof zij u, Heer. Geslachtslijst van Jezus Christus, zoon van David, zoon van Abraham. Abraham won Izaäk, Izaäk op zijn beurt won Jacob, Jacob verwekte Juda en zijn broers. Juda verwekte Fares en Zara bij Thamar. Fares won Esron, Esron won Aran. Aran werd vader van Aminadab, Aminadab vader van Naäszson en Naässon van Salmon. Salmon verwekte Boöz bij Rachab; Boöz verwekte Obeth bij Ruth. Obeth won Jesse, Jesse won koning David. Koning David werd vader van Salomon uit de weduwe van Urias. Salomon won Roboas, Roboas won Abias, Abias won Asa. Asa verwekte Josafat, Josafat verwekte op zijn beurt Joram. Joram werd vader van Ozias, Ozias van Jotam, Jotam van Achas en Achas van Ezechias. Ezechias won Manasses, die Amon voortbracht. Amon verwekte Josias en Josias kreeg Jechonias en zijn broers tijdens de ballingschap in Babylon. Na de ballingschap in Babylon bracht Jechonias Salathiel voort en Salathiel kreeg Zorobabel. Zorobabel werd vader van Abiud, Abiud van Elyachim, Elyachim van Azor. Azor won Sadoch, Sadoch won Achim, Achim won Eliud. Eliud bracht Eleazar voort en Eleazar Mathan, die vader werd van jacob. Jacob verwekte Josef, de man van Maria. Uit haar werd Jezus geboren die Christus wordt genoemd.

Correcties van het origineel:
genuit Esrom in plaats van *senuit Esrom*
genuit Zorobabel in plaats van *senuit Zorobabel*

De schrijfwijze van het origineel werd zoveel mogelijk gevolgd, wat soms leidt tot een gebrek aan uniformiteit (Yesse en Ihesse, Osiam en Ozias, Iosyam en Josyas, Abiud en Abyud, Asor en Azor, Naäszson en Naässon).

3. ***Verbum tuum / In cruce***

"Verbum tuum verbum sane bonum,
quod eructat inane cor tuum ante secula."
Respice, pater, cruentum, luridum et turbulentum per atra mortis pocula.
Et placare nobis, quia non est hostia tam pia,
que ista sit suavior.
Nam mors Christi in statera nostris peccatis revera apparet multo gravior.
Amor summa iungens imis te totum fundens tot rimis,
o Jesu dulcissime, inclinans ut osculeris,
expansus ut amplexeris, o frater amantissime.
Cor denudas amorosus nidum prebens spaciosum ad pausandum feliciter.
Da nos te semper timere, tibi semper adherere, o inseparabiliter.

"Uw woord is louter goedheid,mateloos heeft Uw hart het uitgestort sinds eeuwen her".
Ontferm U, Vader, over de bloedende, doodsbleke Mens,
gefolterd door de beker van een gruwelijke dood.
En kijk genadig op ons neer, want er is geen offer U zo toegewijd, dat het Zijne in zoetheid overtreft.
Want de dood van Christus blijkt veel zwaarder door te wegen dan onze zonden.
Liefde deed U hemel en aarde verbinden,
deed U zich uitstorten tot in de kleinste kieren,
o allerzoetste Jezus, die U buigt om ons te zoenen,
Uw armen spreidt om ons te omhelzen, o allerliefste broer.
Vol liefde opent Gij Uw hart, stelt het wijd open als een nest waar het zalig is om toeven.
Geef dat wij altijd ontzag voor U koesteren,
dat wij U altijd, onverbreekbaar, toebehoren.

In cruce te providens "ay my, ay my" clamo,
dulcis Ihesu, querulus, quod te minus amo;
stringi tamen cupiens disciplinam clamo,
sicut pro me captus es caritatis hamo.
Quasi hamum caritas tibi presentavit,
mori cum pro homine te sollicitavit;
sed sub esca placida hanum occultavit
cum captare animas te per hoc monstravit.
Te quidem aculeus hami non latebat,
sed illius punctio te non deterrebat;
immo hunc appetere tibi complacebat,
quia desiderium ex te detrahebat.
Ergo pro me misero, quem tu dilexisti,
in mortis aculeo sciens impegisti,
cum te Patri victimam sanctam obtulisti
et in tuo sanguine sordidum lavisti.

Als ik naar U opkijk aan het kruis, roep ik: "wee mij, wee mij".
Klagend, lieve Jezus, dat ik zo weinig van U hou.
Maar ik wil nu boeten en roep om tuchtiging,
zoals U zich voor mij aan de haak van de liefde liet slaan.
Alsof de liefde U een haak heeft voorgehouden,
toen zij U voorstelde voor de mens te sterven,
maar onder het onschuldig aas zat de angel verborgen;
zij toonde dat U daarmee zielen vissen zou.
De angel van de haak bleef voor U niet verborgen,
maar zijn scherpe pijn heeft u niet afgeschrikt.
Neen, onverstoord heeft U hem opgezocht
omdat hij dat verlangen juist in U deed ontwaken.
Dus is U voor mij, ongelukkige, die U heeft bemind,
welbewust in de angel van de dood getreden,
toen U zich aan de Vader als heilig zoenoffer aanbood
en in Uw bloed mij, besmet door zonde, hebt gereinigd.

Correcties van het origineel:
luridum in plaats van *laudum*
expansus in plaats van *exponsus*

4. ***O beata infancia***

O beata infancia, per quam nostri generis reparata est vita.
O gratissimi delectabilesque vagitus per quos eternos ploratus evasimus.
O felices panni quibus peccatorum sordes extersimus.
O presepe splendidum in quo non solum jacuit fenum animalium sed cibus inventus est angelorum.

O gelukzalig kind,
door wie het leven van ons mensengeslacht is hersteld.
O allerliefelijkst en verrukkelijk schreien,
waardoor wij aan het eeuwige gejammer zijn ontsnapt.
O gelukkige doeken,
waarmee wij de smetten van onze zonden hebben weggeveegd.
O schitterend kribje,
waarin niet alleen het stro ligt voor de dieren,
maar ook het voedsel van de engelen werd gevonden.

5. ***Puer nobis nascitur***

Puer nobis nascitur,
Rector angelorum;
in hoc mundo pascitur,
Dominus Dominorum.

In presepe ponitur
sub foene asinorum;
Cognoverunt Dominum,
Christum, regem celorum.

Tunc Herodes timuit
magno cum livore,
infantes et pueros
occidit cum dolore.

Qui natus est ex Maria
die hodierna
perducat nos cum gratia
ad gaudia superna.

Angeli letati sunt,
etiam de Deo
cantaverunt “Gloria
sit in excelsis Deo”.

Benedicamus Domino
Vultu laetabundo
Qui regnat sine termino
et salus est in mundo.

Nos de tali gaudio
cantemus in choro,
in chordis et organo
benedicamus Domino.

Een kind wordt ons geboren,
Regeerder van de engelen;
in deze wereld wordt hij gevoed,
de Heer van alle heren.

In een kribbe wordt hij neergelegd,
onder een deken van stro voor ezels.
Zij erkenden Christus de Heer,
de koning van de hemelen.

Toen werd Herodes bang,
nijd welde op in zijn hart.
Zuigelingen en kindertjes
liet hij pijnlijk doden.

Moge Hij die uit Maria is geboren,
vandaag op deze dag
ons vol genade voeren
naar de hemelse vreugde.

De engelen waren zeer verheugd,
zij zongen ook over God:
“Glorie zij God
in den hoge”.

Laat ons de Heer zalig prijzen
met blij gezicht.
Hij die heerst zonder grenzen
en het heil is van de wereld.

Laat ons over zo’n vreugde
nu zingen allen samen,
met snaar- en orgelspel
de Heer zegenen en prijzen.

Laus et iubilatio
nostro sit in ore
et semper angelicas
Deo dicamus gratias.

Lof en jubelzang
klinken uit onze kelen,
en laat ons met de engelen
God altijd dank zeggen.

6. ***Haec est virgo sapiens***

Haec est virgo sapiens, quam dominus vigilantem invenit,
acceptisque lampadibus, sumpsit secum oleum.
Et veniente domino introivit cum eo ad nuptias.

Dit is de wijze vrouw, die de Heer wakend heeft gevonden.
Ze nam haar lampen en heeft ook olie meegenomen;
En toen de Heer kwam, is ze met Hem ter bruiloft gegaan.

Audi filia et vide, et inclina aurem tuam
quia concupivit rex speciem tuam.
Et veniente domino introivit cum eo ad nuptias.

Hoor, dochter, en zie, en leg je oor te luisteren,
want de koning keek verlangend uit naar mensen zoals jij.
En toen de Heer kwam, is ze met Hem ter bruiloft gegaan.

7. ***Usquequo Domine***

Usquequo Domine, oblivisceris me in finem?
Usquequo avertis faciem tuam a me?
Quamdiu ponam consilia in anima mea et dolorem in corde meo?
Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?
Respice et exaudi me Domine, Deus meus.

Hoe lang nog, Heer, zult Gij mij blijven vergeten?
Hoe lang nog wendt Gij Uw gezicht van mij af?
Hoe lang nog draag ik zorgen in mijn ziel en verdriet in mijn hart?
Hoe lang nog zal mijn vijand juichen over mij?
Zie naar mij om en luister naar mij, Heer, mijn God.

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte.
Ne quando dicat inimicus meus praevalui adversus eum.
Qui tribulant me exultabunt si motus fuero.
Ego autem in misericordia tua speravi.

Verlicht mijn ogen, opdat ik niet wegdoezel in de dood,
opdat mijn vijand niet zegt: “Ik heb hem eronder gekregen”.
Wie mij zorgen baren, zullen juichen als ik ben geraakt.
Ik echter heb mijn hoop gesteld op Uw barmhartigheid.

8. ***Tribulatio et angustia***

Tribulatio et angustia invenerunt me,
quia mandata tua meditatio mea est:
tribulationem et dolorem inveni,
et nomen Domini invocavi.

Kommer en kwel hebben mij gevonden,
omdat ik nadenk over uw opdrachten.
Kommer en leed heb ik gevonden,
en ik heb de naam van de Heer aangeroepen.

9. ***In deliciis tuis***

In deliciis tuis, sancta Dei Genitrix.

In uw vreugde, heilige Moeder Gods

Bijlagen

Bijlage 1: Selectieve lijst met vermeldingen van muziekboeken, voornamelijk in de rekeningen van de kerkfabriek (1387-1627)

DATUM(20)	PERSOON (21)	VERMELDING	BETALING (22)	REFERENTIE (23)
13870000	D. Johannes Lucas	Bindt 2 antifonaria.	33 s. 9 d.	SAT, 99a, fol. 7
13870000	D. Henricus Ganspoel	Divers schrijfwerk in antifonaria en psalters van het koor.	33 s.	SAT, 99a, fol. 7
13900000	Een monnik	Bindt 2 grote antifonaria.	11 s. 6 d.	SAT, 99a, fol. 34v-35
13900000	M. Henricus, scriptor [Ganspoel]	Bindt een psalter van het linkerkoor	19 s.	SAT, 99a, fol. 28v
13900000	Wilhelmieten van Luik	Binden de antifonaria; transport naar en van Luik.	4 s.	SAT, 99a, fol. 28v-29v
13900000	M. Henricus, scriptor	Herstelt een klein epistolarius en een oud antifonarium uit het rechterkoor.	21 s. 11 d.	SAT, 99a, fol. 34
13900000		Verbod om in de boeken van de kerk te schrijven: *in libris videlicet psalterijs, anthiphonarijs, gradualibus, ordinario, computationibus registris, regula et alijs libris quampluribus et diversis*.		SAT, 17, oork13
13910000	Wilhelmieten	Binden 2 grote antifonaria.	6 £. 4 s.	SAT, 99a, fol. 43
13930000	D. Henricus Ganspoel jr.	*Quadam scriptura de visitatione beate Marie virginis*.	18 d.	SAT, 99a, fol. 68
13940000	D. Wilhelmus de Richelle	Schrijft de zang (*pro cantu scribendo*) voor het feest van de Visitatie.	14 s.	SAT, 99a, fol. 80
13940000	Henricus, binder	Bindt motetten: *pro ligatura mottetorum.*	7 s.	SAT, 99a, fol. 79v
13950000	Henricus, scriptor	Schrijft de zang voor het feest van de Visitatie.	30 s.	SAT, 99a, fol. 89
13990000	Zangmeester Johannes [Volpard]	Schrijft 7 sexternen; per sextern ontvangt hij 6 s.	2£ 4 s.	SAT, 99a, fol. 128
13990000	Johannes, submonitor	Schrijft een orgelboek: *pro libro organorum scribendo*.	5 £.	SAT, 99a, fol. 128v
14000000	Kapelaan Julianus (24)	Bindt een orgelboek: *liber super organa*.	12 s.	SAT, 99a, fol. 137, 138
14040000		**1404-1405: rekeningen van de kerkfabriek ontbreken.**		
14060000	Zangmeester Johannes [Volpard]	Schrijft 4 katernen in het boek met de intonaties, alsook de [muziek?] notatie: *ac notatione*.	29 s. 4 d.	RAH, 427, fol. 7
14080000	Zangmeester Johannes [Volpard]	Schrijft een nieuwe kalender alsook de zang voor het feest van de transfiguratie van Christus.	2+2 £.	RAH, 427, fol. 24v-25
14090000	D. Renerus Menken, vicaris	Schrijft 4 folio's betreffende de transfiguratie en de visitatie van O.L.V. in het kleine zangboek van het rechterkoor.	4 s. 7 d.	RAH, 427, fol. 34v
14090000	Zangmeester Johannes [Volpard]	Wordt betaald voor perkament en schrijfwerk van enkele Mariafeesten (o.a. Onbevlekte Ontvangenis) en van het feest van Sint-Jan voor de Romeinse poort, in twee koorboeken, respectievelijk van linker- en rechterkoor.	2 £. 17 s. 4 d.	RAH, 427, fol. 34v
14090000	Zangmeester Johannes [Volpard]	Schrijft de gezangen voor het nieuwe feest van de visitatie van Maria in de twee grote papieren koorboeken en doet ook het beslag of de benageling: *tam de nota, scriptura et clavatione*.	30 s. 3 d.	RAH, 427, fol. 35
14100000	Johannes Volpard	Schrijft tekst en noten en verlucht tevens de zangwijzen voor het feest van Sint-Hubertus in quasi alle zangboeken.	2 £. 15 s.	RAH, 427, fol. 45
14120000	Zangmeester Johannes [Volpard]	Wordt vergoed voor perkament (o.a. afkomstig uit Antwerpen), schrijf- en bindwerk (o.a. het binden van de *ordinarius* van de kerk).		RAH, 427, fol. 69v-71
14130000	D. Renerus Menken	Schrijft het statutenboek alsook twee kleine zangboeken waarin het feest van het Venerabel Sacrament staat.	2 £. 3 s.+14 s.	RAH, 427, fol. 80
14160000	Zangmeester Johannes [Volpard]	Noteert het feest van *Marie Egiptiace.*	41 bod.	RAH, 427, fol. 105
14220000	Renerus Menken	Schrijft 4 folio's met de zang van het evangelie in het grote koorboek van het linkerkoor	15 s.+2 grif.	RAH, 427, fol. 173

		alsook de zang voor het feest van Sint-Maternus (8 folio's) in beide grote koorboeken.		
14290000		Binden van de nieuwe antifonaria en voorzien van sloten.	35 s.	RAH, 427, fol. 252v
14350000	Renerus Menken	Schrijft en stelt *de liber ordinarius* samen.	18 £. 6 s. 8 d.	RAH, 427, fol. 320v, 332
14370000		Men schrijft nieuwe missen in het missaal.	3 s.	RAH, 428, fol. 377
14380000		**1438-1445: rekeningen van de kerkfabriek ontbreken.**		
14470000	Johannes Dekens	Bindt 2 *antiffeneren* en bevestigt doppen op andere antifonaria.		RAH, 429, fol. 30v
14490000	Johannes Dekens	Bindt 2 processieboeken, 2 graduales en een passieboek.	2+8+5 grif.	RAH, 429, fol. 72v
14510000	Johannes Dekens	Bevestigt doppen op 3 antifonaria.	9 bod.	RAH, 429, fol. 107v
14530000	Johannes Dekens	Bindt het *orgelboeck*.	15 bod.	RAH, 429, fol. 153v
14730000	Regulieren en de zangmeester	Voor het schrijven van een aantal sexternen in het grote antifonarium.	4 grif.+ 1 grif.	RAH, 430, fol. 170v
14770000	Johannes Stelinx	Schrijft in het koorboek: *de sanctis Monulpho et Gandulpho in libro chori*.	5 s. 9 d.	RAH, 430, fol. 215v
14780000		Binden, verluchten en aanvullen van een getijdenboek, gaande van Drievuldigheid tot de advent.	9 £. 3 s. 4 d.	RAH, 430, fol.
14870000	Regulieren	Herstelling van 2 koorboeken, nl. het antifonarium, het zogenaamde Alleluiaboek en een zangboekje voor het koor: *libellum cantus in choro*.	8 £. 5 d.+ 4 s.	RAH, 430, fol. 346v
14880000		**1488-1515: rekeningen van de kerkfabriek ontbreken.**		
15211214	Zangmeester [Johannes Fabri]	2 vellen kalfsleer (perkament) voor de zangmeester om de zangboeken van banden te voorzien.	7 st. bon.	RAH, 431, fol. 121v
15240000	Johannes Vlayen [koraal]	Stelt 3 indices op, geschreven op wit perkament, nl. in 2 miszangboeken (*ad libros missales cantuales*) en 1 in een ander, klein boek.	3 st. bon.	RAH, 431, fol.151
15270419	Stock	Brengt een miszangboek (*librum cantualem missalem*), dat in Luik werd gebonden, naar Tongeren.	4 st. bon	RAH, 431, fol. 196v
15270719	Zangmeester Johannes Fabri	Herstelt het kleine zangboekje van de koralen, ook wel *Alleluya buxken* genoemd (zie ook 1487).	8 st. bon.	RAH, 431, fol. 197v
15280528	Zangmeester Johannes Fabri	Ontvangt geld voor 2 grote papieren boeken om de zang voor de kerk in te noteren.	20 st. bon.	RAH, 431, fol. 214
15300000	Zangmeester Johannes Fabri	Men koopt 2 pond papier in Diest voor zangmeester Fabri op bevel van de deken.	13 1/2 st. vet.	RAH, 431, fol. 270v
15330000	Regulieren	Binden het boek *ex quo in organis ecclesie psallitur* opnieuw, op verzoek van de organist.	13 1/2 st. vet.	RAH, 431, fol. 302
15350220		Betaling van een slot met 2 sleutels voor de kist op het doksaal waarin de zangmeester de boeken legt.	25 st. vet.	RAH, 431, fol. 331v
15350804	Zangmeester Fabri	Men koopt perkament, waarop de zangmeester een sequentia moet noteren die in het missaal ontbreekt. Bovendien koopt men papier van groot formaat, om meerstemmige muziek op te noteren. De boeken die dan ontstaan, zijn opgedragen aan het kapittel: *ad scribendum desuper cantum in discantu in libris capitulo dedicatis*.	33 st.3 ort.vet.	RAH, 431, fol. 333
15350804	Zangmeester Johannes Fabri	Presenteert aan de deken en het kapittel 2 zangboeken in diskant (dus meerstemmig), te weten een missaal met 28 missen en een motetboek met 130 motetten, beide in groot formaat en met de vermelding op de kaft: *Iste est liber ecclesie Tongrensis. In grossa scriptura*. Dat Fabri herhaaldelijk muziekhandschriften vervaardigde, weten we o.a. uit de rekeningen van de broederschap van O.L.V. (1525-1532) (25) alsook uit zijn testament van 1544 waarin hij minstens negen muziekboeken schenkt. Een aantal van deze boeken was vrij recent geschreven.		SAT, 22, 11v

		Achtereenvolgens is er sprake van volgende boeken die hij aan instellingen of personen schenkt: -*den alden mottet boeck* (kerkfabriek). -een oud (polyfoon) misboek (kerkfabriek). -een misboek met daarin o.a. een mis voor het Venerabel Sacrament (kerkfabriek). -vier mooie (stem?)boeken, zonder opgave van wat ze bevatten (kapittel). -vier (stem?)boeken met liederen. In tegenstelling tot missen en motetten gaat het hier om liederen (*plenos carminibus*) (deken Kersmekers): -een recent geschreven *copy boeck* met missen en motetten (deken Kersmekers). -een recent geschreven *copy boeck* met missen en motetten (kanunnik Sprolant). -een recent geschreven *copy boeck* met missen en motetten vicaris Vrolant, alias Caeff). -een recent geschreven *copy boeck* met missen en motetten (bas de Daventria)		
15370000	Binder van de Regulieren	Binden van beschadigde boeken, waarin de lessen van de diverse metten staan, namelijk voor Sint-Anna, van het Venerabel Sacrament alsook de toevoeging van het feest van de legende van Sint-Servatius op 4 nieuwe folio's.	27 1/2 st. bon.	RAH, 431, fol. 359v
15380000		**1538-1583: rekeningen van de kerkfabriek ontbreken.**		
15830000		**1583-1643: geen uitgaven, ofschoon de rekeningen van de kerkfabriek deels zijn bewaard.**		
15891231	Dionisius Scroncx	Schenkt de kerkfabriek 2 zangboeken, geschreven en gecompileerd door de voormalige zangmeester, Johannes Fabri.	95	SAT, 18, fol. 294
15940000	Regulieren	Voor 2 zangboeken (*libros cantuales*).	18 fl.	RAH, 433, 195
15990417		Het kapittel verkoopt 51 perkamenten boeken uit zijn bibliotheek.		SAT, 19, fol. 146
16270000	Cantor Blavier	Het kapittel verzoekt de cantor de kist te onderzoeken waarin de muziek ligt en een inventaris te maken van alle oude muziekboeken: *omnium librorum musicorum antiquorum*.		RAH, 3, fol. 146v

Bijlage 2: Lijst van bewaarde handschriften (ca. 1300-1600), afkomstig uit de Tongerse collegiale kerk (26)

Hasselt, Rijksarchief [momenteel overgebracht naar Tongeren, Stadsarchief]
- Sint-Niklaaskerk, fonds varia, zonder nummer: twee laat-15de-eeuwse papieren bifolio's met negen fragmenten van polyfone composities.
- Kapittel Tongeren, 514: papieren omslag van de rekeningen van de kapelaans (jaar 1457) bevat het driestemmige *O beata infancia*. Zie transcriptie p. 10.

Stonyhurst College, Blackburn, Lancashire
Ms 5: Tongers missaal, perkament, 15de eeuw, 324x219 mm. Het is niet bekend in welke kerk dit missaal werd gebruikt. De aanduiding van het feest van de kerkwijding wijst wel op Tongerse herkomst (27).

Tongeren, Basiliek, bibliotheek
Wat dit fonds betreft, wordt eerst het huidige inventarisnummer gegeven, eventueel tussen haakjes, gevolgd door het oude nummer in Romeinse cijfers, van de hand van lokale historicus Charles Thys (28). Bij volledige handschriften worden tevens de afmetingen gegeven en het aantal pagina's of bladen zonder titelblad of schutblad, teneinde een idee te geven van de omvang van het werk. Aangezien deze manuscripten meestal van liturgische aard zijn en dus vooral gregoriaans bevatten, wordt, indien het niet om de gebruikelijke kwadraatneumen gaat, ook de (afwijkende) notatiewijze gegeven en wordt het belang van het handschrift bondig toegelicht met details betreffende ontstaan en bestemming (29).

37. (XVI) Antifonarium, perkament, 15de eeuw, gotische neumen, 353x250 mm, onvolledig, oorspronkelijk minstens 330 folio's. Onvolledig, handschrift met vooral incipits. Waarschijnlijk bedoeld voor de zangmeester of de vicarissen, eventueel voor de hebdomadarius.
55. (XXXVIII) Processionale, perkament, 14de-15de eeuw, gotische neumen, 218x144 mm, 168 fol. + 5 fol. Handschrift, belangrijk werk voor onze kennis van de gezangen tijdens de diverse processies.
56. (XLI) Liber missarum, papier, na ca. 1590-1600 (30), mensurale notatie, 415x250 mm, 117 folio's. Handschrift, dat zes zesstemmige missen bevat, waarvan vier anonieme en twee van Hubertus Naich. Thys beschrijft het boek als volgt: *Graduel, in f°, relié en veaux, sans entête, très détérioré* (zie muziekbijlagen).
57. (VIII) Graduale, perkament, einde 14de eeuw, kwadraatneumen, 420x290 mm, 295 fol. + 10 bladen. De Corswarem vermeldt in 1923 een tweede exemplaar dat momenteel verdwenen is (oud VII).
63. (V) Antifonarium (winterdeel), perkament, einde 14de eeuw (ev. 1390-1391), gotische neumen, 500x345 mm, 302 fol. Interessant handschrift voor onze kennis van de Tongerse koorgetijden. Zomerdeel ontbreekt. Bevat achteraan, op de binnenzijde van de band een vierstemmig *Puer nobis nascitur* in mensurale notatie (zie transcriptie p. 13).
64. (IV) Idem als 63. Bedoeld voor de andere koorzijde, doch iets minder uitgebreid, met hetzelfde vierstemmige *Puer nobis nascitur* (zie supra).
65. (I) Sermoen- en evangelieboek, perkament, 14de-15de eeuw, 490x350 mm, 34 fol. Op de kaft (achteraan), is de naam van cantor Johannes de Elderen vermeld met onleesbare datum. Bevat achteraan op een later toegevoegd blad, enkele gezangen voor de goede week, te zingen door twee jonge kanunniken.
83. Processionale met talrijke toevoegingen, papier, late 15de-16de eeuw, gemengde notatie (gotisch/kwadraat), afkomstig van het nabijgelegen Lauw, 187x139 mm, 132 fol. met toevoegingen. Handschrift, interessant voor de studie van de muziek in de parochiekerk van Lauw, geboorteplaats van componist Johannes Brassart, die in Tongeren een tijdlang kanunnik en cantor was.
91. (XXIII) Handschrift met uiteenlopende inhoud, perkament, 15de eeuw, met latere toevoegingen, gotische neumen, 288x203 mm, 44 fol. Perkamenten handboek, bedoeld voor de cantor met onder andere het dodenofficie, het invitatorium, processiegezangen, enz. Verder zijn er ook aanduidingen inzake de uitvoerders (twee jonge kanunniken, twee oudere kanunniken, het *chorus*) en de plaatsen waar er wordt gezongen (*ad gradus, ad lectrinum*).
- [Verloren gegaan na 1923] (VII) Graduale einde 15de eeuw: zie nr. 57.
- [Verloren gegaan tussen circa 1976 en 1981] (XXI) Processieboek, perkament, met toevoegingen op papier, einde 14de eeuw, 350x250 mm. Bevatte vooraan verschillende vellen met later toegevoegde polyfonie. Via foto's van het Koninklijk instituut voor het Kunstpatrimonium in Brussel kon het vijfstemmige motet *In deliciis tuis* worden gerecupereerd (zie transcriptie). Waarschijnlijk werd het handschrift ontvreemd omwille van de miniatuur vooraan. Het betekent een aanzienlijk verlies voor de studie van de polyfonie en van het gregoriaans (31).
- [In de schatkamer] (LXXXIV) Evangelieboek, perkament, 10de-11de eeuw, met latere toevoegingen (ca. 1300). Bevat de lectio *In nativitate Domini (liber generationis)* (fol. 70v-71v), met tweestemmige afsluiting *De qua natus est.* (zie transcriptie p. 3)

Tongeren, Stadsarchief
- Fonds Stad, 183 (omslag): fragment van een vroeg-16de-eeuws perkamenten koorboek, met een gedeelte van de *Missa Almana* van Pierre de La Rue (32).
- Fonds Kapittel, 193: fragmenten van een 16de-eeuws papieren misstemboekje (Tenor?) (33).
- Fonds Begijnhof, 490: perkamenten fragmenten van een dubbel 14de-eeuwse rotulus (zie transcriptie) (34).

Noten

1. In verband met het herstel van het muziekleven in de negentiende eeuw zie E. SCHREURS, *Bouwstenen voor het muziekleven in de Tongerse basiliek in de negentiende eeuw*, in *Het Oude Land van Loon*, 40, 1985, p. 167-182.

2. Zie E. SCHREURS, *Het muziekleven in de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Tongeren (circa 1400-1797). Een archivalisch georiënteerd onderzoek naar het muziekleven van een middelgrote kapittelkerk in het prinsbisdom Luik binnen haar stedelijke context*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, Leuven, 1990.

3. Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op SCHREURS, *muziekleven.* Zie verder ook ID., *Het kerkelijke muziekleven tijdens de 17e eeuw aan de collegiale kerk te Tongeren. Enkele structurele en muzikale aspecten en evoluties*, in *De zeventiende eeuw*, 5-1, 1989, p. 207-213.

4. In verband met Tongeren en het kapittel zie *2000 Jaar Tongeren. 15 voor Chr. tot 1985*, ed. J. HELSEN e.a., Hasselt, 1988.

5. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 16, p. 9-12.

6. SCHREURS, *Muziekleven,* p. 14-15, p. 18-19 (i.v.m. de zangmeester), p. 31-40 (organist) en p. 42 e.v. (vicarissen).

7. SCHREURS¸ *Muziekleven*, p. 132-155.

8. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 81-119. Meer informatie betreffende de koralen in Luik is te vinden in A. AUDA, *La Musique et les Musiciens de l'Ancien Pays de Liége,* Schaarbeek 1930, p. 45-52.

9. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 153, 203-204.

10. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 308-313.

11. Stadsarchief Tongeren, Kapittel van O.L.V., Register 111, fol. 2-3v.

12. SCHREURS, *Muziek voor de O.L.Vrouwebroederschap in Tongeren in de vijftiende en de zestiende eeuw: De uitbouw van een professioneel muziekensemble*, in *Gedenkboek José Quitin*, (*Belgisch Tijdschrift voor Muziekwetenschap-Revue Belge de Musicologie*, 47), 1993, p. 49-79.

13. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 26-272.

14. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 206 e.v.

15. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 667, inventaris van 1708: *sex missae stilo veteri quinque et sex vocibus cum missa puer nobis nascitur* en *antiqui libri antiqua musica libri quinque operum non integri*.

16. In verband met deze orgelpraktijk zie ook G. PERSOONS, *De Orgels en Organisten van de Onze Lieve Vrouwkerk te Antwerpen van 1500 tot 1650* (*Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Schone Kunsten, 43.32*), Brussel, 1981, p. 137. Als voorbeeld van zo een werk zie *In deliciis tuis*, in deze editie.

17. *L'ordinaire de la collégiale, autrefois cathédrale, de Tongres d'après un manuscrit du Xme siècle*, (*Spicilegium Sacrum Lovaniense. Etudes et documents,* 34), dl 1 (*Temporale*), ed. P. LEFEVRE, Leuven, 1967, p. 28.

18. *De Ordinarius van de collegiale Onze Lieve Vrouwekerk te Maastricht volgens een handschrift uit het derde kwart van de veertiende eeuw*, ed. J. TAGAGE, (*Maaslandse monografieën,* 39), Assen, 1984, p. 19.

19. *Ceremoniale Coloniense. Die Feier des Gottesdienstes durch das Stiftskapitel an der Hohen Domkirche zu Köln bis zum Ende der Reichsstädtischen Zeit,* (*Studien zur Kölner Kirchengeschichte*, 17), ed. G. AMBERG, Sieburg, 1982, p. 74: Incipiunt simul canere evangelium Matthaei primo: Liber generationis, primo: Dominus vobiscum, ut in libro habetur etc. Tunc unus illorum cantat solus primam clausulam, videlicet: Liber generationis etc. (*Jesu Christi, filii David*); deinde secundus illam clausulam, videlicet: Abraham genuit Isaac; deinde tertius cantat hanc clausulam, videlicet: Isaac autem genuit Jacob; et sic consequenter quilibet cantet unam clausulam per totum evangelium praeter istam, quam pariter cantant: de qua natus est Jesus, qui etc. (*vocatur Christus).*

20. Data worden op Amerikaanse wijze (jaar, maand, dag) gegeven. 4 nullen duidt erop dat het een boekjaar betreft.

21. Hiermee worden bedoeld: scriptor, tussenpersoon, kopiist, componist, e.d.. D.= Dominus

22. Volgende afkortingen worden gebruikt: £.=pond; s.=solidus; d.=denarius; fl.=gulden; st.=stuiver; grif.=griffon; bod=boddrager.

23. Gebruikte afkortingen zijn: SAT: Stadsarchief Tongeren; RAH: Rijksarchief Hasselt (dit fonds werd nadien overgebracht naar SAT).

24. Het gaat om Julianus, kapelaan in de collegiale van Sint-Martinus in Luik.

25. In verband met de vervaardiging van boeken voor de broederschap van Onze-Lieve-Vrouw, zie SCHREURS, *Muziek voor de O.L.Vrouwebroederschap*, p. 49-79.

26. Niet alle handschriften zijn met zekerheid afkomstig van de Tongerse O.-L.-Vrouwekerk. Enkel van de volledige handschriften worden de afmetingen gegeven. Voor meer informatie m.b.t. de fragmenten en facsimiles, zie E. SCHREURS en D. FALLOWS, *Fourteenth- and Fifteenth-Century Music Fragments in Tongeren*, in *Musicology and Archival Research*, ed. B. HAGGH, F. DAELEMANS en A. VANRIE, (*Archief- en Bibliotheekwezen in België/Archives et Bibliothèques de Belgique*, Extranummer, 46) Brussel, 1994, p. 487-521. E. SCHREURS, *New findings on music fragments from Tongeren with two chansons by Ockeghem*, in *Tijdschrift van de vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis*, 47-1/2, 1997, p. 119-138.

27. W. FRERE, *Bibliotheca Musico-Liturgica*, p. 33.

28. P. DE CORSWAREM, *De Liturgische boeken der kollegiale O.L.Vr.-kerk van Tongeren voor het concilie van Trente*, Gent, 1923.

29. Opmerkelijk is dat men gelijktijdig kwadraatneumen en gotische neumen gebruikt. Uit latere toevoegingen en archiefteksten blijkt overigens dat er tot in 1797 van gotische neumen werd gelezen.

30. Watermerk volgens C. BRIQUET, *Les filigranes*, nr. 1190.

31. Voor een facsimile zie SCHREURS, *Anthologie*, p. 105.

32. Zie meest recent de bijdrage van E. JAS in H. KELLMAN, *The Treasury of Petrus Alamire. Music and Art in Flemish Court Manuscripts. 1500-1535*, Gent-Amsterdam, 1999, p. 167.

33. Zie SCHREURS, *Anthologie*, p. 101-102 en E. SCHREURS en B. BOUCKAERT, *Bedreigde klanken. Muziekfragmenten uit de Lage Landen. (Middeleeuwen - Renaissance*, tentoonstellingscatalogus), Leuven - Peer, 1995, p. 36.

34. K. KUEGLE, *Fourteenth-and Fifteenth-century Music Fragments in Tongeren. The Fourteenth-Century Music Fragment*, in *Musicology and Archival Research*, ed. B. HAGGH, F. DAELEMANS en A. VANRIE, (*Archief- en Bibliotheekwezen in België/Archives et Bibliothèques de Belgique*, Extranummer, 46) Brussel, 1994, p. 472-487.

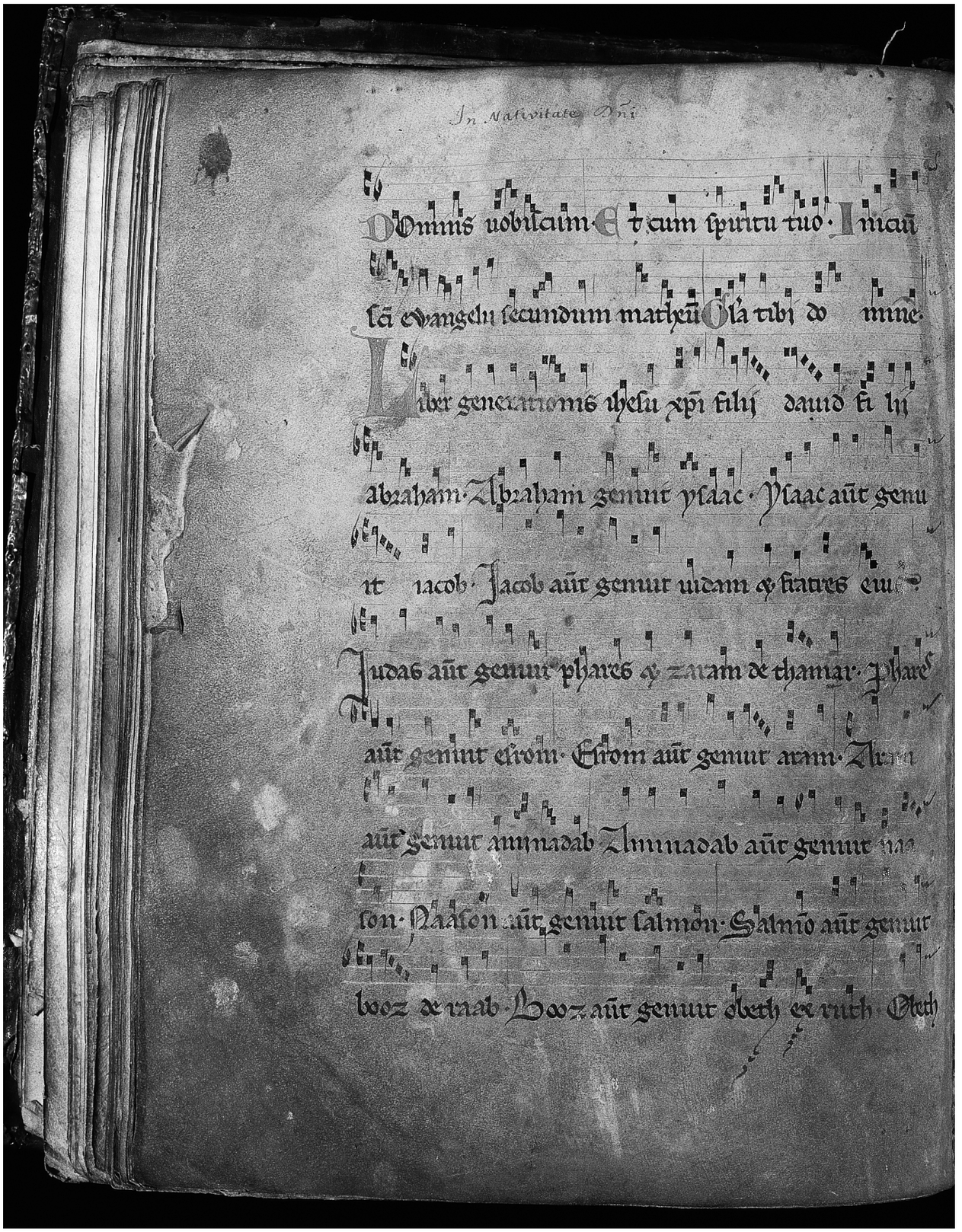

Lectio in Nativitate Domini
Tongeren, Onze-Lieve-Vrouw, schatkamer, LXXXV, Evangalarius, f. 70 v°

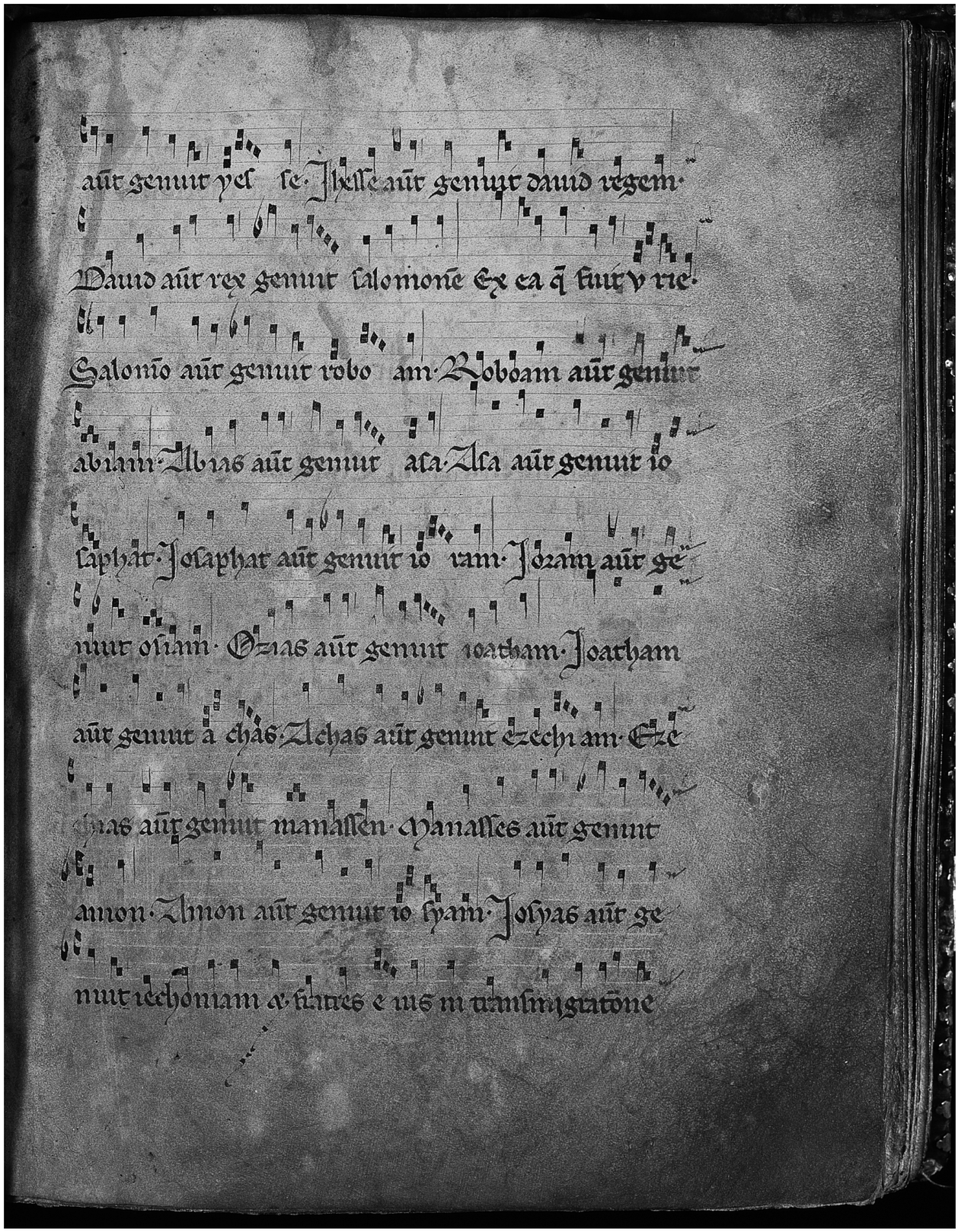

aũr genuit yes se· Jhesse aũr genuit dauid regem·

Dauid aũr rex genuit salomone ex ea q̃ fuit v rie·

Salomõ aũr genuit robo am· Roboam aũr genuit

abiam· Abias aũr genuit asa· Asa aũr genuit io

saphat· Josaphat aũr genuit io ram· Joram aũr ge

nuit osiam· Ozias aũr genuit ioatham· Joatham

aũr genuit a chas· Achas aũr genuit ezechi am· Eze

chias aũr genuit manassen· Manasses aũr genuit

amon· Amon aũr genuit io syam· Josyas aũr ge

nuit iechoniam & fratres e ius in translmigratõne

Lectio in Nativitate Domini
Tongeren, Onze-Lieve-Vrouw, schatkamer, LXXXV, Evangalarius, f. 71 r°

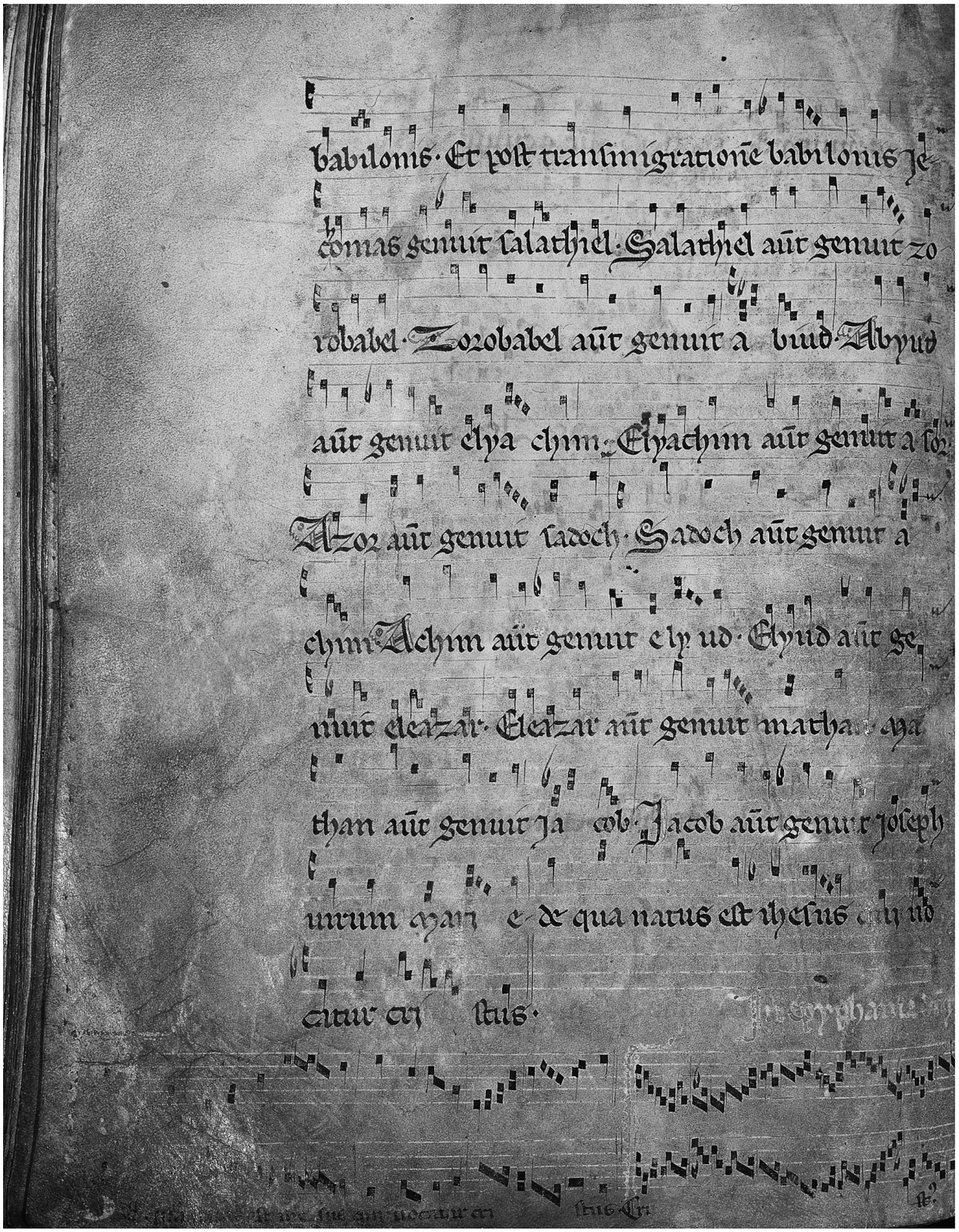
babilonis · Et post transmigrationē babilonis Je
chonias genuit salathiel · Salathiel aūt genuit zo
robabel · Zorobabel aūt genuit a biud · Abyud
aūt genuit elya chym · Eliachym aūt genuit a zor
Azor aūt genuit sadoch · Sadoch aūt genuit a
chym · Achym aūt genuit ely ud · Eliud aūt ge
nuit eleazar · Eleazar aūt genuit matha · tha
than aūt genuit ja cob · Jacob aūt genuit joseph
virum ma[illegible] de qua natus est ihesus q̄ vo
catur ch[illegible] stus ·

Foreword

Tongeren is one of the many cities in the Low Countries the music life of which has until recently never been systematically studied. It was long assumed by some that there was no professional music life in Tongeren before 1800. An archivally-oriented musicological study, in which all the historical and musical sources take a central place has, however, proven the contrary. Until 1797, the year in which the French dissolved centuries-old institutions and foundations, music was in fact performed mainly by professionals. It was precisely when the churches were re-opened in 1802 that church music was entrusted to choirs made up of 'amateurs' (1).

The systematic research referred to above not only produced the names of composers, it also rescued a good deal of music from oblivion. An explanation for this may be found in the fact that most libraries and archival collections had never been researched from a musicological perspective. There turned out to be a considerable amount of interesting material preserved, quite diverse and evenly spread over the period from around 1300 to 1800. The amount of music was too extensive to publish in its entirety. In this volume, we are presenting a selection of the music, from the late Middle Ages until the Renaissance. We hope in this way to show that even a middle-sized centre like the Tongeren collegiate church could have a varied and rich repertoire at its disposal.

Our research was archivally oriented, with the intention of understanding the functionality of the music from the *ancien régime* better within a larger liturgical, historical and to some extent even socio-economical context (2). This sort of research has a tendency to expand, however, because of the need to work comparatively, both in terms of time and place. Similar research in other cities is absolutely indispensible to developing a fuller picture of the network of the musical world of the Low Countries. Aspects such as education, mobility and especially performance practice can in any case be much better understood by such research. That has been confirmed in part by studies prior to my own dissertation (Gilbert Huybens in Leuven, Alfons De Witte and Reinhard Strohm in Bruges, Kristine Forney and Godelieve Spiessens in Antwerp), concurrent with it (Barbara Haggh and Lewis Baratz in Brussels), or subsequent to it (Bruno Bouckaert in Ghent). These studies form the essential building blocks for a new, as yet unwritten music history of the (Southern) Low Countries. Editions like these, which include unpublished music, form the basis for additional stylistic research and enrich our musical patrimony, often in surprising ways.

In conclusion, I would like to take this opportunity to thank, in the first place, Alamire publishing (Peer) as well as the Alamire Foundation (Leuven) for their unflagging efforts in supporting this sort of innovative musicological work which adds such a lustre to the richness of Flanders musical heritage. I also extend hearty thanks to Jeanine De Landtsheer and Andries Welkenhuysen of the Department of Classical Philology at the Katholieke Universiteit Leuven for their transcriptions, translations and advice. I thank Karl Kügle (University of Hongkong) for the transcriptions of the first two works (*Lectio in nativitate Domini* and the virelai *De plus souvent*) and for the information and critical commentary he supplied. Eric Jas (Rijksuniversiteit Utrecht, Department of Musicology) was kind enough to cast a critical eye over the music transcriptions, for which I thank him. Thanks to Stratton Bull for the translation. My thanks, finally, to Karolien Selhorst, for her help and patience in our work together.

Eugeen Schreurs
Alamire Foundation
FWO-Flanders K.U.Leuven

Organisation of musical life in the Tongeren collegiate church of Our Lady

Tongeren, the 'oldest city in Belgium', was one of the 'good cities' (*bonnes villes*) of the independent prince-bishopric of Liège. As early as the 9th century, a chapter of twenty canons was established in the church of Our Lady (3), according to tradition the first church north of the Alps dedicated to the Virgin Mary and once the cathedral. The two other Tongeren churches (St John's and St Nicholas's) and to a lesser extent the monasteries, were dominated by this chapter. Through countless gifts and foundations, and also through the arch-diaconal authority bestowed on it in the 13th century, this church was able to grow into a rich and powerful institution (4).

In the Middle Ages, the canons were originally themselves responsible for the daily offices. Since, according to one tradition, they had since the establishment of the chapter in the year 804 lived according to monastic rules which obliged them to live there, we may assume that great care was taken in providing the services. At the beginning of the 13th century, the canons moved into twelve good-sized canons' lodgings - still, however, grouped together - in the town. This allowed them greater freedom, but also led to more absenteeism. Eventually, a number of canons stopped living in Tongeren altogether, which meant that those canons remaining behind were no longer able to keep the offices up to their accustomed standard. This explains the appearance of two vicars (literally 'replacements' for the canons), taken on in the 13th century, who, amongst other things, took over from the canons the chants (*psallere et cantare*) on normal days, as well as the more soloistic elements of the Gregorian repertoire. They were also responsible for the performance of the steadily more complex polyphony, which required trained, professional performers.
In the course of the 14th and 15th centuries, more than thirty altars were set up through the foundations, allowing even more chaplains and vicars to be taken on to live at the monastery and, among other things, to assist the canons in the services in the sanctuary.

The canon-cantor supervised the services, as well as the various groups of musicians that had to obey the church regulations. These regulations are meticulously noted in the *Liber ordinarius*, which was a *liber catenatus*, kept permanently in the choir on a chain. For the most important feast days, the dean and/or the cantor conducted the service, while on other feast days this was done by the canon of the weekly services (*hebdomadarius*). On normal days, the vicars were brought in to lead the services in the choir (*tenere chorum*) (5).

In the 15th century, the college of twenty canons laid the institutional basis for the organisation of the musical contributions to the daily offices, the masses and the various extra services on the many feast days. In the first place was the permanent core group of vicars or clerical musicians, who besides the payments for musical contributions each received the proceeds from the altar of which they were rector and at which they were required to celebrate mass twice a week (three times for the singing master or *zangmeester*). Since 1444 (ratified in 1448), incorporation had created six altars reserved for the vicars by virtue of a papal bull.
The highest standing was reserved for the *zangmeester* or the succentor (derived from the word *subcantor*), who himself also sang while leading all the music and instructing the choirboys in Gregorian chant, polyphony and counterpoint (both the theory and the practice of polyphonic improvisation). Next in importance was the organist, who, when not playing on the main organ, smaller rood-loft organ or regal, himself also sang in the choir. The third in order was the bass, and finally came three 'normal' vicars, who from the early 17th century not only sang, but also played an instrument (usually violin or cello) (6).

A secondary place was taken by a group of (usually) secular musicians who were not in permanent employ. The chapter engaged them as long as the financial means were available. Their numbers ranged from five to eight and they were also brought in as extra singers, especially on Sundays and feast days. These were often people who were connected to the collegiate church in one way or another, perhaps as one of the two sextons, or perhaps as one of the two acolytes (adult assistants to the mass). In

some exceptional cases, they might have been chaplains who had previously been choirboys. This group of unattached musicians was supplemented by external players who might have been passing through and who offered their services for a few days during the most important festive seasons (7).

Besides these two groups of adults, there were choirboys or choristers - at first six, from 1504 eight and at the end of the 16th century sometimes more than ten - exceptionally referred to in the archival documents as *symphoniaci*, but usually as *duodeni* or *dosserelen*. The latter terminology was derived from the word 'twelve' (*duodeni*/*douserel*), the number of boys strived for (but not always reached) in the choir of Liège cathedral. From a young age (around six years), these boys, who were recruited both in the town and far outside it, were educated by the *zangmeester*. Besides the almost daily musical training in the so-called choirboys' room, which was located above the Romanesque cloister, they also helped to provide the music for the daily offices, masses and other services. Musical theory and education were in this way immediately put into practice through these daily 'performances'. The direct translation of theory into practice was the cornerstone of musical education. The choirboys usually remained in the service of the chapter until their voices changed, with some of them later successfully winning a place at the Tongeren collegiate church as vicars or adult musicians. It was rather exceptional for a choirboy to be dismissed before his voice broke. The explanation for this probably lies in the rigorous selection process when they were taken on. Since the parents temporarily handed their child over to the chapter, forcing them to do without one of their young workers, they received a number of compensations that were intended to make the child's service as a choirboy more attractive. In the first place, the choirboys received a free education in the chapter school, with those showing the intellectual ability at a later age (around fourteen) offered the possibility of pursuing their studies at the monastery of the regulars. The *duodeni*, as mentioned above, also received musical instruction from the *zangmeester*, both in Gregorian chant and polyphony. Besides this, the choirboys were also paid in kind, receiving room and board in the lodgings located in the Romanesque cloister, and benefiting from the occasional distributions of bread, sheets, sandals and other items. Finally, the choirboys' parents could count on a generous amount of corn (two sacks on average) (*mud*), which was increased depending on the boy's length of service (8).

On the important feasts of triplex rank (an interesting example is Corpus Christi), specially engaged musicians could also perform as a separate group. Space was reserved for this category of musician, particularly during processions, although the church enjoyed something of a love-hate relationship with this group. These could be string players, walking just ahead of the image of the Sacrament, or wind players preceding the town magistrate. It was, however, exceptional for instrumentalists to play in the chancel; if they did so, it was likely to accompany the singers. One example is a father and his two sons, paid to play cornetto in the choir in 1501. Only starting in the 17th century, with the rise of concert music, did ensemble instruments such as the violin, cello, cornetto, trombone and bassoon begin to form part of the church's permanent ensemble (9).

Around the end of the 16th century, the hours were thus still sung by the canons and chaplains in the sanctuary according to time-honoured tradition, accompanied by twenty to twenty-four musicians for feast days, made up of vicars, choirboys, freelance musicians and instrumentalists from outside the church. At that time the choir was separated from the nave by a choir screen or rood screen, dating from the first half of the 16th century. The musicians regularly performed from a balcony atop the rood screen, the rood loft (*super odeo*), which was connected to the u-shaped choirstalls, especially for the performance of polyphonic music. The canons were thus in an advantageous position to take in the performance of their musicians in the rood loft. There was also room in the loft for a small organ (10).

Music was not only performed in the choir and in the rood loft, however. On the most important feasts, processions were held inside the church (on Sundays) or in the Romanesque cloister (for instance, on the feast of St Anne), in the town (for fairs) and even outside the town (Corpus Christi). On special occasions, such as the choosing of a new dean or provost for the chapter, or for the official visit of a new prince-bishop, the *Te Deum* was sung, likely accord-

ing to the practice of *alternatim*, the alternation of organ and polyphony (*in organis et in discantu*), sometimes with the simultaneous ringing of bells. Special mention should be made of the masses which, from the beginning of the 16th century, were sung only by the six vicars (the so-called *membrum inter cantores*) in which polyphony and Gregorian chant alternated with one another. Starting in 1529, a mass was sung on Mondays after matins in honour of the Seven Sorrows of Mary in the chapel of the same name. In another tradition, dating from 1529, a weekly mass was sung on Tuesdays in the chapel of St Anne, located in the Romanesque cloister, behind the choir; and starting in 1511, a mass was held in the chapel of the Venerable Sacrament (11). The Confraternity of Our Lady was also active, with daily polyphonic services in honour of the Virgin and a Marian mass on Saturdays, in which an extensive chapel of musicians took part (12). It is clear, then, that the musical performances were not linked to one particular place, but rather that generous use was made of the possibilities offered by the church buildings (13).

Music for the Church of Our Lady in Tongeren

For performances of both Gregorian chant and polyphony, including organ music, the church musicians needed to have access to a large collection of music. When it came to the musical accompaniment of the many services, the chapter spared no expense. The rich collection of music that had been built up over the centuries - but which has only very partially come down to us - is revealed to us through a variety of channels (14). In the first place, there are the account books of the church-fabric, the main body responsible for the 'adornment' of the church, regularly buying music or having the music books repaired. Although there are many lacunas in the accounts and there were almost no purchases in certain periods because of financial difficulties, they are the most important source of information concerning the existence of the manuscripts that have been preserved, and especially of those which have not. It was, however, not always the case that church musicians were paid for writing (composing and copying) music, so that all of the music is by no means recorded in the archival documents. Moreover, a portion of the repertoire was donated to the church and was only catalogued in exceptional cases. The *acta capituli* also make sporadic mention of the acquisition of music, although this is only the case from the end of the 16th century. Unfortunately, no musical inventories from the period before 1600 have been preserved. As late as 1708, however, there is a reference to 'old music' in the inventory, which seems to denote polyphony without basso continuo (15).
As mentioned above, only a very small fraction of the collection of music books has been preserved in the archives or in the library of the former collegiate church. What we do have are chiefly books containing Gregorian chant (14th to 18th century) and a few polyphonic works, including a book of masses from the end of the 16th century, as well as several fragments of Gregorian chant and polyphony, found in the archival material of the Tongeren collegiate church and kept at present in the Tongeren city archives.
A last avenue for tracing manuscripts of composi-

tions by the Tongeren *zangmeesters* are the manuscripts and printed editions of music that do not originate in the collegiate church, but which include works by masters that worked in Tongeren at a certain time, or that were connected to the collegiate church in one way or another.

For an insight into the evolution of the music library, the reader is referred to Appendix 1, a selective summary of the mentions of purchases or repairs of music manuscripts from the archives. In addition, Appendix 2 offers a summary of the music still preserved in Tongeren. Although as mentioned above not all the music was inventoried by the clerks and some references are, for example, too vague to indicate clearly whether they denote Gregorian chant or polyphony, the general trends between 1300 and 1600 may be summarised as follows:
(a) End 14th - beginning 15th century: establishment of an important collection of generally large liturgical parchment manuscripts that often continued to be used until the end of the 18th century. These include graduales, antiphoners (often in pairs, intended for the left and right sides of the choir), processionals, and smaller manuscripts for the dean, cantor, *zangmeester* and other persons. It is clear that a key role in the building of this collection of liturgical books was played by the important liturgical reformer, Radulfus de Rivo, dean of the chapter from 1381 until his death in 1403. A significant portion of this body of manuscripts has come down to us. In addition to this, there is a relatively early mention of polyphonic music: a motet book of 1394 and an organ book of 1399.
(b) First half of the 16th century: a polyphonic book of masses (no fewer than 28 masses) and a book of motets (130 works) were produced in 1535 by the *zangmeester*, Fabri, who in 1544 made gifts of at least nine music books to the chapter, the church-fabric, the dean, a canon, a vicar and one of the basses. There is also mention, in 1533, of an organ book which was sung from *in organis* (16).
(c) 1583-1643: almost no mention of purchases. The *acta capituli* indicate that the financial situation of the chapter was far from rosy, which is also suggested by the fact that there were not sufficient funds to restore the organ, then in disrepair. There is, however, one book of masses preserved from this period, including works by Hubertus Naich, although there is no record of this book in any of the account books which have come down to us.

Critical report for the transcriptions

General

The incipits indicate the original clefs, the mensuration sign and the first notes, note groups and/or rests in the original. The abbreviations used for the voice parts are C (Cantus) (for music before ca. 1500), S (Superius), Ct (Contratenor), T (Tenor), B (Bassus) and 5 (Quinta). In the transcriptions only the G clef (with or without *octava bassa*) and F clef are used. The original note values have been preserved, except in the *Lectio in Nativitate Domine* from ca. 1300, where the method of transcription accords with that generally used for music from the late Notre Dame period. The original mensuration signs are first placed in the staff and thereafter above the staff. At changes of metre, the proportion between the mensurations is indicated above the staff, starting with the previous mensuration. *Musica ficta* indications are placed above the note. 'Problematic' *musica ficta* suggestions are given in parentheses. Ligatures and *colores* are represented in the usual way, with, respectively, extended square brackets and interrupted square brackets above the notes. Text repetitions not indicated in the original are given in parentheses.

For more detailed commentary on each work, I refer the reader to the list below.

A selection of ten works from the Tongeren collegiate church or attributable to a Tongeren zangmeester/composer

We have chosen ten works from the extant corpus, for the most part ordered chronologically. In order to offer a sample of what was performed, we have also included simple works in this selection (for example, a homophonic, four-voice Puer nobis nascitur, with a very simple harmonisation), or the unusual motet Haec est virgo sapiens. The following information is provided for each work:
- composer, title, source, dating of work, editions and recordings if existing
- short biography of the composer
- short description of the work
- variants/corrections

1. Anonymous [*Lectio in Nativitate Domini*], Tongeren, Our Lady library, no. 85, evangelarius, written on parchment [at present exhibited in treasury], fol. 70v-71v, music written ca. 1300. For a facsimile of the complete work see this edition. For a colour repoduction of the last page see E. SCHREURS, *Anthologie van muziekfragmenten uit de Lage Landen (Middeleeuwen - Renaissance). Polyfonie, monodie en leisteenfragmenten in facsimile. An Anthology of Music Fragments from the Low Countries (Middle-Ages - Renaissance). Polyphony, monophony and slate fragments in facsimile*, Leuven - Peer, 1995, p. 7. Performance on CD by Capilla Flamenca: *Puer nobis. Kerstmis in de Renaissance*, Eufoda, 1147.

This anonymous setting of the genealogy of Christ (Matthew 1:1-16) was sung in Tongeren in all likelihood at the end of the third nocturn before the first mass on Christmas day. The deacon proceeded to the *pulpitum*, the place where the gospel was usually read and there sang the gospel of the *Liber generationis*. After this, the cantor and *hebdomadarius* started the *Te Deum*, which was accompanied by the solemn ringing of the great bells. This was followed by the first mass or night mass (17). According to the church's antiphoner (MS 63, ca. 1390-1391), the priest read the gospel, followed by the cantor's singing of the *Te Deum* incipit in *alta voce*. Likewise, in Maastricht, in the collegiate church of Our Lady, a priest read the *Liber generationis* from the gospel lecturn at the end of the nocturns, followed by the *Te Deum* sung *in organis*; as in Tongeren, this preceded the first mass of Christmas (18). The ceremonial directions of the *Dom* in Cologne are quite extensive. After the night mass, two senior deans or two priest-canons proceeded to the place where the gospel was usually read, each carrying a lit candle. Together they sang from the first chapter of St Mark's gospel. They began by intoning the *Dominus vobiscum*. Then one of them sang the first verse alone ('Liber generationis') followed by the other with the next verse ('Abraham genuit Isaac'), whereupon a third, as yet unnamed priest, continued with the next verse ('Isaac autem genuit Jacob'); they continued thus, alternating the verses of the gospel, finishing by singing the last verse together ('*De qua natus est Jesu qui vocatur Christus*') (19).

The festive character of this work is underlined by the polyphonic setting of the last line *De qua natus est Ihesus qui vocatur Cristus* and of the last word *Cristus*. Both settings were added later in the Tongeren manuscript. The polyphonic passages are conceived in the style of Parisian organum, an idiom that reached Liège and its neighbouring ecclesiastical centres, including Tongeren, during the last decades of the 13th century. A rhythmic version of the Gregorian melody (lower voice) is combined with a newly composed *discantus* (upper voice). In the second setting, melodic material is added to the Gregorian melody. Both polyphony and Gregorian chant are very likely of local origin and copied in Tongeren (or perhaps Liège).
There are several possible ways of performing this work:
(1) monophonically (=prima volta);
(2) replace the Gregorian melody with the first polyphonic setting (= secunda volta);
(3) replace the *Cristus* passage with the second polyphonic setting (= tertia volta);
(4) sing the *de qua natus est...qui vocatur* from the secunda volta and replace the *Cristus* of the secunda volta by the more ornamented version of the tertia volta;
(5) perform the word *Cristus* twice (i.e., secunda volta followed by tertia volta).

The two-voice polyphony added at the end of this *lectio* suggests an *alternatim* performance of the verses of the Gregorian chant. My thanks to Karl Kügle for the transcription and commentary for this work. The passage on the performance according to the *libri ordinarii* of Tongeren, Cologne and Maastricht was compiled by the author.

2. Anonymous, *De plus souvent*, Tongeren, city archives, Begijnhof, 490, parchment fol. Ar, ca. 1370. For a facsimile see E. SCHREURS, *Anthologie*, p. 22. This virelai is found on a fragment of a double rotulus. It is a typical example of a polyphonic virelai, as found in France and the Low Countries during the late 14th and early 15th century. The work shows traces of the kind of dance-song from which the virelai as a genre originated: lively syncopations between the upper voice (Cantus) and the lower voice (Tenor) and a musical rhyme (bars 6-9 and bars 23-26).
The text of the composition has been lost. In performance, the refrain (A) precedes the two verses (B1 and B2). The refrain is then sung twice. The overall form is thus AbbaA.

Critical report: *Cantus*, m. 5: stem of minima of *f'* missing. *Tenor*, m. 24-25a: dot of ligature *g-f* missing; secunda volta, m. 24: manuscript unclear, first semibrevis *f* notated as brevis, alternative reading: semibrevis *g*.

3. Johannes Rondelli, *Verbum tuum/In cruce*, Bologna, Liceo musical, Q 15, fol. 252v-253r, ca. 1425-1435.
Facsimile of fol. 253 in E. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 1095. Discussion and edition in B. COX, *The Motets of ms Bologna Civico Museo Bibliografico Musicale, Q 15,* doctoral dissertation, Denton, 1977, p. 210-213, 474-481. Performance on CD by Capilla Flamenca: *Zingen en spelen in Vlaamse steden en begijnhoven. Music in Flemish Cities and Beguinages. 1400-1500*, Eufoda 1266.

A Johannes *Rondelly*, likely to be identified with the composer of the same name, is mentioned in the account book of 1436 (September 1436 - September 1437) as a *zangmeester*. As part of the prebend (the general income of the canons), he received 7 sacks of rye. In 1436, however, a dispute broke out between the cantor, Libertus de Corswarem, and the chapter in connection with the appointment of the *zangmeester* and the choirboys. On 27 June 1436 it was agreed that only the chapter - and not the cantor - had the right to make appointments, mete out punishments, and (if need be) dismiss personnel, including the vicars. This conflict suggests that Rondelli had already been appointed *zangmeester* before 27 June 1436. In order to put this right of making appointments into force, the chapter seems to have put forward a new *succentor* on 27 February 1437, in the person (once again?) of Rondelli, since the account books of the prebends show that he was paid for the period of one year. The account books for the next two years are missing, and in 1439-1440 payment was made to an anonymous *zangmeester*, so that it is impossible to know whether Rondelli continued in his position. In 1440, Petrus de Rosete (Roest) became *zangmeester pro tempore*. Rondelli was, together with Johannes Volpardi (fl. 1391-1417), one of the few *zangmeesters* that were not also priests. T. WARD (*New*

Grove Dictionary, 6, 1980, p. 170) assumes that Rondelli was an Italian composer, presumably because of his Italian-sounding name and the Italian source in which Rondelli's only work survives; however, this appears to be refuted by the fact of his activities in Tongeren. According to A. Welkenhuysen, the exclamation *ay mi* (C2, bars 9-10) suggests an origin in the Dutch-speaking region. Moreover, the name Rondelli was not very unusual in the region; for instance, a Gerardus Rondelli (Rondeau) was a canon at St Servatius's in Maastricht in 1428. This same Rondelli became dean of the cathedral in Liège in 1434 and died there in 1441. He was the author of five religious writings. It is not clear whether he was related to Johannes Rondelli. For the basic biographical information, see E. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 625-626, and P. DOPPLER, *Lijst der kanunniken van het Vrije Rijkskapittel van Sint-Servaas te Maastricht*, in *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg*, 20, 1939, pp. 98-99.

The text of Cantus 1 consists of four verses (verse 1-2 trochaic, verse 3 iambic), and that of Cantus 2 consists of four quatrains (all trochaic). Central to both texts is the prayer for the cross. The first half of verse 1 of Cantus 1 is a paraphrase of the opening of Psalm 44: *Eructavit cor meum verbum bonum* (after A. WELKENHUYSEN, *Latijnse liederen van Jean Brassart en zijn tijd*, in *Basilica Concerten. Festival van Vlaanderen - Limburg. General programme book*, 1989, p. 74-75).
Verbum tuum/In cruce is an isorhythmic motet, without concordances. Only the Tenor is isorhythmic. The two upper voices are independent of one another, although they do begin in canon. The upper voices are further characterised by virtuoso melismas (e.g., bars 32, 36, 83-92), suspension (Cantus 2, bar 37), hoquetus (bars 63-64), parallel fifths (bars 9-10, 25-26, 45, 65-66, 70-71, 82-83, 85, 87), parallel octaves (bar 79) and dissonant seconds (bars 17, 20, 70, 92). There are four *taleas* in the Tenor (O; 𝔊; C; 𝔇). In the last *talea*, however, Cantus 1 is notated in *prolatio major* (𝔊).
In stylistic terms, this work would seem to be related to the so-called Liège school, the leading exponent of which was Johannes Ciconia.

4. Anonymous, *O beata infancia*, Tongeren, City Archives, Hasselt collection, State Archives, Tongeren Chapter, 514, paper cover of the chaplain's account books of 1457. Facsimile in E. SCHREURS, *Anthology*, p. 64-65. Performance on CD by Capilla Flamenca: *Puer nobis. Kerstmis in de Renaissance*, Eufoda, 1147.

Three-voice motet for Christmastide. The incipit of this antiphon text is not included in the Tongeren *Liber ordinarius*. In other instances, this antiphon text is not sung in the Christmas offices (*Liber agendarum rubrice diocesis wratislaviensis* […], 1496 (Breslauer Agenda), *In nativitate Domini. Ad Matutinum. Post Evangelium ad Processionem* (*Antiphonaire Monastique de Worcester*) or on the Sunday within the octave of Christmas (*Processionale Monasticum*). The Gregorian melody, as it appears in the above-mentioned Liber agendarum, is largely paraphrased in the Superius of this Tongeren setting. A three-voice version, different from this antiphon, in which the Superius is again a paraphrase of the Gregorian melody, is found in the Glogauer Liederbuch. For more information, see C. VÄTERLEIN (ed.), *Das Glogauer Liederbuch*, 4 (*Das Erbe Deutscher Musik*, 86; *Abteilung Mittelalter*, 23), Kassel, 1981, p. 72-75. The antiphon is divided into four *partes*, with duos in *partes* 2 and 4. Noteworthy is the *c'-sharp* in the Superius (bar 33).

5. Anonymous, *Puer nobis nascitur*, Tongeren, Our Lady library, nos. 63 (formerly no. V) and 64 (formerly no. IV). Paper, glued to the inside of the back covers of two antiphoners (winter section), second half of the 16th century, possibly 17th century?. Facsimile in E. SCHREURS, *Anthology*, p. 114-115. Homophonic, four-part setting of one of the most widely sung Christmas chants in the Low Countries. According to the Tongeren *liber ordinarius*, the work was sung at (among other times) the conclusion of lauds and vespers during the Christmas season and for Candlemas. This chant thus replaced the *Benedicamus* at the end of lauds on Christmas Day. It was accompanied by the solemn ringing of the great bells. The work was also performed during the second vespers of Christmas, as well as on other days after Christmas, until Epiphany. See LEFEVRE, *Ordinaire*, p. 672. For a comparison see also R. RASCH, *De Cantiones Natalitiae en het kerkelijke*

muziekleven in de Zuidelijke Nederlanden gedurende de zeventiende eeuw, Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis, 1985, especially pp. 218-224 in connection with the practices at Antwerp cathedral. For other versions, see Brussels II 270 (fol. 234v: for three voices) and Brussels IV 421 (fol. 133: for two voices; manuscript from the monastery of the Tongeren regulars). The work's inclusion in the two large choirbooks in Tongeren may point to an antiphonal performance. It comprises eight verses, with the last verse, *Laus et iubilatio*, notated in red ink. This is followed immediately by the text (without music) of another Christmas chant, *Magnum nomen Domini*.

Critical report: Contratenor, bar 12: *d'* in original instead of *e'*.

6. Nicolaus Geszin, *Haec est virgo sapiens*, *Liber quartus sacrarum cantionum quatuor vocum*, Antwerp, T. Susato, 1547, fol. 13v-14 (ex. Brussels, Royal Library).

Nicolaus Geszin (Goszin) became rector of the altar of St Peter and St Paul in the Tongeren collegiate church on 29 November 1546, as well as of the altar of St Michael at St John's in the same city. At the same time, he was sworn in as the *zangmeester*, succeeding Isbrandus Mathei. Surprisingly, he resigned as *zangmeester* soon after, on 14 April 1548, and the office passed back to Mathei, as Geszin changed chaplaincies with vicar Wilhelmus Caeff (de Vroelant), receiving the chaplaincy of St Anne. In that same year (on 20 July 1548), he became rector of the chaplaincy of the Visitation in the chapel of Merlemont, which was also located in the Tongeren collegiate church. In any case, he remained in service as a singer during these years, for all the altars mentioned, except the one at St John's, were explicitly reserved (by papal bull) for vicars/singers. From 16 February 1549, Winandus Spilmekers (alias Meylandts, Fusearius) was the rector of the altar of the Visitation and Geszin's career as a singer in Tongeren would appear to have come to an end.
There is a possible connection with *Dominus* Geszin, priest and *zangmeester* at the collegiate church of St John the Evangelist in Liège and rector of the altar of St Ambrose in the same city; or with Nicolaus Geszin, *phonascus* at the collegiate church of St Albinus in Namur (at the least from 1569 to 1576) and prefect of the recently established seminary. A certain Nicolaus Gessen (sic) was succeeded, after his death on 8 November 1585, by vicar Henricus Mechelmaus as rector of the altar of St Michael in St John's in Tongeren.
Only two works (cf. infra) by Nicolaus Geszin are extant, both printed in Antwerp. The motet *Haec est virgo* recalls the parable of the wise and foolish virgins (Matthew 25: 1-13). The work was intended for the Common of Virgins. The antiphon *Haec est virgo* in the *Liber Usualis*, p. 1210, is sung at the second vespers of the Common of Virgins. In Tongeren this antiphon was sung at lauds on various feast days in honour of Sts Apollonia, Eulalia, Eufemia, Petronilla, Margaretha and Christina (see LEFEVRE, *Ordinaire*, p. 609). A small portion of the beginning of the antiphon, as found in the *Liber Usualis*, is paraphrased at the beginning of the motet. The *Liber Usualis* version is, however, different from that found in the Tongeren antiphonarium (see MS 63, fol. 256).

For more biographical information, see E. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 563-564 and Namur State Archives, Namur, Saint-Aubin, 105 (Acta capituli), fol. 82.

7. D. Curingen (Ballen?)*, Usquequo Domine*, *Liber quartus ecclesiasticarum*, Antwerp, T. Susato, 1554 (ex. Kassel, Murhard'sche Bibliothek der Stadt Kassel und Landesbibliothek).
The identification of Tilman Ballen (Ballerus) with D(ominus?) Curingen is hypothetical. Vicar/singer Ballen was most probably born in Kuringen, near Hasselt, where the name Ballen was very common, around 1520. The practice of giving names on the basis of place of birth was still very common in the 16th century. Ballen became vicar of the Tongeren chapter in the course of 1550, holding this function there for almost thirty years. On 13 July 1579 he drew up his will, and probably died shortly thereafter. (See E. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 516-517). Only one work by Curingen, a motet printed in Antwerp, has come down to us.
The text of the motet is taken from Psalm 12 (13), verses 1-6. Sung in the Tongeren collegiate church on Easter Wednesday at matins and from the second Sunday after the octave of Pentecost at the first nocturn, see LEFEVRE, *Ordinaire*, p. 175, 246, 671.

8. Nicolaus Geszin, *Tribulatio et angustia*, *Sacrarum cantionum [...] quinque et sex vocum, liber tertius*, Antwerp, H. Waelrandus & J. Latius, 1555, p. 14-15 (ex. Kassel, Murhard'sche Bibliothek der Stadt Kassel und Landesbibliothek).
For biographical information in connection with Geszin, cf. supra.
Text taken from psalm 114 (116), verses 3-4, and psalm 118 (119), verse 143.

9. Anonymous, *In deliciis tuis*, Tongeren, Our Lady library, MS XXI (old numbering), processional [lost between ca. 1976 and 1981]. Photograph taken in 1976, from Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Brussels. Facsimile in E. SCHREURS, *Anthologie*, p. 105.
According to the only extant photograph, this processional contained more polyphony. Interestingly, the cantus firmus is consistently notated in the bass part which is placed above the other voices on the page. In inventories of the library taken in 1981 and subsequently, this manuscript was found to be missing.
The text is taken from the end of the antiphon, *Speciosa facta est*, which is sung at Maria vespers. The melody of the cantus firmus in the bass differs from that in the *Liber usualis*. Noteworthy in terms of performance is the use of organ: *Org(anista) ludit in organis (?)*. This may perhaps refer to the practice of *alternatim*, with the organ playing the first section of the antiphon.

Critical report: Superius, bar 9: *e* (?) is not visible in the photograph.

10. Hubertus Naich, *Missa Surge propera*, Tongeren, basilica library, no. 56 (formerly no. XLI). Facsimile of Kyrie I in J. QUITIN, *Hubert Naich*, in *Saint-Martin. Mémoire de Liège*, ed. M. Laffineur-Crepin, Liège, 1990, p. 230. Performance on LP by Capilla Flamenca: *Muziek voor hoogmis en lof in de collegiale kerk van Onze-Lieve-Vrouw te Tongeren (einde 16de-eerste helft 17de eeuw)*, Poketino PL0011, 1987.

The composer Hubertus Naich, represented in the Tongeren *Liber missarum* by two masses - at present the only extant works by this composer - may well be identifiable with the choirboy Hubertus *Naixh* who sang at the collegiate church of St Martin in Liège from 1553 to 1561. In 1561 he became assistant organist and in 1564 head organist. He held this position until 1588, when he was dismissed for offering his services to the collegiate church of St Denis in Liège without informing the chapter. However, he did receive payments again in 1593, this time for copying music. In 1597-1598 he was both organist and *zangmeester* at St Martin. He appears never to have worked in Tongeren.
The Tongeren *Liber missarum* includes six six-voice masses. The second mass by Naich is based on a polyphonic model (the chanson *Le rossignol*) by Lassus, which resembles it more closely than other versions by composers such as Certon, De Castro, Le Blanc, Ferrabosco, Millot, Mittantier and Pevernage. The other four masses (two without title, a mass *Je veux la belle demoisselle* and a mass *Dilectus meus*) are all anonymous.

Texts, translations and critical report for the texts

(Jeanine De Landtsheer and Stratton Bull)

1. ***Lectio. In Nativitate Domini***

Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo. Inicium sancti Evangelii secundum Matheum. Gloria tibi Domine. Liber generationis Ihesu Christi filii David filii Abraham. Abraham genuit Ysaac. Ysaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam et fratres eius. Iudas autem genuit Phares et Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esrom. Esrom autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naason. Naason autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obeth ex Ruth. Obeth autem genuit Yesse. Ihesse autem genuit David regem. David autem rex genuit Salomonem, ex ea que fuit Urie. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem genuit Asa. Asa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Osiam. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achas. Achas autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Iosyam. Josyas autem genuit Iechoniam et fratres eius in transmigratione Babilonis. Et post transmigrationem Babilonis Iec[h]onias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abyud autem genuit Elyachim. Elyachim autem genuit Asor. Azor autem genuit Sadoch. Sadoch autem genuit Achim. Achim autem genuit Elyud. Elyud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Joseph virum Marie.
De qua natus est Ihesus qui vocatur Cristus

Corrections in the original:
genuit Esrom instead of *senuit Esrom*
genuit Zorobabel instead of *senuit Zorobabel*

The spelling of the original has been followed as closely as possible, resulting in a lack of uniformity (Yesse and Ihesse, Osiam and Ozias, Iosyam and Josyas, Abiud and Abyud, Asor and Azor, Naäszson and Naässon).

The Lord be with you. And with thy spirit. Here beginneth the holy Gospel according to Matthew. A record of the genealogy of Jesus Christ the son of David, the son of Abraham: Abraham was the father of Isaac, Isaac the father of Jacob, Jacob the father of Judah and his brothers, Judah the father of Perez and Zerah, whose mother was Tamar, Perez the father of Hezron, Hezron the father of Ram, Ram the father of Amminadab, Amminadab the father of Nahshon, Nahshon the father of Salmon, Salmon the father of Boaz, whose mother was Rahab, Boaz the father of Obed, whose mother was Ruth, Obed the father of Jesse, and Jesse the father of King David. David was the father of Solomon, whose mother had been Uriah's wife, Solomon the father of Rehoboam, Rehoboam the father of Abijah, Abijah the father of Asa, Asa the father of Jehoshaphat, Jehoshaphat the father of Jehoram, Jehoram the father of Uzziah, Uzziah the father of Jotham, Jotham the father of Ahaz, Ahaz the father of Hezekiah, Hezekiah the father of Manasseh, Manasseh the father of Amon, Amon the father of Josiah, and Josiah the father of Jeconiah and his brothers at the time of the exile to Babylon. After the exile to Babylon: Jeconiah was the father of Shealtiel, Shealtiel the father of Zerubbabel, Zerubbabel the father of Abiud, Abiud the father of Eliakim, Eliakim the father of Azor, Azor the father of Zadok, Zadok the father of Akim, Akim the father of Eliud, Eliud the father of Eleazar, Eleazar the father of Matthan, Matthan the father of Jacob, and Jacob the father of Joseph, the husband of Mary, of whom was born Jesus, who is called Christ.

3. ***Verbum tuum / In cruce***

"Verbum tuum verbum sane bonum,
quod eructat inane cor tuum ante secula."
Respice, pater, cruentum, luridum et turbulentum per atra mortis pocula.
Et placare nobis, quia non est hostia tam pia,
que ista sit suavior.
Nam mors Christi in statera nostris peccatis revera apparet multo gravior.
Amor summa iungens imis te totum fundens tot rimis,
o Jesu dulcissime, inclinans ut osculeris,
expansus ut amplexeris, o frater amantissime.
Cor denudas amorosus nidum prebens spaciosum ad pausandum feliciter.
Da nos te semper timere, tibi semper adherere, o inseparabiliter.

"Your word is pure goodness,
which Your heart has profusely poured it out since the beginning."
Have pity, Father, on the bleeding, deathly pale one tortured by the cup of a horrid death.
And look on us with mercy, for there is no sacrifice so pious
that it is sweeter than that of Your Majesty.
For Christ's death seems to weigh
much more heavily than our sins.
Love made You join heaven and earth,
made You pour Yourself out, down to the smallest crannies,
o sweetest Jesus, You who bow Your head to kiss us,
spread Your arms to embrace us, o most loving brother.
Full of love, You open Your heart, holding it wide open
like a nest where it is blissful to abide.
Grant that we may always fear You,
that we may always stay by You, o inseparable one.

In cruce te providens "ay my, ay my" clamo,
dulcis Ihesu, querulus, quod te minus amo;
stringi tamen cupiens disciplinam clamo,
sicut pro me captus es caritatis hamo.
Quasi hamum caritas tibi presentavit,
mori cum pro homine te sollicitavit;
sed sub esca placida hanum occultavit
cum captare animas te per hoc monstravit.
Te quidem aculeus hami non latebat,
sed illius punctio te non deterrebat;
immo hunc appetere tibi complacebat,
quia desiderium ex te detrahebat.
Ergo pro me misero, quem tu dilexisti,
in mortis aculeo sciens impegisti,
cum te Patri victimam sanctam obtulisti
et in tuo sanguine sordidum lavisti.

I gaze at You on the cross, and cry "Ah me, ah me",
lamenting, sweet Jesus, that I love You too little.
But I will do penance and cry for chastisement,
just as You allowed Yourself to be caught on the hook of love.
It was as if love proffered You a hook,
when it exhorted You to die for humanity,
but under the simple bait the hook lay hidden;
it showed You that you would catch souls this way.
The point of the hook did not remain hidden from You,
but its sharp pain did not confound You.
No, unperturbed You sought it out
because it awakened just that desire in You.
And so for me, miserable one whom You have loved,
You knowingly drove against this hook of death,
when You offered Yourself to the Father as a holy sacrifice
and in Your blood You washed my foul self.

Corrections in the original:
luridum instead of *laudum*
expansus instead of *exponsus*

4. ***O beata infancia***

O beata infancia, per quam nostri generis reparata est vita.
O gratissimi delectabilesque vagitus per quos eternos ploratus evasimus.
O felices panni quibus peccatorum sordes extersimus.
O presepe splendidum in quo non solum jacuit fenum animalium sed cibus inventus est angelorum.

O blessed child, through whom the life of our humankind is saved.
O most gracious and delightful cry, by which we escape eternal wailing.
O blessed bands of cloth, with which we have wiped away the stains of our sins.
O shining manger, in which not only straw lies for beasts, but also food for the angels is found.

5. ***Puer nobis nascitur***

Puer nobis nascitur,
Rector angelorum;
in hoc mundo pascitur,
Dominus Dominorum.

Unto us a child is born,
Ruler of the angels;
he is nourished in this world,
the Lord of Lords.

In precepe ponitur
Sub foene asinorum;
Cognoverunt Dominum,
Christum, regem celorum.

He was laid in a manger
under a blanket of straw for asses.
They recognised Christ their Lord
the king of heaven.

Tunc Herodes timuit
magno cum livore,
infantes et pueros
occidit cum dolore.

Herod then became afraid,
envy grew in his heart,
he had infants and little children
killed most cruelly.

Qui natus est ex Maria
die hodierna
Perducat nos cum gratia
ad gaudia superna.

May he that was born of Mary,
today on this very day,
transport us, full of grace,
to the joys of heaven.

Angeli letati sunt,
etiam de Deo
Cantaverunt “Gloria
Sit in excelsis Deo”.

The angels were most jubilant,
they sang songs to God:
Glory to God
in the highest.

Benedicamus Domino
Vultu laetabundo
Qui regnat sine termino
et salus est in mundo.

Let us sing divine praises to the Lord
with a joyful countenance.
He rules without limit
and is the salvation of the world.

Nos de tali gaudio
cantemus in choro,
in chordis et organo
benedicamus Domino.

Let us sing together
of all these joys,
praising and blessing the Lord
with strings and on the organ.

Laus et iubilatio
nostro sit in ore
et semper angelicas
Deo dicamus gratias.

praise and jubilant song
ring from our voices,
let us join the angels
eternally thanking God.

6. ***Haec est virgo sapiens***

Haec est virgo sapiens, quam dominus vigilantem invenit,
acceptisque lampadibus, sumpsit secum oleum.
Et veniente domino introivit cum eo ad nuptias.

This is the wise virgin, whom the Lord found awake.
She took her lamp and brought her oil with her.
And when the Lord came, she went with him to the wedding feast.

Audi filia et vide, et inclina aurem tuam
quia concupivit rex speciem tuam.
Et veniente domino introivit cum eo ad nuptias.

Hear, o daughter, and see, and lend your ear,
for the king seeks after such as you.
And when the Lord came, she went with him to the wedding feast.

7. ***Usquequo Domine***

Usquequo Domine, oblivisceris me in finem?
Usquequo avertis faciem tuam a me?
Quamdiu ponam consilia in anima mea et dolorem in corde meo?
Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?
Respice et exaudi me Domine, Deus meus.

How long, O Lord, will you forget me forever?
How long will you hide your face from me?
How long must I wrestle with my thoughts and every day have sorrow in my heart?
How long will my enemy triumph over me?
Look on me and hear me, O Lord my God.

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte.
Ne quando dicat inimicus meus praevalui adversus eum.
Qui tribulant me exultabunt si motus fuero.
Ego autem in misericordia tua speravi.

Give light to my eyes, or I will sleep in death;
my enemy will say, “I have overcome him,”
and my foes will rejoice when I fall.
But I trust in your mercy.

8. ***Tribulatio et angustia***

Tribulatio et angustia invenerunt me,
quia mandata tua meditatio mea est:
tribulationem et dolorem inveni,
et nomen Domini invocavi.

Tribulation and anguish have found me
because I have meditated on your precepts.
Tribulation and sorrow I have found,
and I have called on the name of the Lord.

9. ***In deliciis tuis***

In deliciis tuis, sancta Dei Genitrix.

In your joy, holy mother of God.

Appendixes

Appendix 1: Selective list of mentions of music books, drawn chiefly from the account books of the church-fabric (1387-1627)

DATE (20)	PERSON (21)	MENTION	PAYMENT (22)	REFERENCE (23)
13870000	D. Johannes Lucas	For binding 2 antiphoners.	33 s. 9 d.	SAT, 99a, fol. 7
13870000	D. Henricus Ganspoel	Diverse writing in antiphoners and psalters of the choir.	33 s.	SAT, 99a, fol. 7
13900000	A monk	For binding 2 large antiphoners.	11 s. 6 d.	SAT, 99a, fol. 34v-35
13900000	M. Henricus, copyist [Ganspoel]	For binding a psalter from the l eft-side choir	19 s.	SAT, 99a, fol. 28v
13900000	Wilhelmites from Liège	For binding the antiphoners; transport to and from Liège.	4 s.	SAT, 99a, fol. 28v-29v
13900000	M. Henricus, copyist	For repairing a small epistolary and an old antiphoners from the right-side choir.	21 s. 11 d.	SAT, 99a, fol. 34
13900000		Prohibition to write in books belonging to the church: *in libris videlicet psalterijs, anthiphonarijs, gradualibus, ordinario, computationibus registris, regula et alijs libris quampluribus et diversis*.		SAT, 17, oork13
13910000	Wilhelmites	For binding 2 large antiphoners.	6 £. 4 s.	SAT, 99a, fol. 43
13930000	D. Henricus Ganspoel jr.	*Quadam scriptura de visitatione beate Marie virginis*.	18 d.	SAT, 99a, fol. 68
13940000	D. Wilhelmus de Richelle	For writing the music (*pro cantu scribendo*) for the feast of the Visitation.	14 s.	SAT, 99a, fol. 80
13940000	Henricus, binder	For binding motets: *pro ligatura mottetorum.*	7 s.	SAT, 99a, fol. 79v
13950000	Henricus, copyist	For writing the music for the feast of the Visitation.	30 s.	SAT, 99a, fol. 89
13990000	*Zangmeester* Johannes [Volpard]	For writing 7 sexterns; per sextern he receives 6 s.	2£ 4 s.	SAT, 99a, fol. 128
13990000	Johannes, submonitor	For writing an organ book: *pro libro organorum scribendo*.	5 £.	SAT, 99a, fol. 128v
14000000	Chaplain Julianus (24)	For binding an organ book (*liber super organa).*	12 s.	SAT, 99a, fol. 137, 138
14040000		**1404-1405: account books of the church-fabric are missing**		
14060000	*Zangmeester* Johannes [Volpard]	For writing 4 quires in the book of intonations, and also the [music?] notation: *ac notatione*.	29 s. 4 d.	RAH, 427, fol. 7
14080000	*Zangmeester* Johannes [Volpard]	For writing a new calendar as well as the music for the feast of the Transfiguration.	2+2 £.	RAH, 427, fol. 24v-25
14090000	D. Renerus Menken, vicar	For writing 4 folios concerning the Transfiguration and the Visitation in the small singing book (*Liber cantualem*) of the right-side choir.	4 s. 7 d.	RAH, 427, fol. 34v
14090000	*Zangmeester* Johannes [Volpard]	Paid for the parchment and writing for several Marian feasts (including the Immaculate Conception) and for the feast of St John before the Latin gate, in two choirbooks, respectively for the right- and left-side choir.	2 £. 17 s. 4 d.	RAH, 427, fol. 34v
14090000	*Zangmeester* Johannes [Volpard]	For writing the music for the new feast of the Visitation in two large paper choirbooks (*tam de nota, scriptura et clavatione).*	30 s. 3 d.	RAH, 427, fol. 35
14100000	Johannes Volpard	For writing the text and the notes and also illuminating the music for the feast of St Hubert in almost all the singing books.	2 £. 15 s.	RAH, 427, fol. 45
14120000	*Zangmeester* Johannes [Volpard]	Paid for parchment (partly from Antwerp), writing and binding (including binding the church's *ordinarius*).		RAH, 427, fol. 69v-71
14130000	D. Renerus Menken	For writing the book of statutes as well as two small singing books containing music for the feast of the Venerable Sacrament.	2 £. 3 s.+14 s.	RAH, 427, fol. 80

14160000	*Zangmeester* Johannes [Volpard]	For notating the feast of *Marie Egiptiace.*	41 bod.	RAH, 427, fol. 105
14220000	Renerus Menken	For writing 4 folios of gospel chant in the large choirbook of the left-side choir as well as the music for the feast of St Maternus (8 folios) in both large choirbooks.	15 s.+2 grif.	RAH, 427, fol. 173
14290000		For binding the new antiphoners and providing them with locks.	35 s.	RAH, 427, fol. 252v
14350000	Renerus Menken	For writing and compiling the *liber ordinarius*.	18 £. 6 s. 8 d.	RAH, 427, fol. 320v, 332
14370000		For the writing of new masses in the missal.	3 s.	RAH, 428, fol. 377
14380000		**1438-1445: account books of the church-fabric are missing**		
14470000	Johannes Dekens	For binding 2 *antiffeneren* and attaching bosses to other antiphoners.		RAH, 429, fol. 30v
14490000	Johannes Dekens	For binding 2 processionals, 2 graduales and a passion book.	2+8+5 grif.	RAH, 429, fol. 72v
14510000	Johannes Dekens	For attaching bosses to 3 antiphoners.	9 bod.	RAH, 429, fol. 107v
14530000	Johannes Dekens	For binding the organ book (*orgelboeck*).	15 bod.	RAH, 429, fol. 153v
14730000	Regulars and the *zangmeester*	For writing of a number of sexterns in the large antiphoner.	4 grif.+ 1 grif.	RAH, 430, fol. 170v
14770000	Johannes Stelinx	For writing in the choirbook: *de sanctis Monulpho et Gandulpho in libro chori*.	5 s. 9 d.	RAH, 430, fol. 215v
14780000		Binding, illumination and addition to a book of hours, from Trinity to Advent.	9 £. 3 s. 4 d.	RAH, 430, fol.
14870000	Regulars	Repair of 2 choirbooks, viz., the so-called Alleluia book and a small chant book for the choir: *libellum cantus in choro*.	8 £. 5 d.+ 4 s.	RAH, 430, fol. 346v
14880000		**1488-1515: account books of the church-fabric are missing**		
15211214	*Zangmeester* [Johannes Fabri]	2 sheets of calfskin for the zangmeester for binding the chant books.	7 st. bon.	RAH, 431, fol. 121v
15240000	Johannes Vlayen [choirboy]	For compiling 3 indices, written on white parchment, viz., in 2 books of sung masses (*ad libros missales cantuales*) and 1 in another small book.	3 st. bon.	RAH, 431, fol.151
15270419	Stock	For bringing a mass book (*librum cantualem missalem*), that was bound in Liège, to Tongeren.	4 st. bon	RAH, 431, fol. 196v
15270719	*Zangmeester* Johannes Fabri	For repairing the little singing book of the choirboys, also called the *Alleluya buxken* (see also 1487).	8 st. bon.	RAH, 431, fol. 197v
15280528	*Zangmeester* Johannes Fabri	Receives money for 2 large paper books for notating the music for the church.	20 st. bon.	RAH, 431, fol. 214
15300000	*Zangmeester* Johannes Fabri	For the purchase of 2 pounds of paper in Diest for zangmeester Fabri on the orders of the dean.	13 1/2 st. vet.	RAH, 431, fol. 270v
15330000	Regulars	For binding the book *ex quo in organis ecclesie psallitur*, again, at the request of the organist.	13 1/2 st. vet.	RAH, 431, fol. 302
15350220		Payment for a lock with 2 keys for the chest on the rood-loft in which the zangmeester keeps the books.	25 st. vet.	RAH, 431, fol. 331v
15350804	*Zangmeester* Fabri	For the purchase of parchment, on which the zangmeester is to notate the sequence that is missing in the missal. In addition, for the purchase of large-format paper for the notation of polyphony. The resulting books are dedicated to the chapter (*ad scribendum desuper cantum in discantu in libris capitulo dedicatis*).	33 st.3 ort.vet.	RAH, 431, fol. 333
15350804	*Zangmeester* Johannes Fabri	Presents to the dean and the chapter 2 discant singing books (i.e., polyphonic music), viz., a missal containing 28 masses and a motet book containing 130 motets, both in large format and with a title on the cover: *Iste est liber ecclesie Tongrensis. In grossa scriptura*. That Fabri often made music manuscripts is known from the account		SAT, 22, 11v

		books of the Confraternity of Our Lady (1525-1532) (25), as well as from his will of 1544, in which he bequeaths at least nine music books. A number of these books had only recently been made. There is respective mention of the following books that he has given to institutions or individuals: -*den alden mottet boeck* (church-fabric). -an old (polyphonic) book of masses (church-fabric). -a missal, including a mass for the Venerable Sacrament (church-fabric). -four beautiful (part?)books, without an indication of their contents (chapter). -four (part?)books of songs. In contrast to the masses and motets, these books contain songs (*plenos carminibus*) (dean Kersmekers): -a recently written *copy boeck* of masses and motets (dean Kersmekers). -a recently written *copy boeck* of masses and motets (canon Sprolant). -a recently written *copy boeck* of masses and motets (vicar Vrolant, alias Caeff). -a recently written *copy boeck* of masses and motets (bass de Daventria)		
15370000	Binder of the Regulars	Binding of damaged books, containing the lessons of the various matins, namely for St Anne, for the Venerable Sacrament, as well as the addition of the feast of the legend of St Servatius on 4 new folios.	27 1/2 st. bon.	RAH, 431, fol. 359v
15380000		**1538-1583: account books of the church-fabric are missing**		
15830000		**1583-1643: no disbursements, although the account books of the church-fabric have been partially preserved.**		
15891231	Dionisius Scroncx	Donates 2 singing books to the church-fabric, written and compiled by the former zangmeester, Johannes Fabri.	95	SAT, 18, fol. 294
15940000	Regulars	For 2 singing books (*libros cantuales*).	18 fl.	RAH, 433, 195
15990417		The chapter sells 51 parchment books from its library.		SAT, 19, fol. 146
16270000	Cantor Blavier	The chapter asks the cantor to go through the chest containing the music and to make an inventory of all the old music books: *omnium librorum musicorum antiquorum*.		RAH, 3, fol. 146v

Appendix 2: List of the extant manuscripts (ca. 1300-1600) originating in the Tongeren collegiate church (26)

Hasselt, Rijksarchief [at present held in the Tongeren city archives]
- Church of St Nicholas, general collection [fonds varia], no numbering: two late-15th-century paper bifolios containing nine fragments of polyphonic compositions.
- Tongeren Chapter, 514: paper cover of the chaplains' account books (for 1457), containing a three-voice *O beata infancia*. See transcription, p. 10.

Stonyhurst College, Blackburn, Lancashire
Ms 5: Tongeren missal, parchment, 15th century, 324x219 mm. It is not known in which church this missal was used. The indication of the feast of the church's dedication suggests that it comes from Tongeren (27).

Tongeren, Basilica library
For this collection, first the present inventory number of a document is given, if necessary in parentheses, followed by its former number in Roman numerals, as given by the local historian, Charles Thys (28). For complete manuscripts, the measurements are provided, as well as the total number of pages or leaves (not including titlepage or endpapers), in order to give an idea of the scope of the book. Since these manuscripts are chiefly of a liturgical nature, and thus mainly contain Gregorian chant, methods of notation other than the usual square neums are also indicated, while the importance of the manuscript in general is briefly discussed, and details given concerning its origin and intended use (29).

37. (XVI) Antiphoner, parchment, 15th century, Gothic neums, 353x250 mm, incomplete, originally at least 330 folia. Incomplete, manuscript containing chiefly incipits. Likely intended for the *zangmeester* or the vicars, or possibly for the hebdomadarius.
55. (XXXVIII) Processional, parchment, 14th-15th century, Gothic neums, 218x144 mm, 168 fol. + 5 fol. Manuscript, important work for our understanding of the chants used during the various processions.
56. (XLI) Liber missarum, paper, after ca. 1590-1600 (30), mensural notation, 415x250 mm, 117 folia. Manuscript containing six six-voice masses, four anonymous and two by Hubertus Naich. Thys describes the book as follows: *Graduel, in f°, relié en veaux, sans entête, très détérioré* (see music appendices).
57. (VIII) Graduale, parchment, end 14th century, square neums, 420x290 mm, 295 fol. + 10 leaves. In 1923 De Corswarem made reference to a second copy that is at present lost (formerly VII).
63. (V) Antiphoner (winter section), parchment, end 14th century (possibly 1390-1391), Gothic neums, 500x345 mm, 302 fol. Interesting manuscript for our understanding of the Tongeren offices. Summer section missing. Includes a four-voice *Puer nobis nascitur* in mensural notation at the back on the inside of the binding (see transcription, p. 13).
64. (IV) Same as 63. Intended for other side of the choir, but less extensive, with the same four-voice *Puer nobis nascitur* (see above).
65. (I) Sermon and Gospel book, parchment, 14th-15th century, 490x350 mm, 34 fol. On the (back) cover is written the name of cantor Johannes de Elderen along with an illegible date. Includes, at the end, a page added later, containing several chants for Holy Week, to be sung by two young canons.
83. Processional with extensive additions, paper, late 15th-16th century, mixed notation (Gothic/square), originates in nearby Lauw, 187x139 mm, 132 fol. with additions. Manuscript, interesting for the study of the music in the parish church of Lauw, birthplace of the composer Johannes Brassart, who was for a time a canon and cantor in Tongeren.
91. (XXIII) Manuscript with diverse contents, parchment, 15th century with later additions, Gothic neums, 288x203 mm, 44 fol. Parchment handbook, intended for the cantor and including the office of the dead, the invitatory, processional chants, et al. Also includes indications concerning performers (two young canons, two older canons, the *chorus*) and the places where the chants were sung (*ad gradus, ad lectrinum*).
- [Lost after 1923] (VII) Graduale end 15th century: see no. 57.
- [Lost between ca. 1976 and 1981] (XXI) Processional, parchment, with additions on paper, end 14th century, 350x250 mm. Included at the front are various pages with polyphony added later. The five-voice motet *In deliciis tuis* was decipherable from photographs in the Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium in Brussels (see transcription). The manuscript was likely stolen for its miniatures at the front. This constitutes a serious loss for the study of polyphony and Gregorian chant (31).
- [In the treasury] (LXXXIV) Gospel book, parchment, 10th-11th century, with later additions (ca. 1300).
Includes the lectio *In nativitate Domini (liber generationis)* (fol. 70v-71v), with two-voice conclusion *De qua natus est* (see transcription p. 3).

Tongeren, Stadsarchief
- Collection of the City [Fonds Stad], 183 (cover): fragment of an early-16th-century parchment choirbook, with a portion of the *Missa Almana* by Pierre de La Rue (32).
- Chapter Collection [Fonds Kapittel], 193: fragments of a 16th-century paper mass partbook (tenor?) (33).
- Begijnhof Collection [Fonds Begijnhof], 490: parchment fragments of a double 14th-century rotulus (see transcription) (34).

Notes

1. In connection with the resurgence of musical activities in the 19th century, see E. SCHREURS, *Bouwstenen voor het muziekleven in de Tongerse basiliek in de negentiende eeuw*, in *Het Oude Land van Loon*, 40, 1985, p. 167-182.

2. See E. SCHREURS, *Het muziekleven in de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Tongeren (circa 1400-1797). Een archivalisch georiënteerd onderzoek naar het muziekleven van een middelgrote kapittelkerk in het prinsbisdom Luik binnen haar stedelijke context*, unpublished doctoral dissertation, Leuven, 1990.

3. This chapter is largely based E. SCHREURS, *Muziekleven.* See also SCHREURS, *Het kerkelijke muziekleven tijdens de 17e eeuw aan de collegiale kerk te Tongeren. Enkele structurele en muzikale aspecten en evoluties*, in *De zeventiende eeuw*, 5-1, 1989, p. 207-213.

4. In connection with Tongeren and the chapter, see *2000 Jaar Tongeren. 15 voor Chr. tot 1985*, ed. J. HELSEN et al., Hasselt, 1988.

5. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 16, p. 9-12.

6. SCHREURS, *Muziekleven,* p. 14-15, p. 18-19 (concerning the zangmeester), p. 31-40 (organist) en p. 42 ff. (vicars).

7. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 132-155.

8. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 81-119. More information concerning the choirboys in Liège may be found in A. AUDA, *La Musique et les Musiciens de l'Ancien Pays de Liège,* Schaarbeek 1930, p. 45-52.

9. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 153, 203-204.

10. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 308-313.

11. Tongeren city archives, Collegiate Church of Our Lady, Register 111, fol. 2-3v.

12. SCHREURS, *Muziek voor de O.L.Vrouwebroederschap in Tongeren in de vijftiende en de zestiende eeuw*: *De uitbouw van een professioneel muziekensemble*, in *Gedenkboek José Quitin,* (*Belgisch Tijdschrift voor Muziekwetenschap-Revue Belge de Musicologie*, 47), 1993, p. 49-79.

13. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 26-272.

14. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 206 ff.

15. SCHREURS, *Muziekleven*, p. 667, inventory of 1708: *sex missae stilo veteri quinque et sex vocibus cum missa puer nobis nascitur* en *antiqui libri antiqua musica libri quinque operum non integri*.

16. In connection with this organ practice, see also G. PERSOONS, *De Orgels en Organisten van de Onze Lieve Vrouwkerk te Antwerpen van 1500 tot 1650* (*Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Schone Kunsten, 43.32*), Brussels, 1981, p. 137. For an example of such a work, see *In deliciis tuis*, in this edition.

17. *L'ordinaire de la collégiale, autrefois cathédrale, de Tongres d'après un manuscrit du Xme siècle*, (*Spicilegium Sacrum Lovaniense. Etudes et documents,* 34), vol. 1 (*Temporale*), ed. P. LEFEVRE, Leuven, 1967, p. 28.

18. *De Ordinarius van de collegiale Onze Lieve Vrouwekerk te Maastricht volgens een handschrift uit het derde kwart van de veertiende eeuw*, ed. J. TAGAGE, (*Maaslandse monografieën,* 39), Assen, 1984, p. 19.

19. *Ceremoniale Coloniense. Die Feier des Gottesdienstes durch das Stiftskapitel an der Hohen Domkirche zu Köln bis zum Ende der Reichsstädtischen Zeit,* (*Studien zur Kölner Kirchengeschichte*, 17), ed. G. AMBERG, Sieburg, 1982, p. 74: Incipiunt simul canere evangelium Matthaei primo: Liber generationis, primo: Dominus vobiscum, ut in libro habetur etc. Tunc unus illorum cantat solus primam clausulam, videlicet: Liber generationis etc. (*Jesu Christi, filii David*); deinde secundus illam clausulam, videlicet: Abraham genuit Isaac; deinde tertius cantat hanc clausulam, videlicet: Isaac autem genuit Jacob; et sic consequenter quilibet cantet unam clausulam per totum evangelium praeter istam, quam pariter cantant: de qua natus est Jesus, qui etc. (*vocatur Christus).*

20. Dates are given according to the American system (year, month, day). Four zeros indicate an account book for a complete year.

21. This refers to such functions as scriptor, intermediary, copyist, etc. D.= Dominus

22. The following abbreviations are used: £.=pound; s.=solidus; d.=denarius; fl.=guilder; st.=stiver; grif.=griffon; bod=boddrager.

23. The abbreviations are used: SAT: Stadsarchief (city archives) Tongeren; RAH: Rijksarchief (state archives) Hasselt (this collection was later moved to SAT).

24. The reference is to Julianus, chaplain at the collegiate church of St-Martin in Liège.

25. In connection with the production of books for the Confraternity of Our Lady, see SCHREURS, *Muziek voor de O.L.Vrouwebroederschap*, p. 49-79.

26. Not all manuscripts are with certainty from the Tongeren Church of Our Lady. The measurements have only been given for complete manuscripts. For more information concerning the fragments and facsimiles, see E. SCHREURS and D. FALLOWS, *Fourteenth- and Fifteenth-Century Music Fragments in Tongeren*, in *Musicology and Archival Research*, ed. B. HAGGH, F. DAELEMANS and A. VANRIE, (*Archief- en Bibliotheekwezen in België/Archives et Bibliothèques de Belgique*, Extra issue, 46) Brussels, 1994, p. 487-521. E. SCHREURS, *New findings on music fragments from Tongeren with two chansons by Ockeghem*, in *Tijdschrift van de vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis*, 47-1/2, 1997, p. 119-138.

27. W. FRERE, *Bibliotheca Musico-Liturgica*, p. 33.

28. P. DE CORSWAREM, *De Liturgische boeken der kollegiale O.L.Vr.-kerk van Tongeren voor het concilie van Trente*, Ghent, 1923.

29. It is noteworthy that square neums and Gothic neums were used simultaneously. Later additions and archive texts show that the Gothic neums were used until as late as 1797.

30. Watermark according to C. BRIQUET, *Les filigranes*, no. 1190.

31. For a facsimile, see SCHREURS, *Anthologie*, p. 105.

32. See most recently the contribution by E. JAS in H. KELLMAN, *The Treasury of Petrus Alamire. Music and Art in Flemish Court Manuscripts. 1500-1535*, Ghent-Amsterdam, 1999, p. 167.

33. See SCHREURS, *Anthologie*, p. 101-102 and E. SCHREURS en B. BOUCKAERT, *Bedreigde klanken. Muziekfragmenten uit de Lage Landen. (Middeleeuwen - Renaissance*, exhibition catalogue), Leuven - Peer, 1995, p. 36.

34. K. KUEGLE, *Fourteenth-and Fifteenth-century Music Fragments in Tongeren. The Fourteenth-Century Music Fragment, in Musicology and Archival Research*, ed. B. HAGGH, F. DAELEMANS and A. VANRIE, (*Archief- en Bibliotheekwezen in België/Archives et Bibliothèques de Belgique*, Extra issue, 46) Brussels, 1994, p. 472-487.

Transcriptie/Transcription

Vue de l'Eglise Collégiale de Tongre
Gravure R. LE LOUP

1. [Lectio.] In Nativitate Domini

[Anonymus]

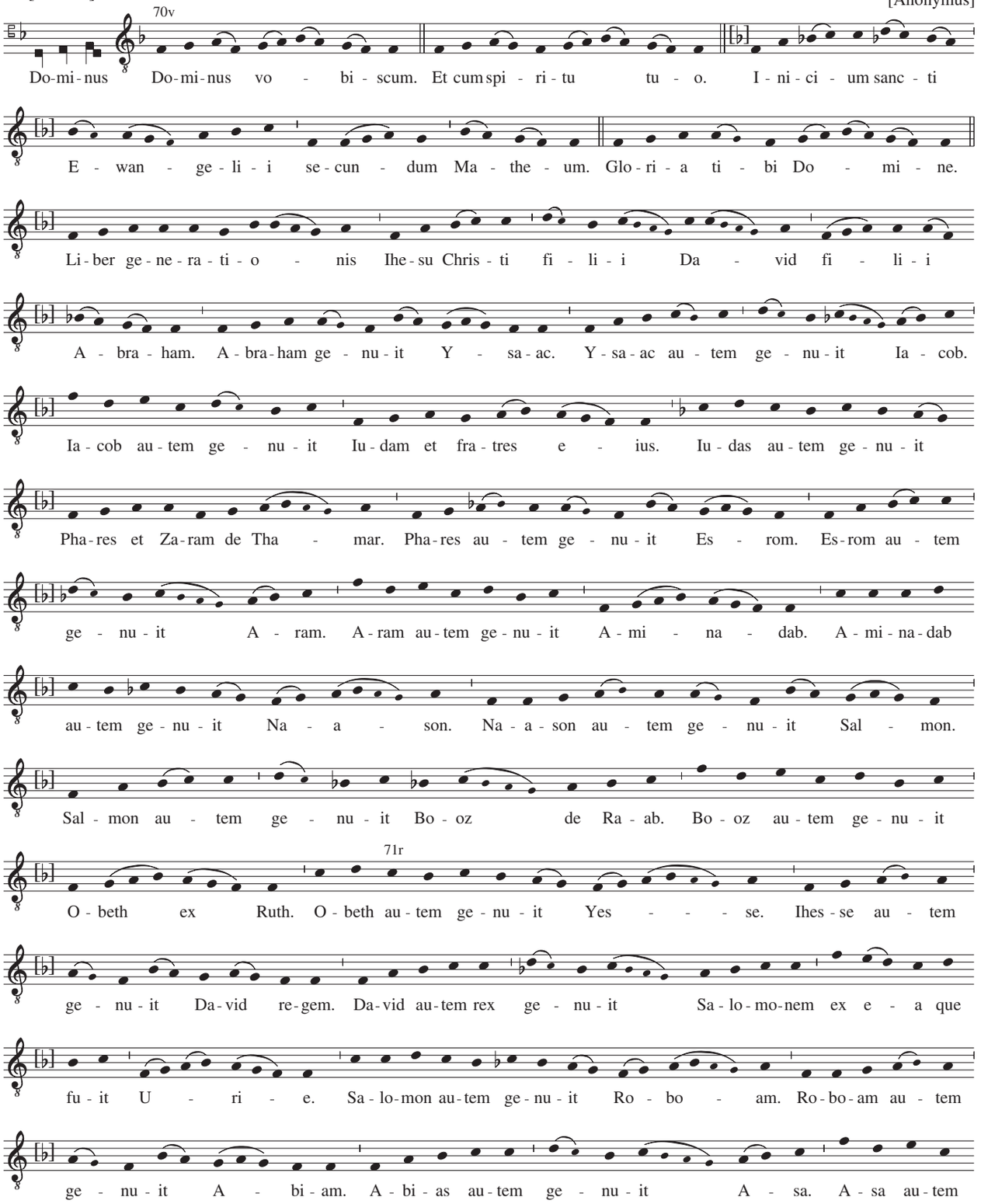

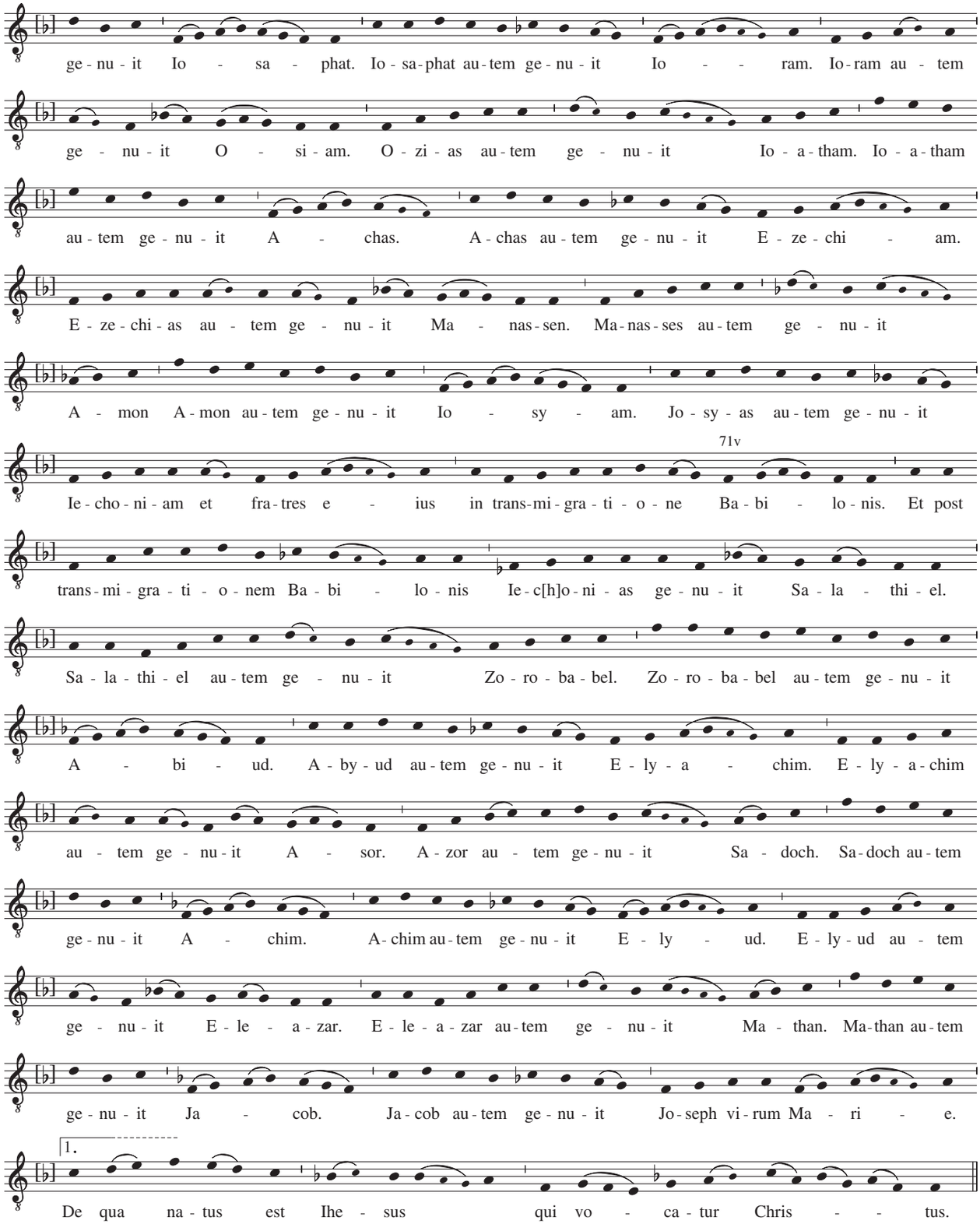
ge - nu - it Io - sa - phat. Io - sa - phat au - tem ge - nu - it Io - - ram. Io - ram au - tem
ge - nu - it O - si - am. O - zi - as au - tem ge - nu - it Io - a - tham. Io - a - tham
au - tem ge - nu - it A - chas. A - chas au - tem ge - nu - it E - ze - chi - am.
E - ze - chi - as au - tem ge - nu - it Ma - nas - sen. Ma - nas - ses au - tem ge - nu - it
A - mon A - mon au - tem ge - nu - it Io - sy - am. Jo - sy - as au - tem ge - nu - it
71v
Ie - cho - ni - am et fra - tres e - ius in trans - mi - gra - ti - o - ne Ba - bi - lo - nis. Et post
trans - mi - gra - ti - o - nem Ba - bi - lo - nis Ie - c[h]o - ni - as ge - nu - it Sa - la - thi - el.
Sa - la - thi - el au - tem ge - nu - it Zo - ro - ba - bel. Zo - ro - ba - bel au - tem ge - nu - it
A - bi - ud. A - by - ud au - tem ge - nu - it E - ly - a - chim. E - ly - a - chim
au - tem ge - nu - it A - sor. A - zor au - tem ge - nu - it Sa - doch. Sa - doch au - tem
ge - nu - it A - chim. A - chim au - tem ge - nu - it E - ly - ud. E - ly - ud au - tem
ge - nu - it E - le - a - zar. E - le - a - zar au - tem ge - nu - it Ma - than. Ma - than au - tem
ge - nu - it Ja - cob. Ja - cob au - tem ge - nu - it Jo - seph vi - rum Ma - ri - e.
1.
De qua na - tus est Ihe - sus qui vo - ca - tur Chris - - tus.

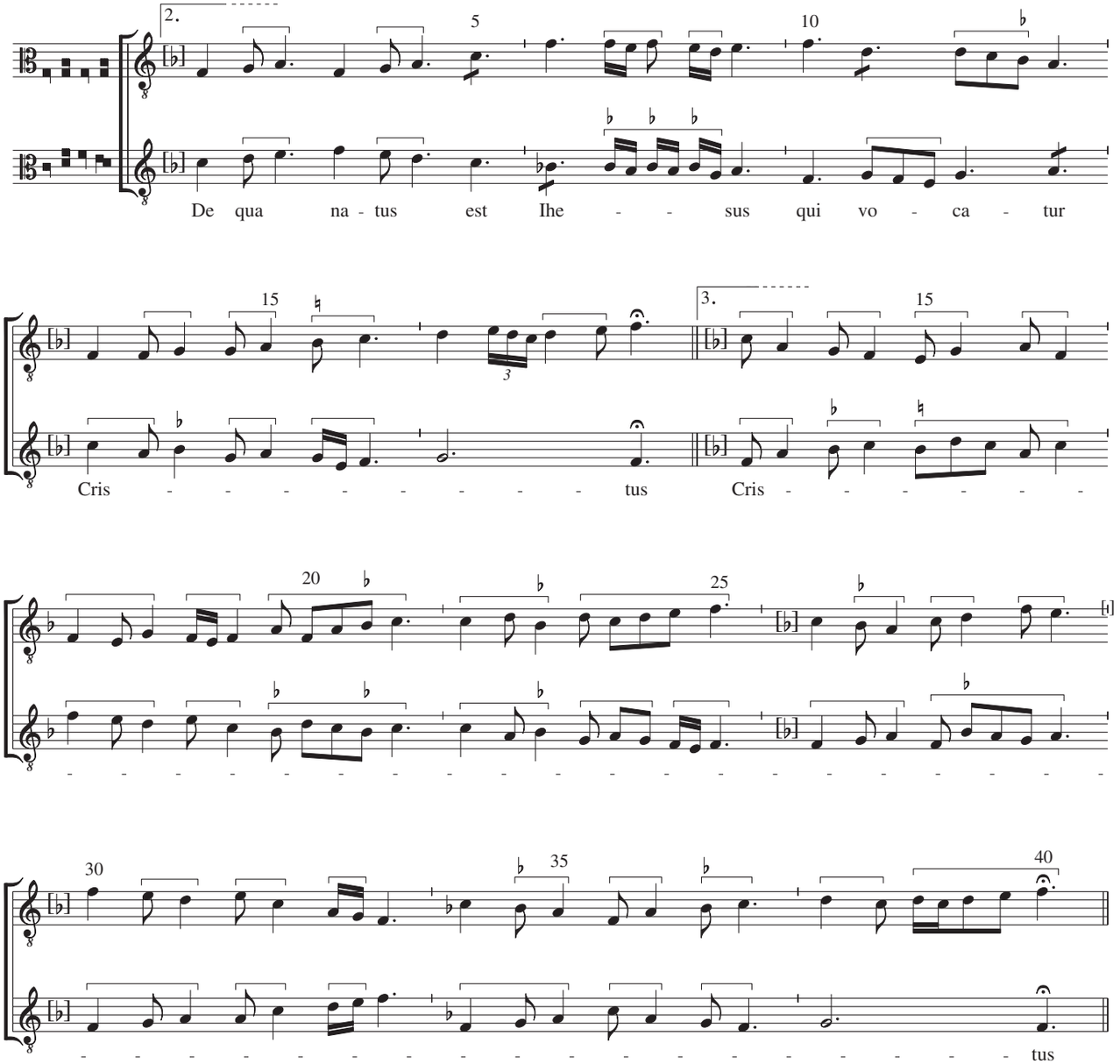
2.
5
10
De qua na - tus est Ihe - - sus qui vo - ca - tur
15
3.
15
Cris - - - - - - - - - tus
Cris - - - - - - -
20
25
30
35
40
- - - - - - - - - -

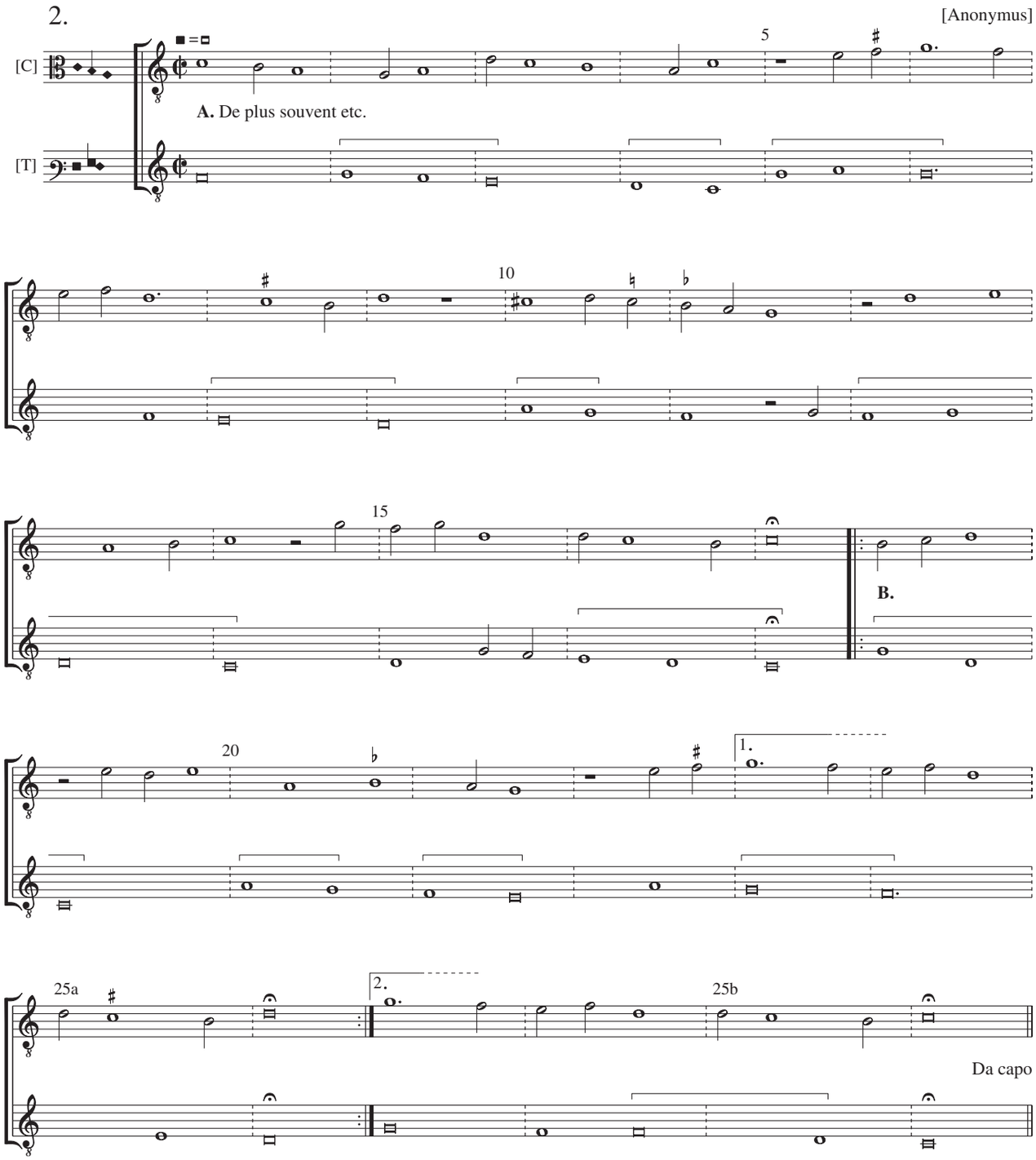
2.
[Anonymus]
[C]
[T]
A. De plus souvent etc.
5
10
15
B.
20
1.
25a
2.
25b
Da capo

3. Verbum tuum / In cruce

Johannes Rondelli

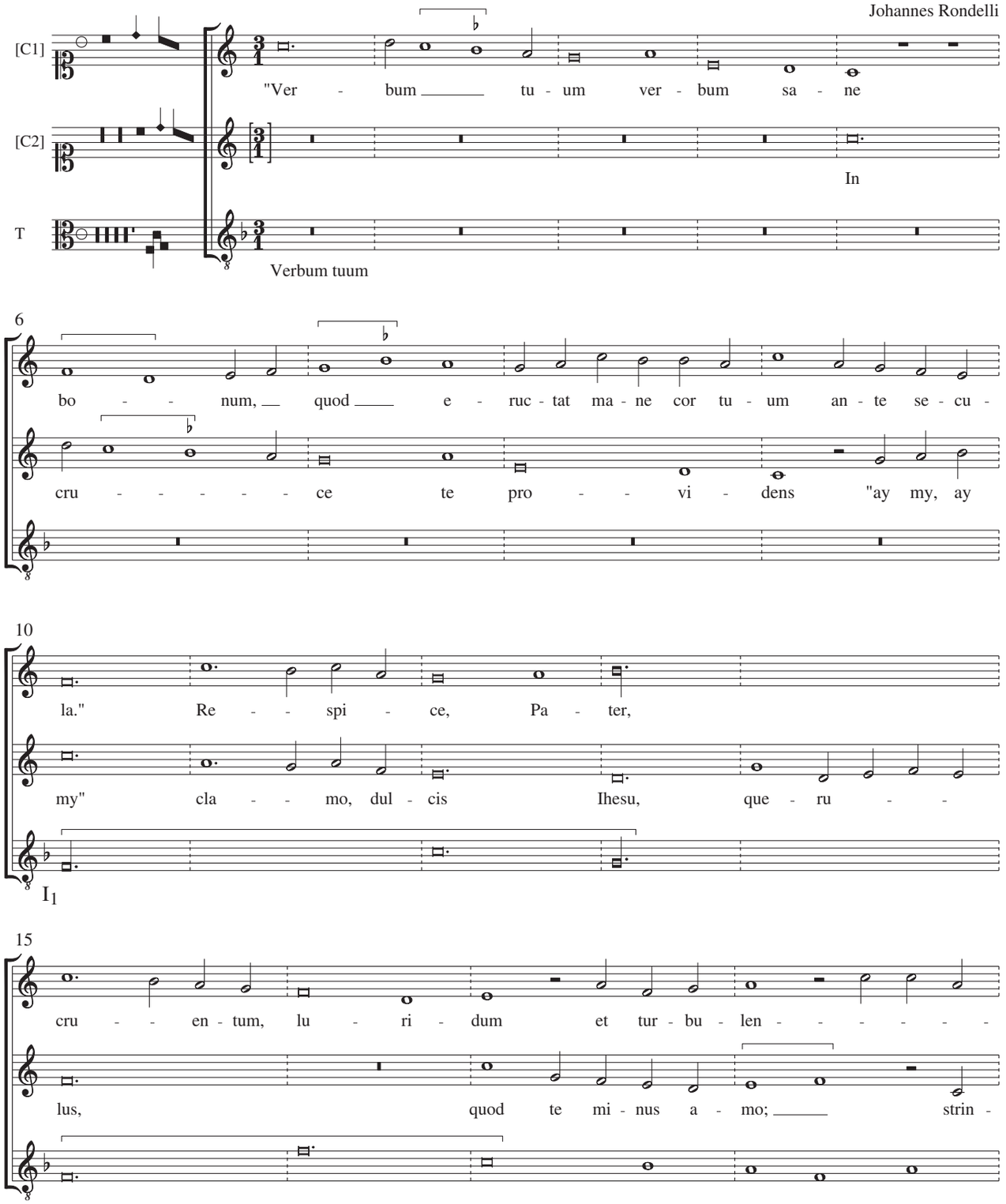

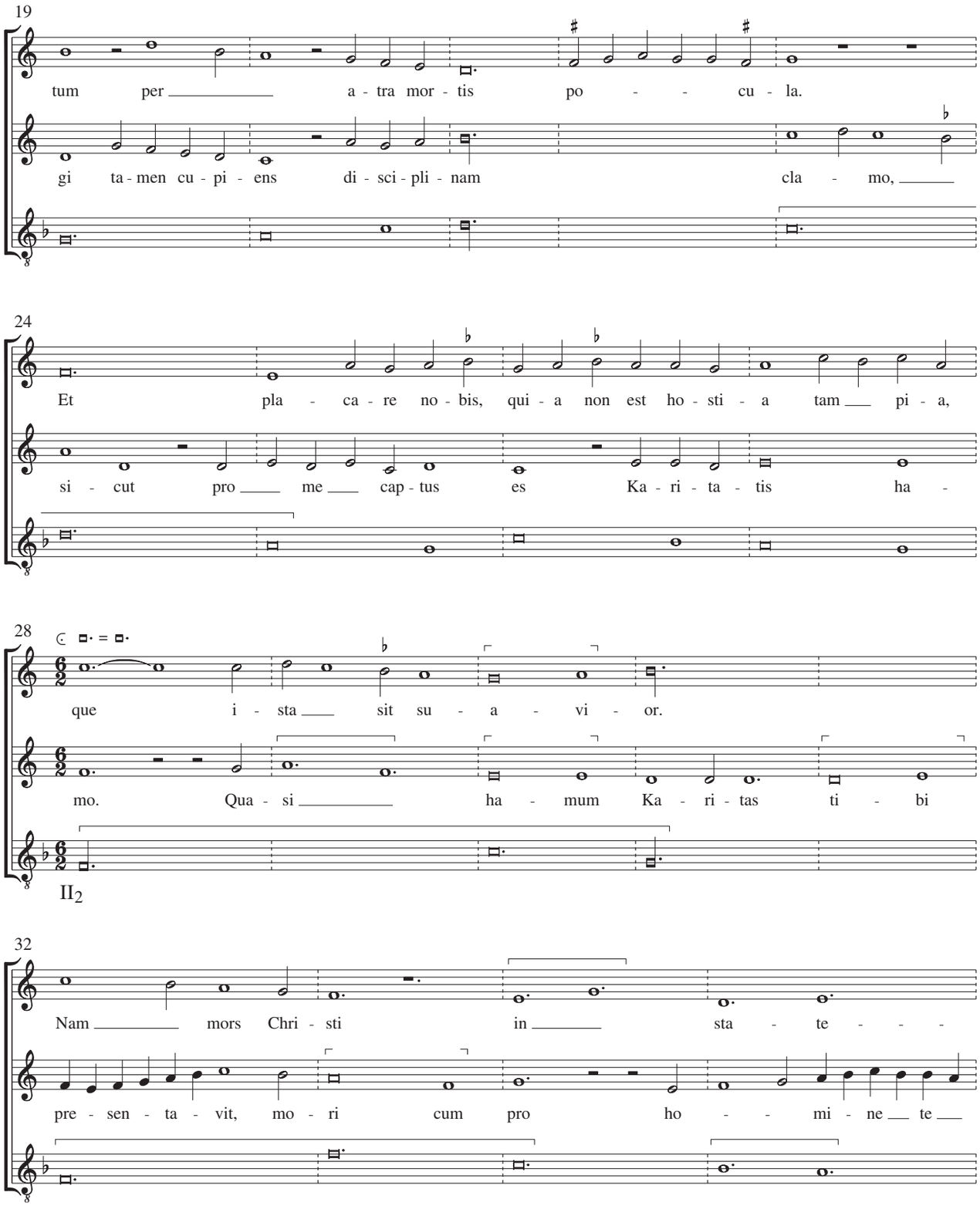
19
tum per a - tra mor - tis po - - cu - la.
gi ta - men cu - pi - ens di - sci - pli - nam cla - mo,
24
Et pla - ca - re no - bis, qui - a non est ho - sti - a tam pi - a,
si - cut pro me cap - tus es Ka - ri - ta - tis ha -
28
que i - sta sit su - a - vi - or.
mo. Qua - si ha - mum Ka - ri - tas ti - bi
II2
32
Nam mors Chri - sti in sta - te - - -
pre - sen - ta - vit, mo - ri cum pro ho - - mi - ne te

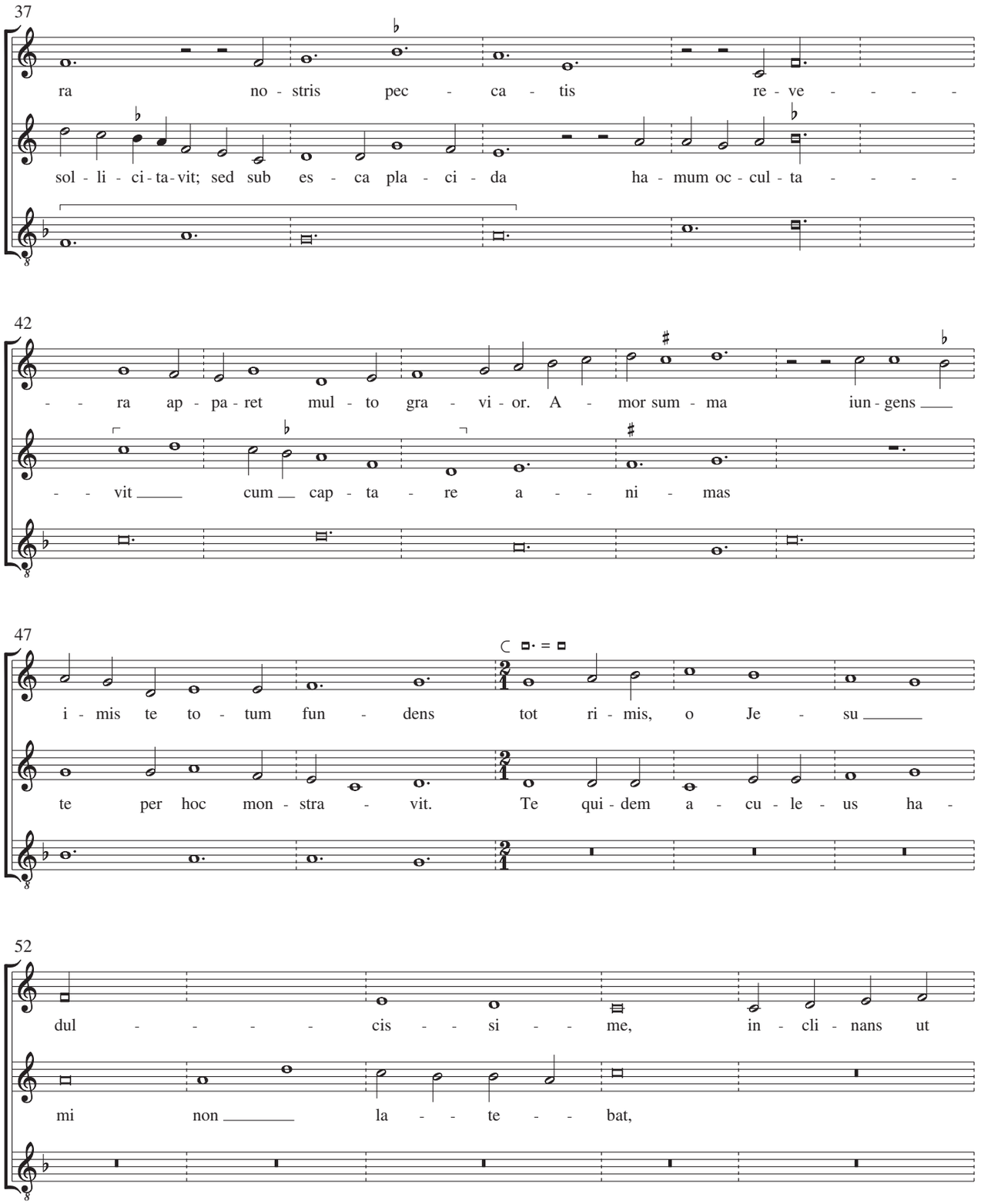
37
ra no - stris pec - ca - tis re - ve - - - -
sol - li - ci - ta - vit; sed sub es - ca pla - ci - da ha - mum oc - cul - ta - - - -
42
- - ra ap - pa - ret mul - to gra - vi - or. A - mor sum - ma iun - gens
- - vit cum cap - ta - re a - - ni - mas
47
i - mis te to - tum fun - dens tot ri - mis, o Je - su
te per hoc mon - stra - vit. Te qui - dem a - cu - le - us ha -
52
dul - - - - cis - si - me, in - cli - nans ut
mi non la - te - bat,

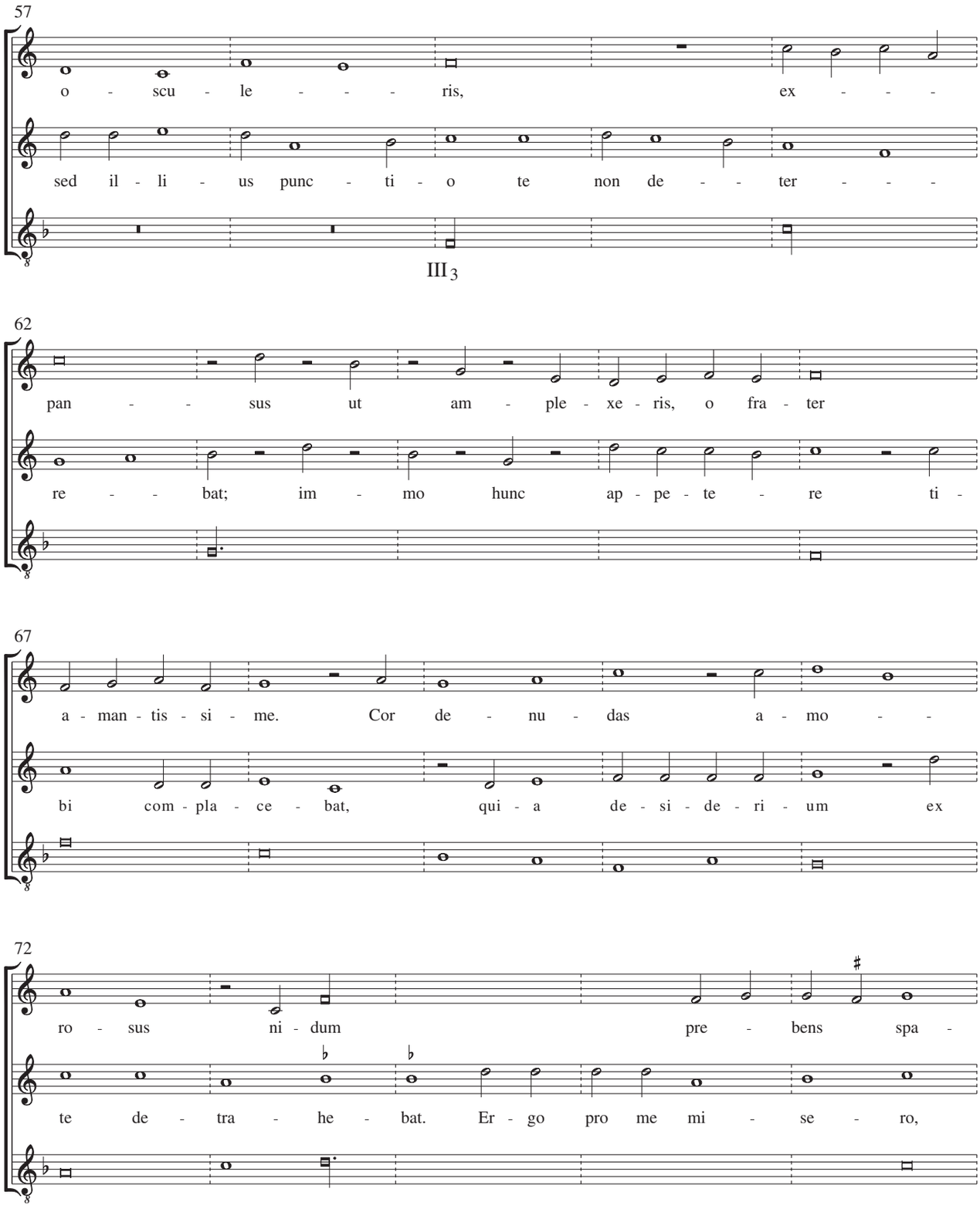
57
o - scu - le - - - - ris, ex - - - -
sed il - li - us punc - ti - o te non de - - ter - - -
III 3
62
pan - - sus ut am - ple - xe - ris, o fra - ter
re - - bat; im - mo hunc ap - pe - te - re ti -
67
a - man - tis - si - me. Cor de - nu - das a - mo - -
bi com - pla - ce - bat, qui - a de - si - de - ri - um ex
72
ro - sus ni - dum pre - bens spa -
te de - tra - he - bat. Er - go pro me mi - se - ro,

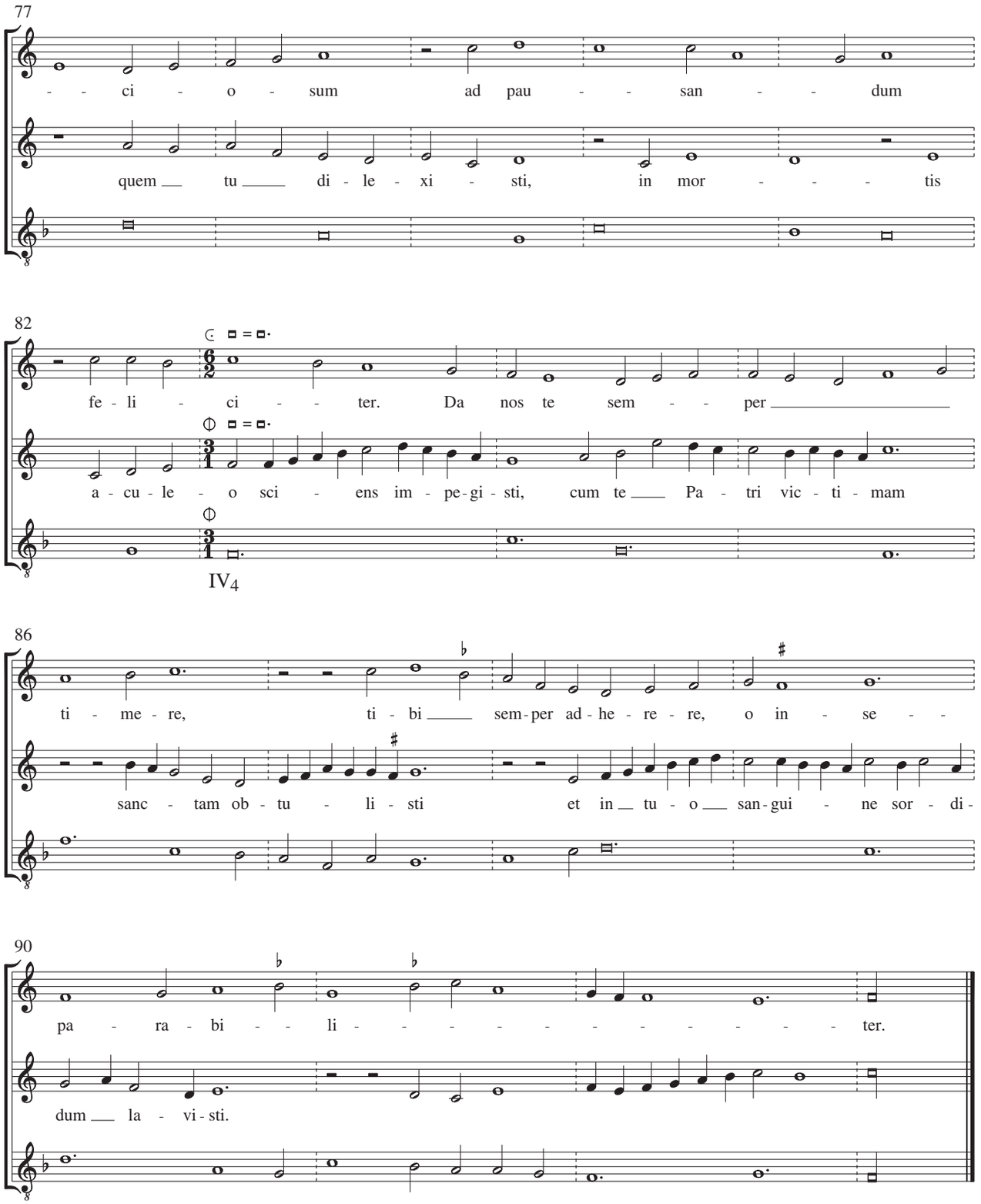
77
- - ci - o - sum ad pau - - san - - dum
quem tu di - le - xi - sti, in mor - - - tis
82
fe - li - ci - - ter. Da nos te sem - - per
a - cu - le - o sci - ens im - pe - gi - sti, cum te Pa - tri vic - ti - mam
IV4
86
ti - me - re, ti - bi sem - per ad - he - re - re, o in - se - -
sanc - tam ob - tu - li - sti et in tu - o san - gui - ne sor - di -
90
pa - ra - bi - - li - - - - - - - - - - ter.
dum la - vi - sti.

4. O beata infancia

[Anonymus]

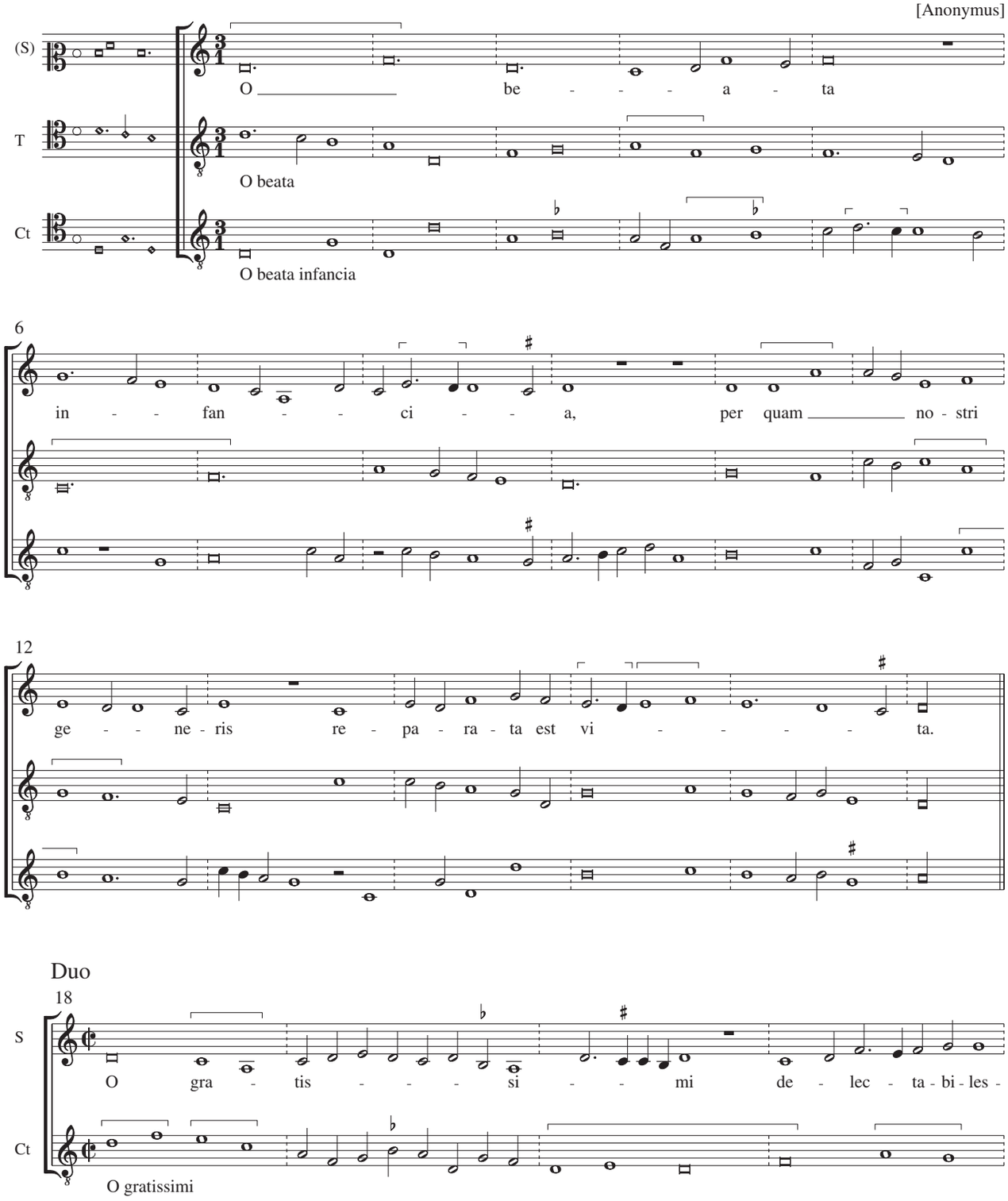

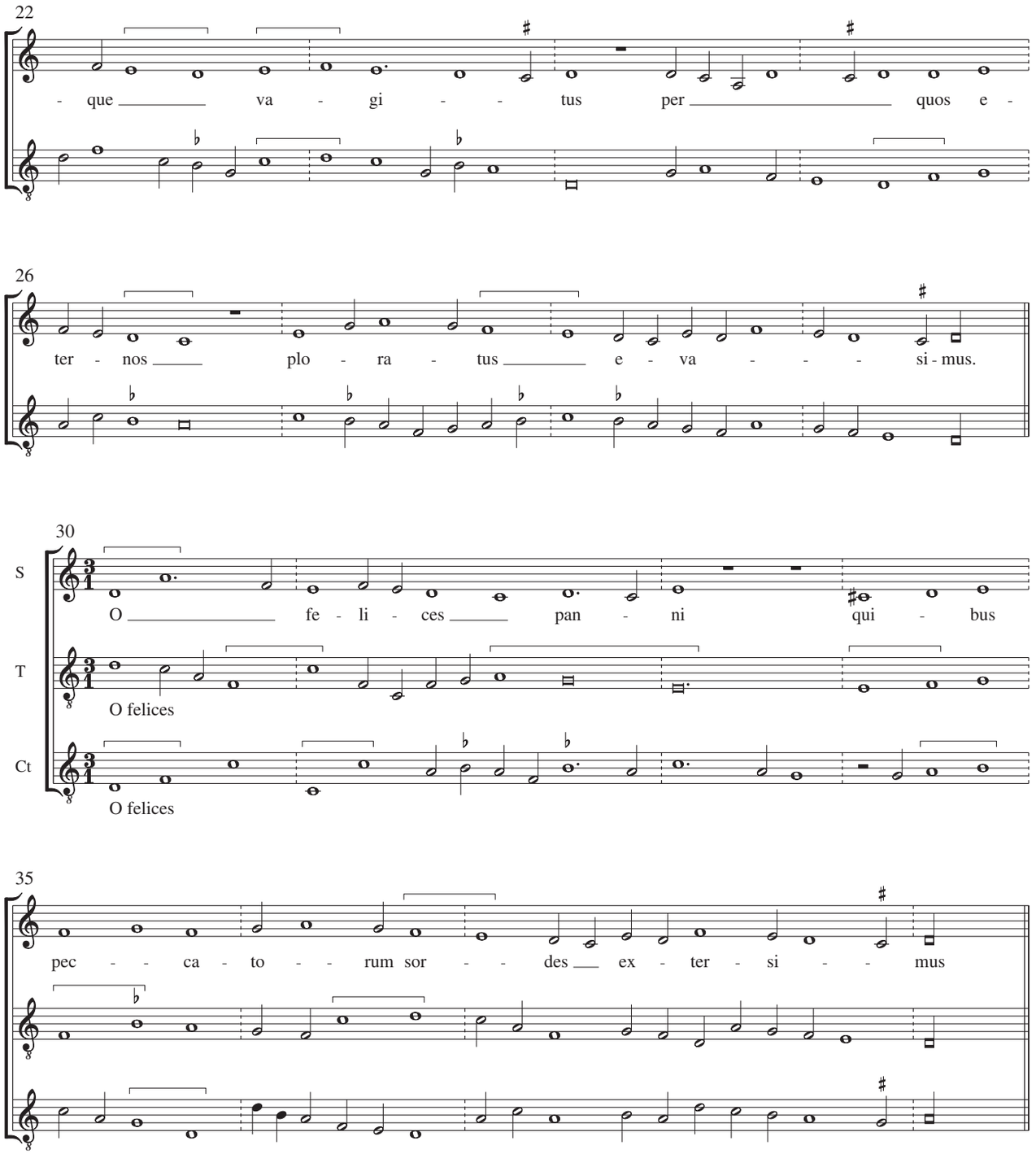
22
- que va - gi - - tus per quos e -
26
ter - nos plo - ra - tus e - va - - - si - mus.
30
S
O fe - li - ces pan - ni qui - bus
T
O felices
Ct
O felices
35
pec - - ca - to - - rum sor - - des ex - ter - si - - mus

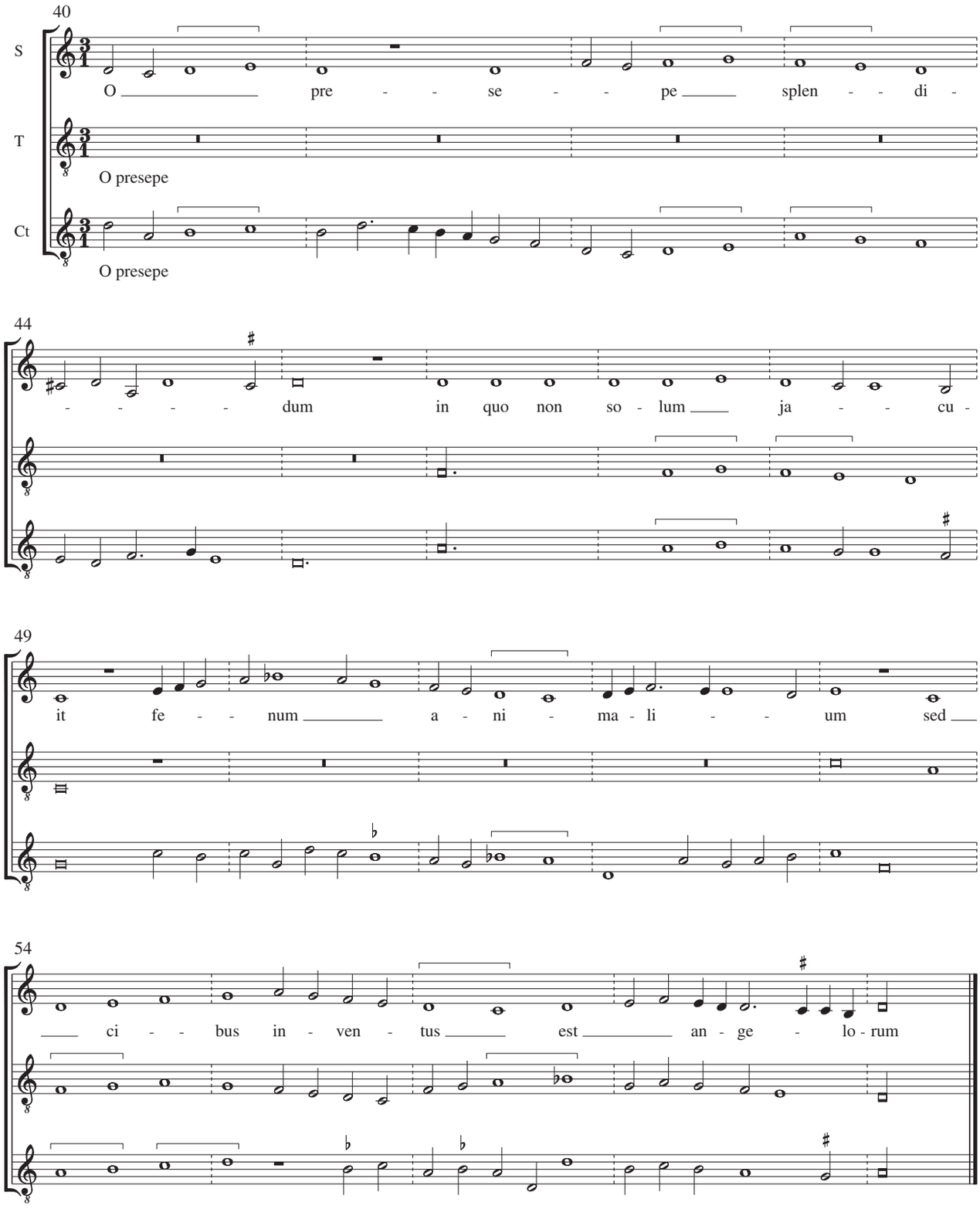
40
S
T
Ct
O pre - se - pe splen - di -
O presepe
O presepe
44
- - - - dum in quo non so - lum ja - cu -
49
it fe - num a - ni - ma - li - um sed
54
ci - bus in - ven - tus est an - ge - lo - rum

5. Puer nobis nascitur

[Anonymus]

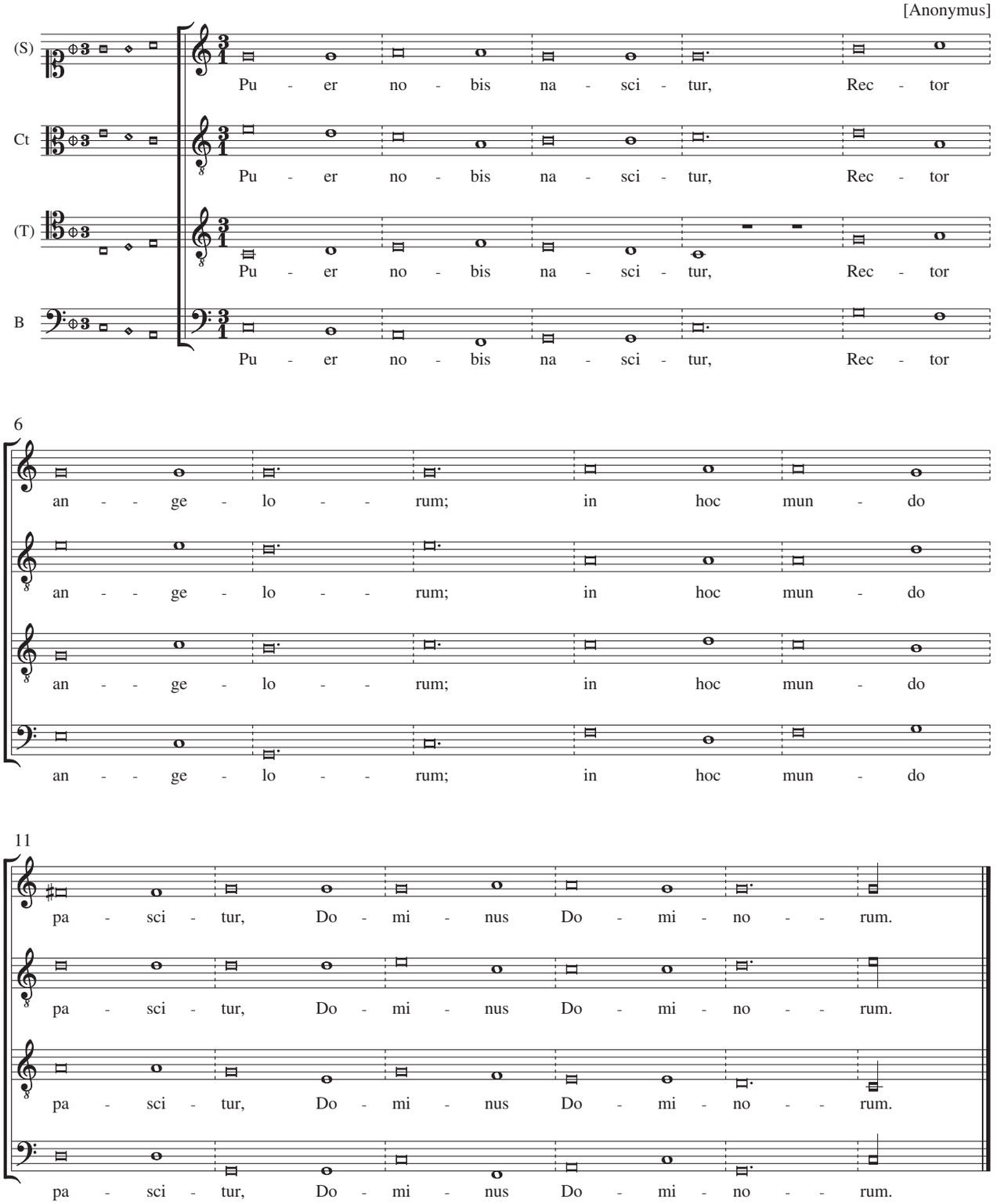

6. Haec est virgo sapiens

Nicolaus Geszin

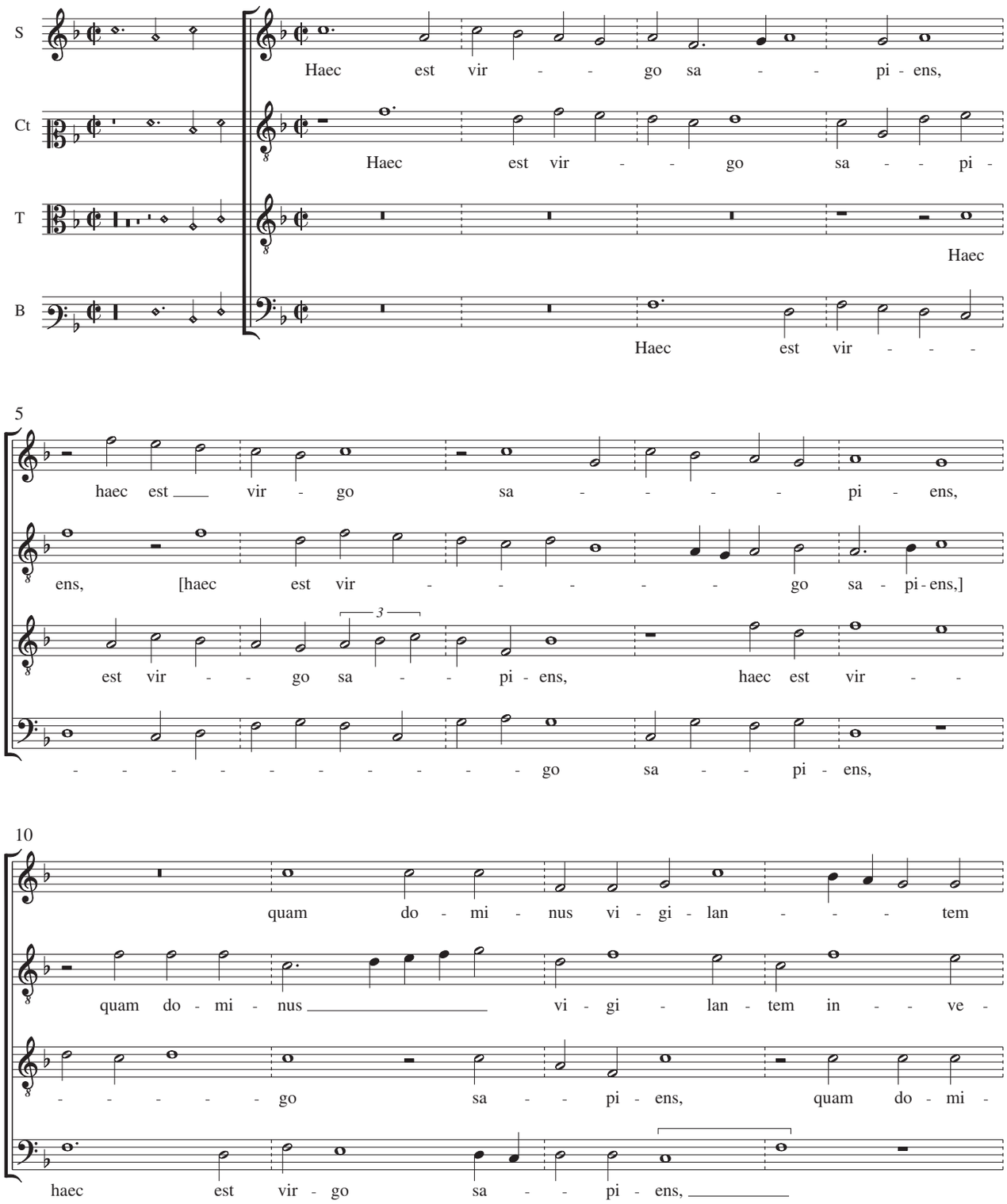

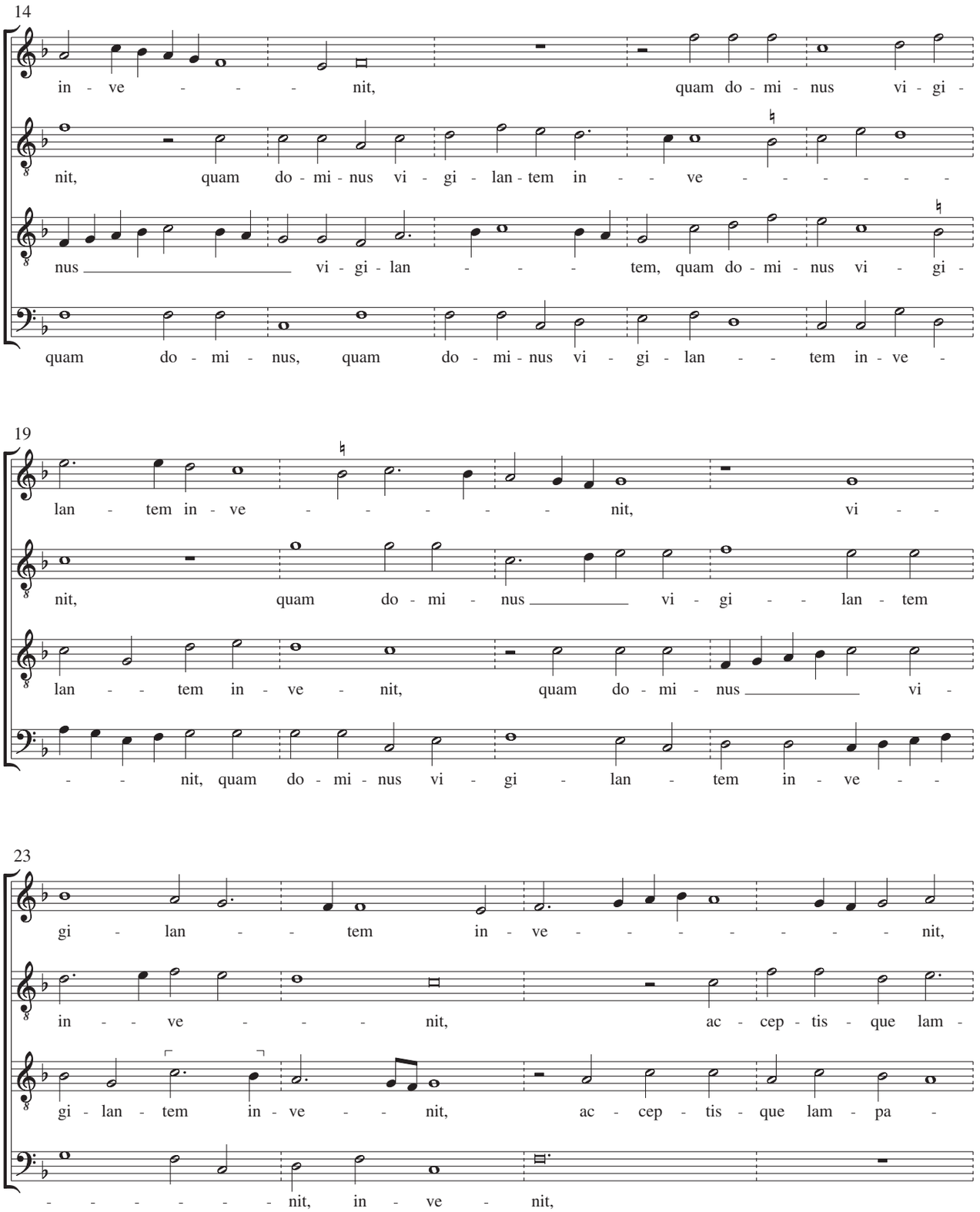
14
in - ve - - - - nit, quam do - mi - nus vi - gi -
nit, quam do - mi - nus vi - gi - lan - tem in - - ve - - - - - - -
nus vi - gi - lan - - - - tem, quam do - mi - nus vi - gi -
quam do - mi - nus, quam do - mi - nus vi - gi - lan - - tem in - ve -
19
lan - tem in - ve - - - - - - nit, vi - -
nit, quam do - mi - nus vi - gi - - lan - tem
lan - - tem in - ve - nit, quam do - mi - nus vi -
- - nit, quam do - mi - nus vi - gi - lan - tem in - ve - -
23
gi - lan - - tem in - ve - - - - - - - - nit,
in - - ve - - - nit, ac - cep - tis - que lam -
gi - lan - tem in - ve - - nit, ac - cep - tis - que lam - pa -
- - - - - - - nit, in - ve - nit,

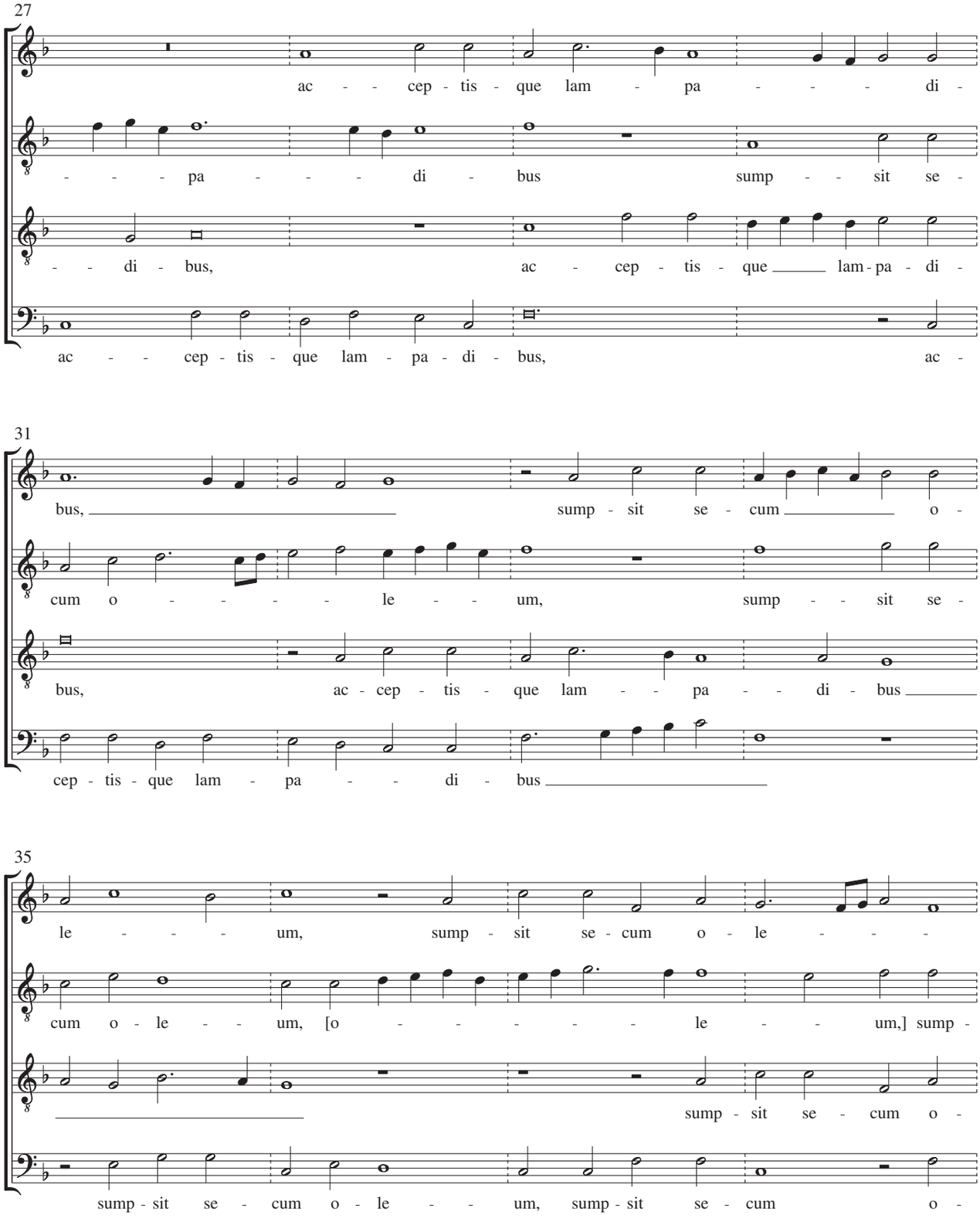
27
ac - - cep - tis - que lam - pa - - - di -
- - - pa - - - di - bus sump - - sit se -
- - di - bus, ac - cep - tis - que lam - pa - di -
ac - - cep - tis - que lam - pa - di - bus, ac -
31
bus, sump - sit se - cum o -
cum o - - - - - le - - um, sump - - sit se -
bus, ac - cep - tis - que lam - - pa - - di - bus
cep - tis - que lam - pa - - di - bus
35
le - - - - um, sump - sit se - cum o - le - - - -
cum o - le - - - um, [o - - - - - - le - - um,] sump -
sump - sit se - cum o -
sump - sit se - cum o - le - - um, sump - sit se - cum o -

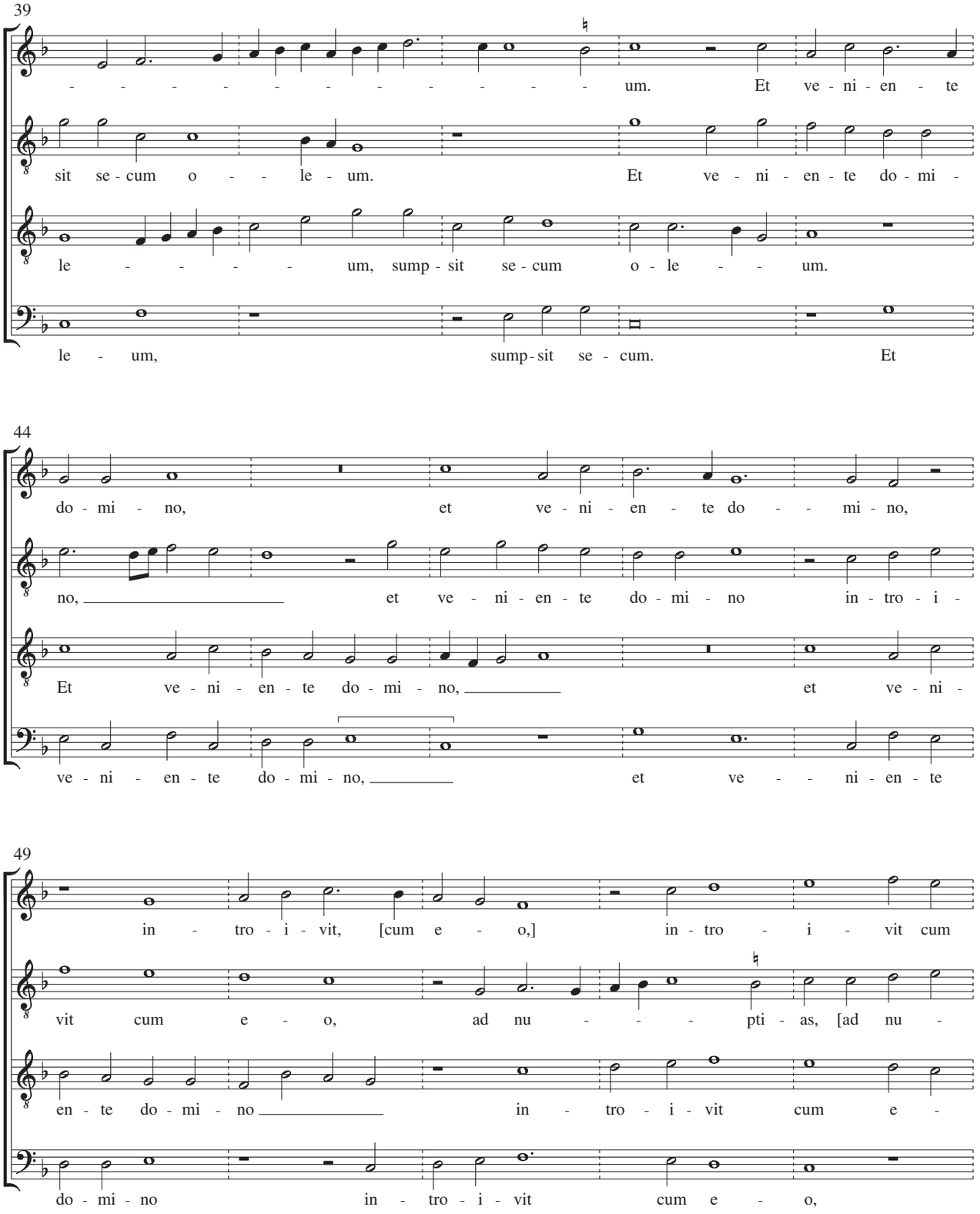
39
- - - -

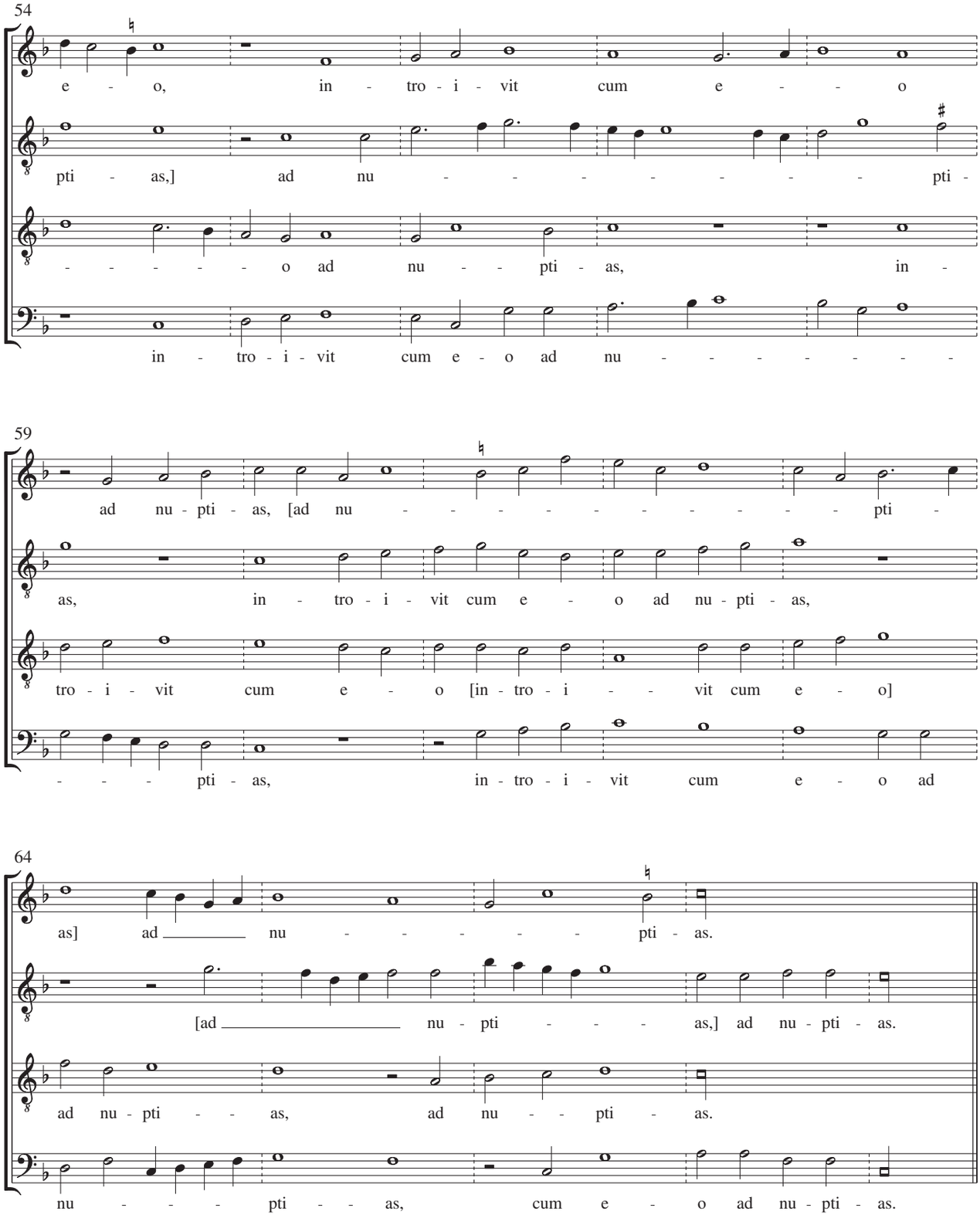
54
e - o, in - tro - i - vit cum e - - o
pti - as,] ad nu - - - - - - - - pti -
- - - - - - o ad nu - - pti - as, in -
in - tro - i - vit cum e - o ad nu - - - - - - -
59
ad nu - pti - as, [ad nu - - - - - - - - - - pti -
as, in - tro - i - vit cum e - o ad nu - pti - as,
tro - i - vit cum e - o [in - tro - i - - vit cum e - o]
- - - - pti - as, in - tro - i - vit cum e - o ad
64
as] ad _____ nu - - - - - pti - as.
[ad _____ nu - pti - - - - as,] ad nu - pti - as.
ad nu - pti - - as, ad nu - - pti - as.
nu - - - pti - - as, cum e - o ad nu - pti - as.

69 Secunda pars

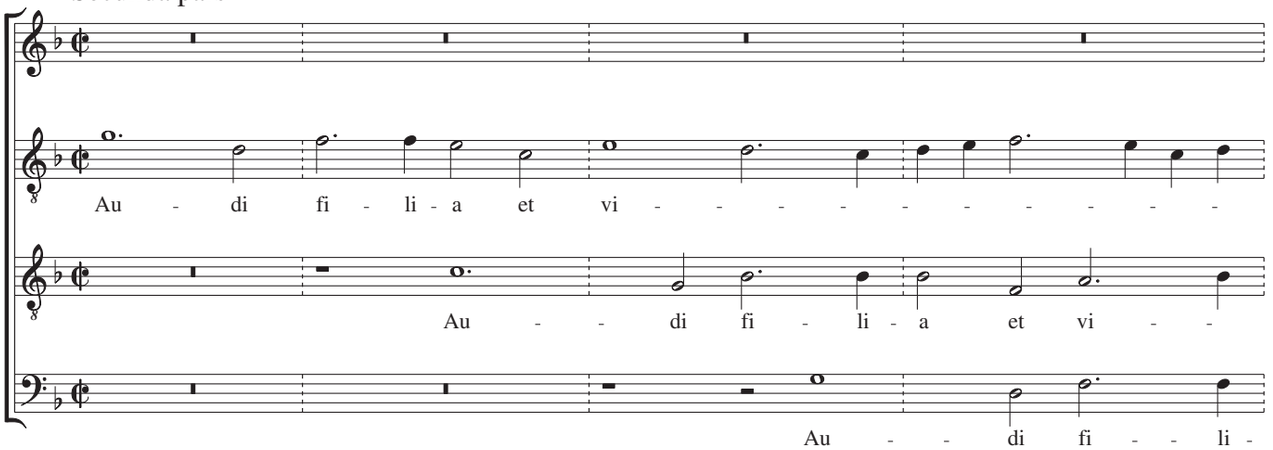

73

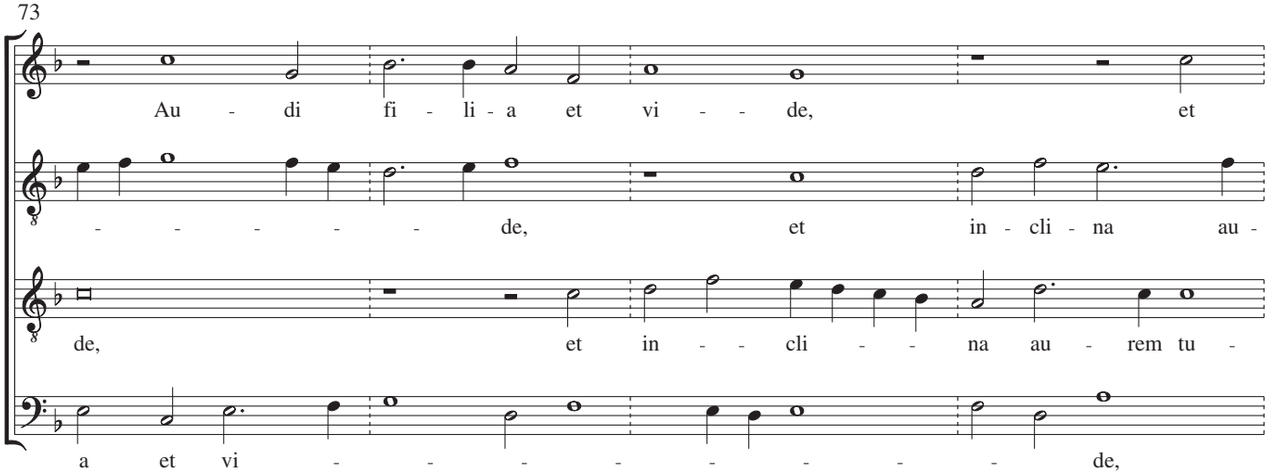

77

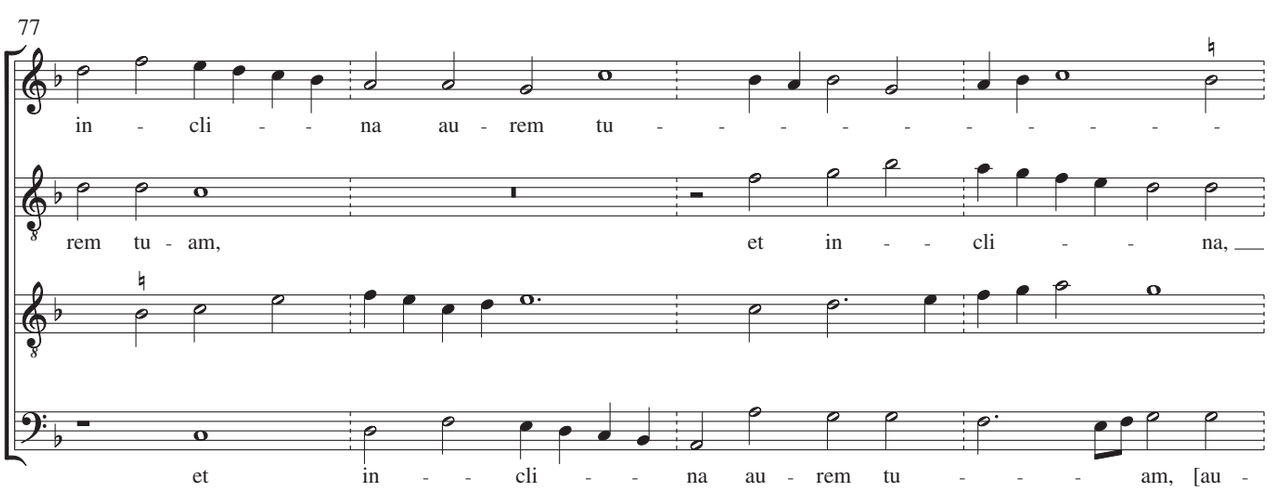

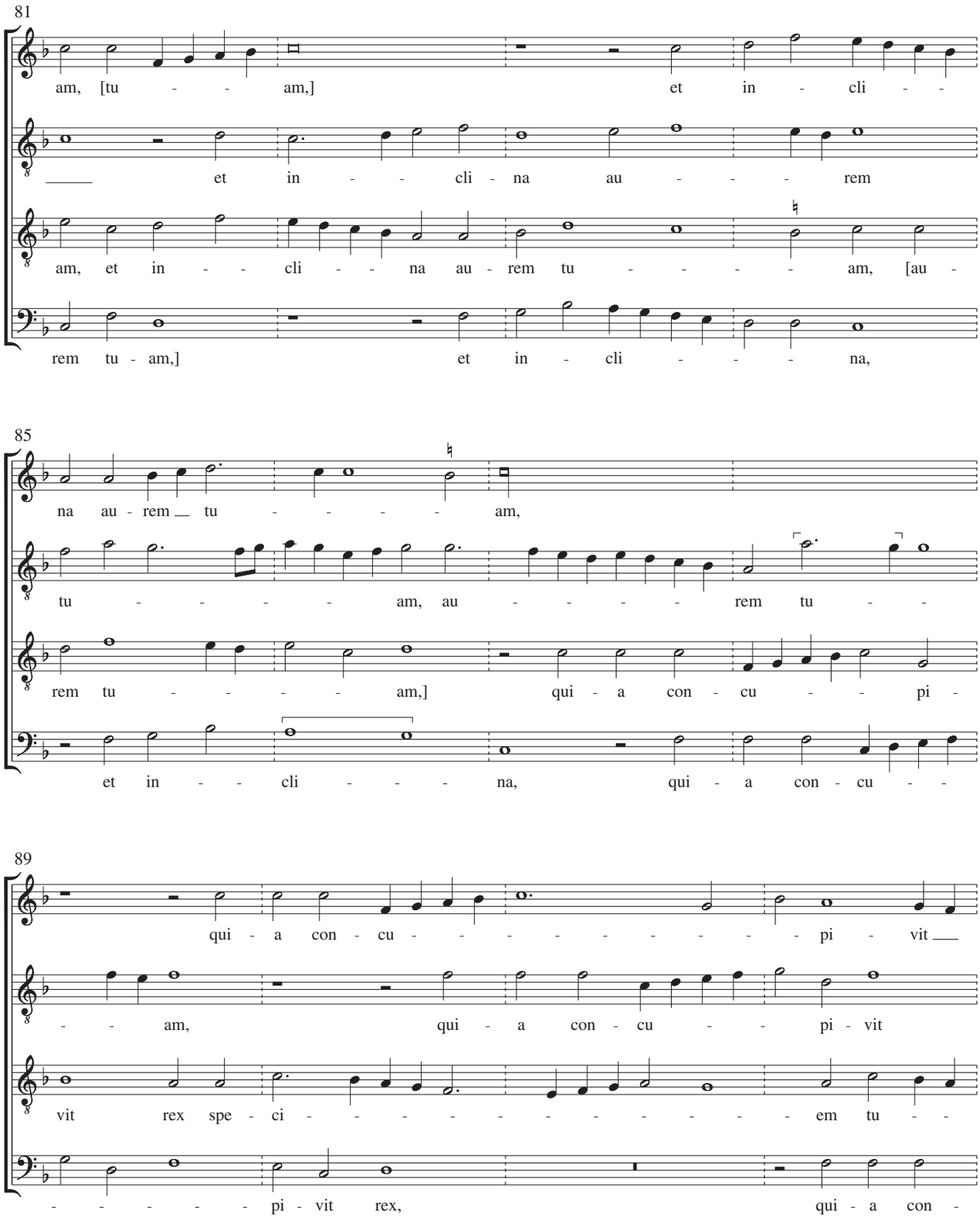
81
am, [tu - - am,] et in - cli - -
et in - - cli - na au - - - rem
am, et in - - cli - - na au - rem tu - - - - am, [au -
rem tu - am,] et in - cli - - - na,
85
na au - rem tu - - - - am,
tu - - - - am, au - - - - rem tu - -
rem tu - - - - am,] qui - a con - cu - - pi -
et in - - cli - - - na, qui - a con - cu - -
89
qui - a con - cu - - - - - - - - - - pi - vit
- - am, qui - a con - cu - - pi - vit
vit rex spe - ci - - - - - - - - - - em tu - -
- - - - - pi - vit rex, qui - a con -

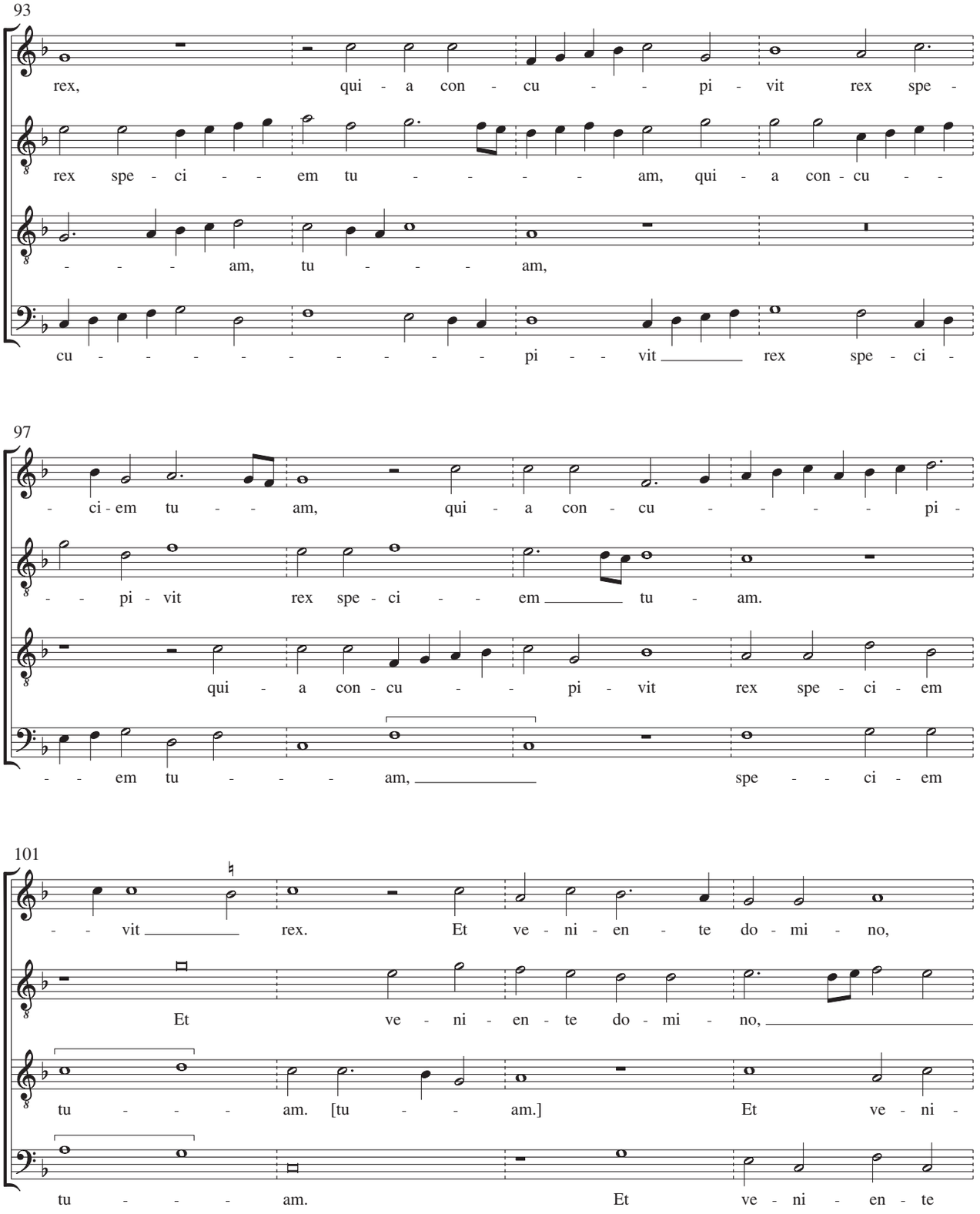
93
rex, qui - a con - cu - - pi - vit rex spe -
rex spe - ci - - em tu - - - - am, qui - a con - cu - -
- - - - am, tu - - - - am,
cu - - - - - - - - - - pi - - vit rex spe - ci -
97
- ci - em tu - - am, qui - a con - cu - - - - - pi -
- - pi - vit rex spe - ci - - em tu - am.
qui - a con - cu - - pi - vit rex spe - ci - em
- - em tu - - - am, spe - - ci - em
101
- - vit rex. Et ve - ni - en - te do - mi - no,
Et ve - ni - en - te do - mi - no,
tu - - - - am. [tu - - am.] Et ve - ni -
tu - - - - am. Et ve - ni - en - te

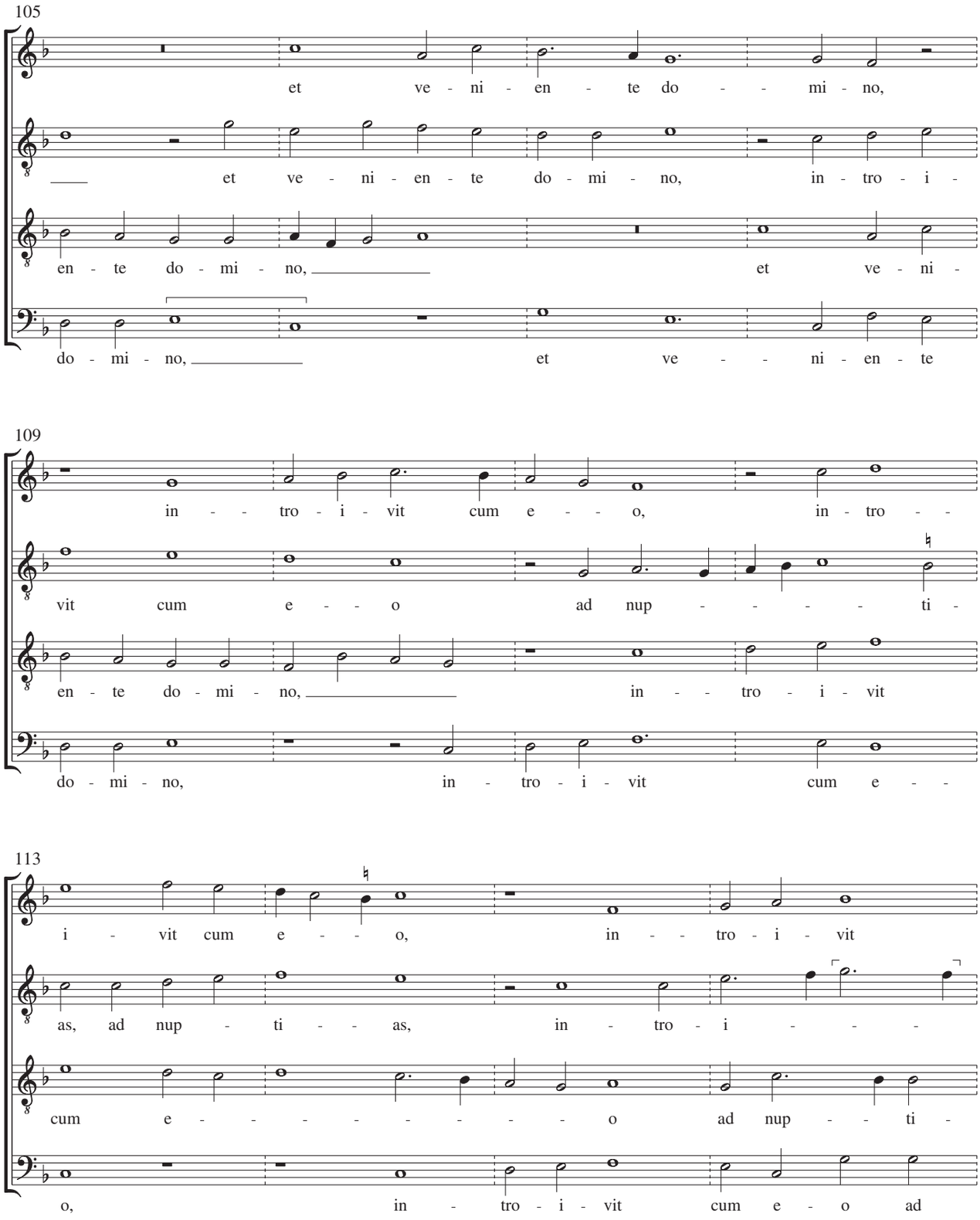
105
et ve - ni - en - te do - - mi - no,
et ve - ni - en - te do - mi - no, in - tro - i -
en - te do - mi - no, et ve - ni -
do - mi - no, et ve - - ni - en - te
109
in - - tro - i - vit cum e - - o, in - tro - -
vit cum e - - o ad nup - - - - ti -
en - te do - mi - no, in - - tro - i - vit
do - mi - no, in - tro - i - vit cum e - -
113
i - vit cum e - - o, in - - tro - i - vit
as, ad nup - ti - - as, in - tro - i - - -
cum e - - - - - - - - o ad nup - - ti -
o, in - tro - i - vit cum e - o ad

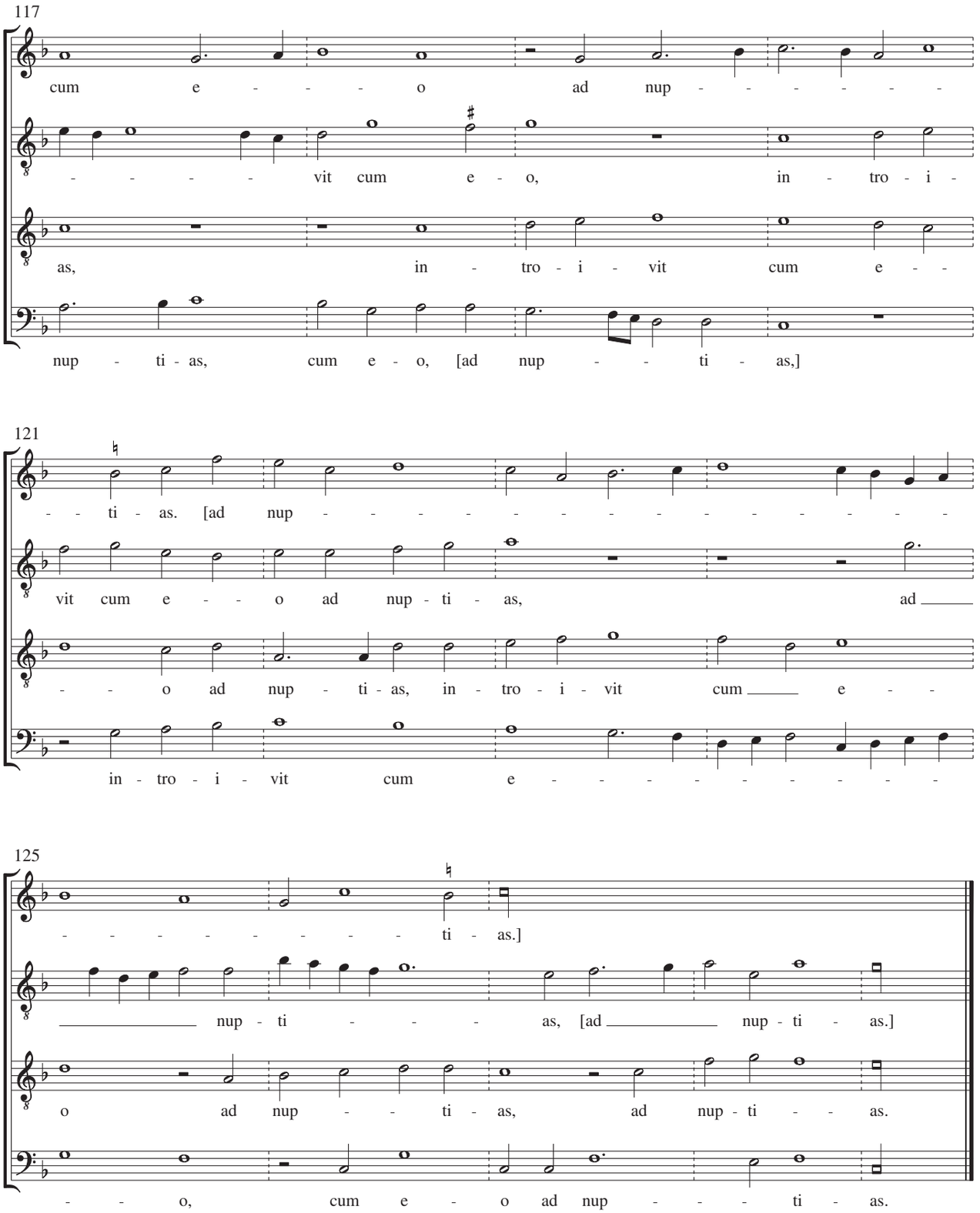
117
cum e - - - o ad nup - - - - - -
- - - - - vit cum e - o, in - tro - i -
as, in - tro - i - vit cum e - -
nup - ti - as, cum e - o, [ad nup - - ti - as,]
121
- - ti - as. [ad nup - - - - - - - - - - - - - -
vit cum e - - o ad nup - ti - as, ad
- - o ad nup - ti - as, in - tro - i - vit cum e - -
in - tro - i - vit cum e - - - - - - - - -
125
- - - - - - - - - - ti - as.]
nup - ti - - - as, [ad nup - ti - as.]
o ad nup - - ti - as, ad nup - ti - - as.
- - o, cum e - o ad nup - - - ti - as.

7. Usquequo Domine

D. Curingen

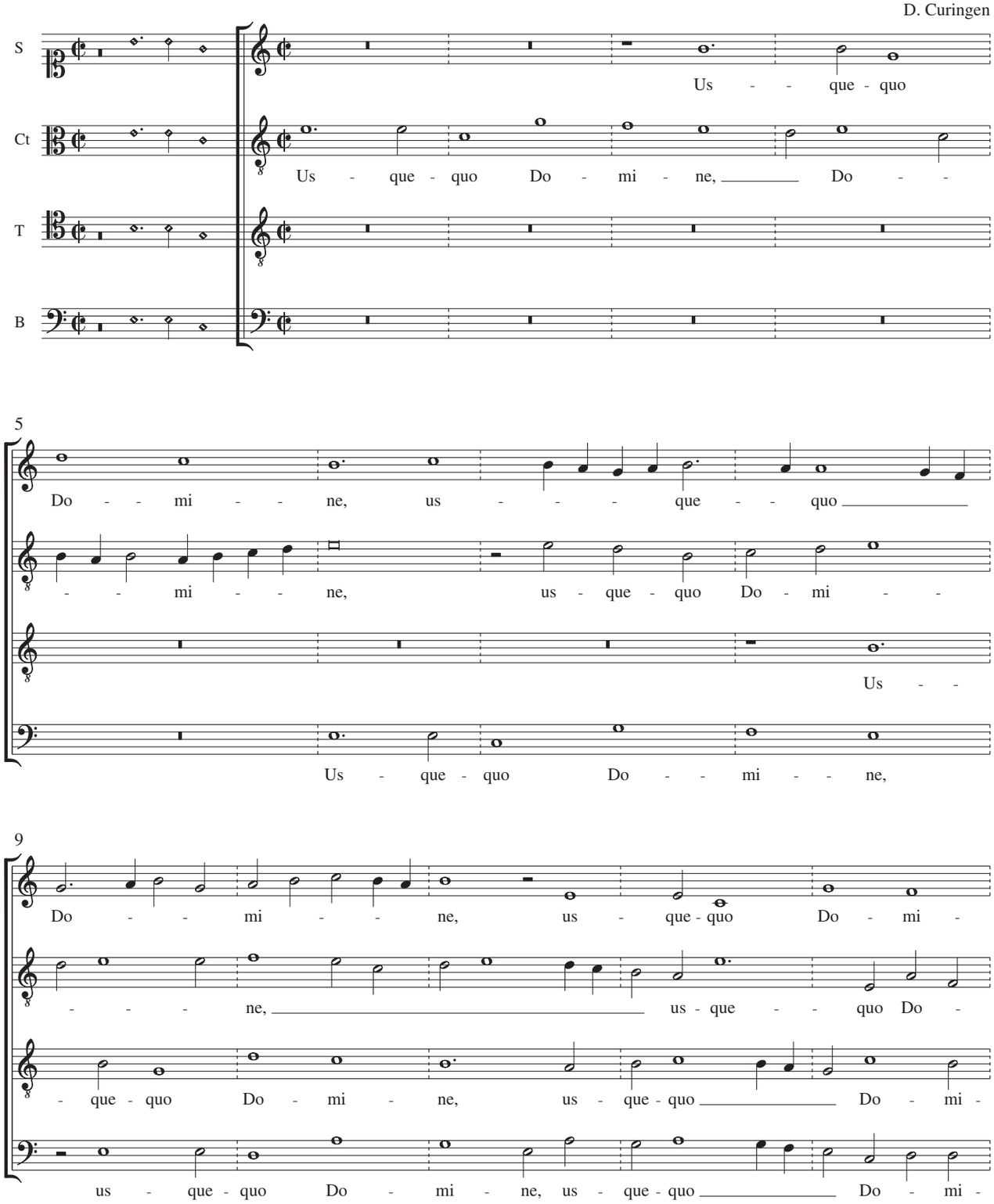

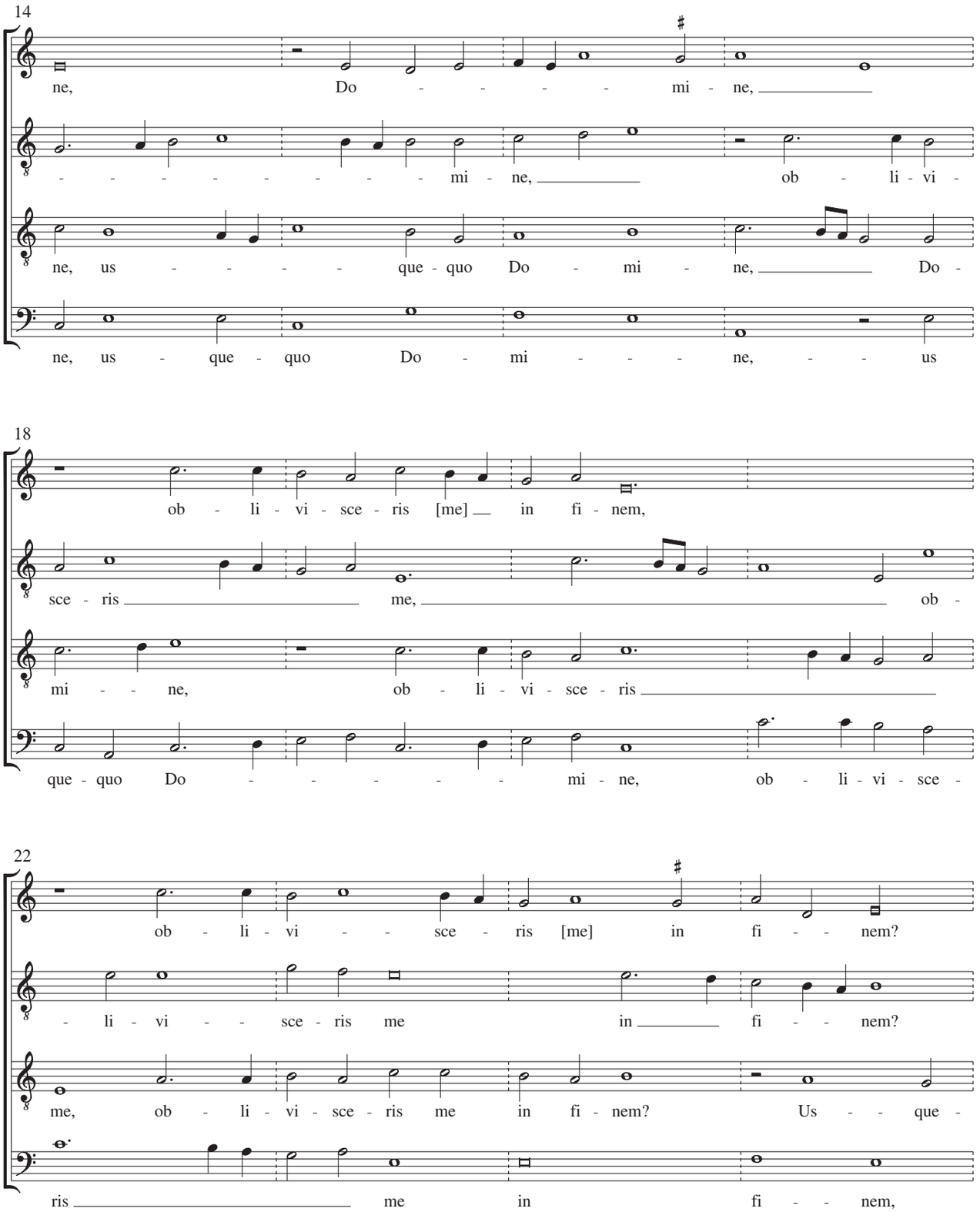
14
ne, Do - - - - - mi - ne,
- - - - - - - - - - mi - ne, ob - li - vi -
ne, us - - - - - que - quo Do - mi - ne, Do -
ne, us - que - quo Do - mi - - - - ne, - - us
18
ob - li - vi - sce - ris [me] in fi - nem,
sce - ris me, ob -
mi - - ne, ob - li - vi - sce - ris
que - quo Do - - - - - mi - ne, ob - li - vi - sce -
22
ob - li - vi - - sce - ris [me] in fi - - nem?
- li - vi - - sce - ris me in fi - - nem?
me, ob - li - vi - sce - ris me in fi - nem? Us - - que -
ris me in fi - - nem,

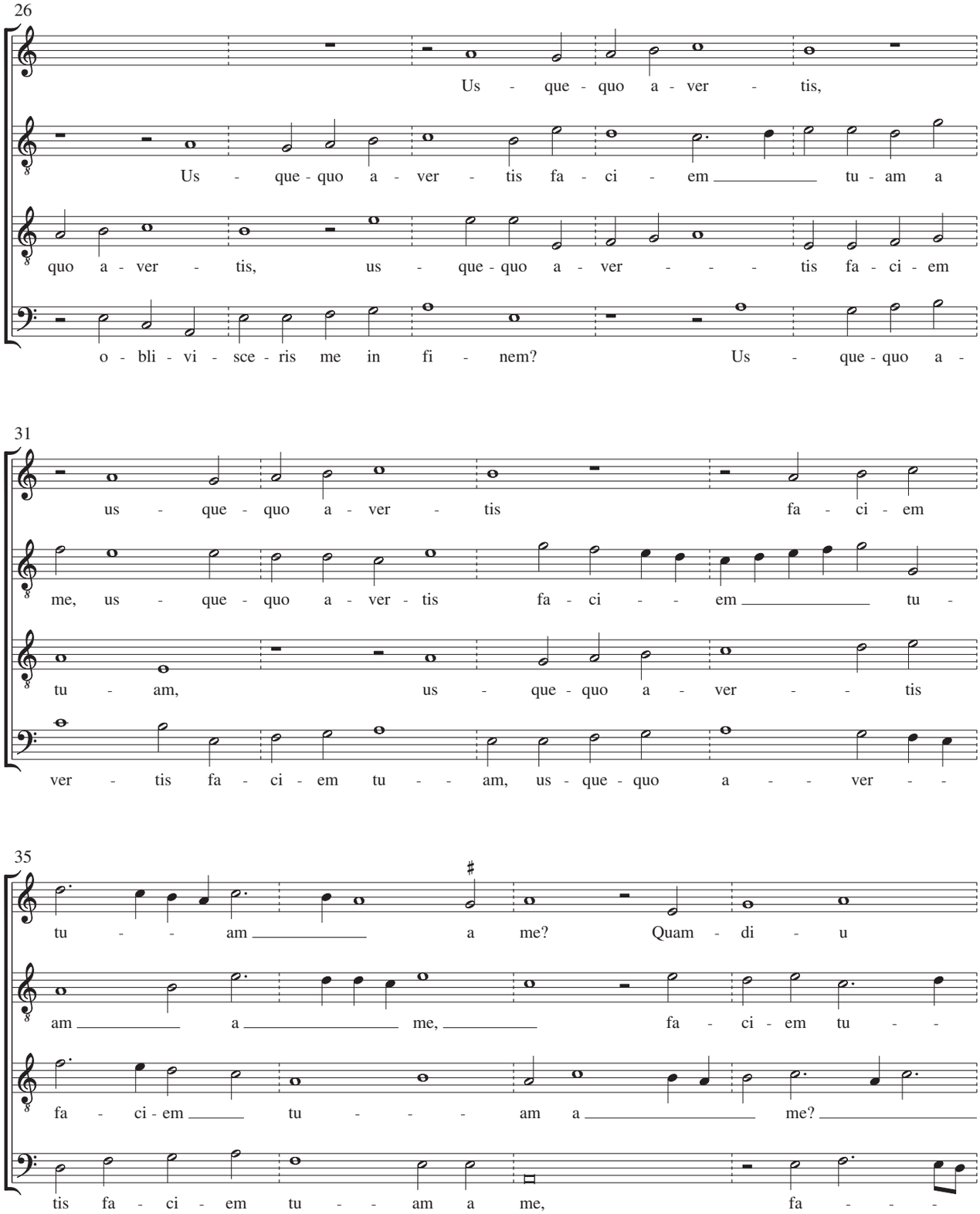
26
Us - que - quo a - ver - tis,
Us - que - quo a - ver - tis fa - ci - em tu - am a
quo a - ver - tis, us - que - quo a - ver - - - tis fa - ci - em
o - bli - vi - sce - ris me in fi - nem? Us - que - quo a -
31
us - que - quo a - ver - tis fa - ci - em
me, us - que - quo a - ver - tis fa - ci - - em tu -
tu - am, us - que - quo a - ver - - tis
ver - tis fa - ci - em tu - - am, us - que - quo a - - ver - -
35
tu - - am a me? Quam - di - u
am a me, fa - ci - em tu - -
fa - ci - em tu - - - am a me?
tis fa - ci - em tu - - am a me, fa - - -

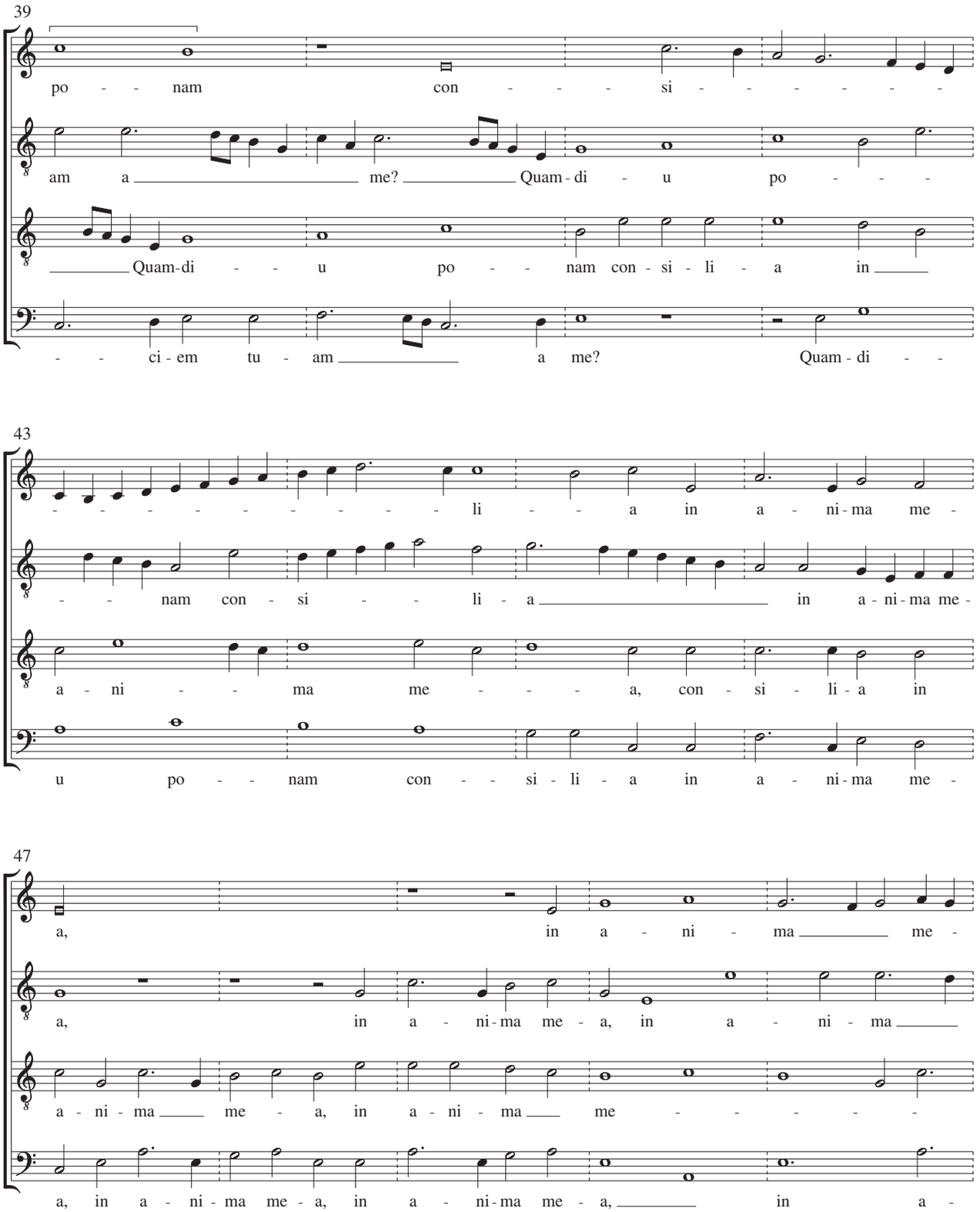
39
po - - nam con - - - si - - - - - -
am a me? Quam - di - u po - - -
Quam - di - - u po - - nam con - si - li - a in
- - ci - em tu - am a me? Quam - di - -
43
- - - - - - - - - - li - - a in a - ni - ma me -
- - nam con - si - - li - a in a - ni - ma me -
a - ni - - ma me - - - a, con - si - li - a in
u po - - nam con - - si - li - a in a - ni - ma me -
47
a, in a - ni - ma me -
a, in a - ni - ma me - a, in a - ni - ma
a - ni - ma me - a, in a - ni - ma me - - - - -
a, in a - ni - ma me - a, in a - ni - ma me - a, in a -

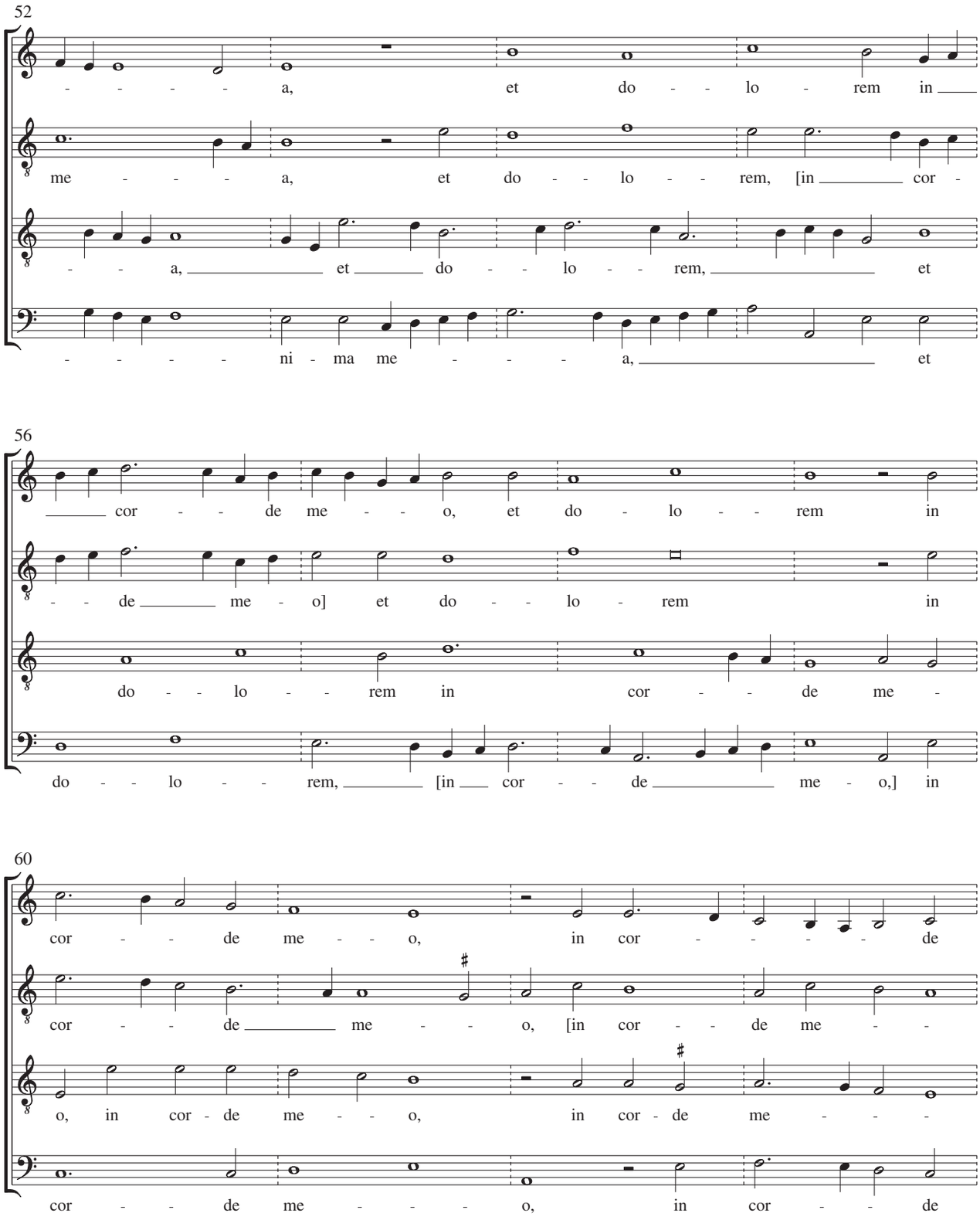
52
a, et do lo rem in
me a, et do lo rem, [in cor
a, et do lo rem, et
ni ma me a, et
56
cor de me o, et do lo rem in
de me o] et do lo rem in
do lo rem in cor de me
do lo rem, [in cor de me o,] in
60
cor de me o, in cor de
cor de me o, [in cor de me
o, in cor de me o, in cor de me
cor de me o, in cor de

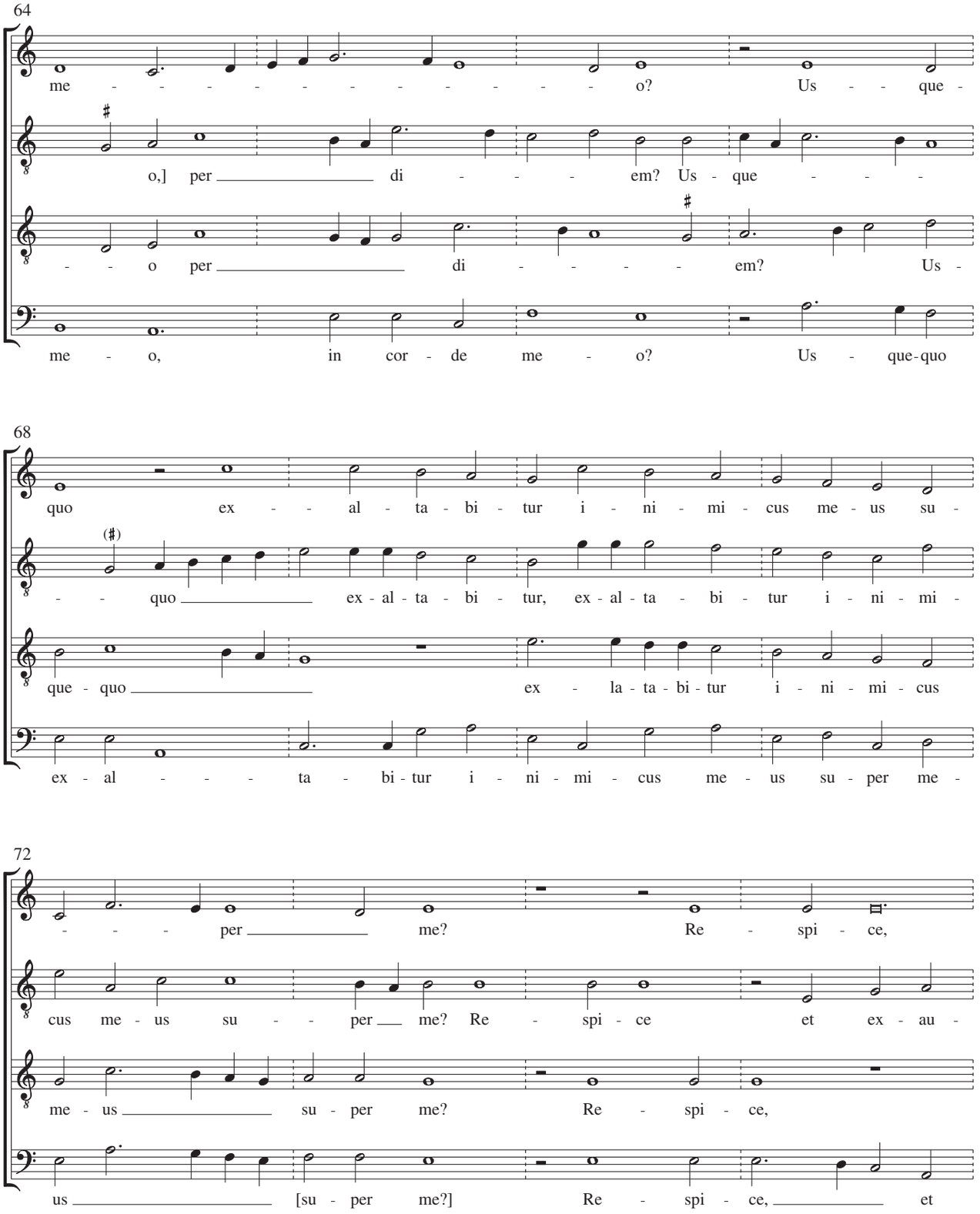
64
me - - - - - - - - - - - o? Us - - que -
o,] per di - - - em? Us - que - - -
- - o per di - - - - em? Us -
me - o, in cor - de me - o? Us - que-quo
68
quo ex - al - ta - bi - tur i - ni - mi - cus me - us su -
- - quo ex - al - ta - bi - tur, ex - al - ta - bi - tur i - ni - mi -
que - quo ex - la - ta - bi - tur i - ni - mi - cus
ex - al - - - ta - bi - tur i - ni - mi - cus me - us su - per me -
72
- - - per me? Re - spi - ce,
cus me - us su - per me? Re - spi - ce et ex - au -
me - us su - per me? Re - spi - ce,
us [su - per me?] Re - spi - ce, et

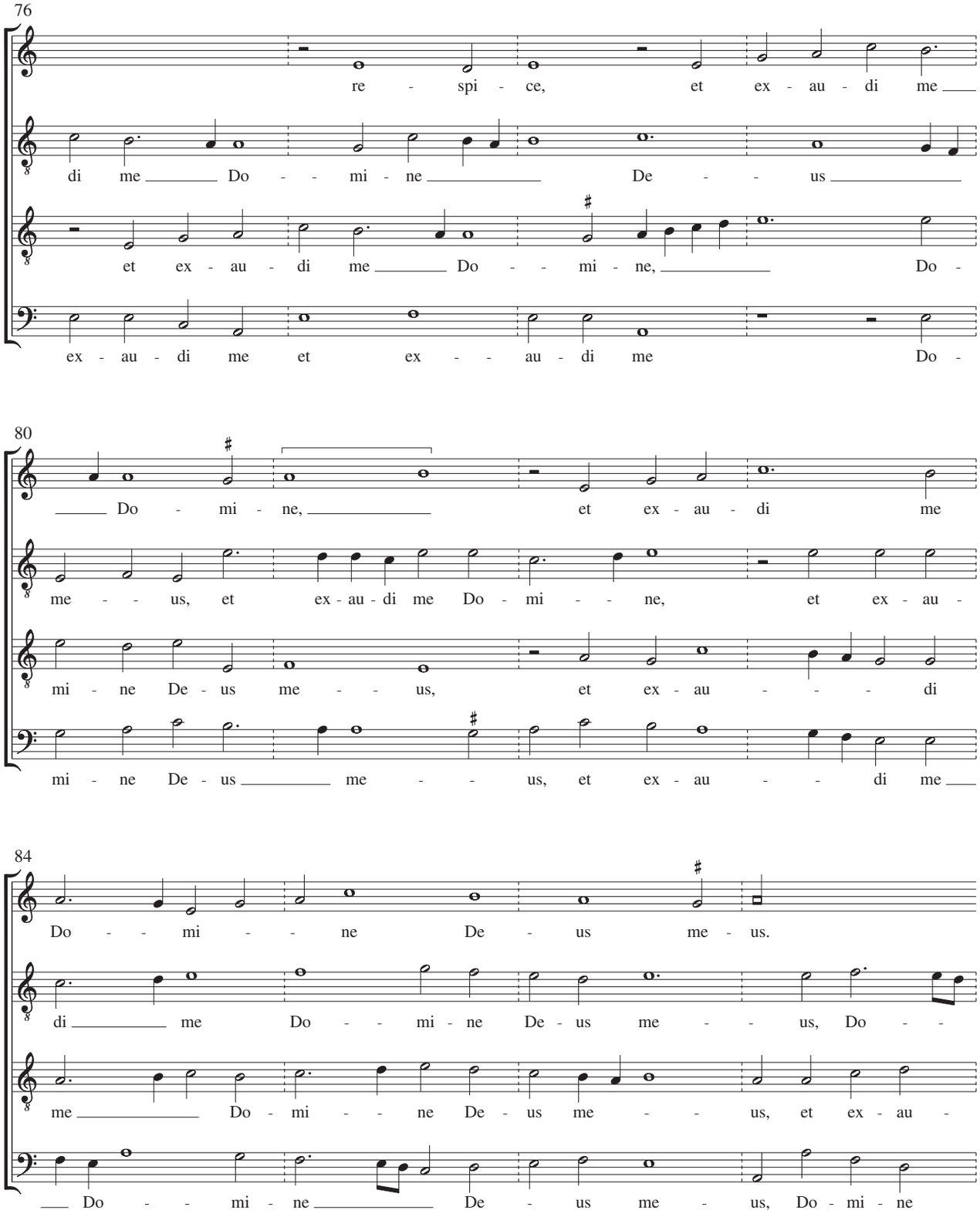
76
re - spi - ce, et ex - au - di me
di me Do - mi - ne De - us
et ex - au - di me Do - mi - ne, Do -
ex - au - di me et ex - au - di me Do -
80
Do - mi - ne, et ex - au - di me
me - us, et ex - au - di me Do - mi - ne, et ex - au -
mi - ne De - us me - us, et ex - au - di
mi - ne De - us me - us, et ex - au - di me
84
Do - mi - ne De - us me - us.
di me Do - mi - ne De - us me - us, Do -
me Do - mi - ne De - us me - us, et ex - au -
Do - mi - ne De - us me - us, Do - mi - ne

88

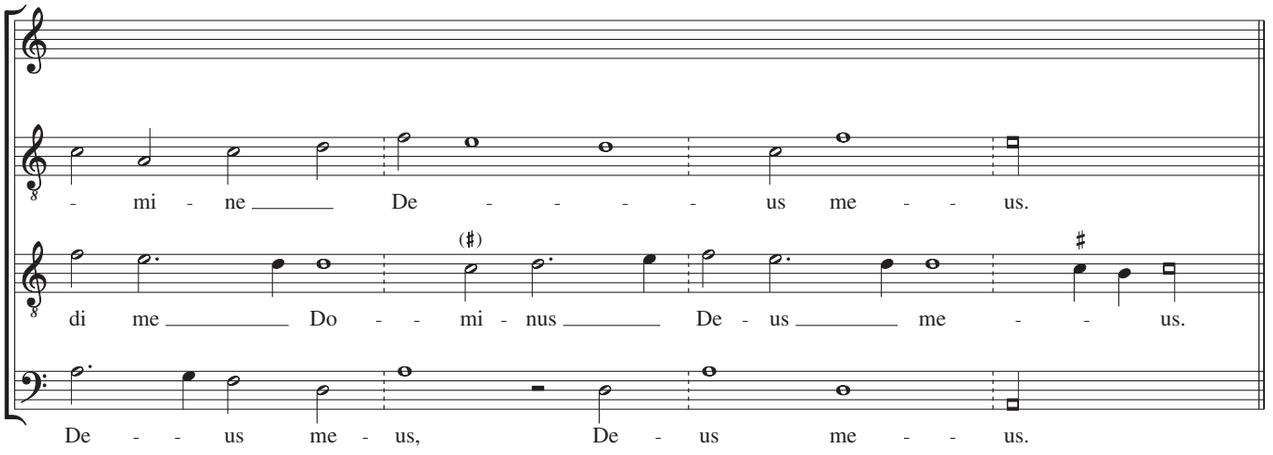

92 Secunda pars

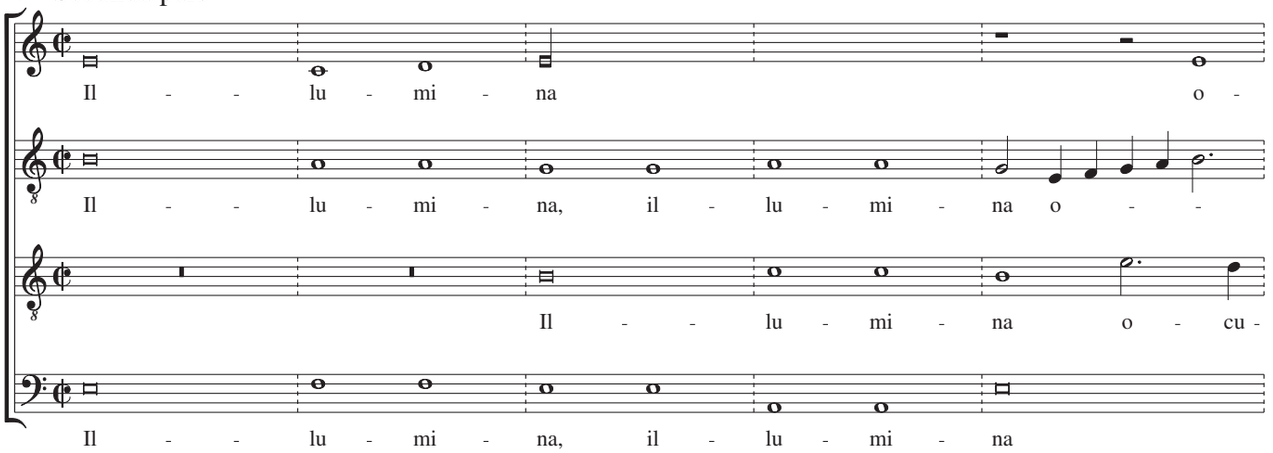

97

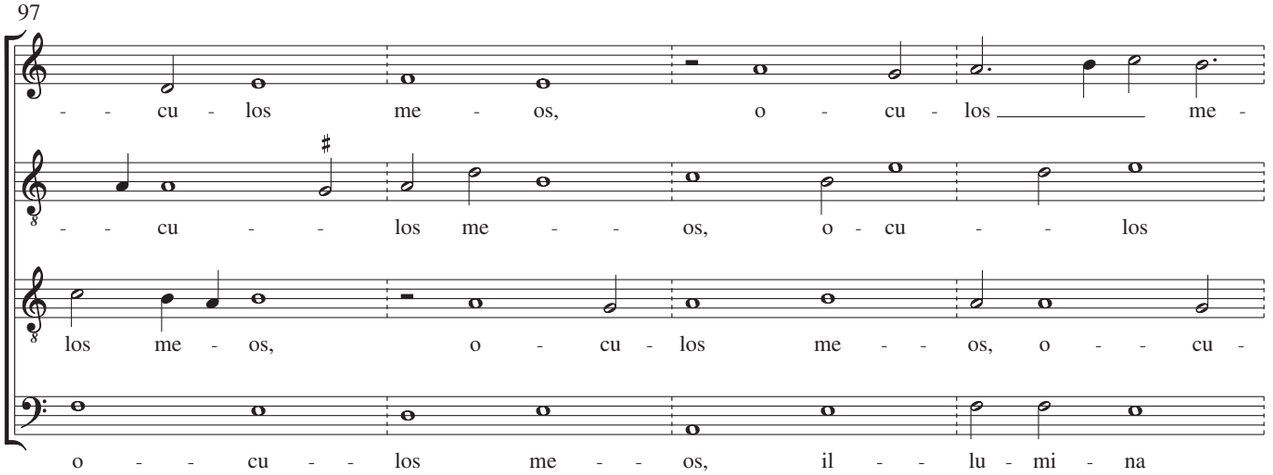

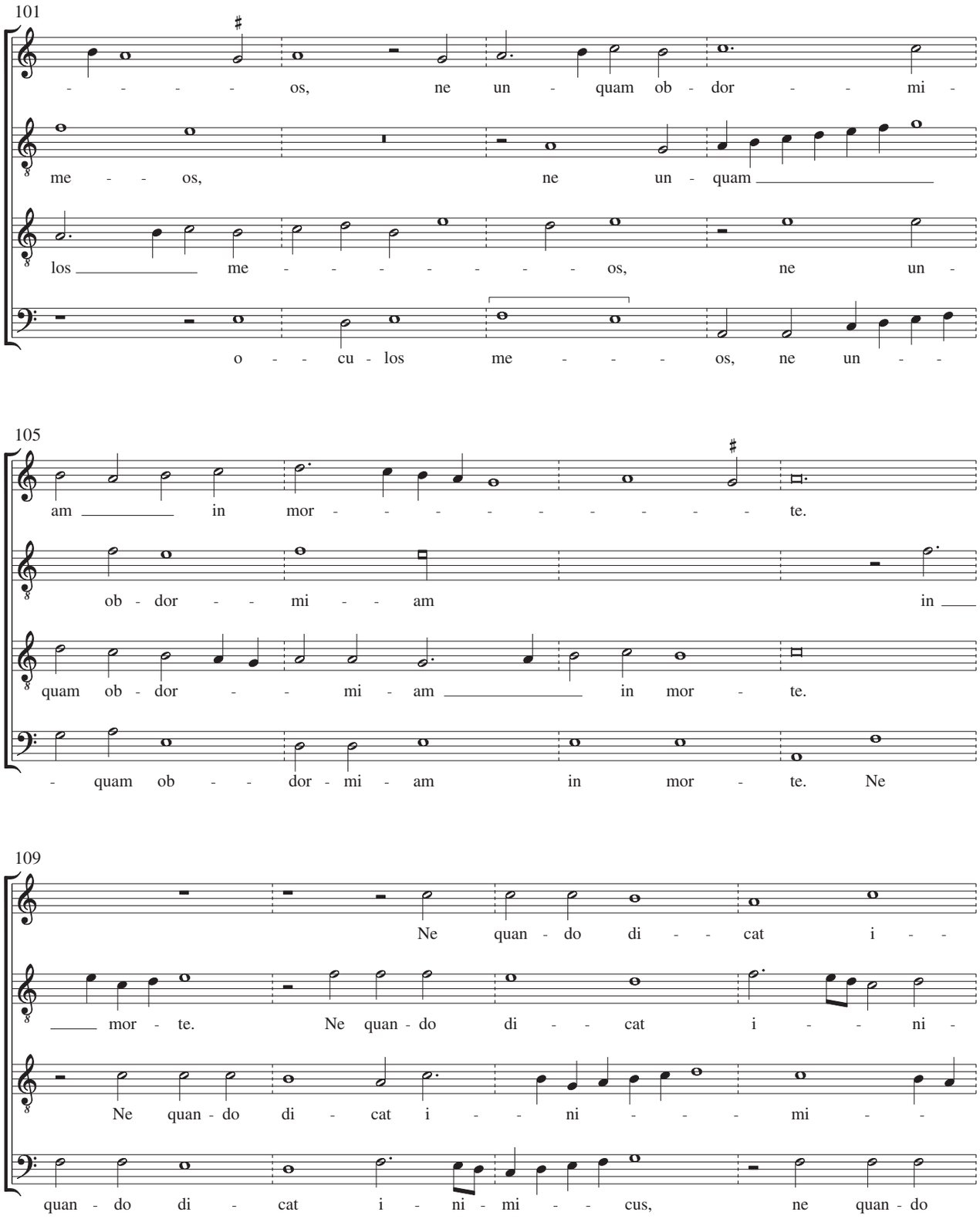
101
os, ne un - quam ob - dor - - mi -
me - - os, ne un - quam
los me - - - - - - - os, ne un -
o - - cu - los me - - - os, ne un - -
105
am in mor - - - - - - - - - te.
ob - dor - - mi - am in
quam ob - dor - - mi - am in mor - te.
- quam ob - - dor - mi - am in mor - te. Ne
109
Ne quan - do di - - cat i - -
mor - te. Ne quan - do di - - cat i - - ni -
Ne quan - do di - cat i - - ni - - - mi - -
quan - do di - cat i - ni - mi - - cus, ne quan - do

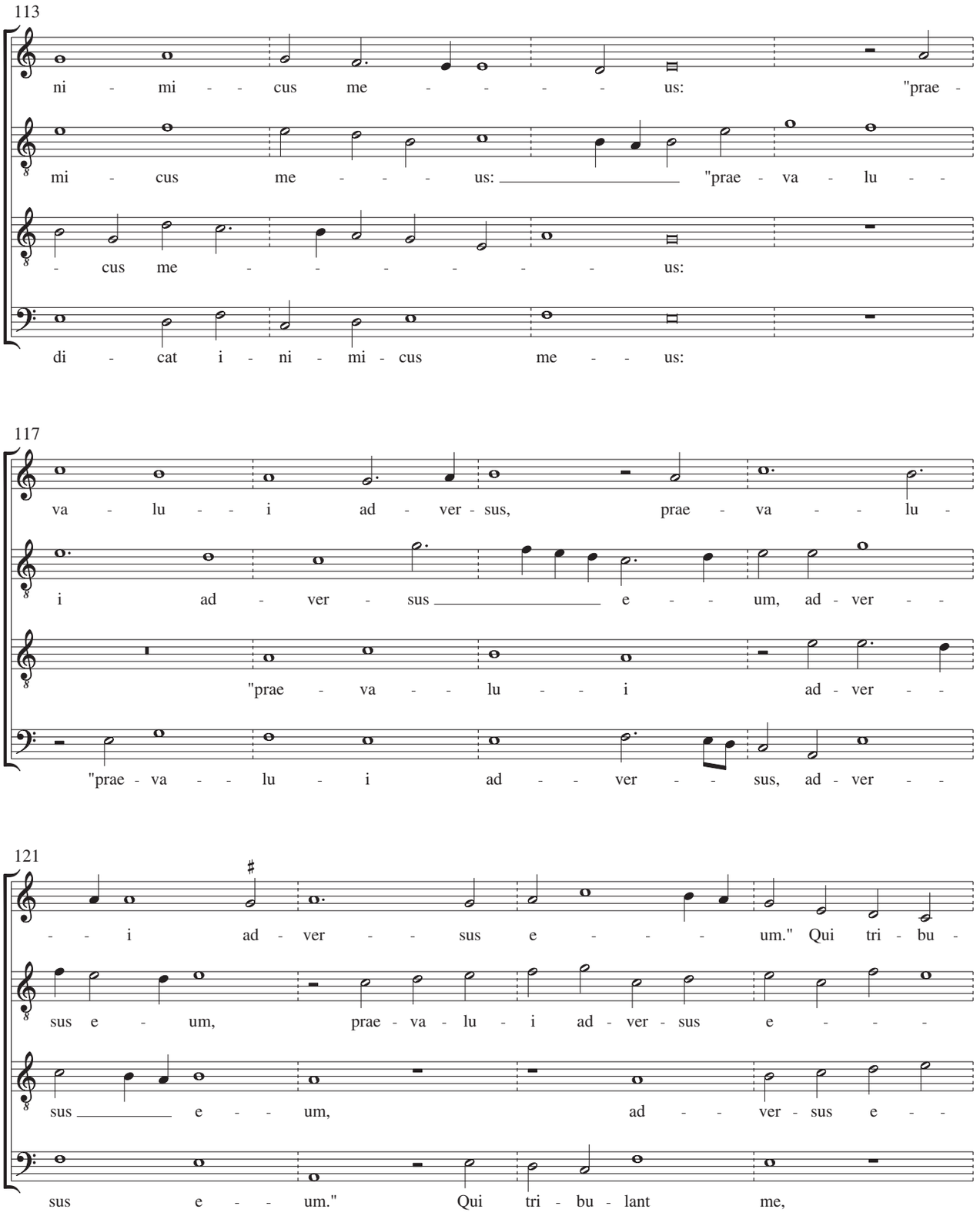
113
ni - mi - - cus me - - - - us: "prae -
mi - cus me - - - - us: "prae - va - lu - -
- cus me - - - - - - - us:
di - cat i - ni - mi - cus me - - us:
117
va - lu - - i ad - ver - sus, prae - va - - lu -
i ad - ver - sus e - - um, ad - ver - -
"prae - va - - lu - - i ad - ver - -
"prae - va - - lu - i ad - - ver - - sus, ad - ver - -
121
- - i ad - ver - - sus e - - - um." Qui tri - bu -
sus e - um, prae - va - lu - i ad - ver - sus e - - -
sus e - - um, ad - - ver - sus e - -
sus e - - um." Qui tri - bu - lant me,

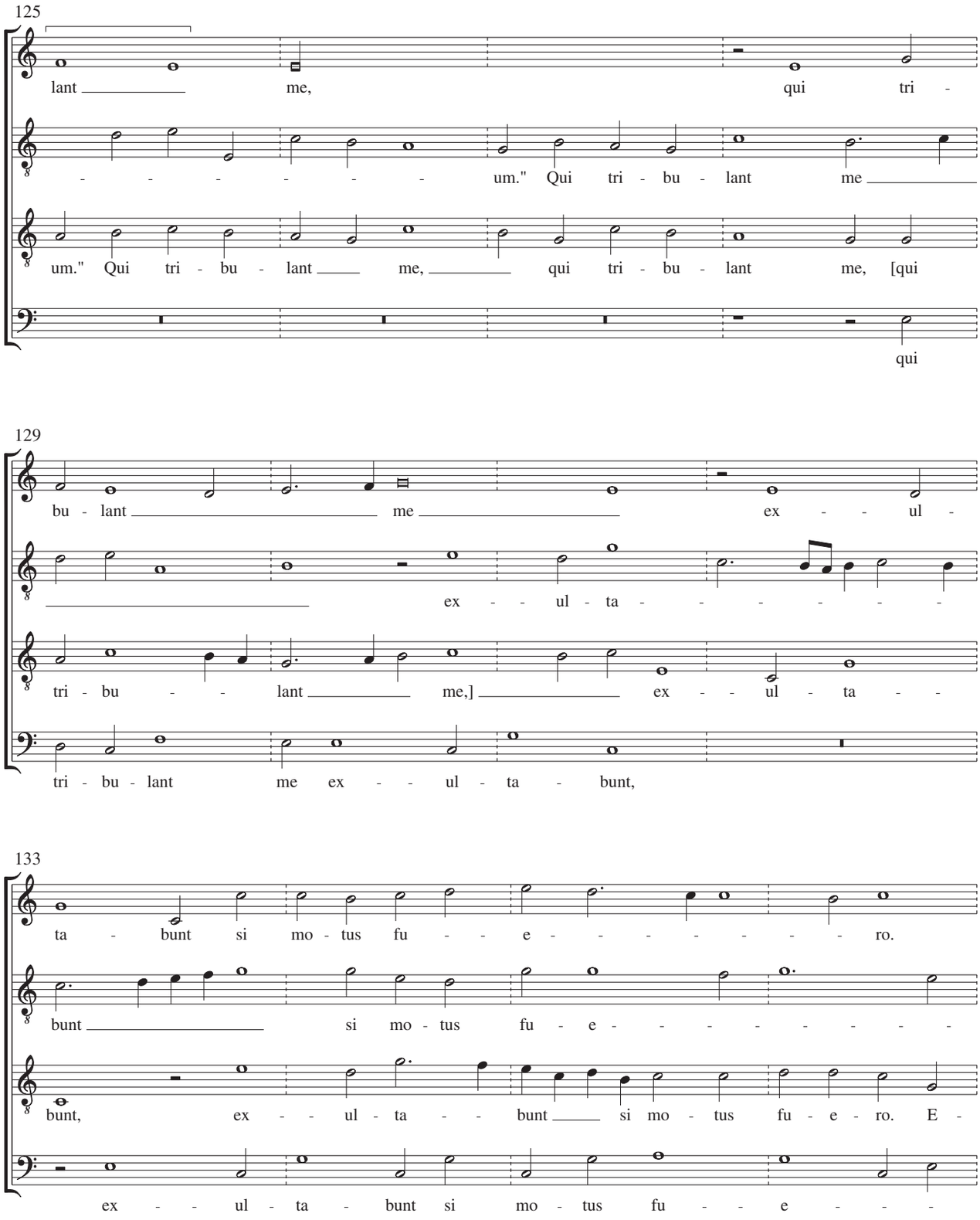
125
lant me, qui tri -
- - - - - - - um." Qui tri - bu - lant me
um." Qui tri - bu - lant me, qui tri - bu - lant me, [qui
qui
129
bu - lant me ex - - ul -
ex - ul - ta - - - - - -
tri - bu - - lant me,] ex - ul - ta - -
tri - bu - lant me ex - - ul - ta - bunt,
133
ta - bunt si mo - tus fu - e - - - - - - - ro.
bunt si mo - tus fu - e - - - - - - - -
bunt, ex - - ul - ta - - bunt si mo - tus fu - e - ro. E -
ex - - ul - ta - bunt si mo - tus fu - e - -

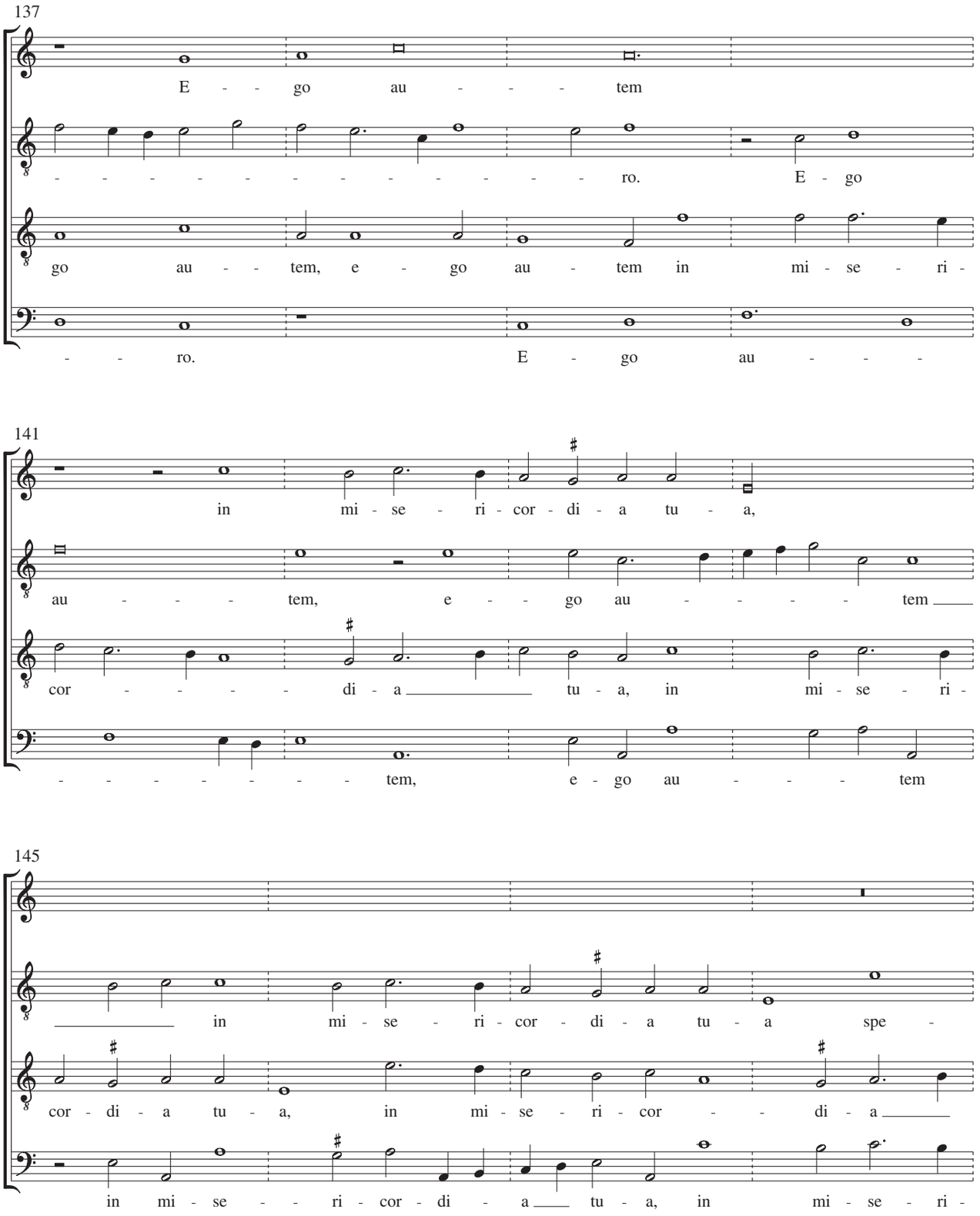
137
E - - go au - - - tem
- - - - - - - - - - - - - - ro. E - go
go au - - tem, e - go au - tem in mi - se - ri -
- - ro. E - go au - - -
141
in mi - se - ri - cor - di - a tu - a,
au - - - tem, e - - go au - - - - tem
cor - - - - di - a tu - a, in mi - se - ri -
- - - - - - - - tem, e - go au - - - tem
145
in mi - se - ri - cor - di - a tu - a spe -
cor - di - a tu - a, in mi - se - ri - cor - - di - a
in mi - se - - ri - cor - di - a tu - a, in mi - se - ri -

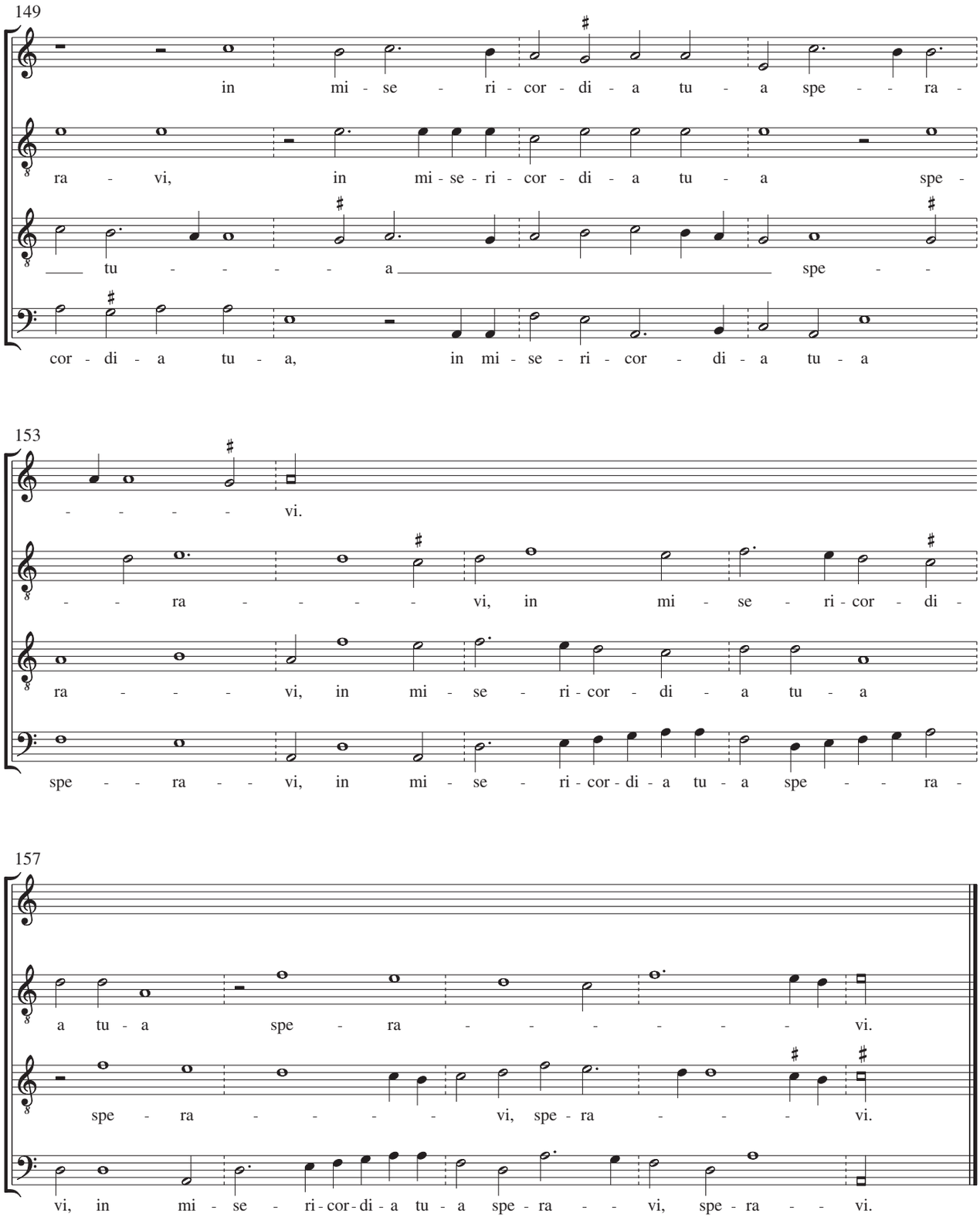
149
in mi - se - ri - cor - di - a tu - a spe - - ra -
ra - vi, in mi - se - ri - cor - di - a tu - a spe -
tu - - - - - a spe - -
cor - di - a tu - a, in mi - se - ri - cor - di - a tu - a
153
- - - - - vi.
- - ra - - - - vi, in mi - se - ri - cor - di -
ra - - - - vi, in mi - se - ri - cor - di - a tu - a
spe - - ra - - vi, in mi - se - ri - cor - di - a tu - a spe - - ra -
157
a tu - a spe - ra - - - - - - - vi.
spe - ra - - - - - vi, spe - ra - - - vi.
vi, in mi - se - ri - cor - di - a tu - a spe - ra - - vi, spe - ra - - vi.

8. Tribulatio et angustia

Nicolaus Geszin

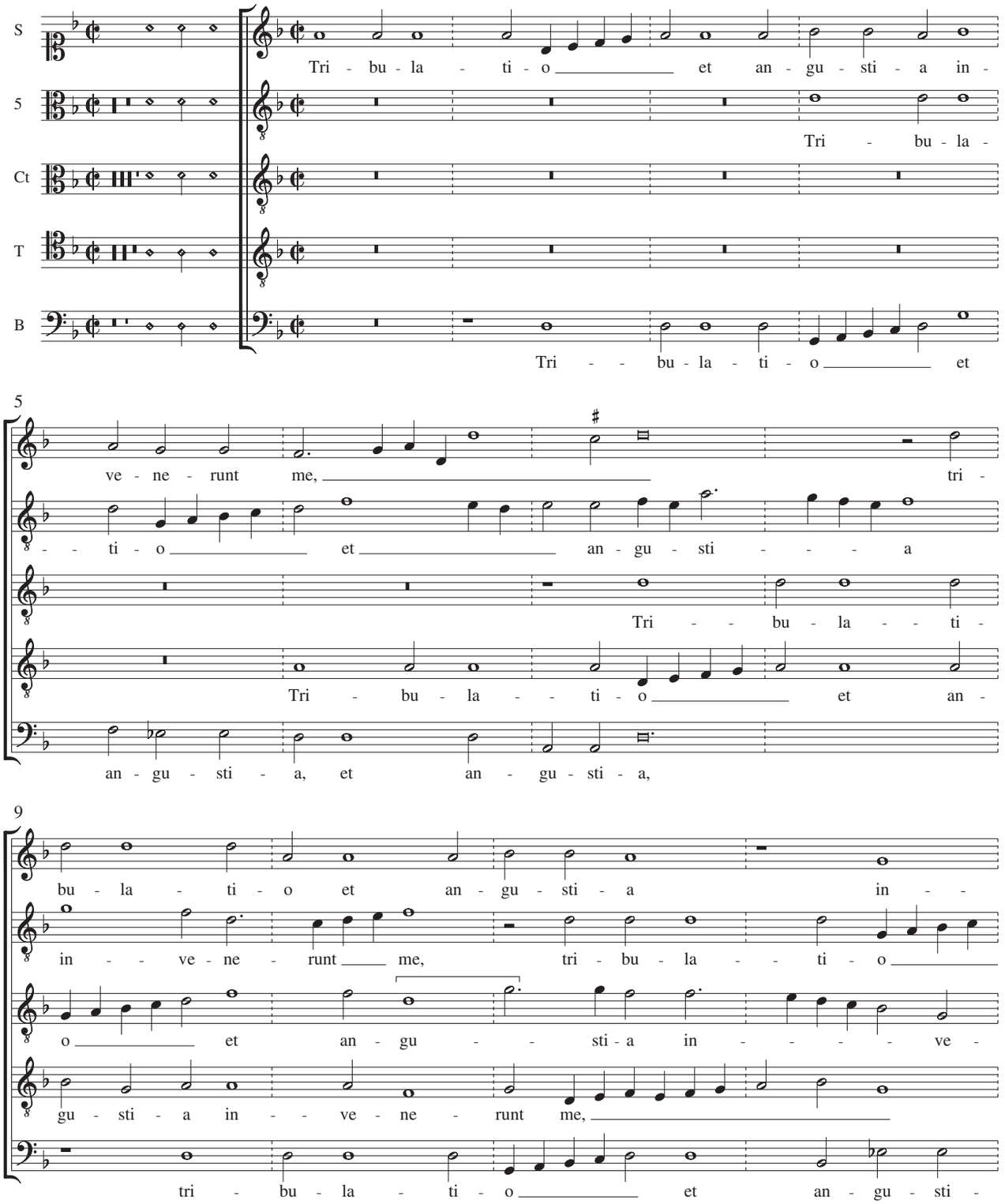

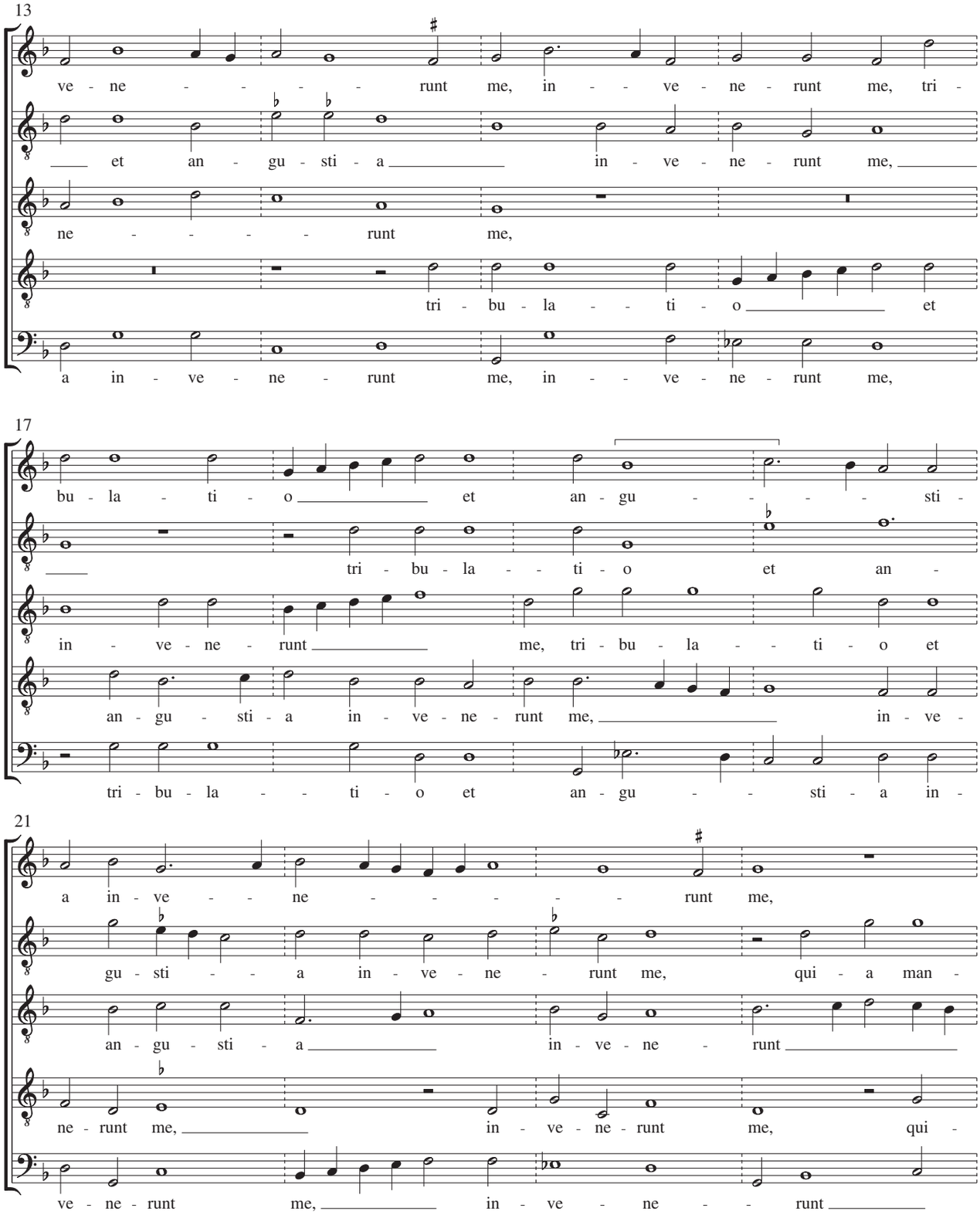
13
ve - ne - - - - - runt me, in - - ve - ne - runt me, tri -
et an - gu - sti - a in - ve - ne - runt me,
ne - - - - runt me,
tri - bu - la - - ti - o et
a in - ve - ne - runt me, in - - ve - ne - runt me,
17
bu - la - ti - o et an - gu - - - - sti -
tri - bu - la - - ti - o et an -
in - ve - ne - runt me, tri - bu - la - - ti - o et
an - gu - sti - a in - ve - ne - runt me, in - ve -
tri - bu - la - - ti - o et an - gu - - sti - a in -
21
a in - ve - - ne - - - - runt me,
gu - sti - - a in - ve - ne - runt me, qui - a man -
an - gu - sti - a in - ve - ne - runt
ne - runt me, in - ve - ne - runt me, qui -
ve - ne - runt me, in - ve - ne - - runt

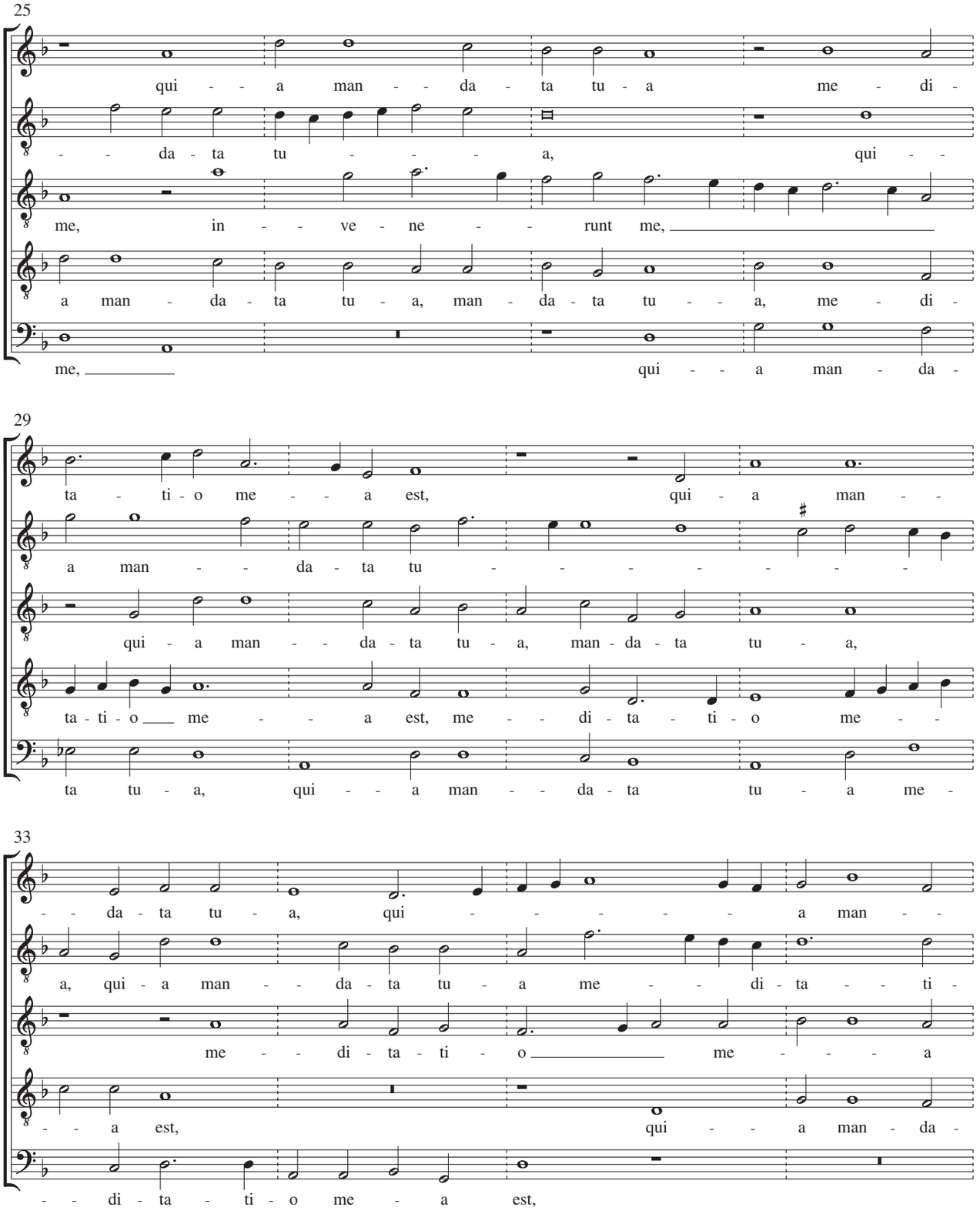
25
qui - - a man - - da - ta tu - a me - di -
- - da - ta tu - - - - a, qui - -
me, in - - ve - ne - - runt me,
a man - da - ta tu - a, man - da - ta tu - - a, me - di -
me,
qui - - a man - da -
29
ta - ti - o me - - a est, qui - a man - -
a man - - da - ta tu - - - - - - - -
qui - a man - - da - ta tu - a, man - da - ta tu - a,
ta - ti - o me - - a est, me - - di - ta - ti - o me - -
ta tu - a, qui - - a man - - da - ta tu - a me -
33
- - da - ta tu - a, qui - - - - - - a man - -
a, qui - a man - - da - ta tu - a me - - di - ta - - ti -
me - - di - ta - ti - o me - - - a
- - a est, qui - - a man - da -
- - di - ta - ti - o me - a est,

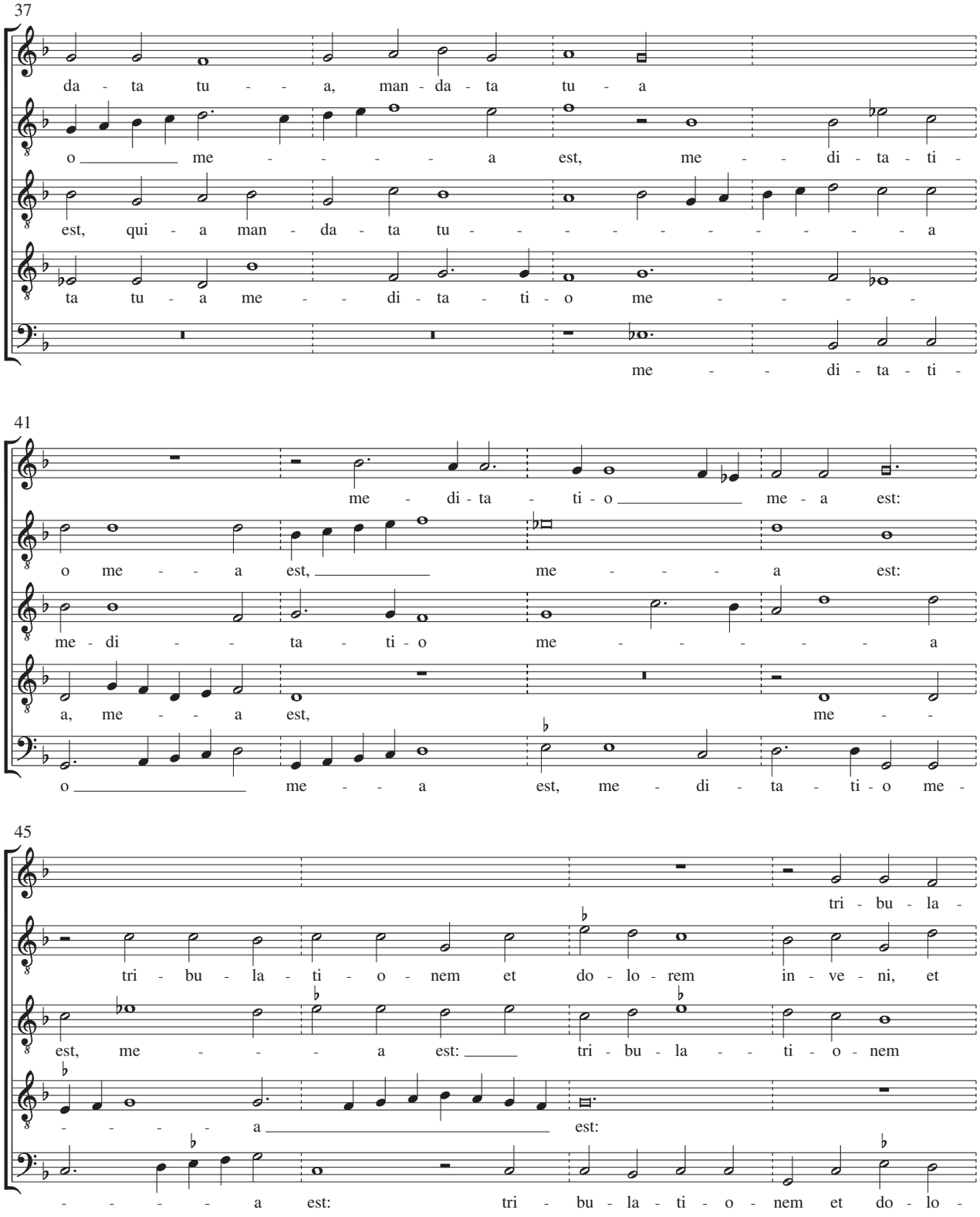
37
da - ta tu - - a, man - da - ta tu - a
o _____ me - - - - - a est, me - - di - ta - ti -
est, qui - a man - da - ta tu - - - - - - - - - - a
ta tu - a me - - di - ta - ti - o me - - - - -
me - - di - ta - ti -
41
me - di - ta - ti - o _____ me - a est:
o me - - a est, _____ me - - - - a est:
me - di - - - ta - ti - o me - - - - - - a
a, me - - - a est, me - -
o _____ me - - a est, me - di - ta - ti - o me -
45
tri - bu - la -
tri - bu - la - ti - o - nem et do - lo - rem in - ve - ni, et
est, me - - - a est: _____ tri - bu - la - - ti - o - nem
- - - - - a _____ est:
- - - - - a est: tri - bu - la - ti - o - nem et do - lo -

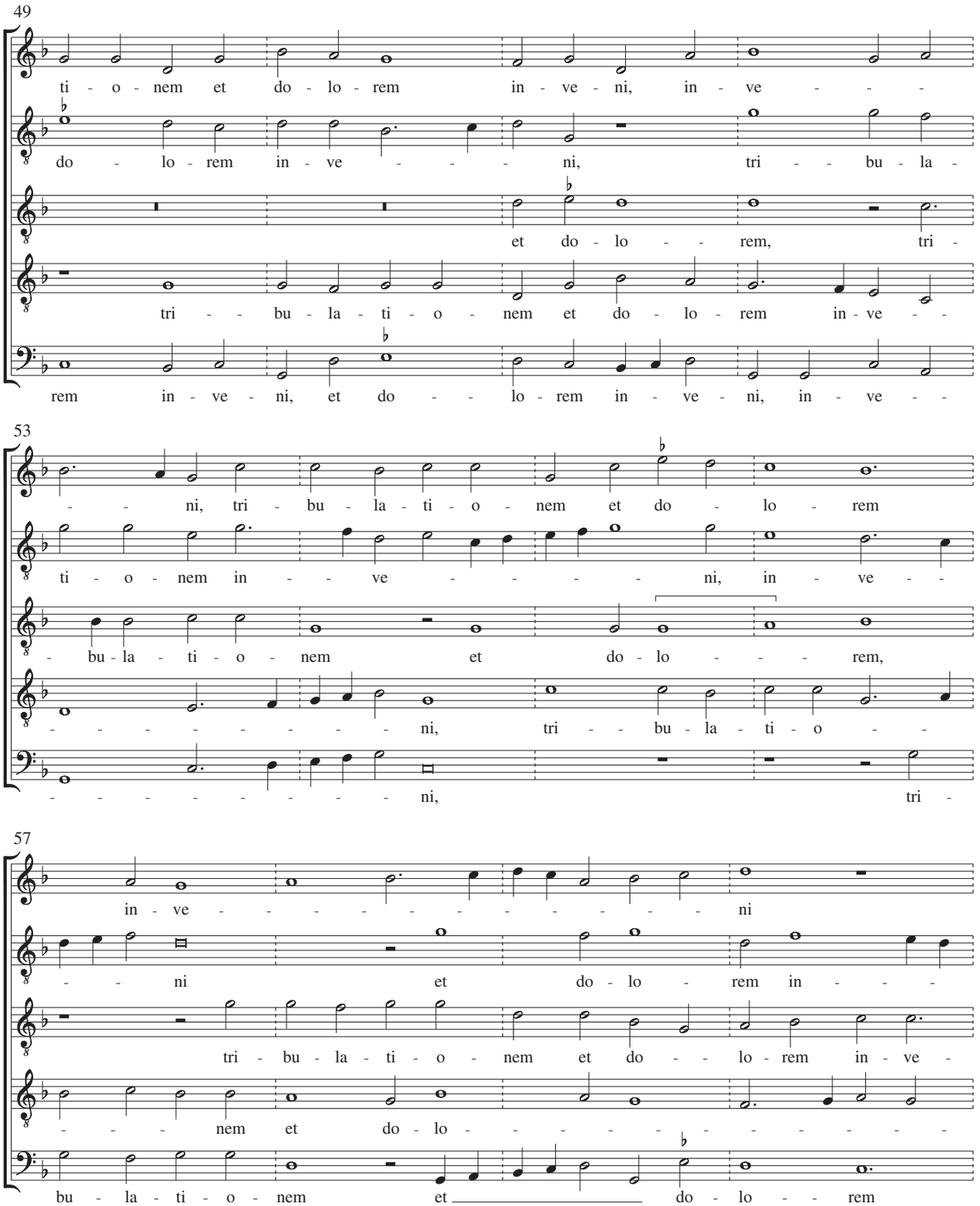
49
ti - o - nem et do - lo - rem in - ve - ni, in - ve - -
do - lo - rem in - ve - - - ni, tri - - bu - la -
et do - lo - - rem, tri -
tri - - bu - la - ti - o - nem et do - lo - rem in - ve - -
rem in - ve - ni, et do - - lo - rem in - ve - ni, in - ve - -
53
- - ni, tri - bu - la - ti - o - nem et do - lo - rem
ti - o - nem in - - ve - - - - ni, in - ve - -
- bu - la - ti - o - nem et do - lo - - - rem,
- - - - - - - - - ni, tri - - bu - la - ti - o - -
- - - - - - - - - ni, tri -
57
in - ve - - - - - - - - - - - - - - ni
- - ni et do - lo - rem in - - -
tri - bu - la - ti - o - nem et do - - lo - rem in - ve -
- - - nem et do - lo - - - - - - - - - - - -
bu - la - ti - o - nem et do - lo - - rem

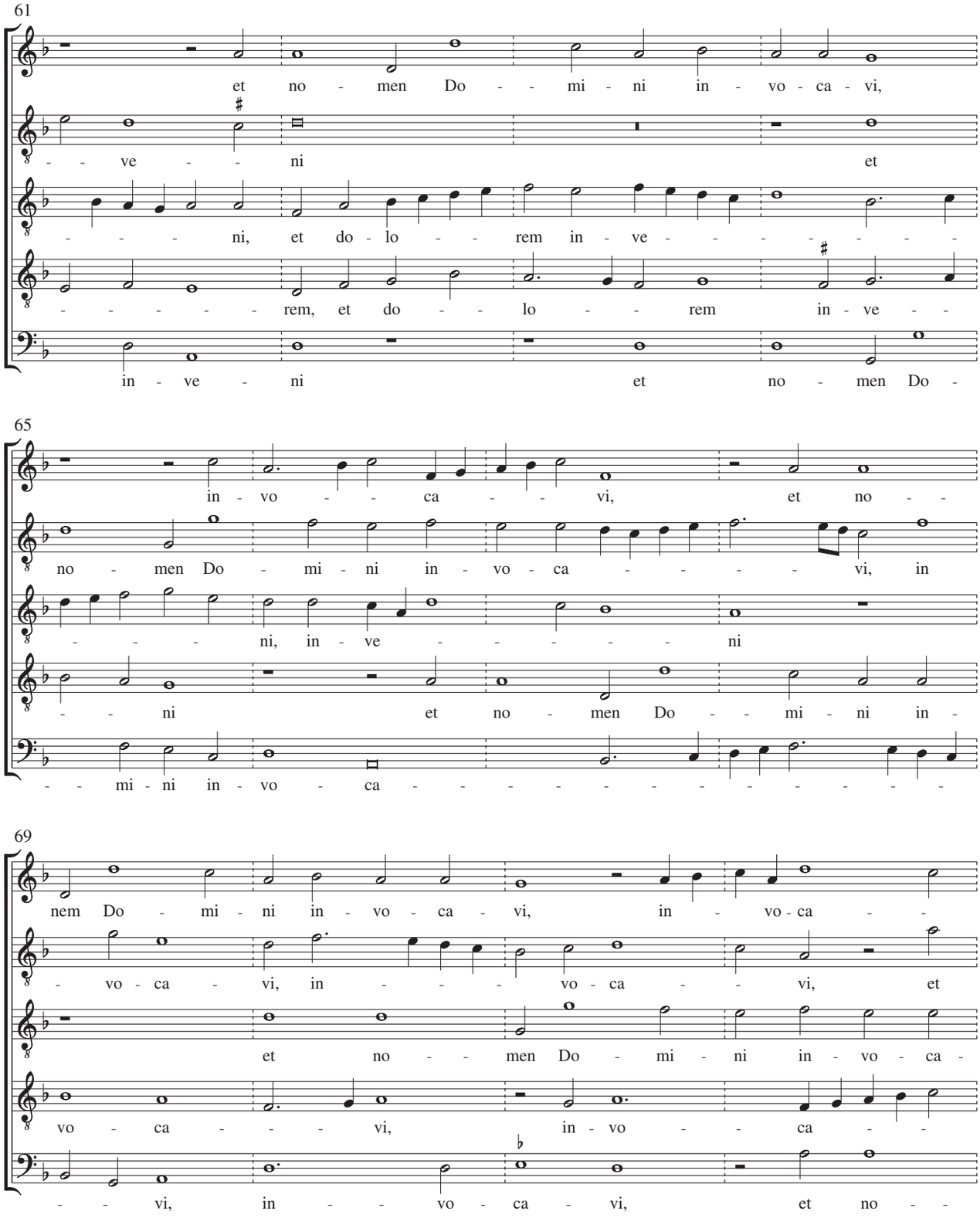
61
et no - men Do - - mi - ni in - vo - ca - vi,
- - ve - - ni et
- - - - ni, et do - lo - - rem in - ve - - - - - - - -
- - - - - - rem, et do - - lo - - rem in - ve - -
in - ve - ni et no - men Do -
65
in - vo - - ca - - vi, et no - -
no - men Do - mi - ni in - vo - ca - - - - vi, in
- - - - ni, in - ve - - - - - - ni
- - ni et no - men Do - - mi - ni in -
- - mi - ni in - vo - ca - - - - - - - - - - - - - -
69
nem Do - mi - ni in - vo - ca - vi, in - vo - ca - -
- vo - ca - vi, in - - - vo - ca - - vi, et
et no - - men Do - mi - ni in - vo - ca -
vo - ca - - - - vi, in - vo - - ca - -
- - vi, in - - vo - ca - vi, et no - -

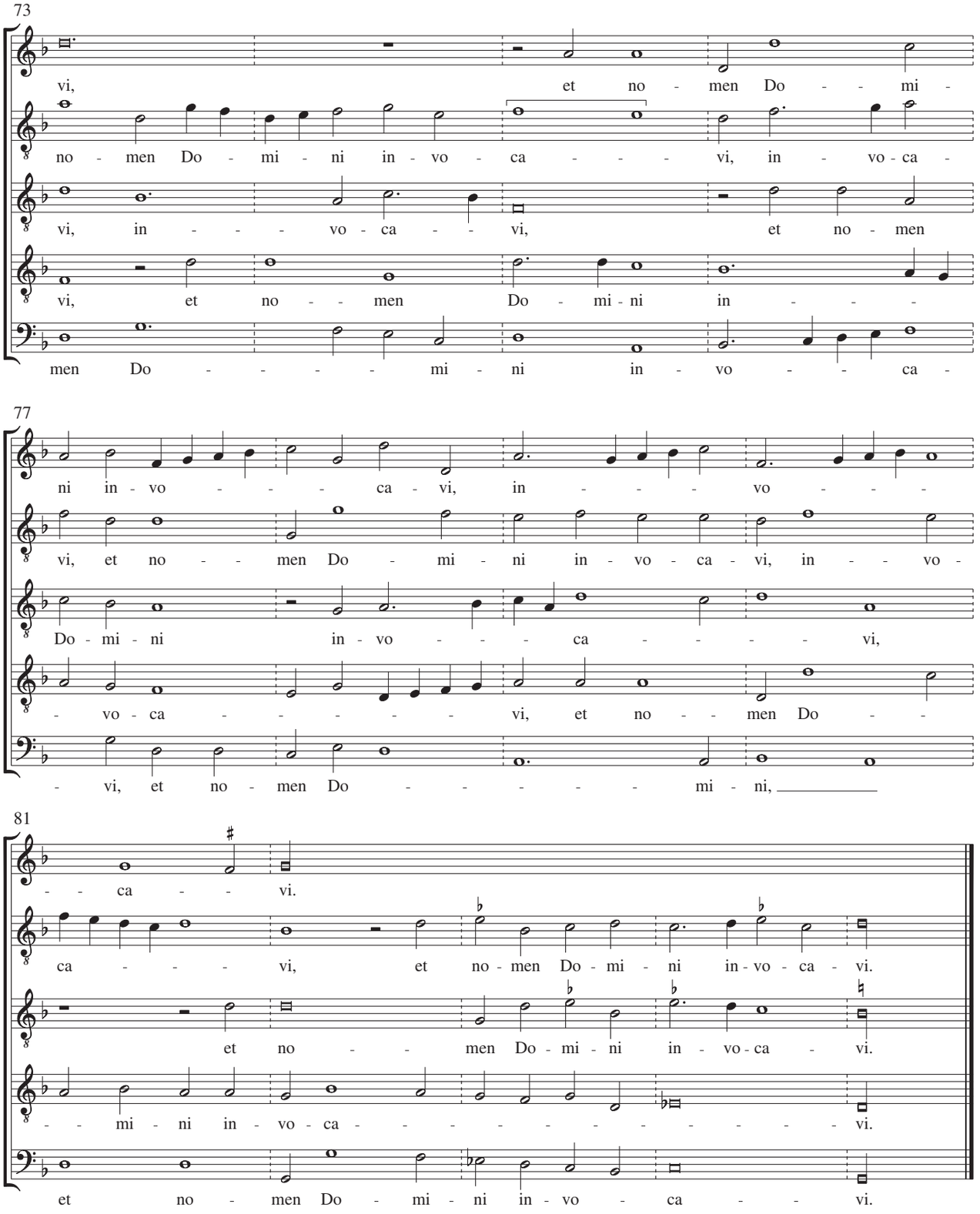
73
vi, et no - men Do - - mi -
no - men Do - mi - ni in - vo - ca - - - - vi, in - vo - ca -
vi, in - - - - vo - ca - - vi, et no - men
vi, et no - - men Do - mi - ni in - - - -
men Do - - - - - mi - ni in - vo - - ca -
77
ni in - vo - - - ca - vi, in - - - - vo - - - -
vi, et no - - men Do - mi - ni in - vo - ca - vi, in - - vo -
Do - mi - ni in - vo - - - ca - - - - - vi,
- vo - ca - - - - - - vi, et no - - men Do - -
- vi, et no - men Do - - - - - mi - ni,
81
- - ca - - vi.
ca - - - - vi, et no - men Do - mi - ni in - vo - ca - vi.
et no - - men Do - mi - ni in - vo - ca - vi.
- - mi - ni in - vo - ca - - - - - - - - - - - - vi.
et no - men Do - mi - ni in - vo - ca - - vi.

9. In deliciis tuis

[Anonymus]

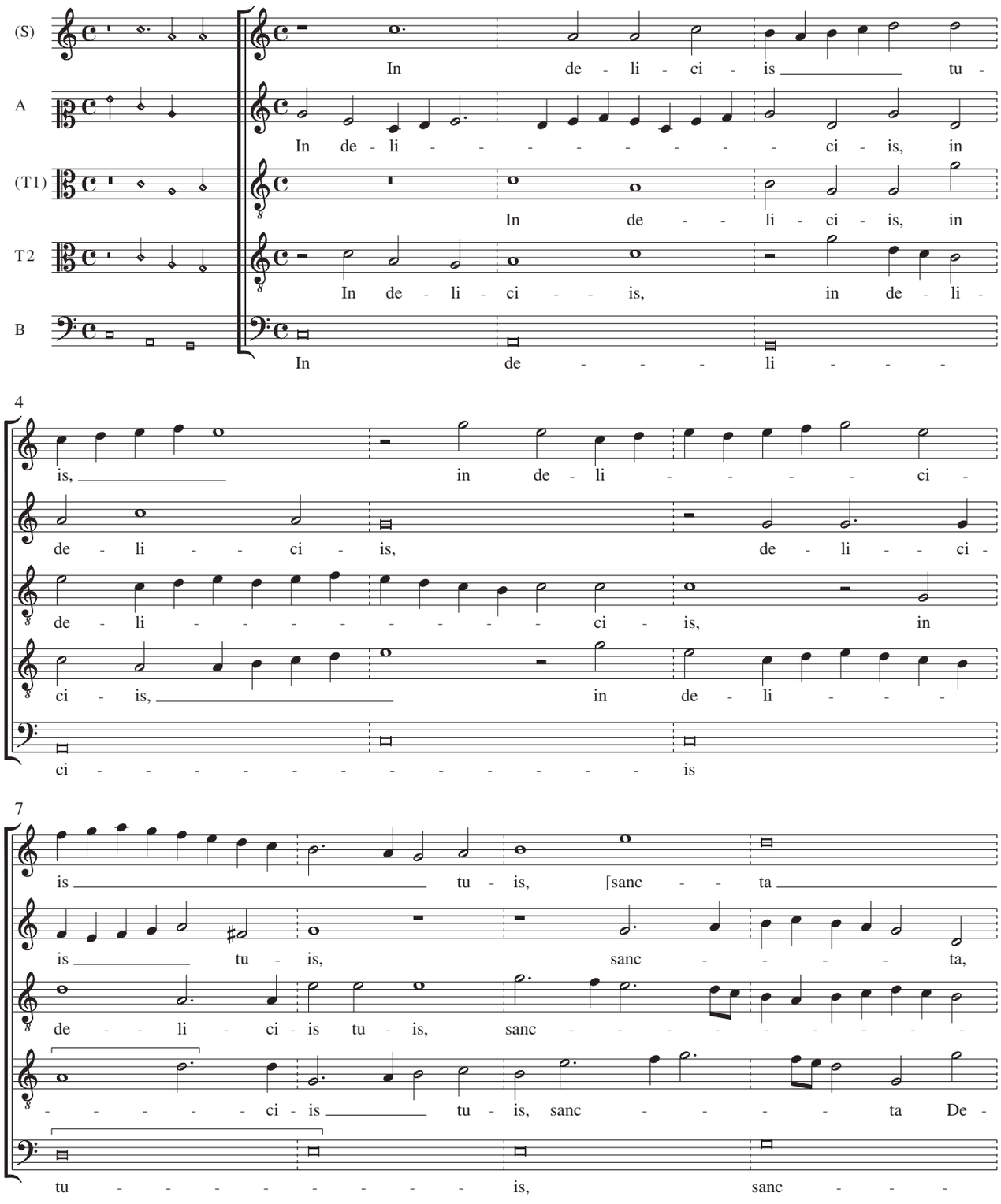

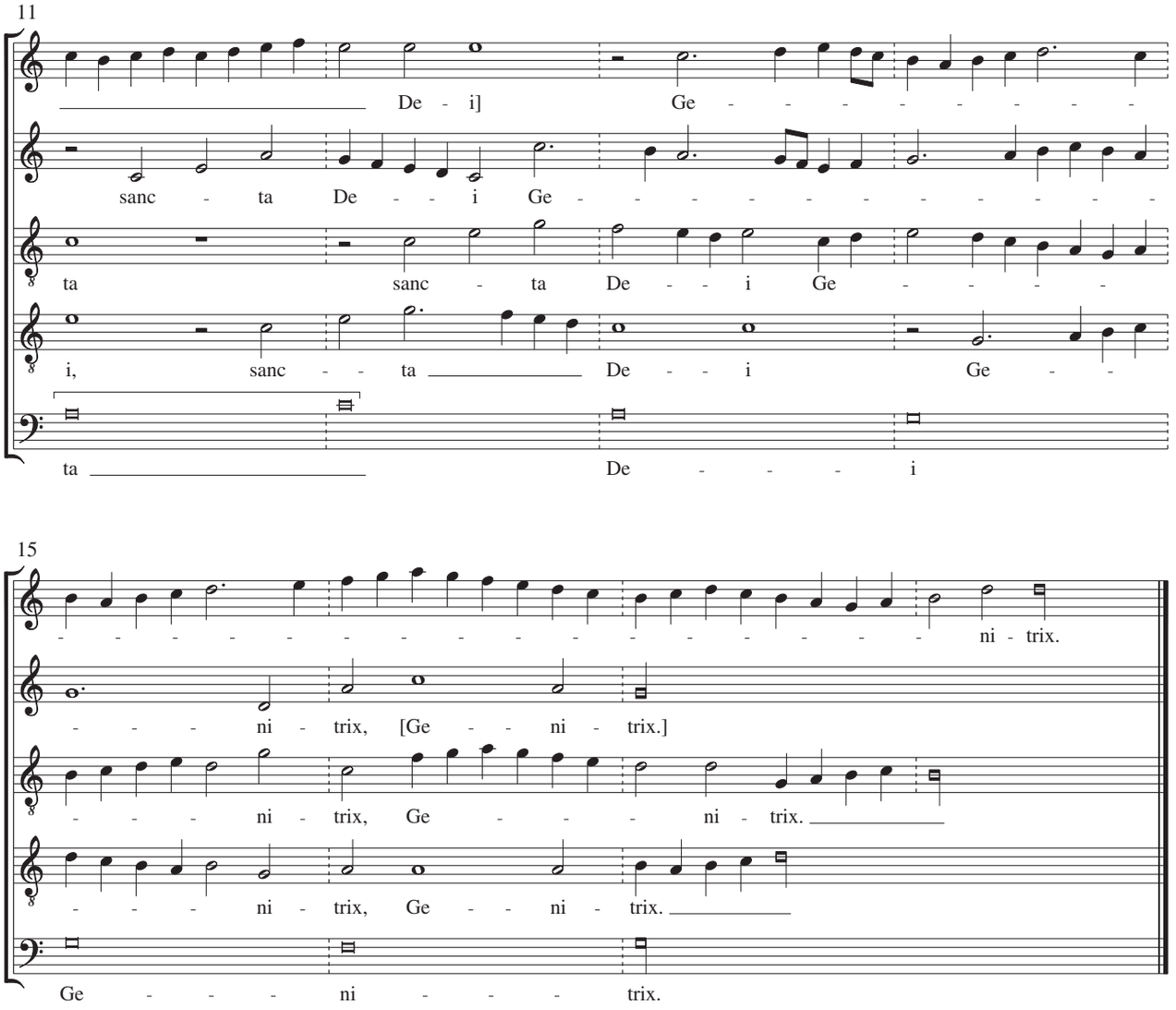
11
De - i]
Ge - - - - - - - - -
sanc - ta De - - i Ge - - - - - - - - - - -
ta sanc - ta De - - i Ge - - - -
i, sanc - - ta De - - i Ge - -
ta
De - - - - i
15
- ni - trix.
- - - - ni - trix, [Ge - - ni - trix.]
- - - - ni - trix, Ge - - - ni - trix.
- - - - ni - trix, Ge - - ni - trix.
Ge - - - - ni - - - - trix.

10. Missa Surge propera

Kyrie

Hubertus Naich

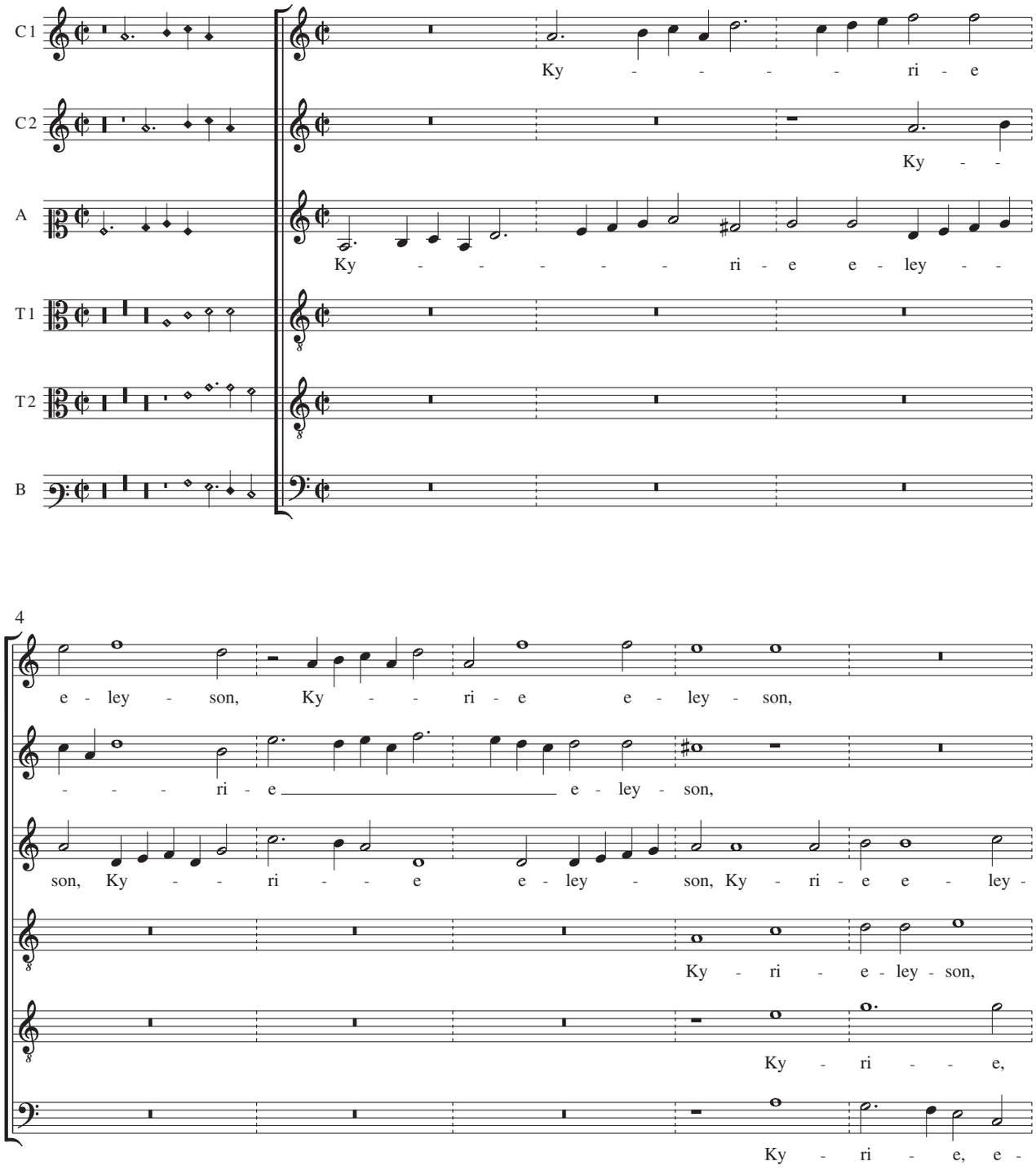

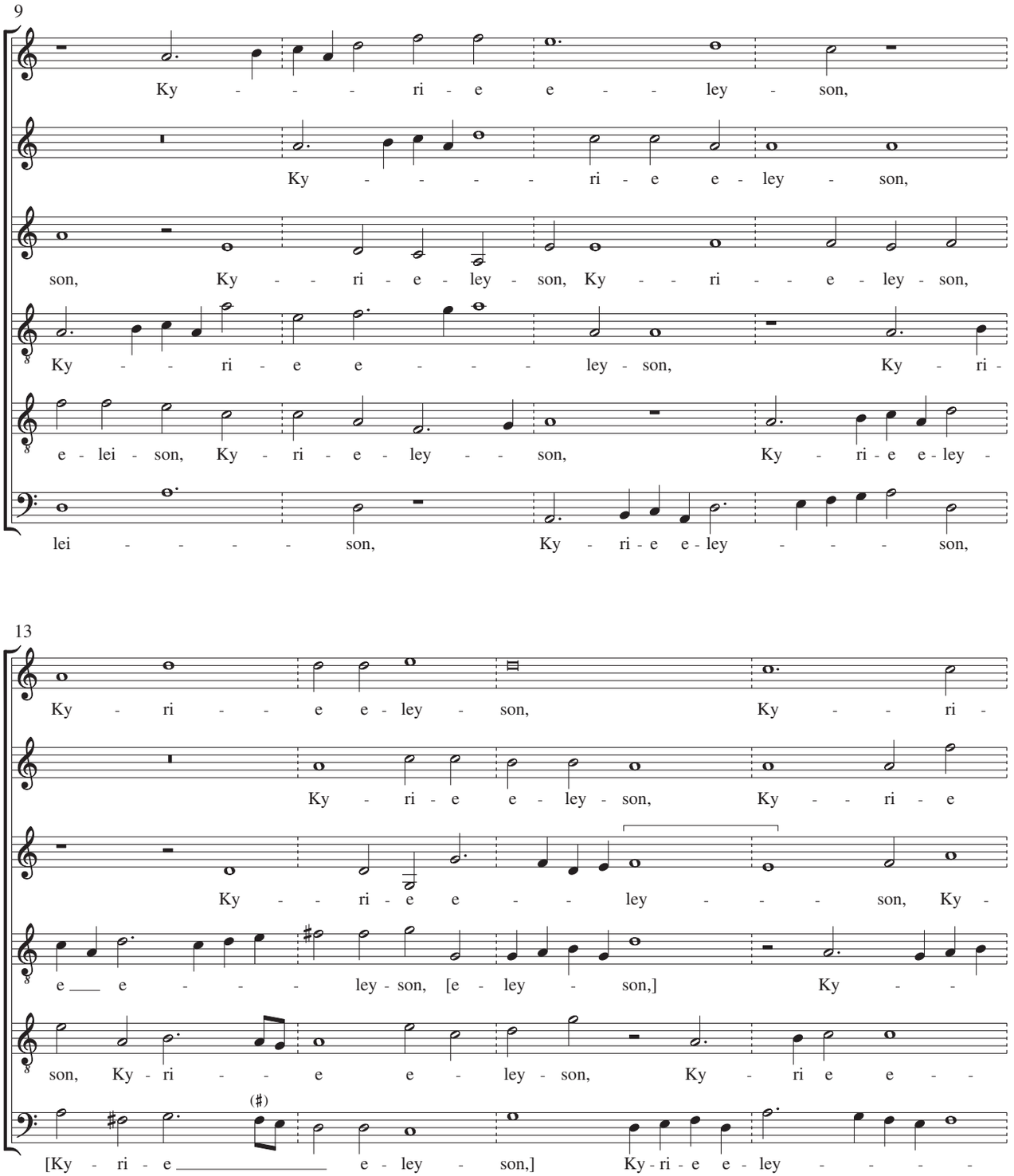
9
Ky - - - - ri - e e - - - ley - son,
Ky - - - - - ri - e e - ley - son,
son, Ky - - ri - e - ley - son, Ky - - ri - - e - ley - son,
Ky - - - ri - e e - - - - ley - son, Ky - ri -
e - lei - son, Ky - ri - e - ley - - - son, Ky - ri - e e - ley -
lei - - - - - son, Ky - ri - e e - ley - - - - son,
13
Ky - ri - - e e - ley - son, Ky - - - ri -
Ky - ri - e e - ley - son, Ky - - ri - e
Ky - - ri - e e - - - ley - - - - son, Ky -
e ___ e - - - - ley - son, [e - ley - son,] Ky - -
son, Ky - ri - - - e e - ley - son, Ky - ri e e - -
(♯)
[Ky - ri - e _____ e - ley - son,] Ky - ri - e e - ley - - - - -

17

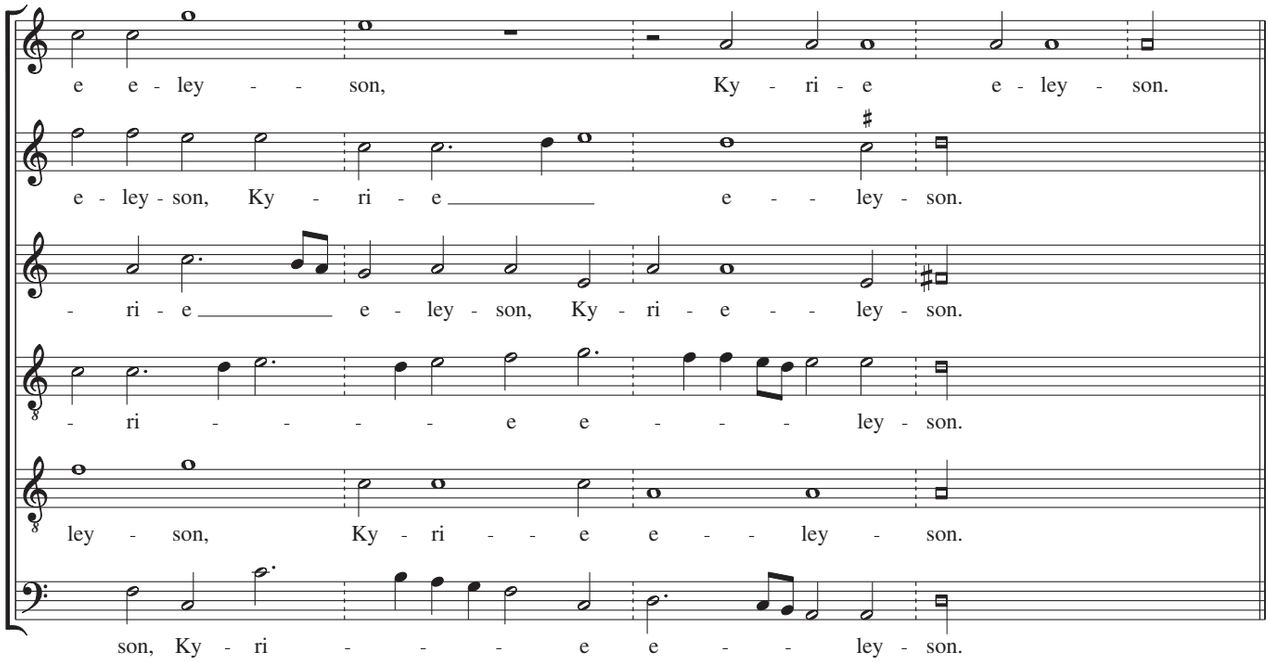

22 Christe

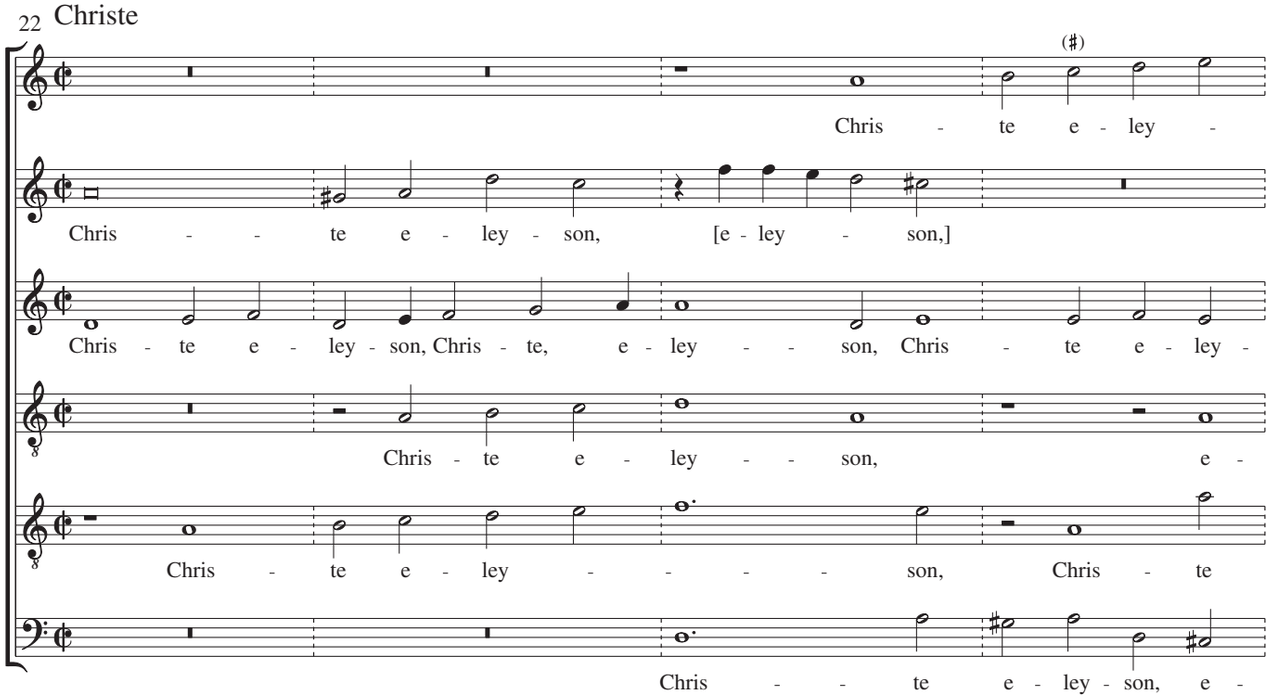

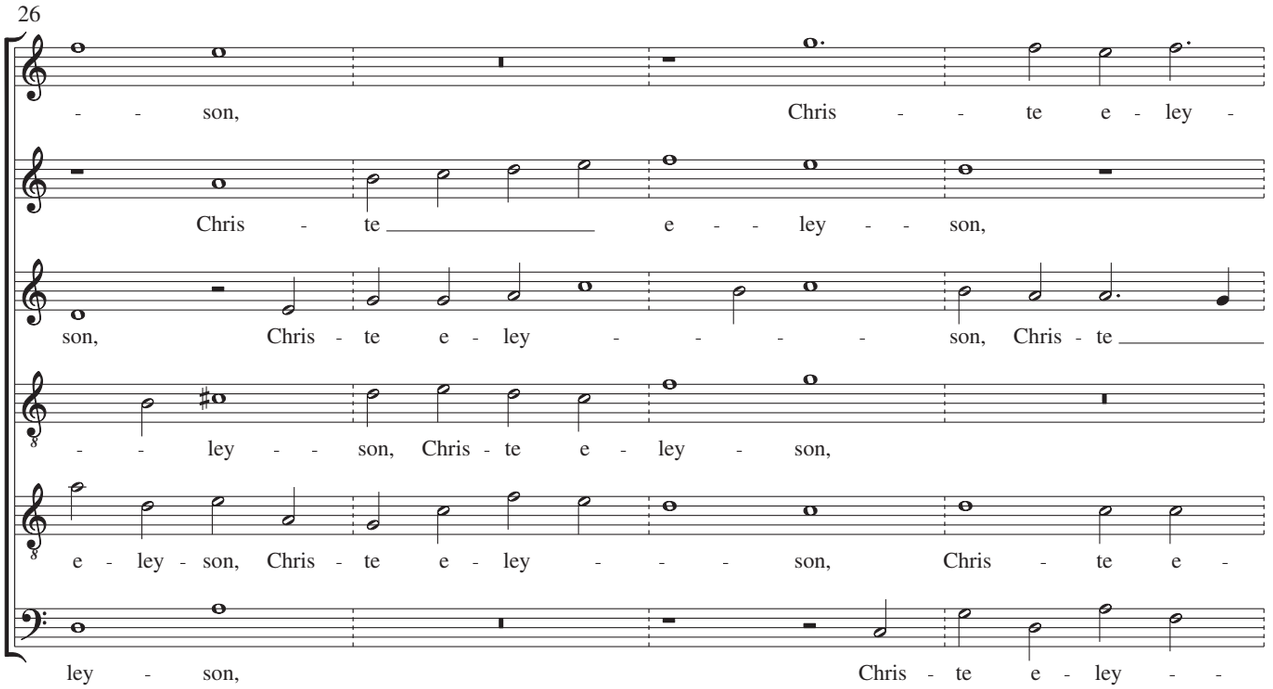
26
- - son, Chris - - te e - ley -
Chris - te e - - ley - - son,
son, Chris - te e - ley - - - - son, Chris - te
- - ley - - son, Chris - te e - ley - son,
e - ley - son, Chris - te e - ley - - - son, Chris - te e -
ley - son, Chris - te e - ley - -

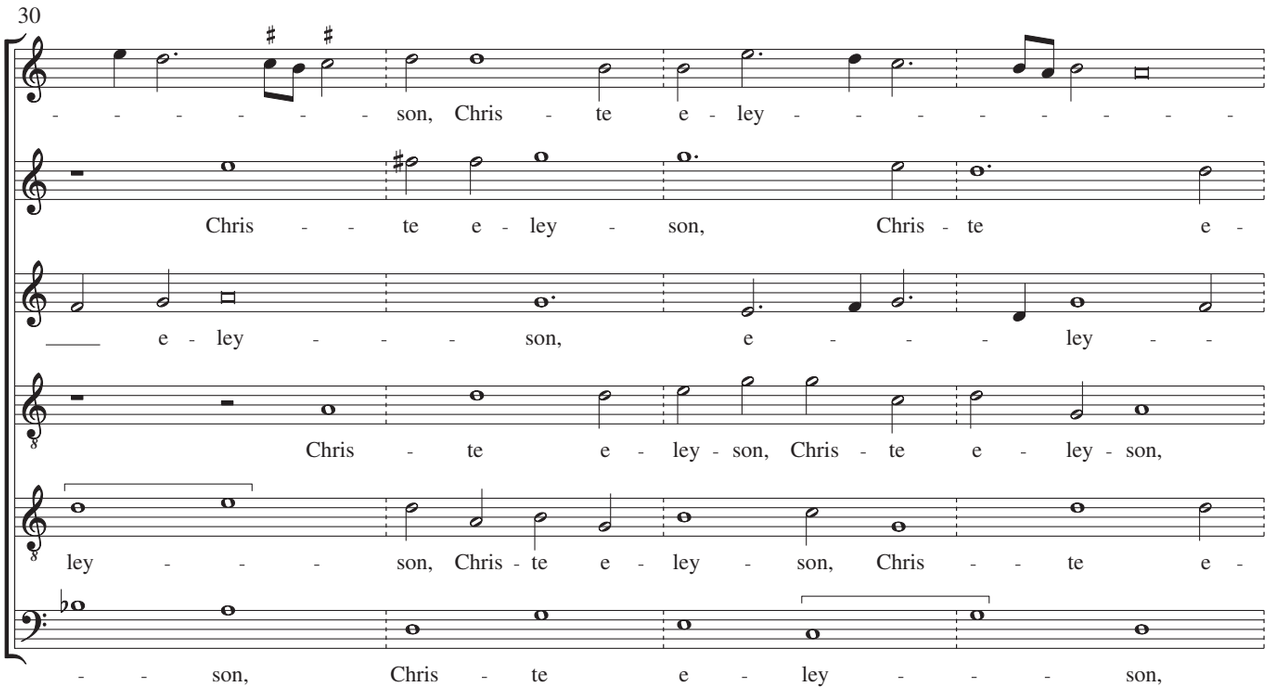
30
- - - - - - - son, Chris - te e - ley - - - - - - - -
Chris - - te e - ley - son, Chris - te e -
e - ley - - - son, e - - - ley - -
Chris - te e - ley - son, Chris - te e - ley - son,
ley - - - son, Chris - te e - ley - son, Chris - - te e -
- - son, Chris - te e - ley - - - son,

34

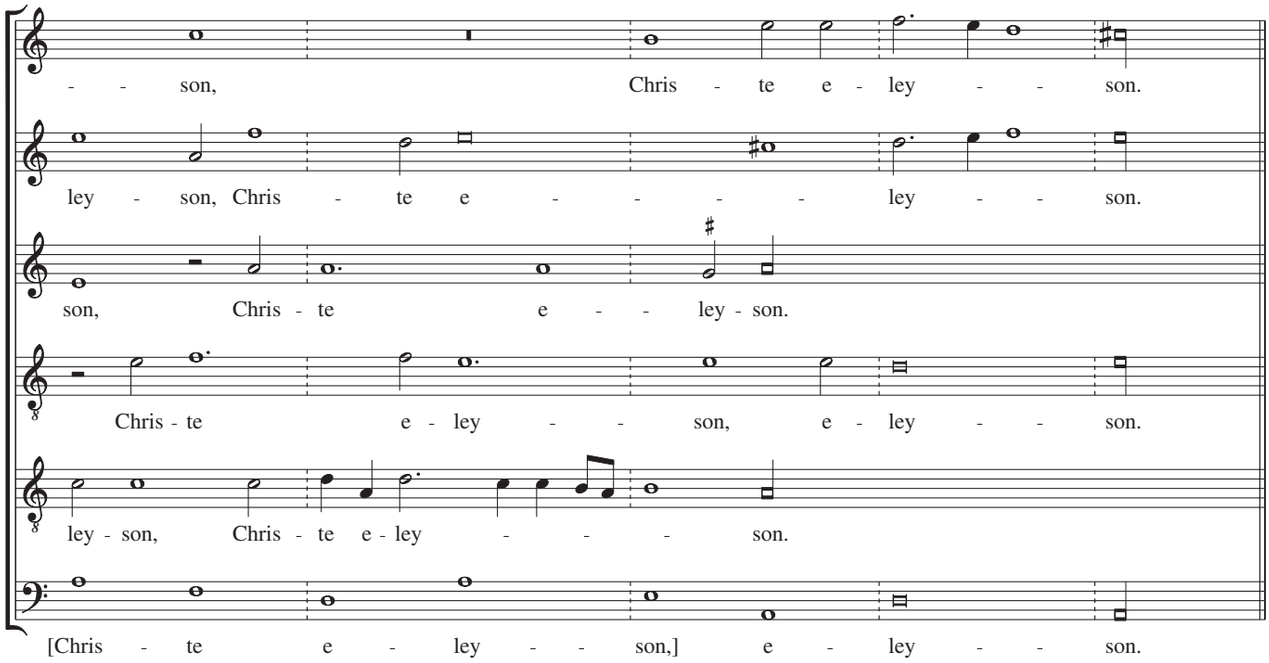
- - son, Chris - te e - ley - - son.
ley - son, Chris - te e - - - - ley - - son.
son, Chris - te e - - ley - son.
Chris - te e - ley - - son, e - ley - - son.
ley - son, Chris - te e - ley - - - son.
[Chris - te e - ley - - son,] e - ley - - son.

39 Kyrie

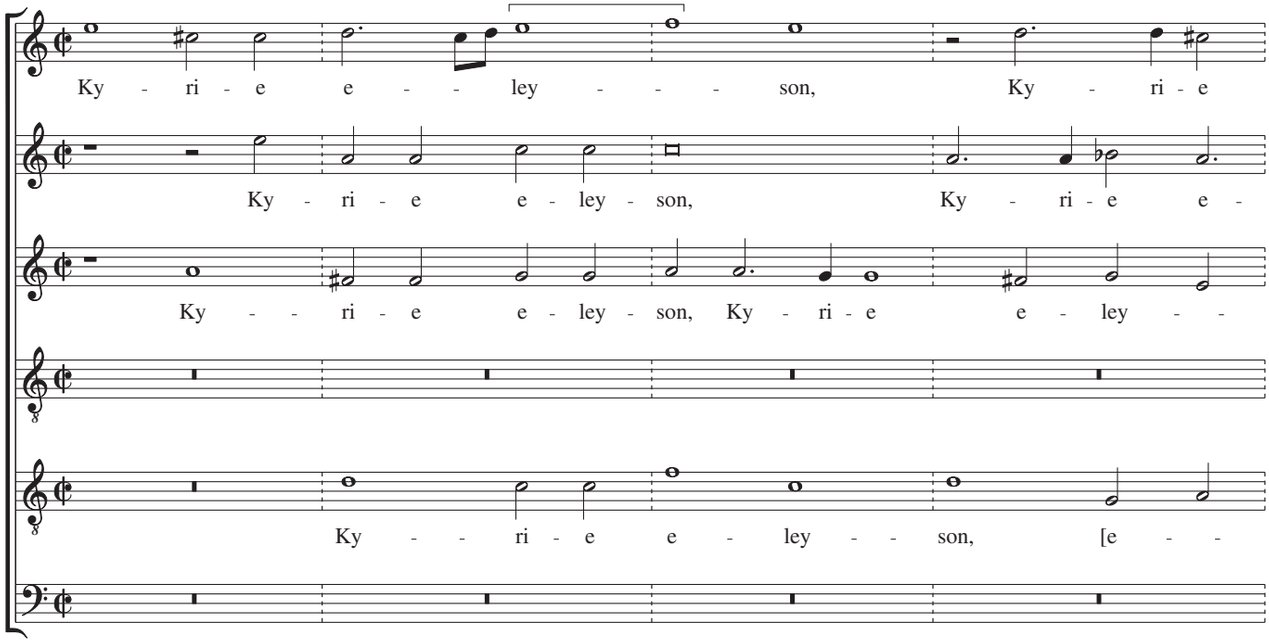
Ky - ri - e e - - ley - - - son, Ky - ri - e
Ky - ri - e e - ley - son, Ky - ri - e e -
Ky - - ri - e e - ley - son, Ky - ri - e e - ley - -
Ky - - ri - e e - ley - - son, [e - -

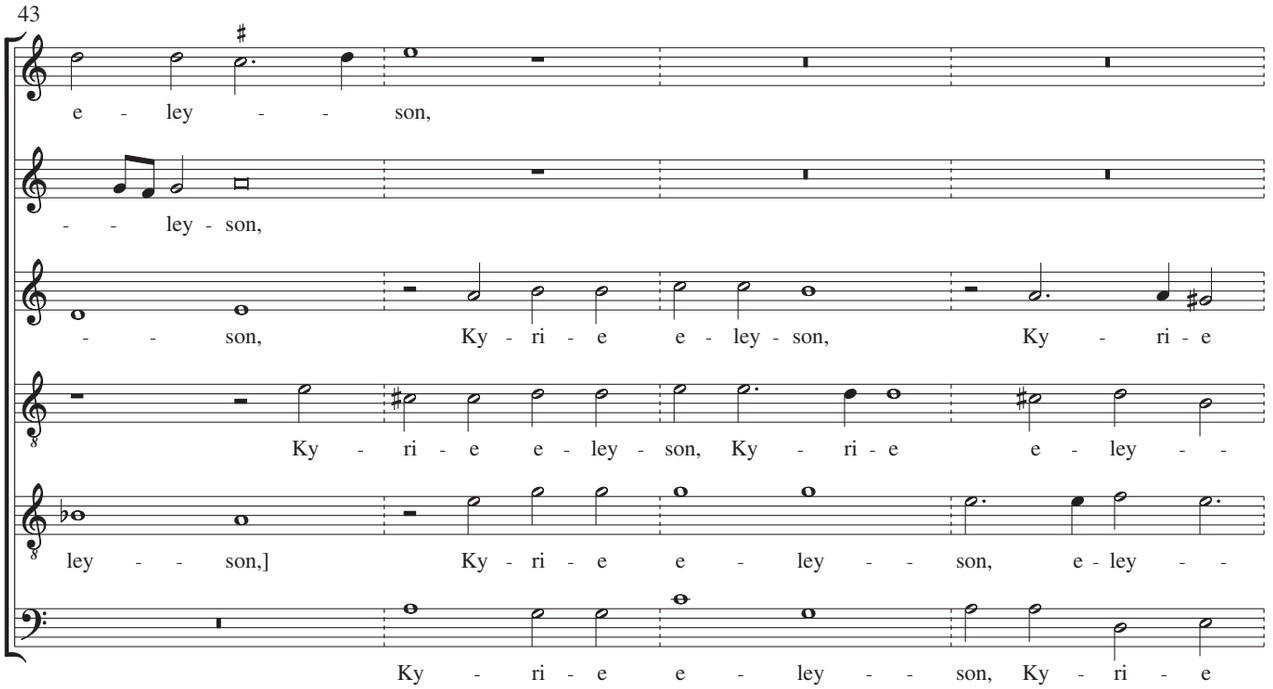
43
e - ley - - son,
- - ley - son,
- - son, Ky - ri - e e - ley - son, Ky - ri - e
Ky - ri - e e - ley - son, Ky - ri - e e - ley - -
ley - - son,] Ky - ri - e e - ley - - son, e - ley - -
Ky - ri - e e - ley - - son, Ky - ri - e

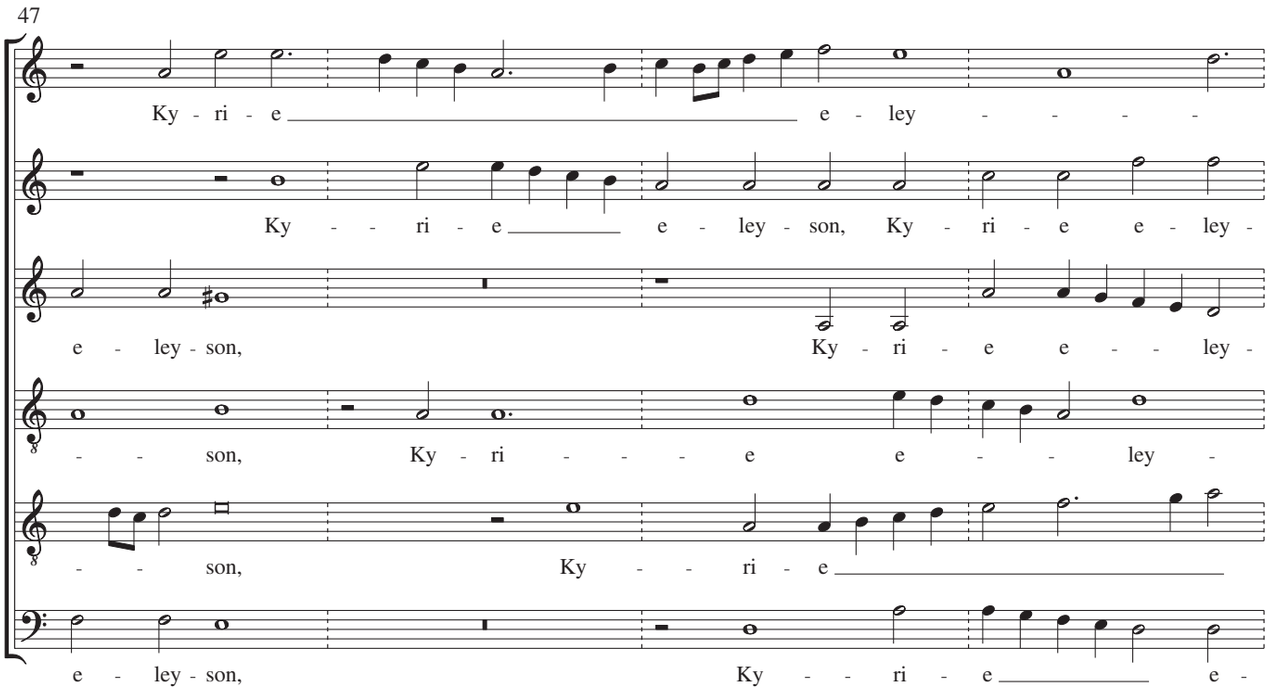
47
Ky - ri - e e - ley - - - -
Ky - - ri - e e - ley - son, Ky - ri - e e - ley -
e - ley - son, Ky - ri - e e - - ley -
- - son, Ky - ri - - - e e - - ley -
- - son, Ky - - ri - e
e - ley - son, Ky - - ri - e e -

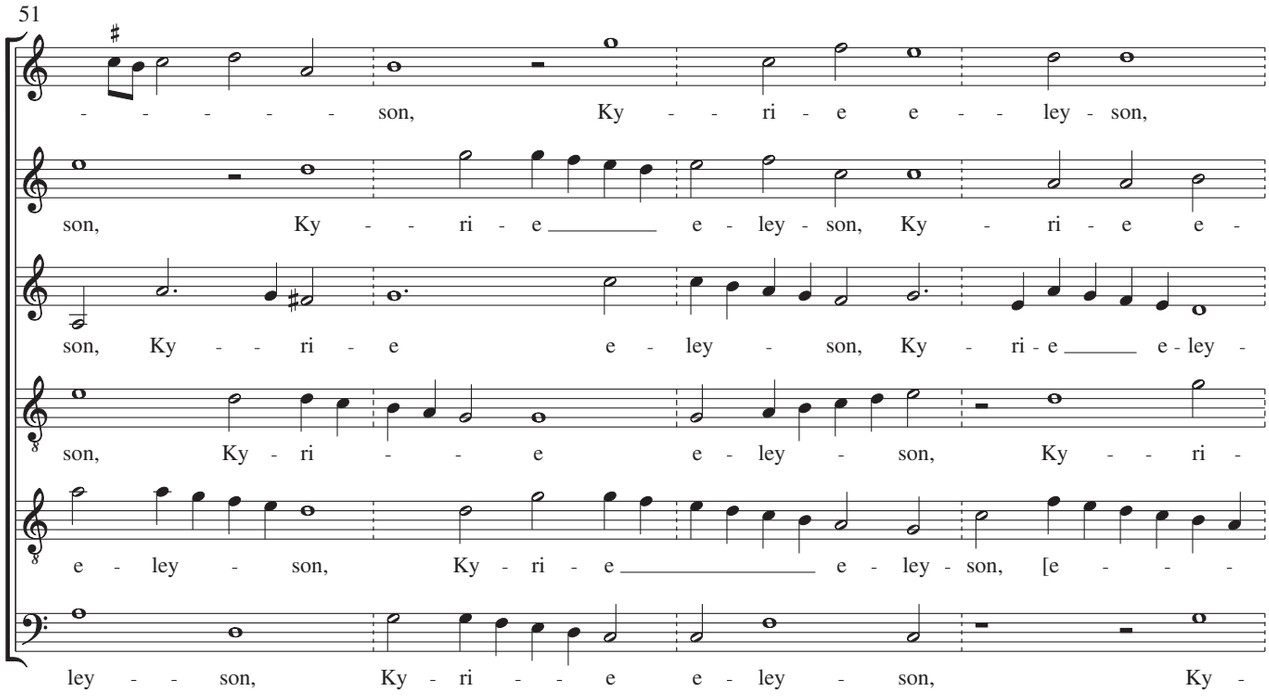
51
- - - - - - son, Ky - - ri - e e - - ley - son,
son, Ky - - ri - e e - ley - son, Ky - ri - e e -
son, Ky - - ri - e e - ley - son, Ky - ri - e e - ley -
son, Ky - ri - - - e e - ley - son, Ky - - - ri -
e - ley - son, Ky - ri - e e - ley - son, [e - - - -
ley - - son, Ky - ri - - - e e - ley - son, Ky -

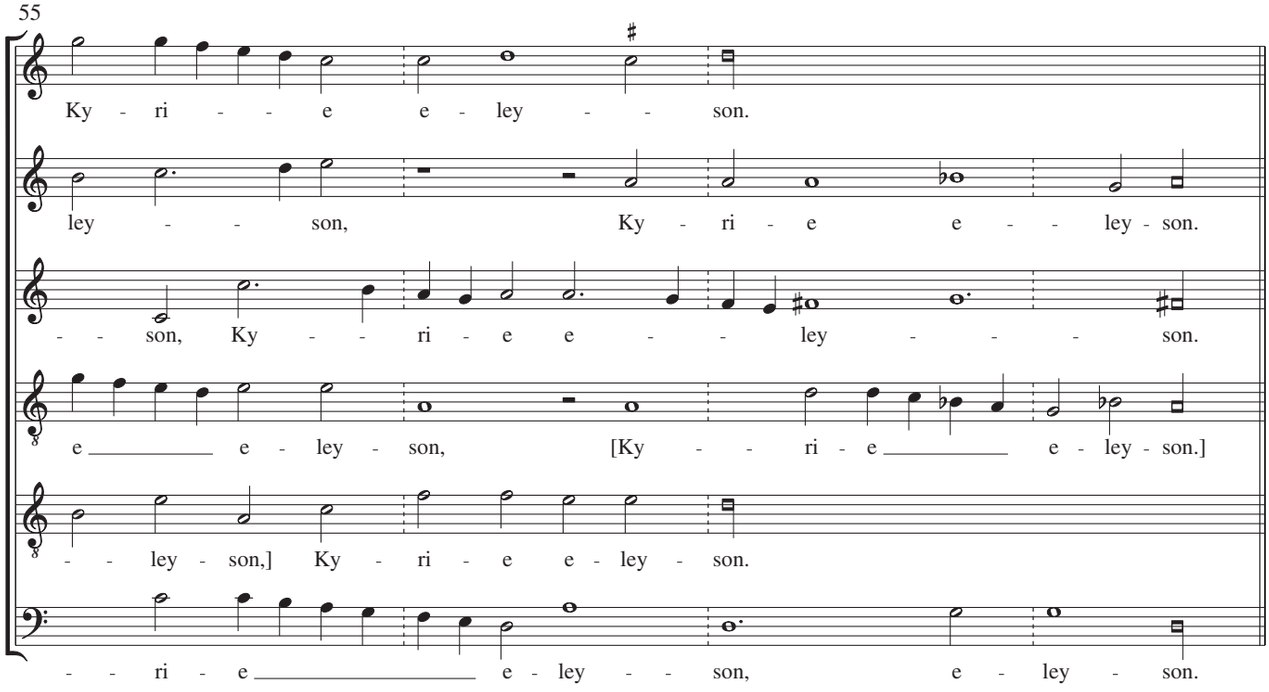
55
Ky - ri - - - e e - ley - - son.
ley - - - son, Ky - ri - e e - - ley - son.
- - son, Ky - - ri - e e - - ley - - - son.
e e - ley - son, [Ky - - ri - e e - ley - son.]
- - ley - son,] Ky - ri - e e - ley - son.
- - ri - e e - ley - - son, e - ley - son.

Gloria

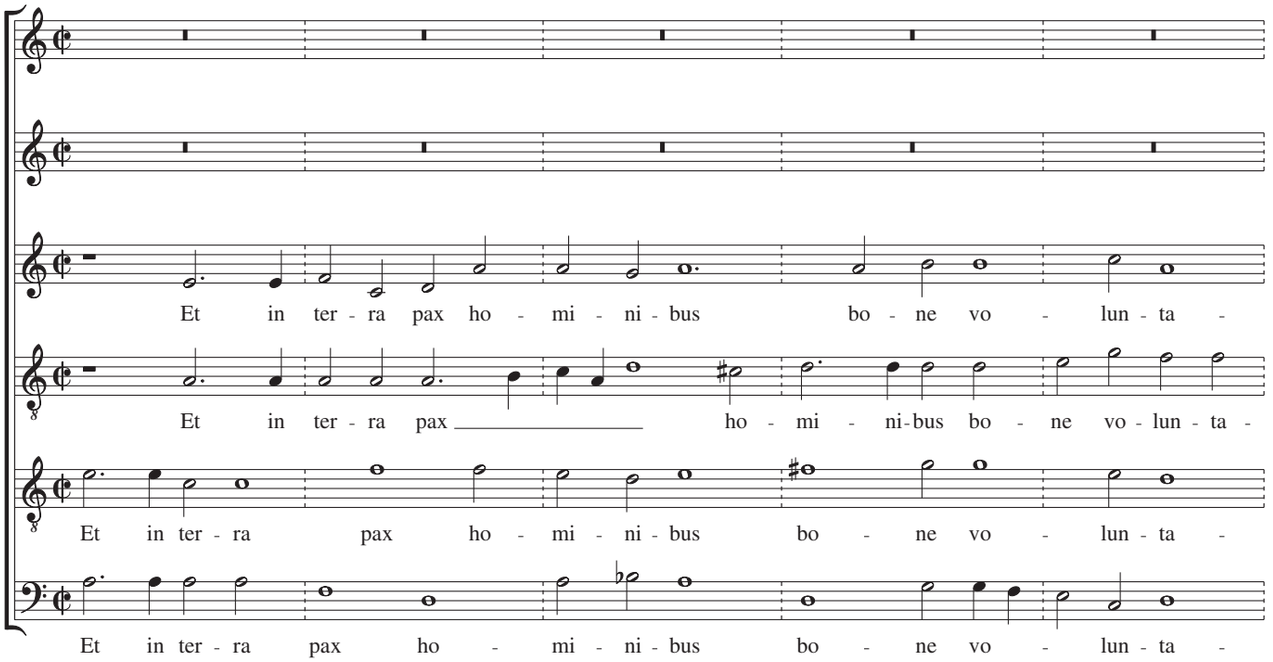
Et in ter - ra pax ho - mi - ni - bus bo - ne vo - lun - ta -
Et in ter - ra pax ho - mi - ni-bus bo - ne vo - lun - ta -
Et in ter - ra pax ho - mi - ni - bus bo - ne vo - lun - ta -
Et in ter - ra pax ho - mi - ni - bus bo - ne vo - lun - ta -

5

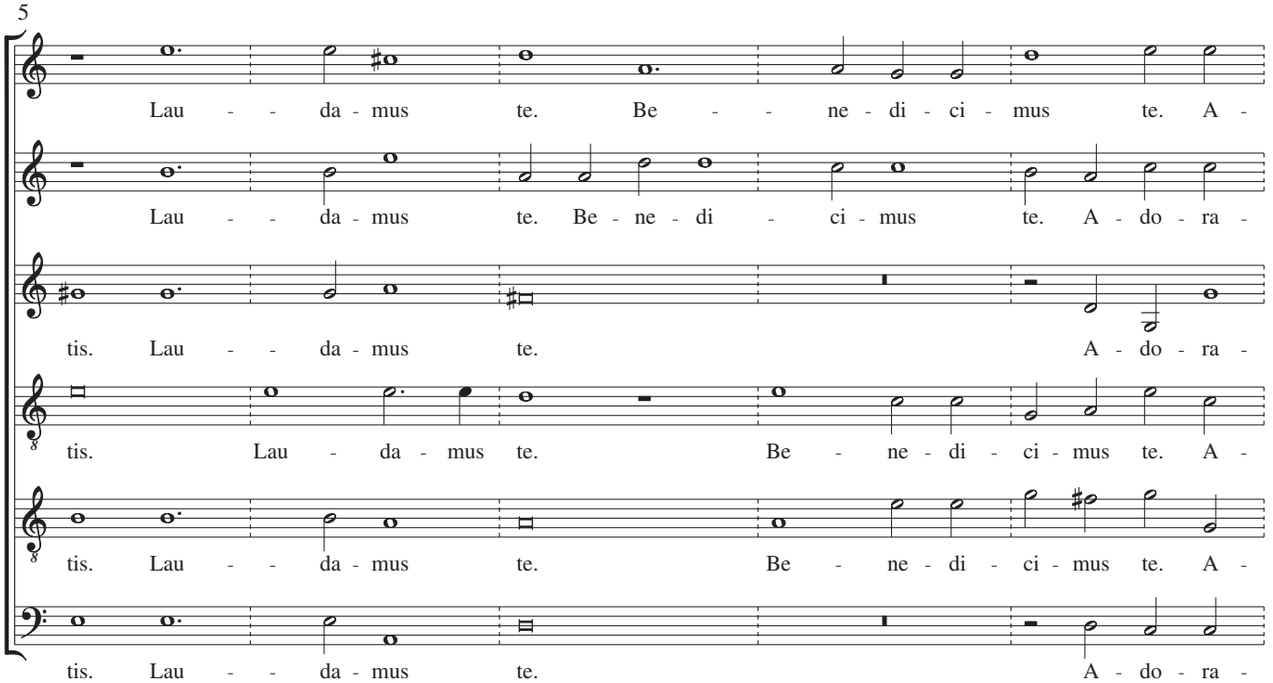
Lau - - da - mus te. Be - - ne - di - ci - mus te. A -
Lau - - da - mus te. Be - ne - di - ci - mus te. A - do - ra -
tis. Lau - - da - mus te. A - do - ra -
tis. Lau - da - mus te. Be - ne - di - ci - mus te. A -
tis. Lau - - da - mus te. Be - ne - di - ci - mus te. A -
tis. Lau - - da - mus te. A - do - ra -

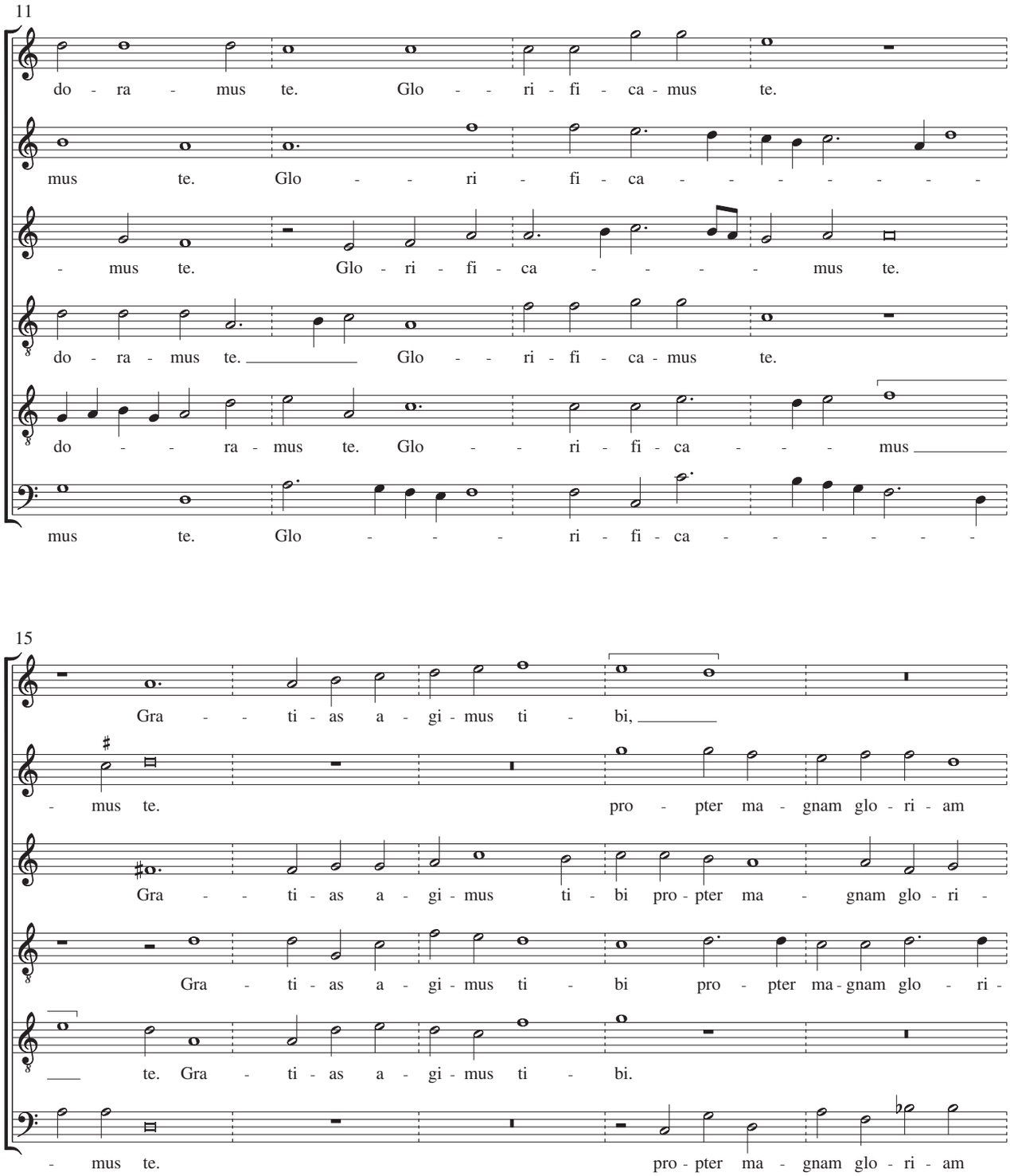
11
do - ra - mus te. Glo - - ri - fi - ca - mus te.
mus te. Glo - - ri - fi - ca - - - - - - - -
- mus te. Glo - ri - fi - ca - - - - mus te.
do - ra - mus te. Glo - - ri - fi - ca - mus te.
do - - ra - mus te. Glo - - ri - fi - ca - - - mus
mus te. Glo - - - ri - fi - ca - - - - - -
15
Gra - - ti - as a - gi - mus ti - bi,
- mus te. pro - pter ma - gnam glo - ri - am
Gra - - ti - as a - gi - mus ti - bi pro - pter ma - gnam glo - ri -
Gra - ti - as a - gi - mus ti - bi pro - pter ma - gnam glo - ri -
te. Gra - ti - as a - gi - mus ti - bi.
- mus te. pro - pter ma - gnam glo - ri - am

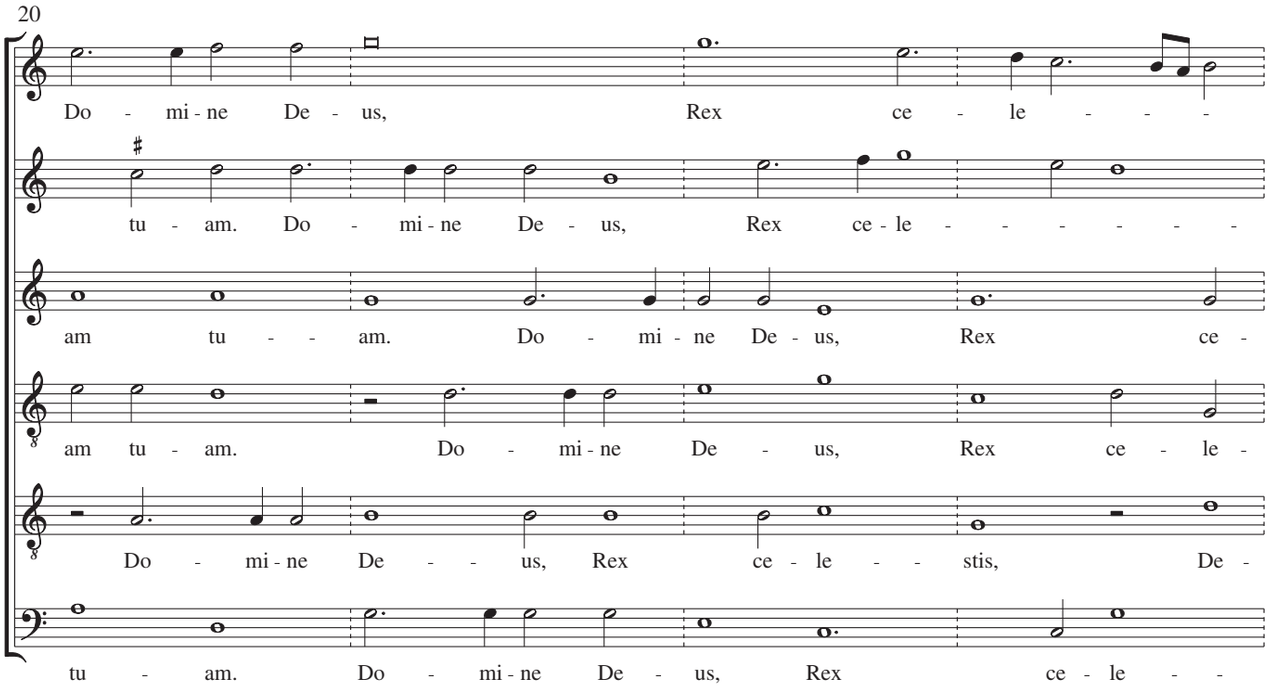
20
Do - mi - ne De - us, Rex ce - le - - - -
tu - am. Do - mi - ne De - us, Rex ce - le - - - - - - -
am tu - - am. Do - mi - ne De - us, Rex ce -
am tu - am. Do - mi - ne De - us, Rex ce - le -
Do - mi - ne De - - us, Rex ce - le - - stis, De -
tu - am. Do - mi - ne De - us, Rex ce - le - -

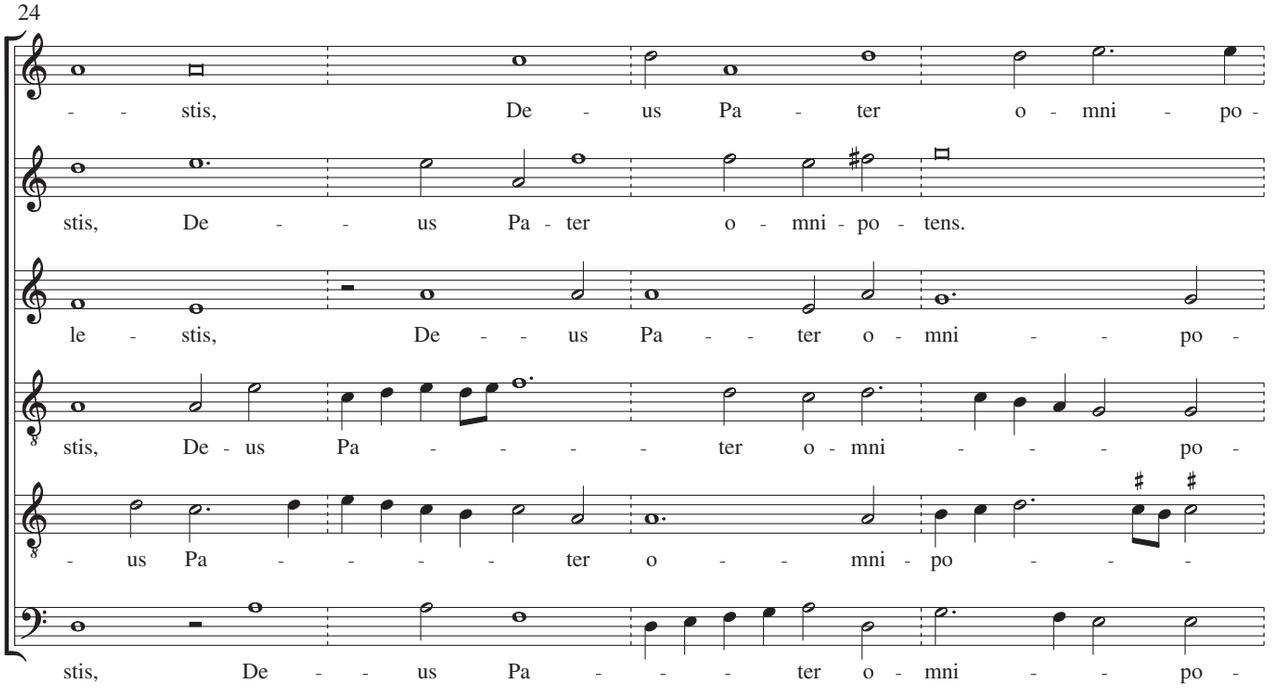
24
- - stis, De - us Pa - ter o - mni - po -
stis, De - - us Pa - ter o - mni - po - tens.
le - stis, De - - us Pa - - ter o - mni - - po -
stis, De - us Pa - - - - ter o - mni - - - po -
- us Pa - - - - ter o - - mni - po - - - -
stis, De - - us Pa - - - ter o - mni - - po -

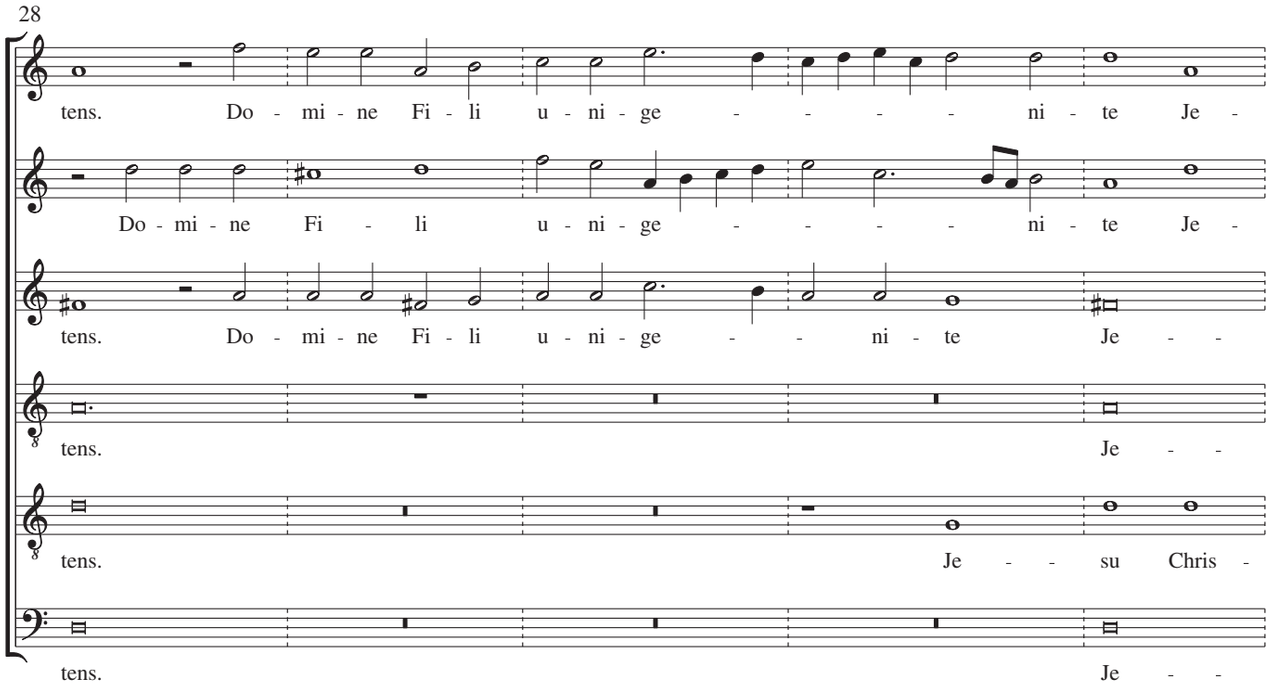
28
tens. Do - mi - ne Fi - li u - ni - ge - - - - ni - te Je -
Do - mi - ne Fi - li u - ni - ge - - - - ni - te Je -
tens. Do - mi - ne Fi - li u - ni - ge - - ni - te Je - -
tens. Je - -
tens. Je - su Chris -
tens. Je - -

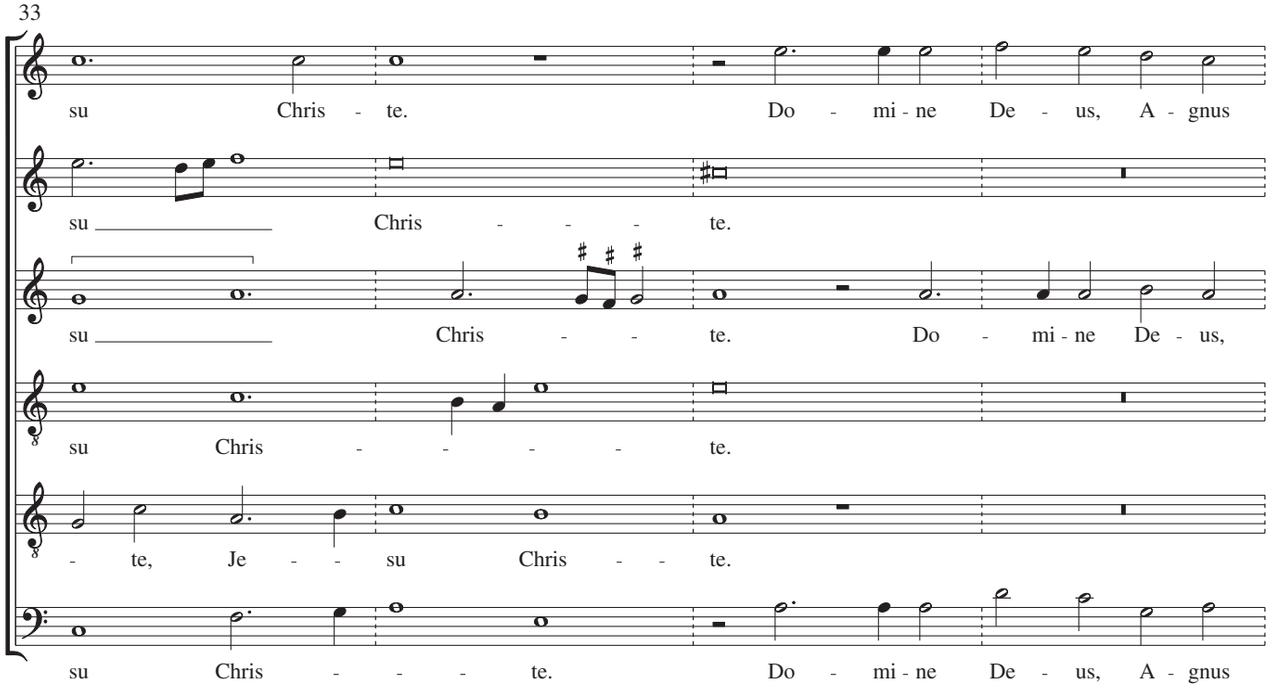
33
su Chris - te. Do - mi - ne De - us, A - gnus
su Chris - - - te.
su Chris - - te. Do - mi - ne De - us,
su Chris - - - - te.
- te, Je - - su Chris - - te.
su Chris - - - te. Do - mi - ne De - us, A - gnus

37

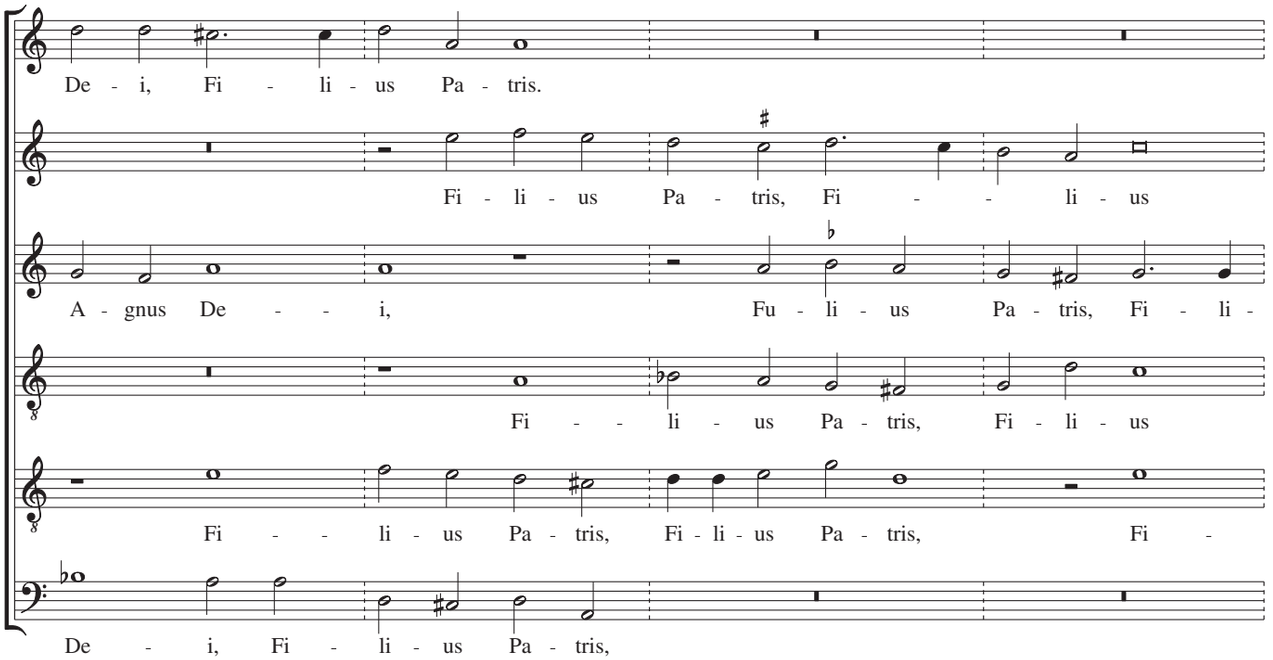
De - i, Fi - li - us Pa - tris.
Fi - li - us Pa - tris, Fi - - li - us
A - gnus De - - i, Fu - li - us Pa - tris, Fi - li -
Fi - - li - us Pa - tris, Fi - li - us
Fi - - li - us Pa - tris, Fi - li - us Pa - tris, Fi -
De - i, Fi - li - us Pa - tris,

41

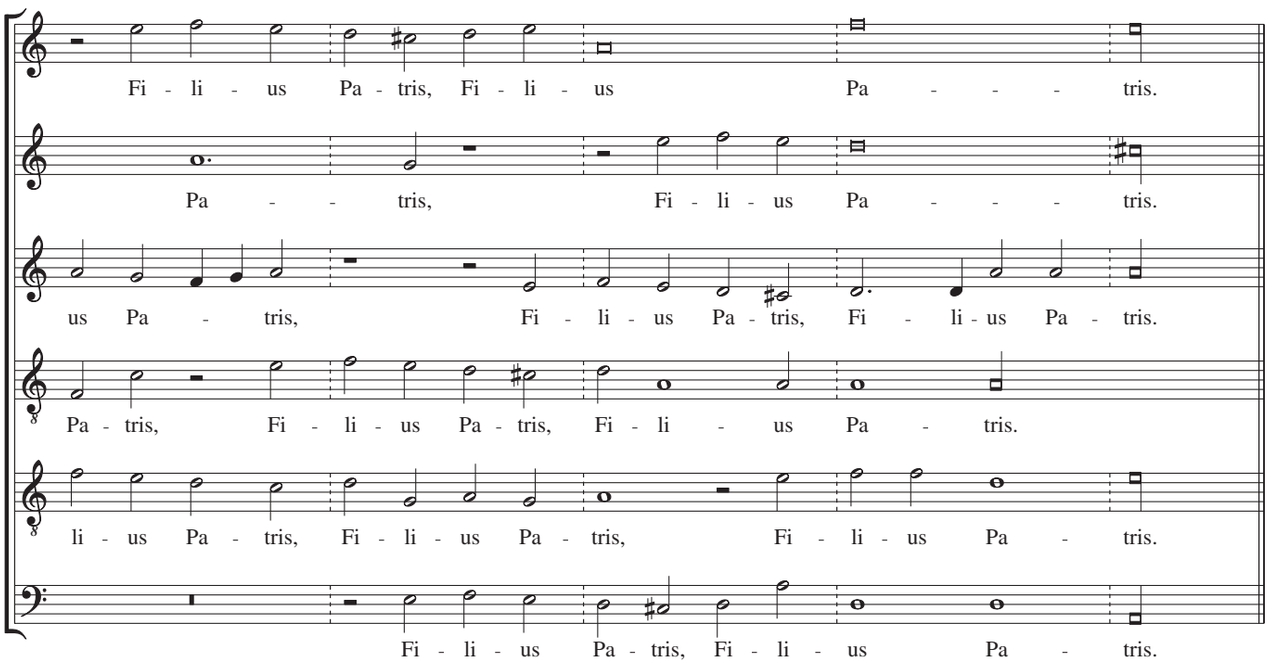
Fi - li - us Pa - tris, Fi - li - us Pa - - - - tris.
Pa - - tris, Fi - li - us Pa - - - - tris.
us Pa - tris, Fi - li - us Pa - tris, Fi - li - us Pa - tris.
Pa - tris, Fi - li - us Pa - tris, Fi - li - us Pa - tris.
li - us Pa - tris, Fi - li - us Pa - tris, Fi - li - us Pa - tris.
Fi - li - us Pa - tris, Fi - li - us Pa - tris.

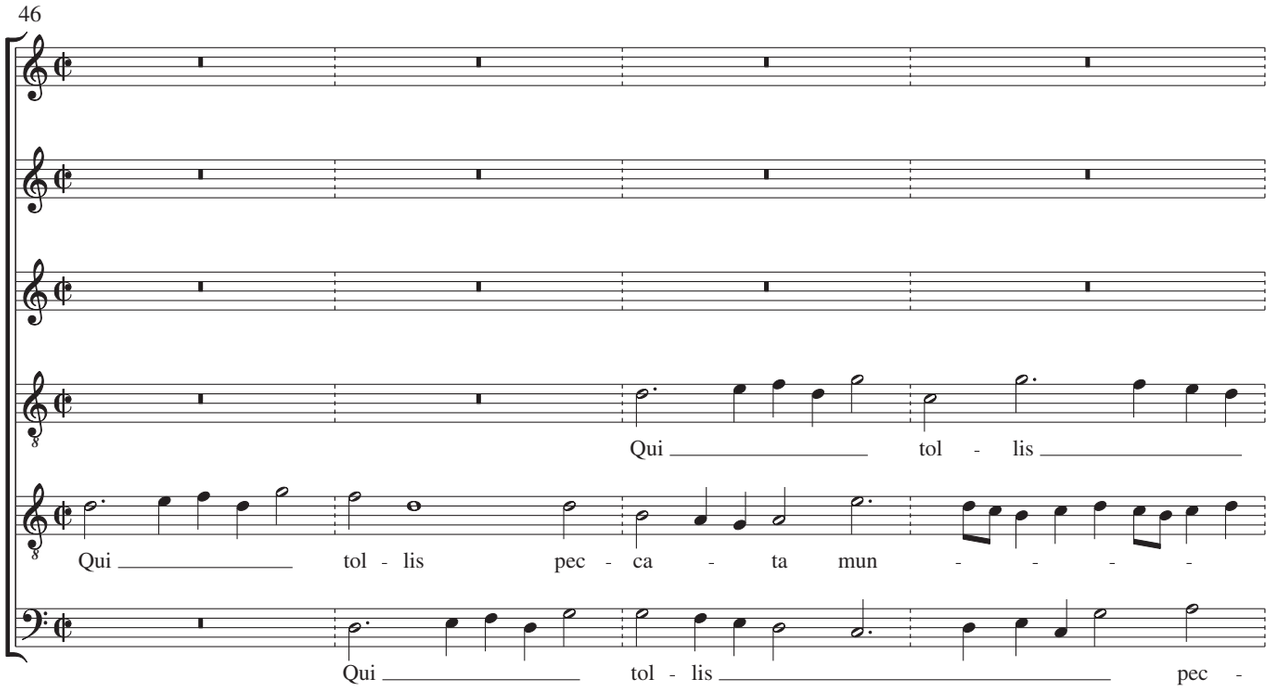
46
Qui tol - lis
Qui tol - lis pec - ca - ta mun - - - - -
Qui tol - lis pec -

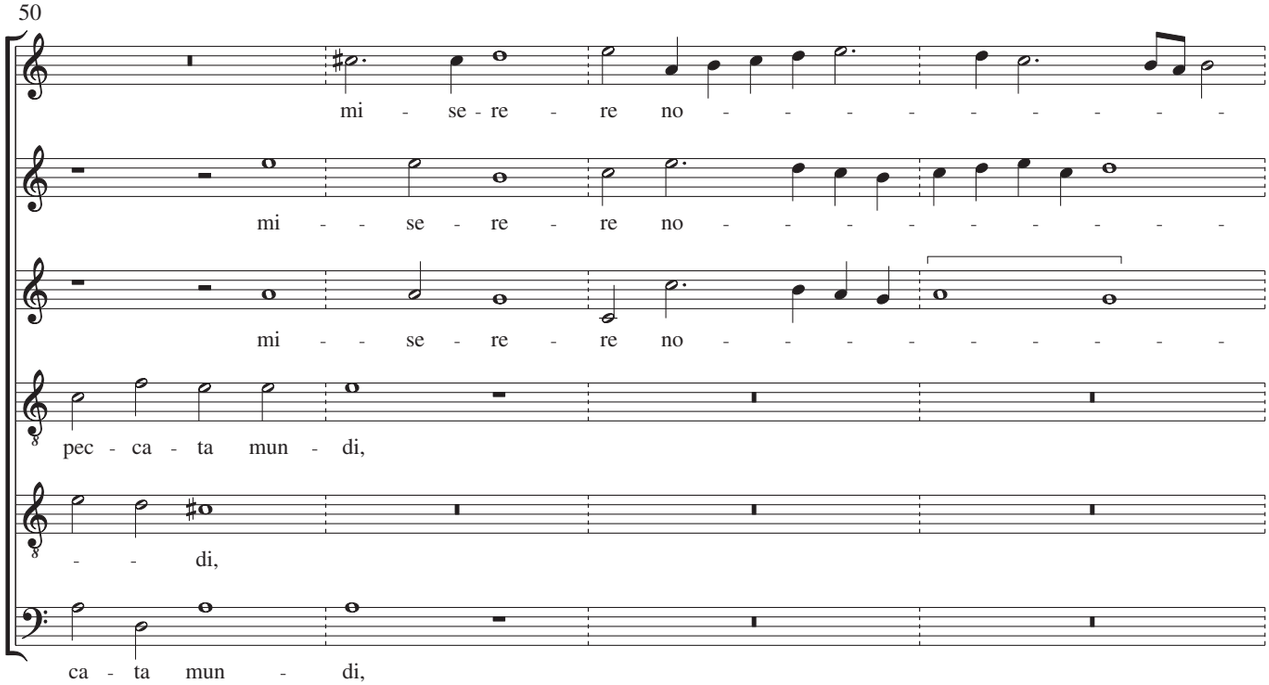
50
mi - se - re - re no - - - - - - - - - -
mi - - se - re - re no - - - - - - - - -
mi - - se - re - re no - - - - - - - - -
pec - ca - ta mun - di,
- - di,
ca - ta mun - di,

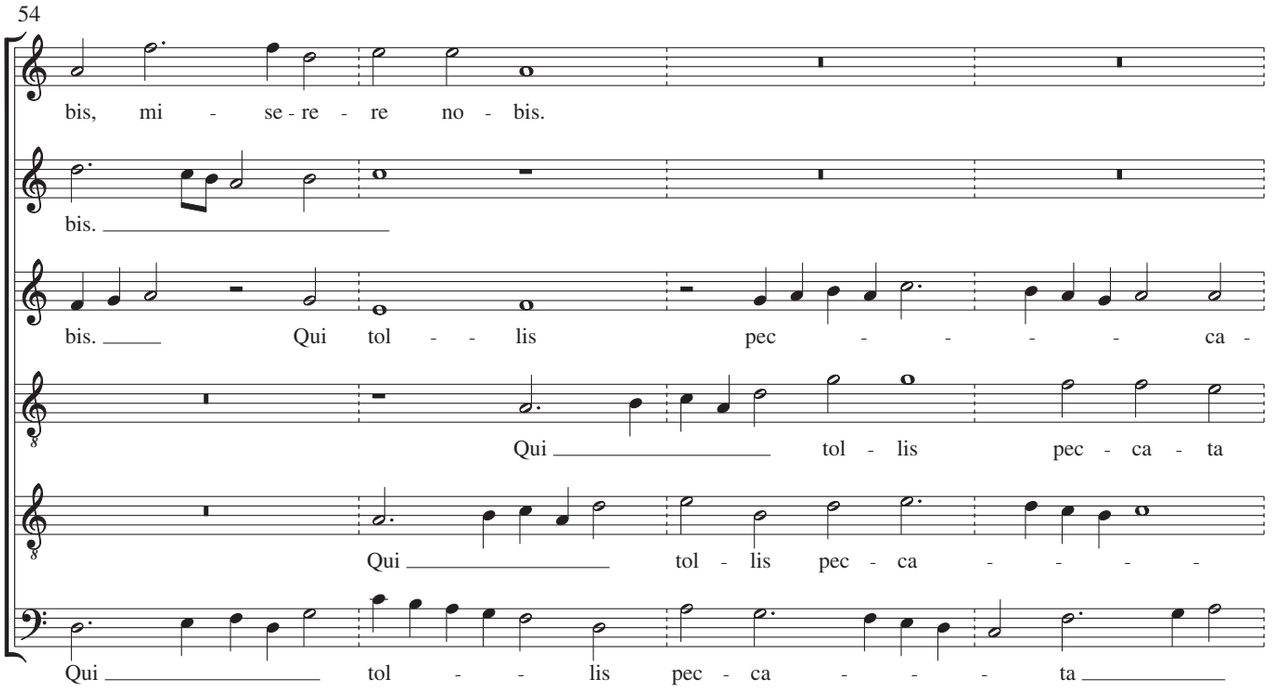
54
bis, mi - se - re - re no - bis.
bis.
bis. Qui tol - - lis pec - - - - - ca -
Qui tol - lis pec - ca - ta
Qui tol - lis pec - ca - - - -
Qui tol - - lis pec - ca - - - ta

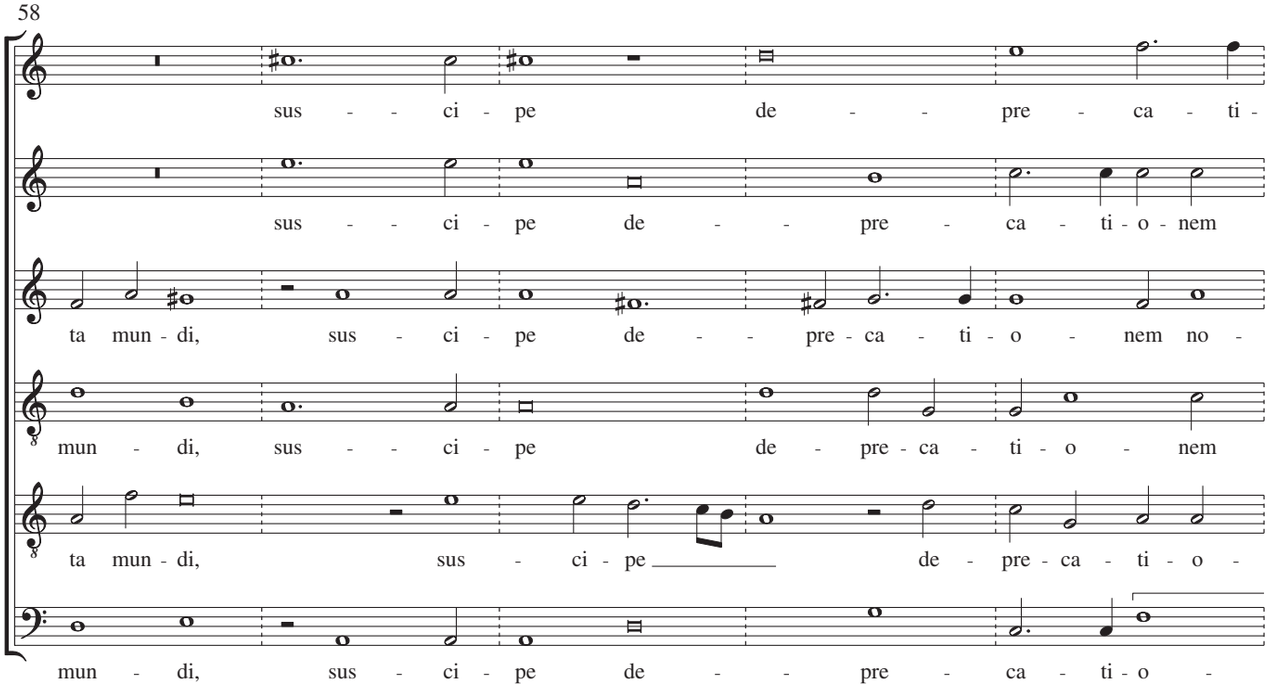
58
sus - - ci - pe de - - pre - ca - ti -
sus - - ci - pe de - - pre - ca - ti - o - nem
ta mun - di, sus - ci - pe de - - pre - ca - ti - o - nem no -
mun - di, sus - - ci - pe de - pre - ca - ti - o - nem
ta mun - di, sus - ci - pe de - pre - ca - ti - o -
mun - di, sus - ci - pe de - - pre - ca - ti - o -

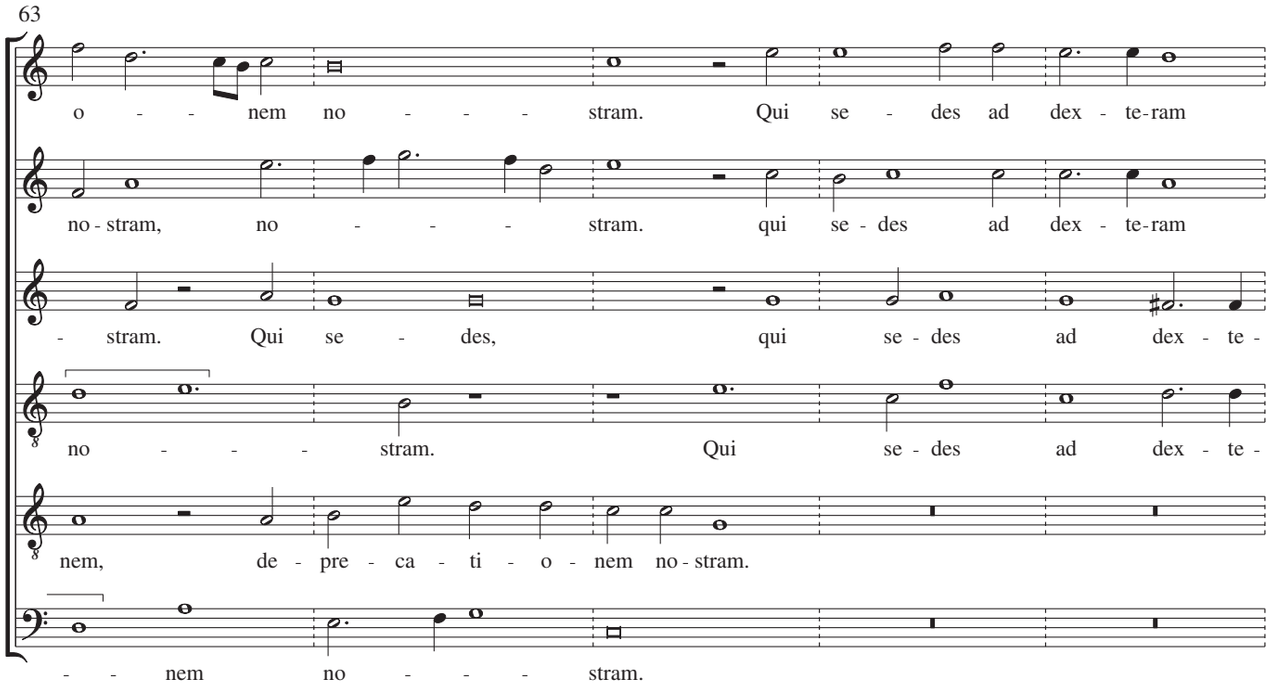
63
o - - - nem no - - - - stram. Qui se - des ad dex - te-ram
no - stram, no - - - - stram. qui se - des ad dex - te-ram
- stram. Qui se - des, qui se - des ad dex - te -
no - - - - stram. Qui se - des ad dex - te -
nem, de - pre - ca - ti - o - nem no - stram.
- - nem no - - - - stram.

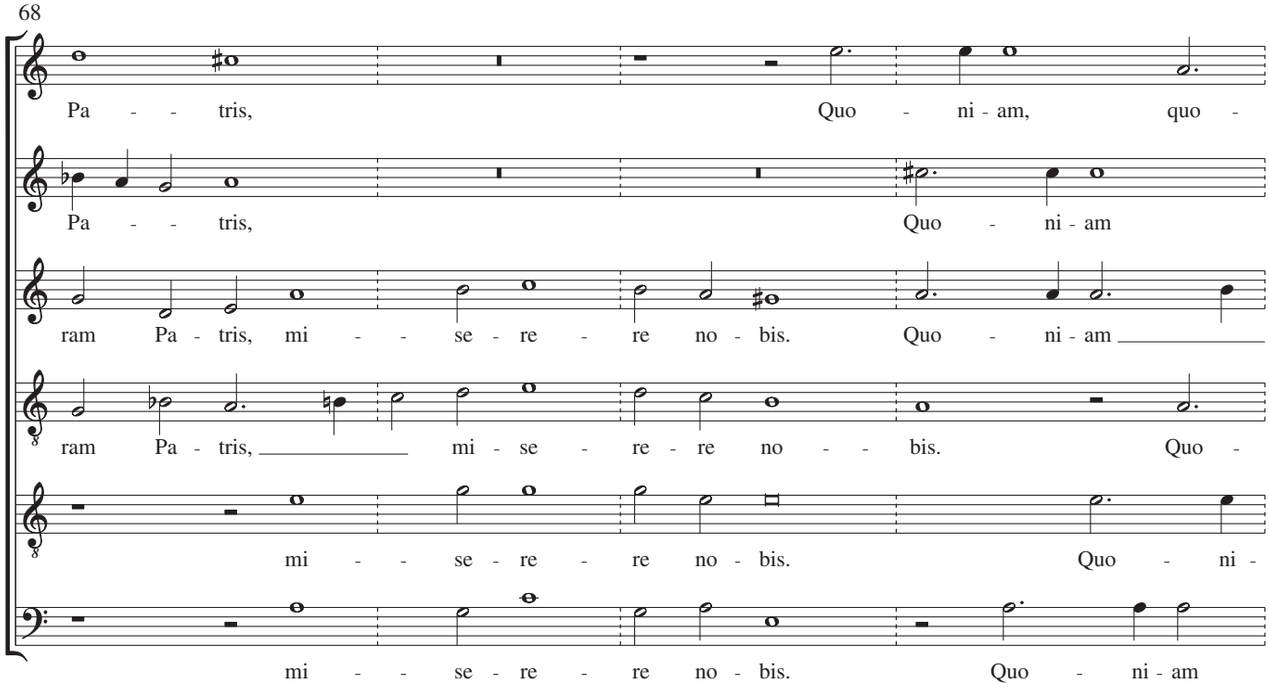
68
Pa - - tris, Quo - ni - am, quo -
Pa - - tris, Quo - ni - am
ram Pa - tris, mi - - se - re - re no - bis. Quo - ni - am
ram Pa - tris, mi - se - re - re no - - bis. Quo -
mi - se - re - re no - bis. Quo - ni -
mi - se - re - re no - bis. Quo - ni - am

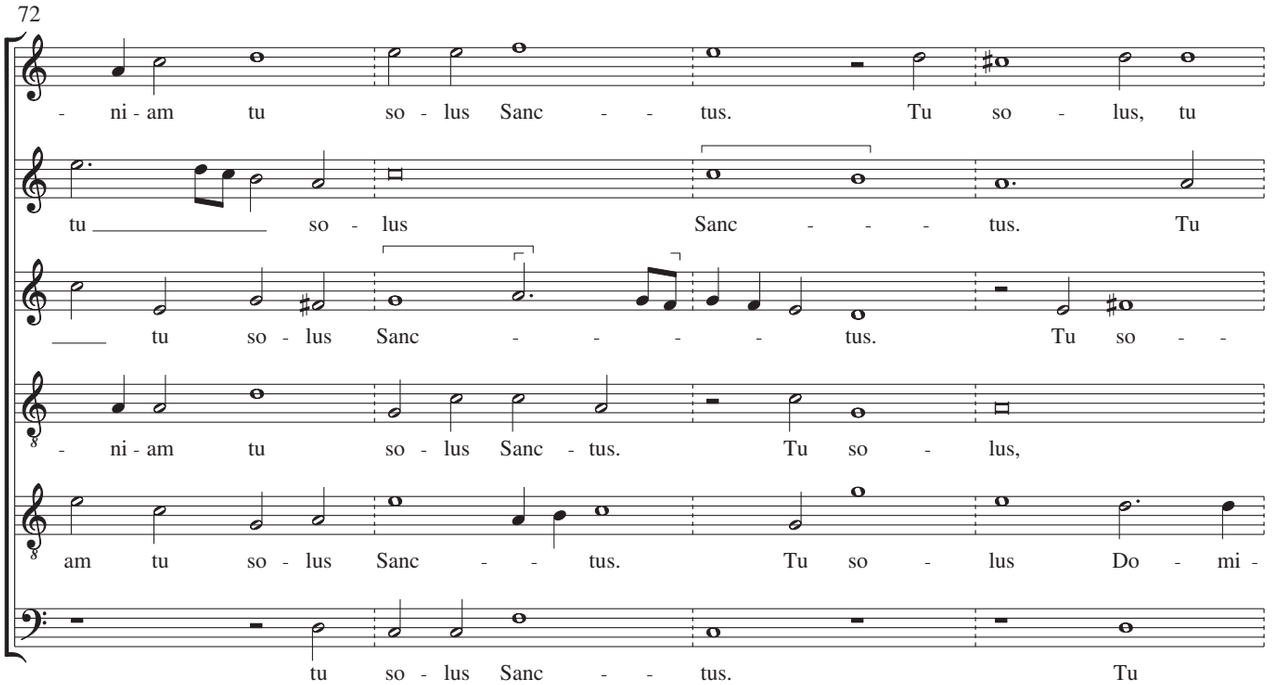
72
- ni - am tu so - lus Sanc - - tus. Tu so - lus, tu
tu so - lus Sanc - - - tus. Tu
tu so - lus Sanc - - - - tus. Tu so - -
- ni - am tu so - lus Sanc - tus. Tu so - lus,
am tu so - lus Sanc - - tus. Tu so - lus Do - mi -
tu so - lus Sanc - - tus. Tu

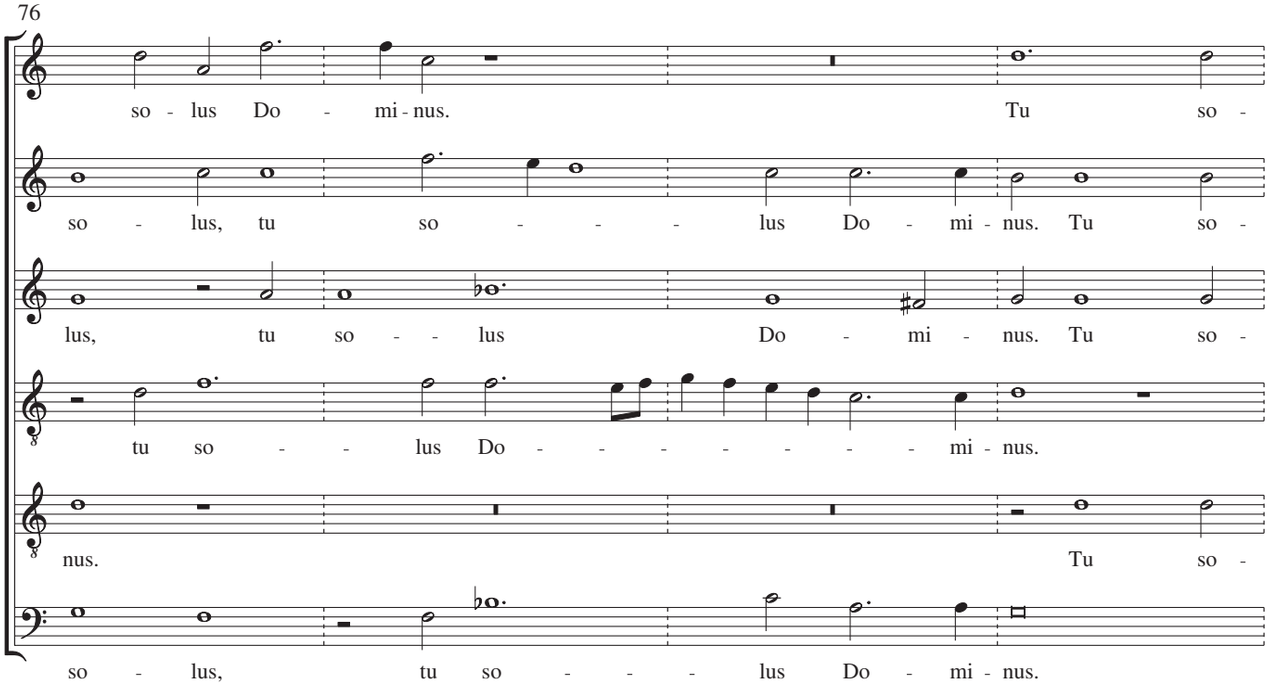
76
so - lus Do - mi - nus. Tu so -
so - lus, tu so - - - lus Do - mi - nus. Tu so -
lus, tu so - - lus Do - mi - nus. Tu so -
tu so - - lus Do - - - - - - - mi - nus.
nus. Tu so -
so - lus, tu so - - - lus Do - mi - nus.

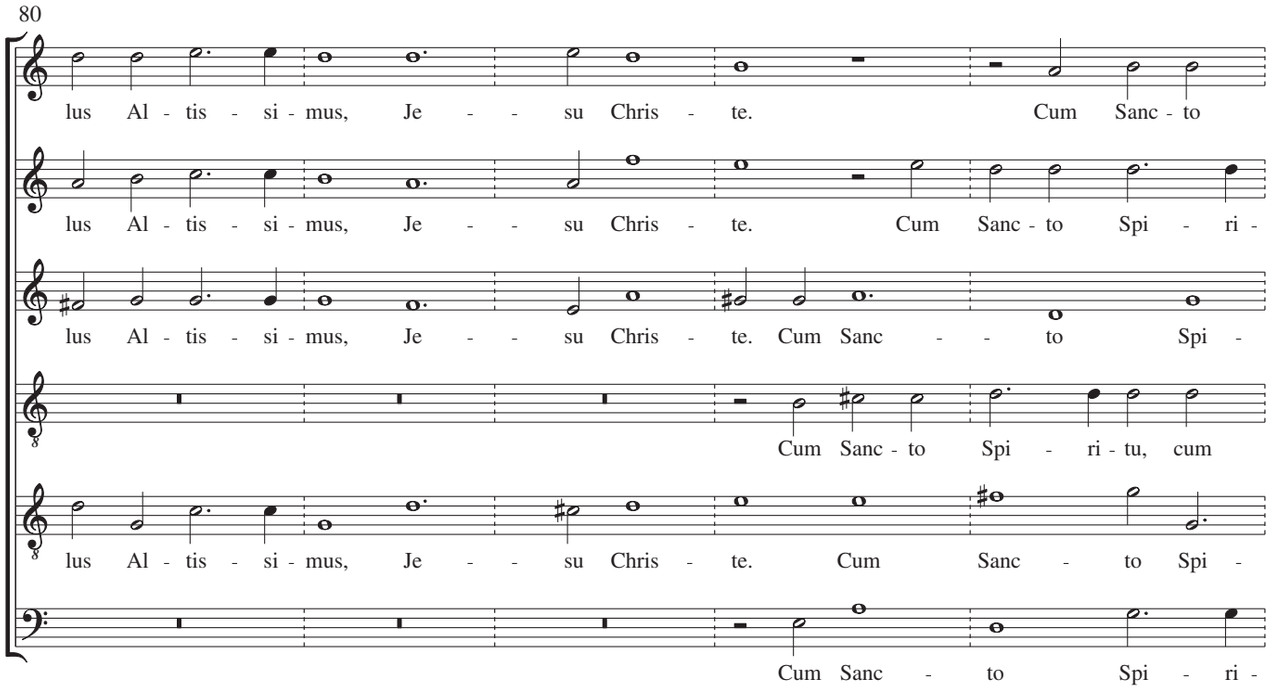
80
lus Al - tis - si - mus, Je - - su Chris - te. Cum Sanc - to
lus Al - tis - si - mus, Je - - su Chris - te. Cum Sanc - to Spi - ri -
lus Al - tis - si - mus, Je - - su Chris - te. Cum Sanc - - to Spi -
Cum Sanc - to Spi - ri - tu, cum
lus Al - tis - si - mus, Je - - su Chris - te. Cum Sanc - to Spi -
Cum Sanc - to Spi - ri -

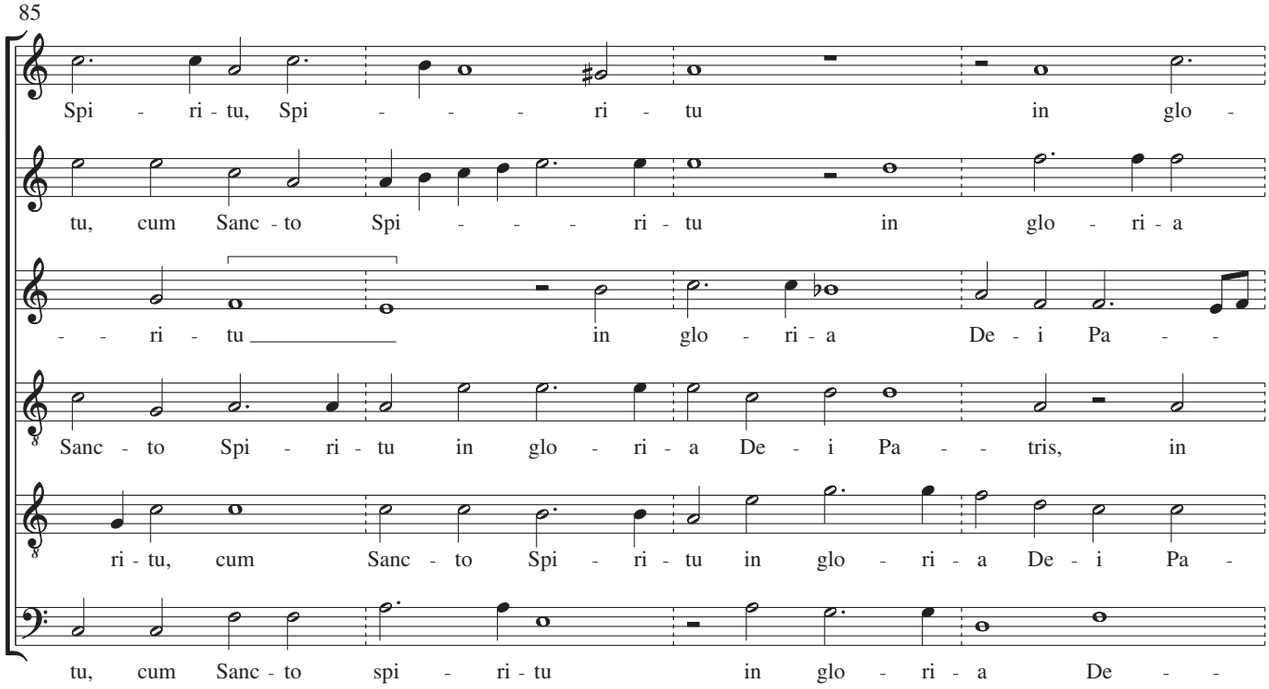
85
Spi - ri - tu, Spi - - - ri - tu in glo -
tu, cum Sanc - to Spi - - - ri - tu in glo - ri - a
- - ri - tu in glo - ri - a De - i Pa - -
Sanc - to Spi - ri - tu in glo - ri - a De - i Pa - tris, in
ri - tu, cum Sanc - to Spi - ri - tu in glo - ri - a De - i Pa -
tu, cum Sanc - to spi - ri - tu in glo - ri - a De - -

89

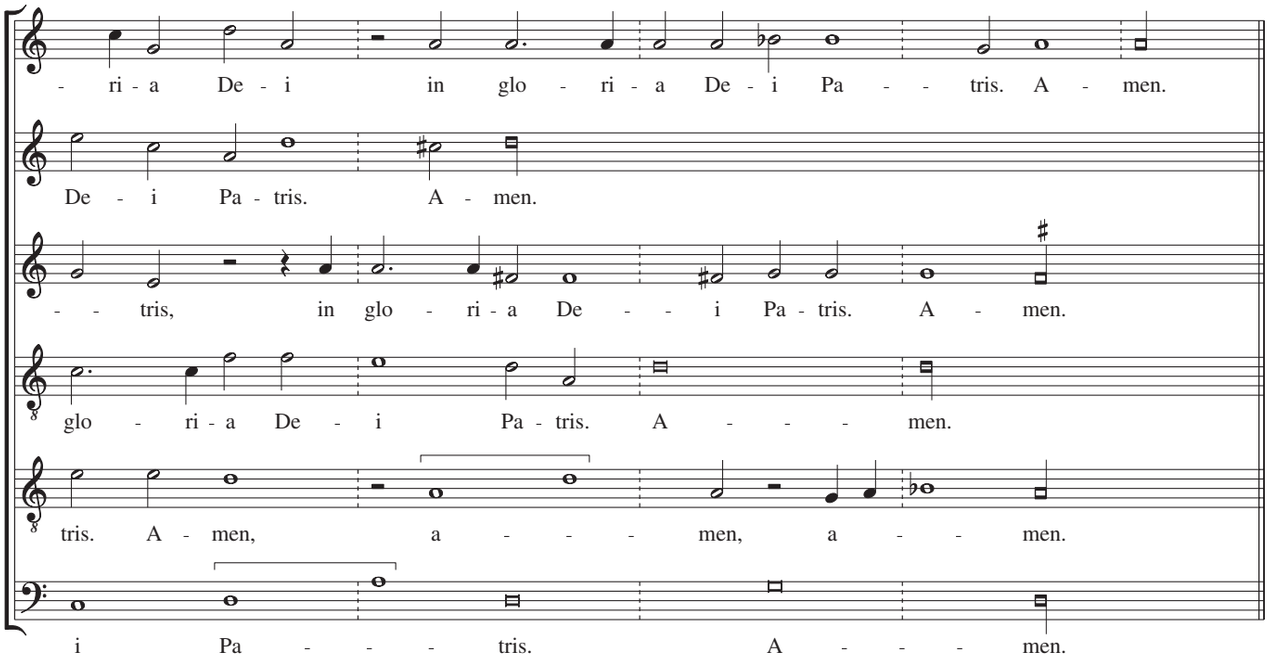
- ri - a De - i in glo - ri - a De - i Pa - - tris. A - men.
De - i Pa - tris. A - men.
- - tris, in glo - ri - a De - - i Pa - tris. A - men.
glo - ri - a De - i Pa - tris. A - - - - men.
tris. A - men, a - - - - men, a - - men.
i Pa - - - - tris. A - - - - men.

Credo

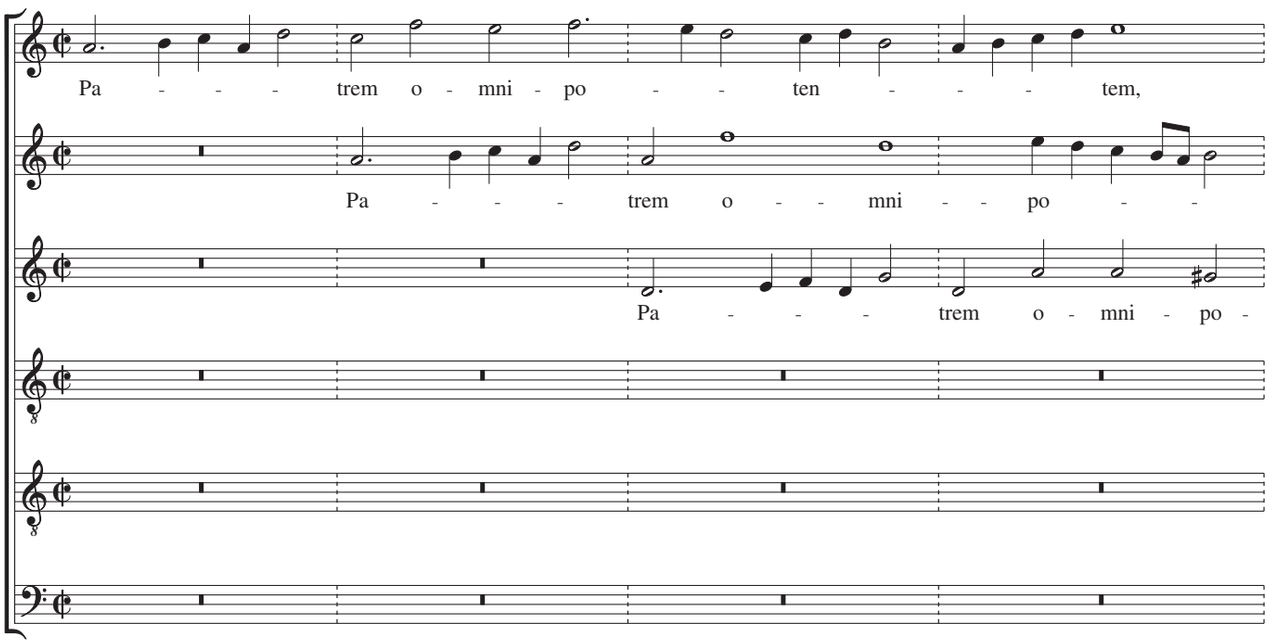
Pa - - - - trem o - mni - po - - ten - - - - tem,
Pa - - - - trem o - - - mni - - po - -
Pa - - - - trem o - mni - po -

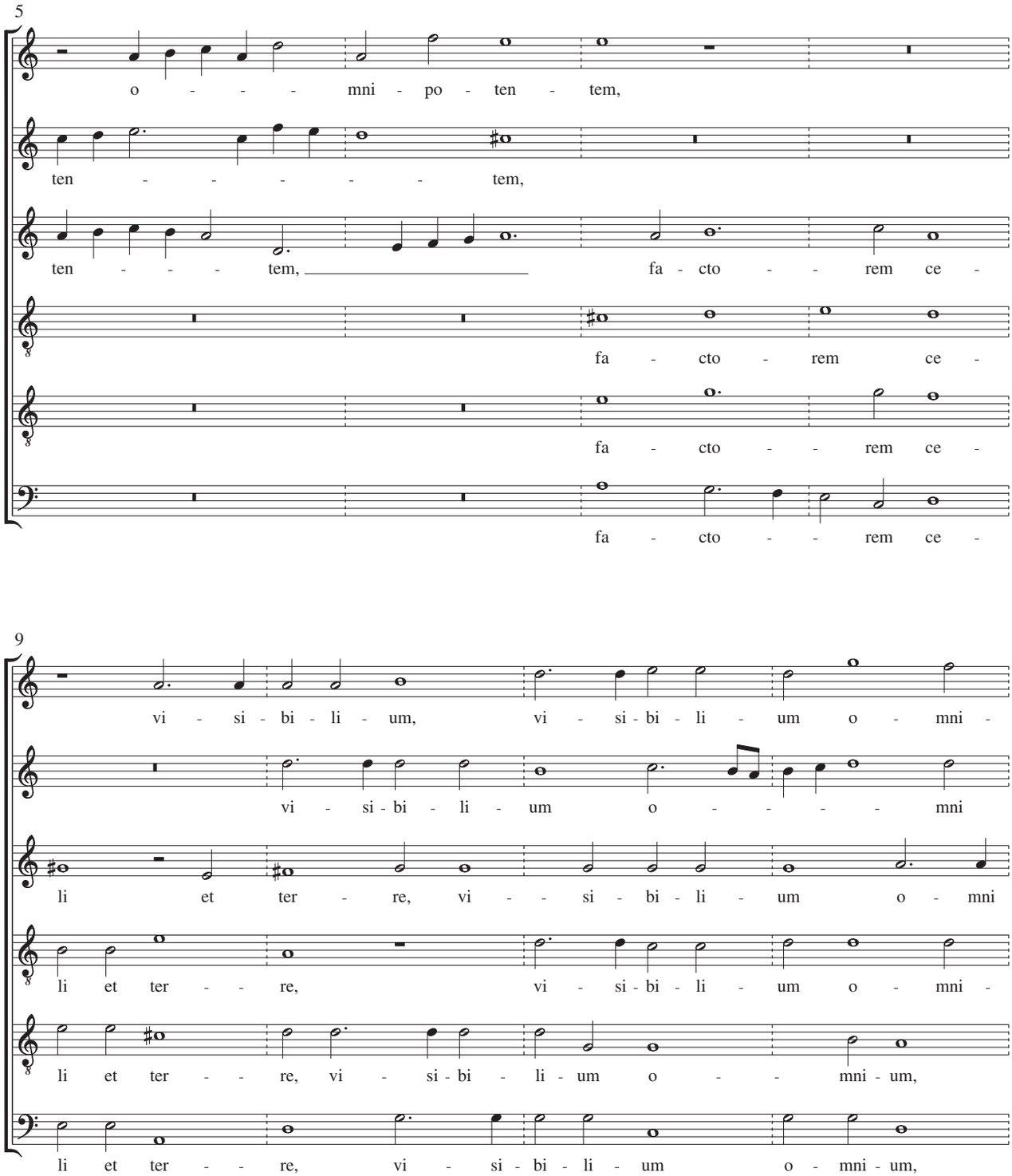
5
o - - - - mni - po - ten - tem,
ten - - - - - - tem,
ten - - - - tem,
fa - cto - - rem ce -
fa - cto - rem ce -
fa - cto - - rem ce -
fa - cto - - rem ce -
9
vi - si - bi - li - um, vi - si - bi - li - um o - mni -
vi - si - bi - li - um o - - - - mni
li et ter - re, vi - - si - bi - li - um o - mni
li et ter - - re, vi - si - bi - li - um o - mni -
li et ter - - re, vi - si - bi - li - um o - - mni - um,
li et ter - - re, vi - si - bi - li - um o - mni - um,

13

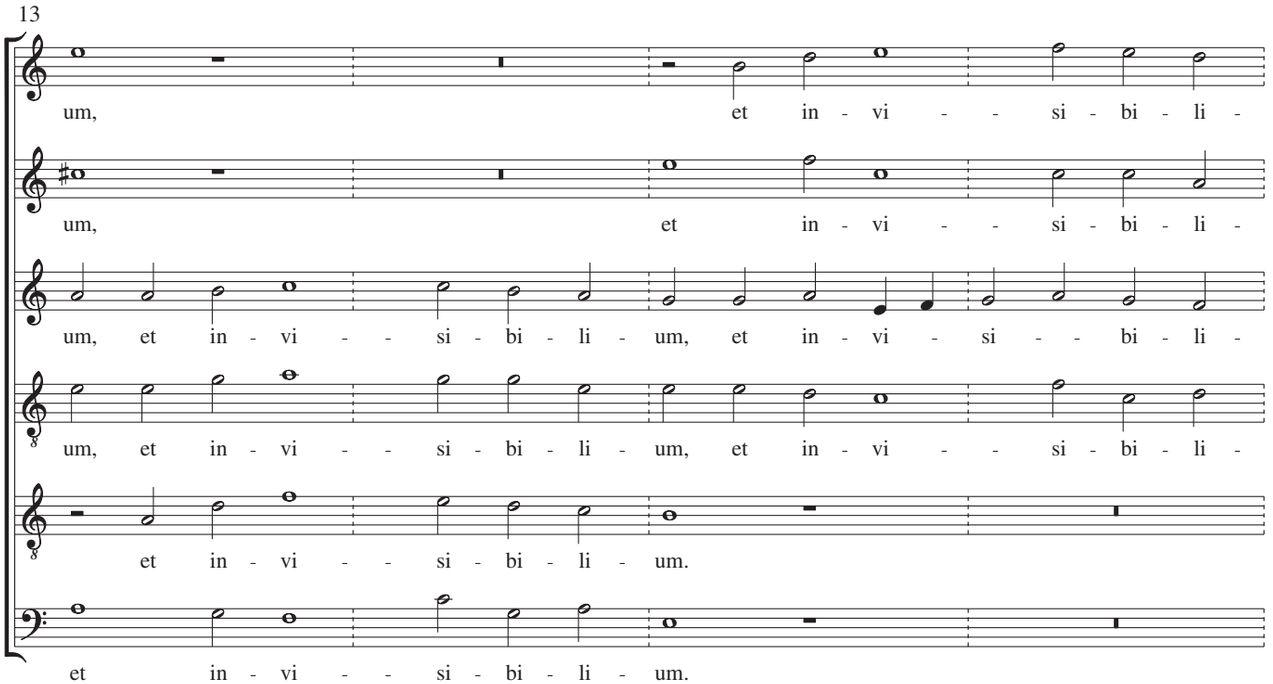
um, et in - vi - - si - bi - li -
um, et in - vi - - si - bi - li -
um, et in - vi - - si - bi - li - um, et in - vi - si - - bi - li -
um, et in - vi - - si - bi - li - um, et in - vi - - si - bi - li -
et in - vi - - si - bi - li - um.
et in - vi - - si - bi - li - um.

17

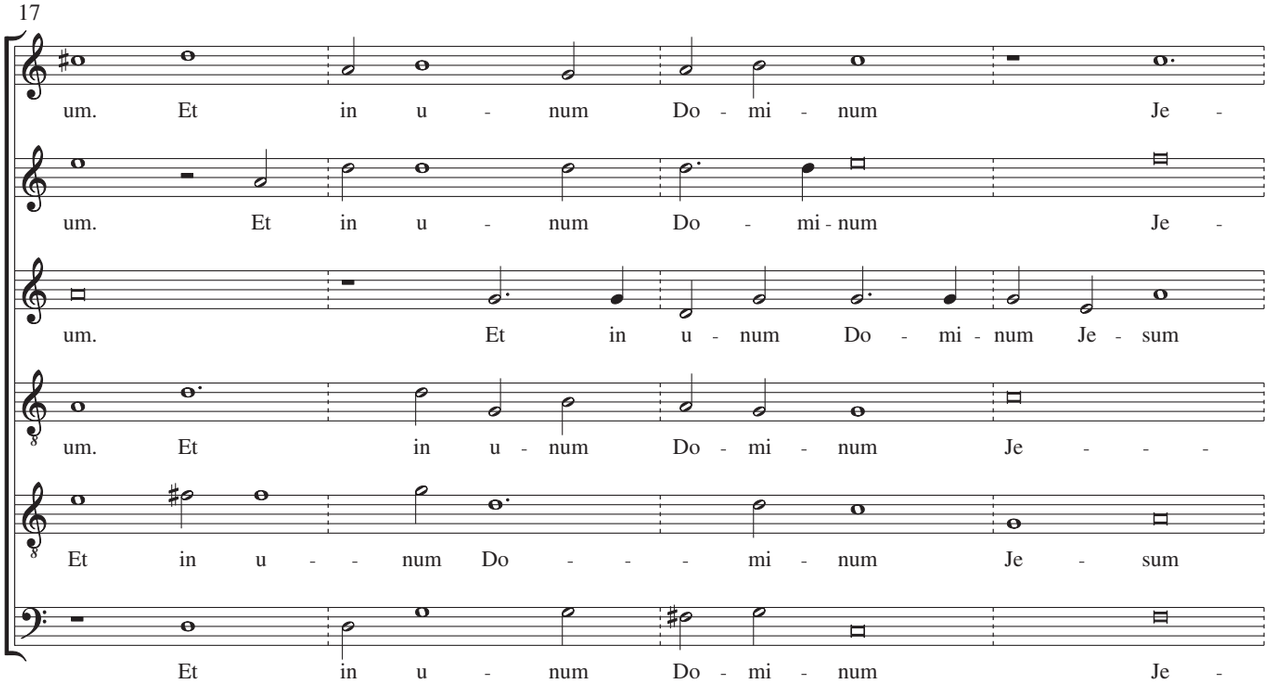
um. Et in u - num Do - mi - num Je -
um. Et in u - num Do - mi - num Je -
um. Et in u - num Do - mi - num Je - sum
um. Et in u - num Do - mi - num Je - - -
Et in u - - num Do - - - mi - num Je - sum
Et in u - num Do - mi - num Je -

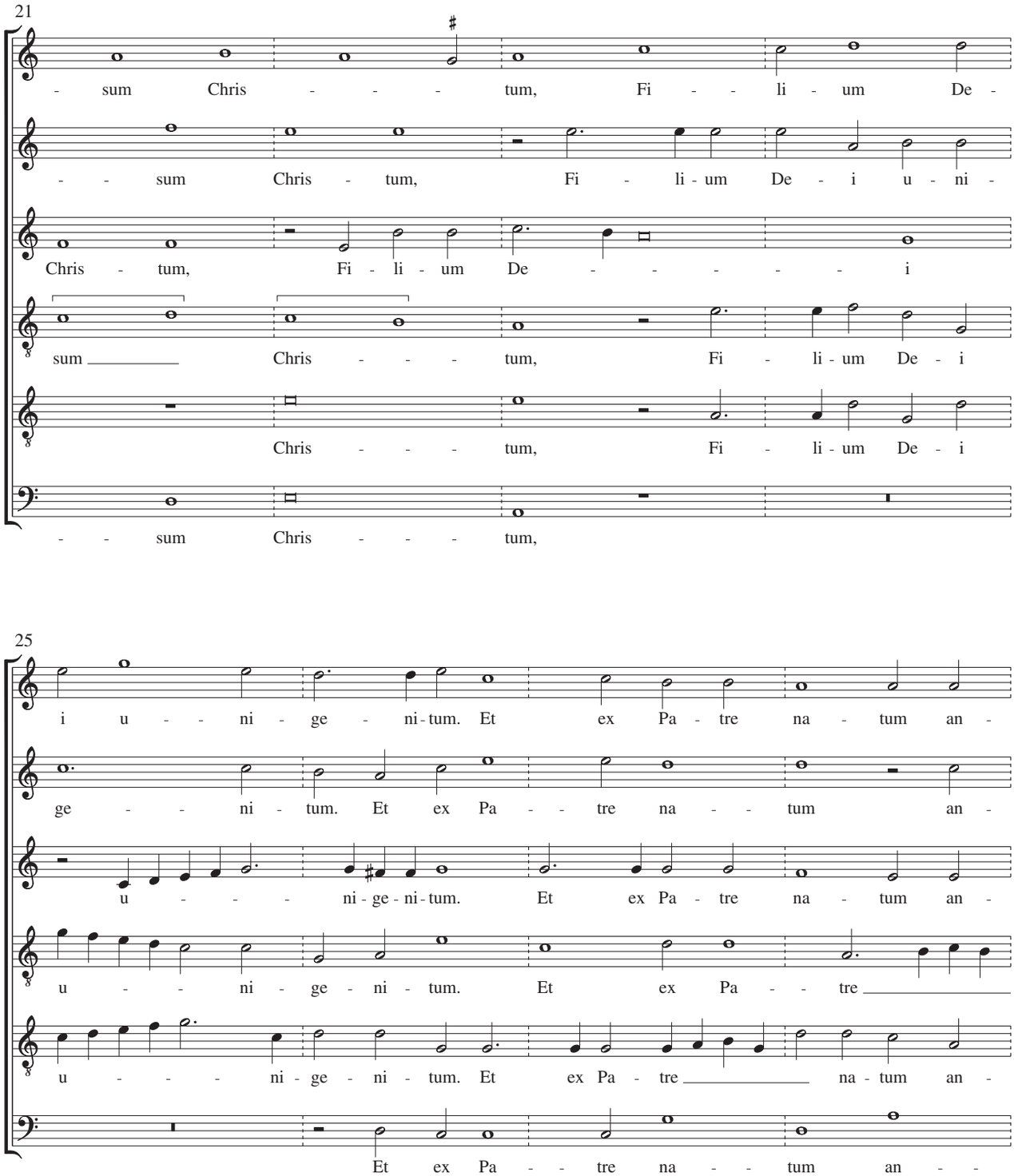
21
- sum Chris - - - tum, Fi - - li - um De -
- - sum Chris - tum, Fi - li - um De - i u - ni -
Chris - tum, Fi - li - um De - - - - - i
sum _____ Chris - - - tum, Fi - li - um De - i
Chris - - - tum, Fi - li - um De - i
- - sum Chris - - - tum,
25
i u - - ni - ge - ni - tum. Et ex Pa - tre na - tum an -
ge - - ni - tum. Et ex Pa - - tre na - - tum an -
u - - - ni - ge - ni - tum. Et ex Pa - tre na - tum an -
u - - - ni - ge - ni - tum. Et ex Pa - tre _____ na - tum an -
u - - - ni - ge - ni - tum. Et ex Pa - tre _____ na - tum an -
Et ex Pa - - tre na - - tum an - -

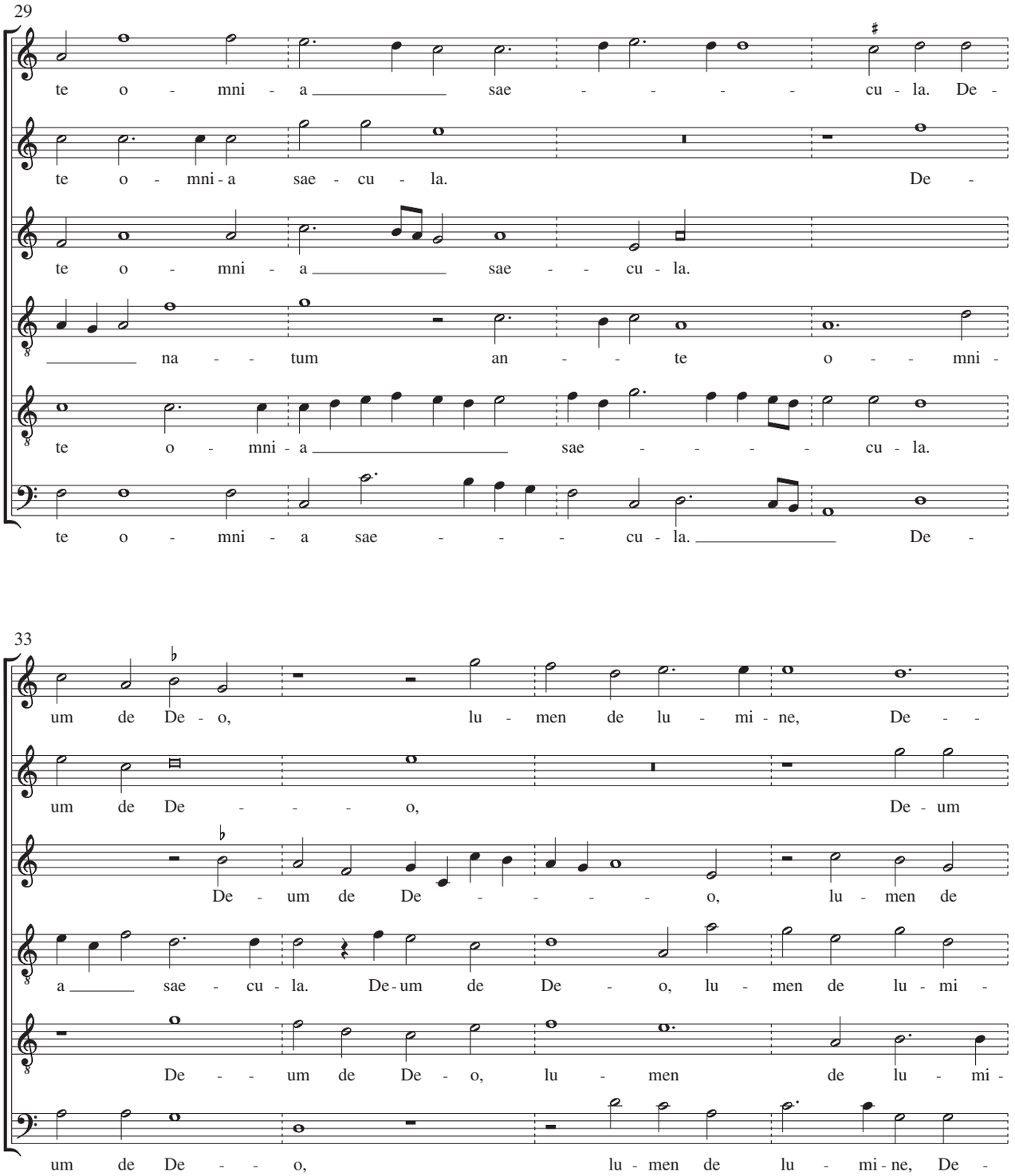
29
te o - mni - a sae - - - - cu - la. De -
te o - mni - a sae - cu - la. De -
te o - mni - a sae - - cu - la.
na - - tum an - - te o - - mni -
te o - mni - a sae - - - - cu - la.
te o - mni - a sae - - - cu - la. De -
33
um de De - o, lu - men de lu - mi - ne, De - -
um de De - - - - o, De - um
De - um de De - - - - o, lu - men de
a sae - cu - la. De - um de De - o, lu - men de lu - mi -
De - - um de De - o, lu - men de lu - mi -
um de De - - o, lu - men de lu - mi - ne, De -

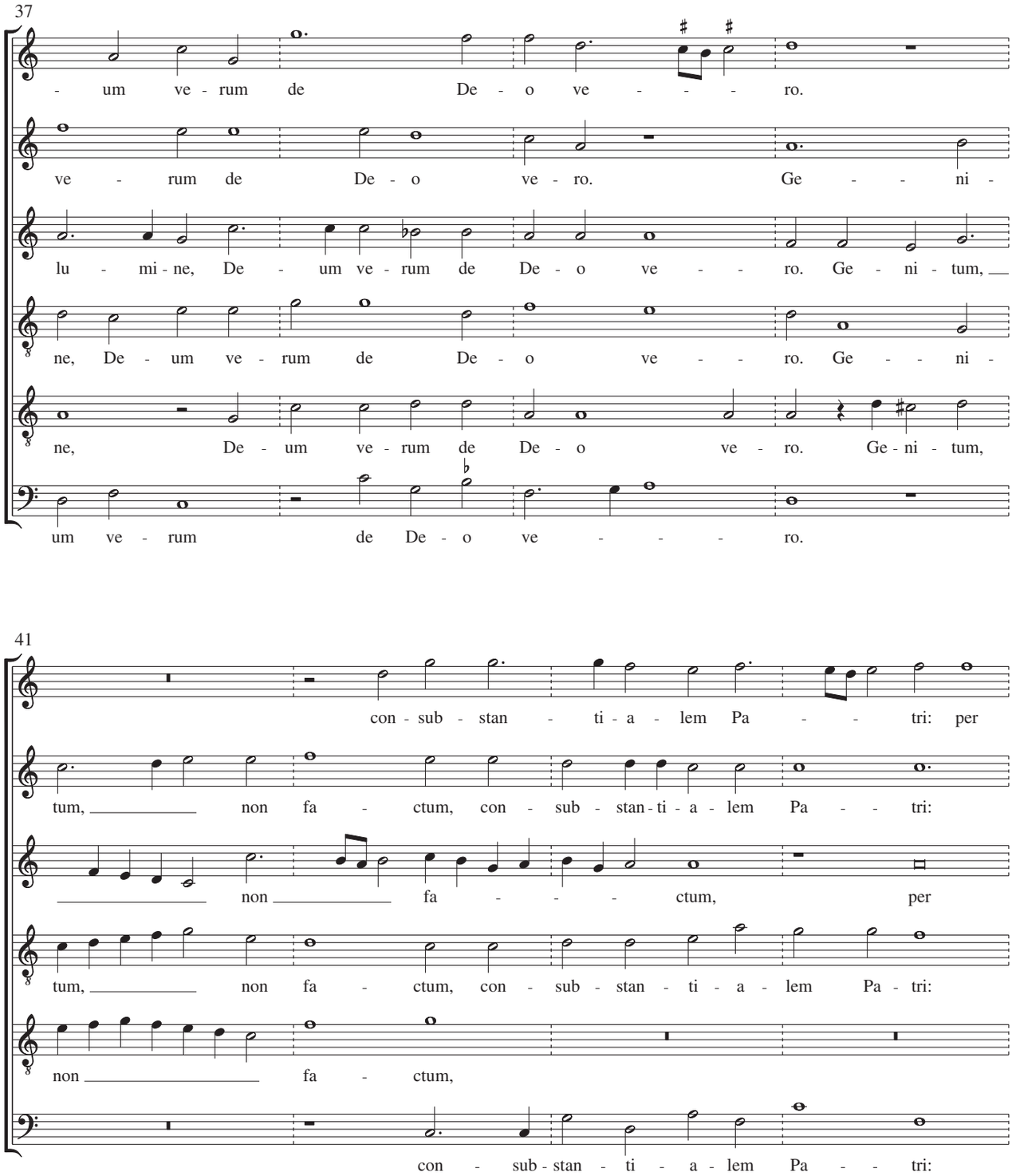
37
- um ve - rum de De - o ve - - - ro.
ve - rum de De - o ve - ro. Ge - - - ni -
lu - mi - ne, De - um ve - rum de De - o ve - - - ro. Ge - ni - tum,
ne, De - um ve - rum de De - o ve - - - ro. Ge - - - ni -
ne, De - um ve - rum de De - o ve - ro. Ge - ni - tum,
um ve - rum de De - o ve - - - ro.
41
con - sub - stan - ti - a - lem Pa - - tri: per
tum, non fa - ctum, con - sub - stan - ti - a - lem Pa - - tri:
non fa - - - ctum, per
tum, non fa - ctum, con - sub - stan - ti - a - lem Pa - tri:
non fa - ctum,
con - sub - stan - ti - a - lem Pa - - tri:

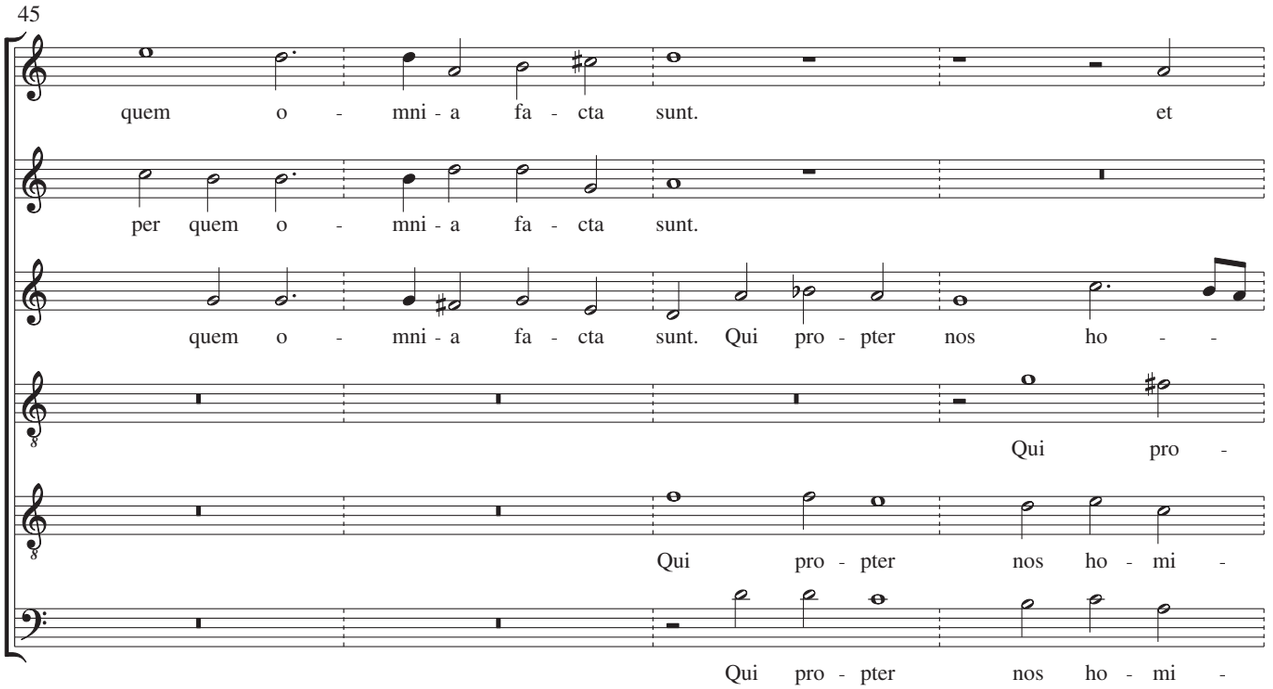
45
quem o - mni - a fa - cta sunt. et
per quem o - mni - a fa - cta sunt.
quem o - mni - a fa - cta sunt. Qui pro - pter nos ho - -
Qui pro -
Qui pro - pter nos ho - mi -
Qui pro - pter nos ho - mi -

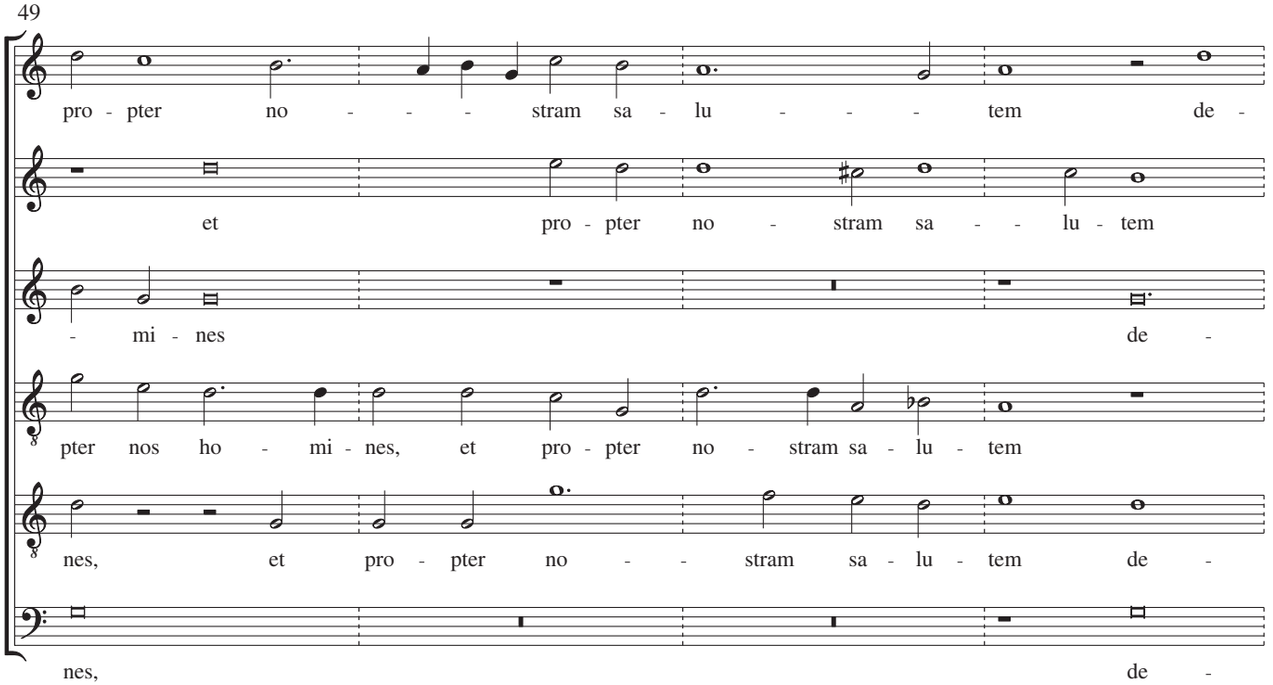
49
pro - pter no - - - stram sa - lu - - - tem de -
et pro - pter no - stram sa - - lu - tem
- mi - nes de -
pter nos ho - mi - nes, et pro - pter no - stram sa - lu - tem
nes, et pro - pter no - - stram sa - lu - tem de -
nes, de -

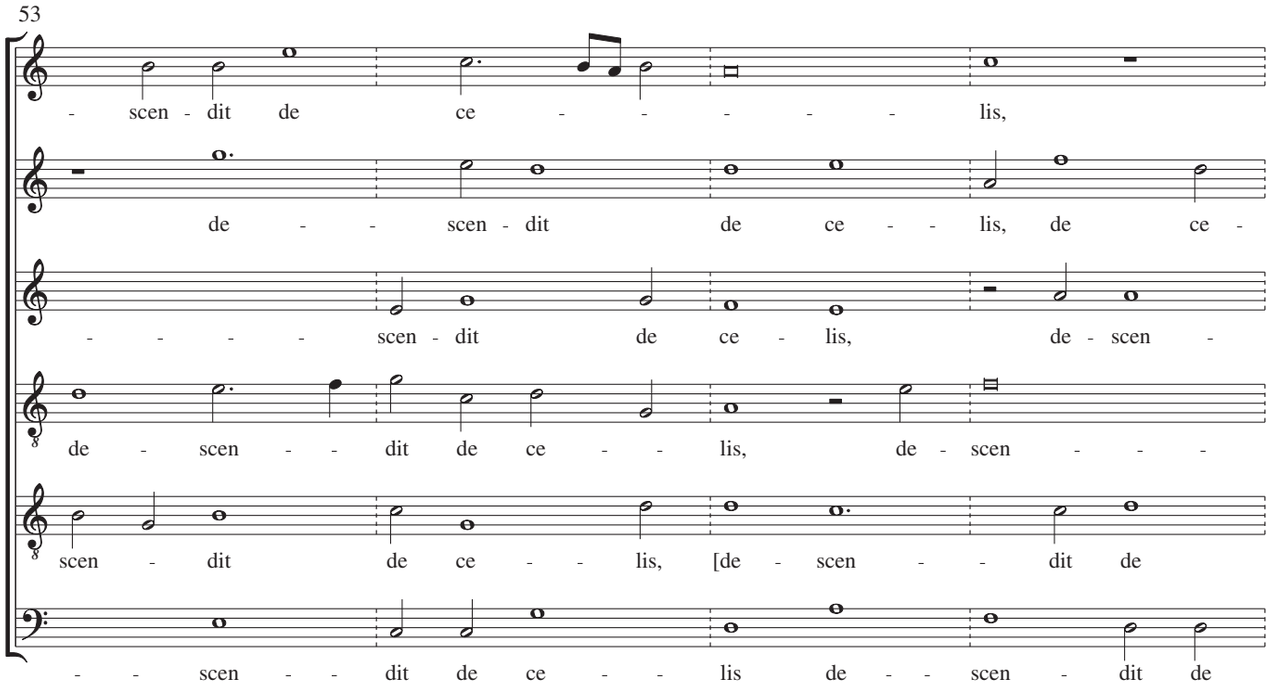
53
- scen - dit de ce - - - - - lis,
de - - scen - dit de ce - - lis, de ce -
- - - - scen - dit de ce - lis, de - scen -
de - scen - - dit de ce - - lis, de - scen - - -
scen - dit de ce - - lis, [de - scen - - dit de
- - scen - - dit de ce - - lis de - - scen - dit de

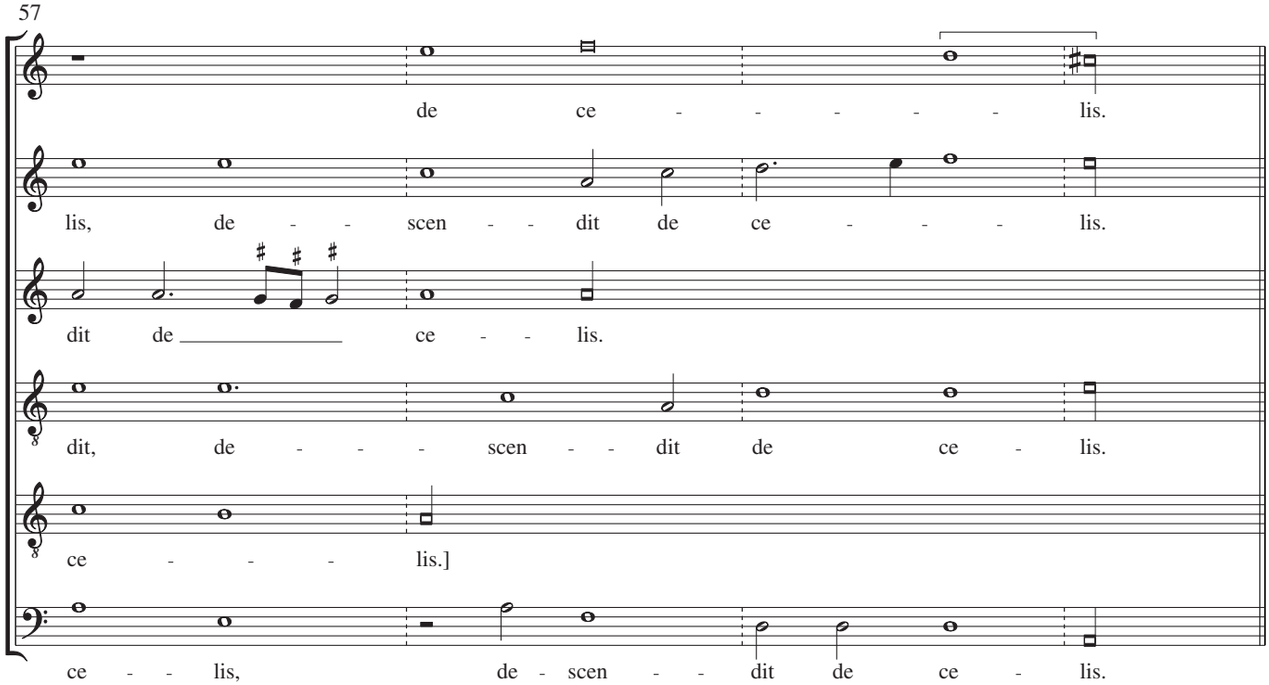
57
de ce - - - - - lis.
lis, de - - scen - - dit de ce - - - lis.
dit de _____ ce - - lis.
dit, de - - - scen - - dit de ce - lis.
ce - - - lis.]
ce - - lis, de - scen - - dit de ce - lis.

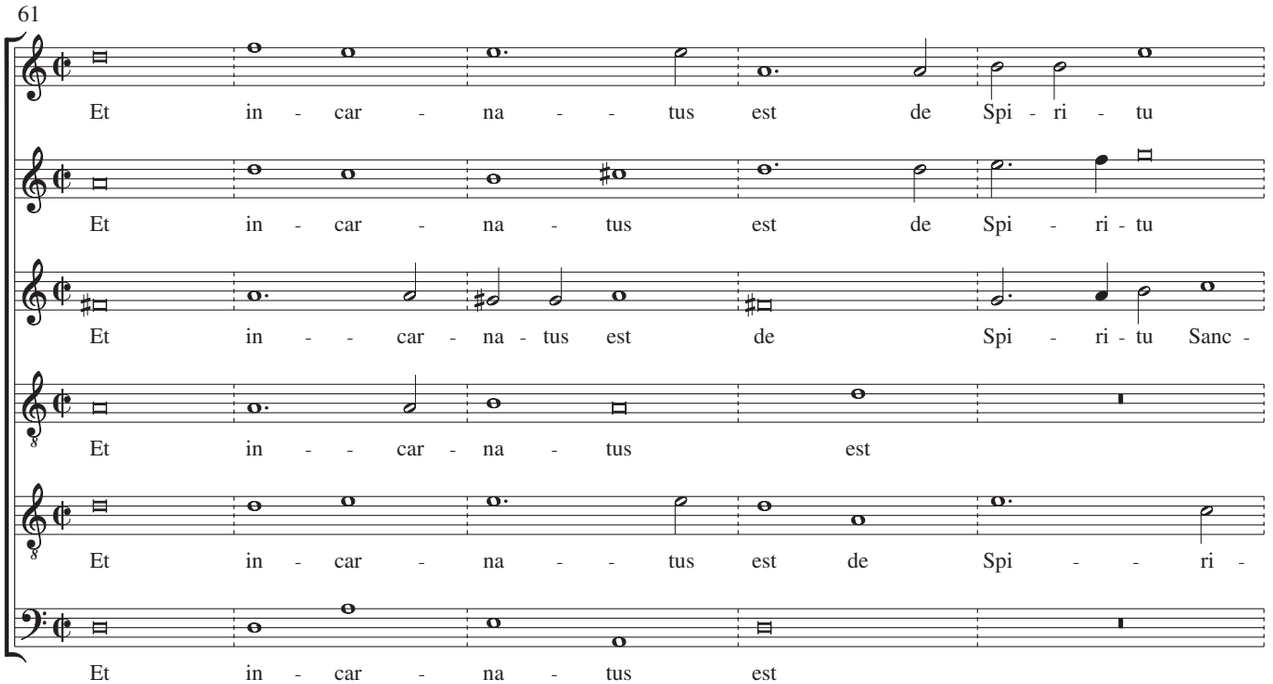
61
Et in - car - na - - tus est de Spi - ri - tu
Et in - car - na - tus est de Spi - ri - tu
Et in - - car - na - tus est de Spi - ri - tu Sanc -
Et in - - car - na - tus est
Et in - car - na - - tus est de Spi - - ri -
Et in - car - na - tus est

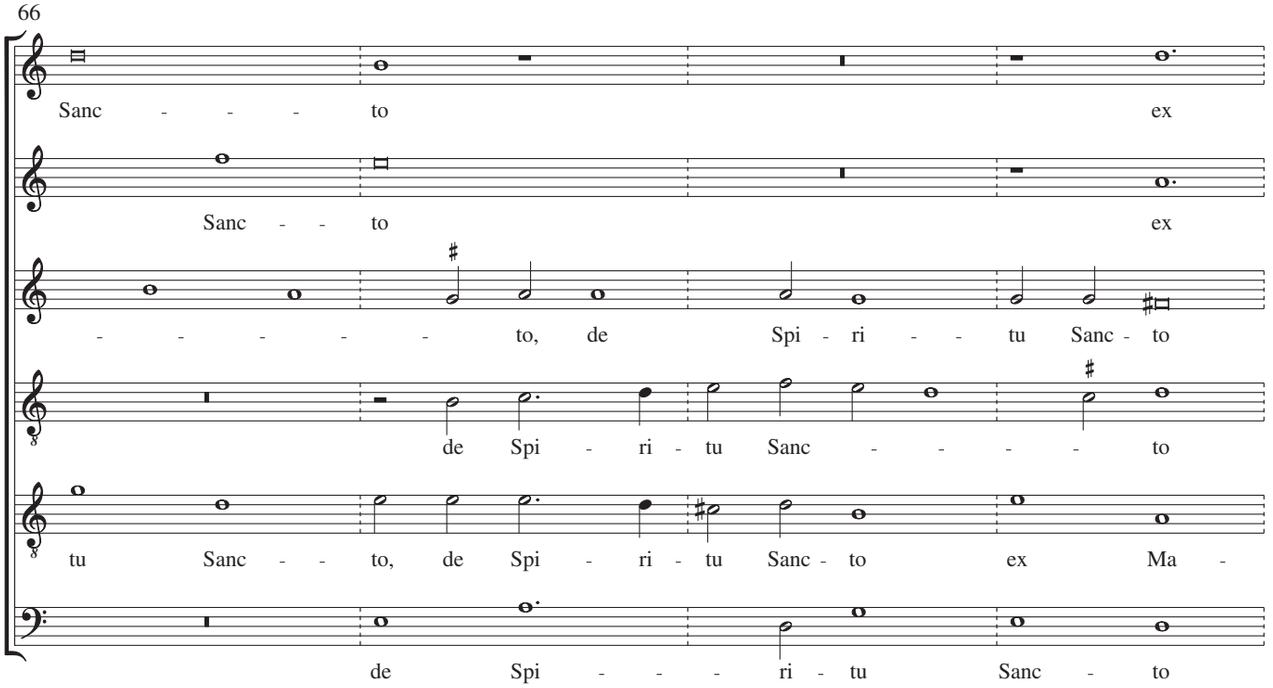
66
Sanc - - - to ex
Sanc - - to ex
- - - - - to, de Spi - ri - - tu Sanc - to
de Spi - ri - tu Sanc - - - - to
tu Sanc - - to, de Spi - ri - tu Sanc - to ex Ma -
de Spi - - - ri - tu Sanc - to

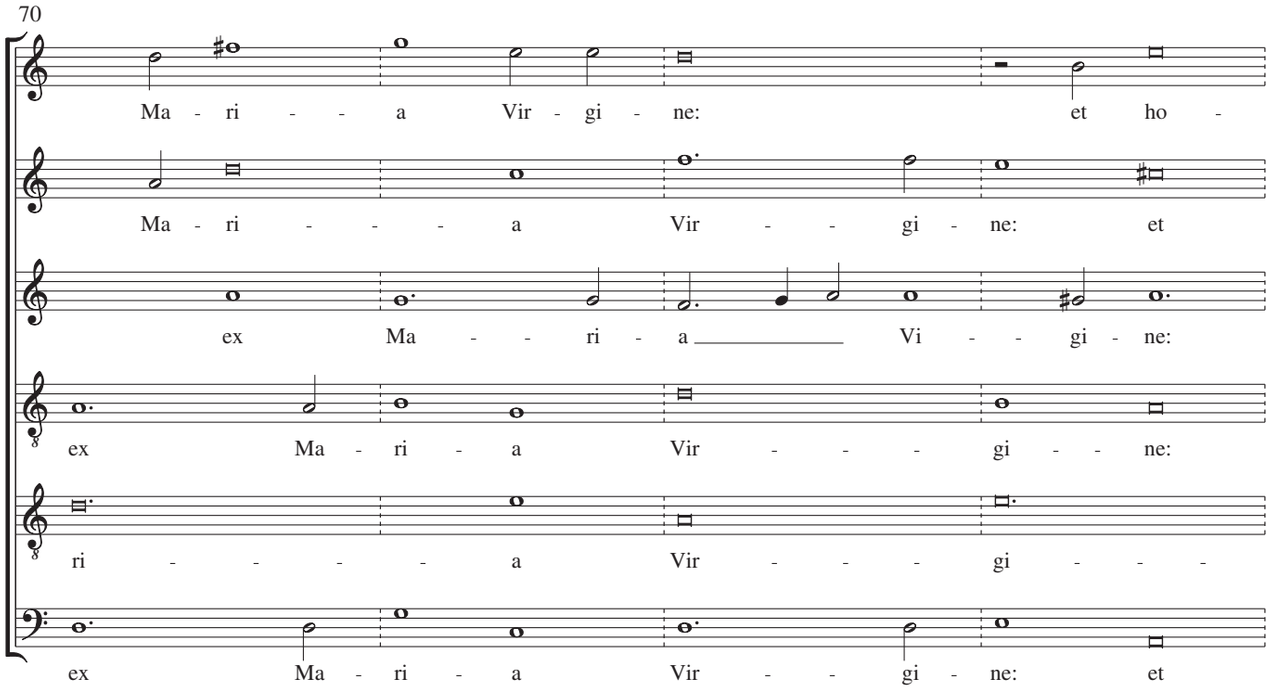
70
Ma - ri - - a Vir - gi - ne: et ho -
Ma - ri - - - a Vir - - gi - ne: et
ex Ma - - ri - a Vi - - gi - ne:
ex Ma - ri - a Vir - - - gi - - ne:
ri - - - - - a Vir - - - gi - - -
ex Ma - ri - a Vir - - gi - ne: et

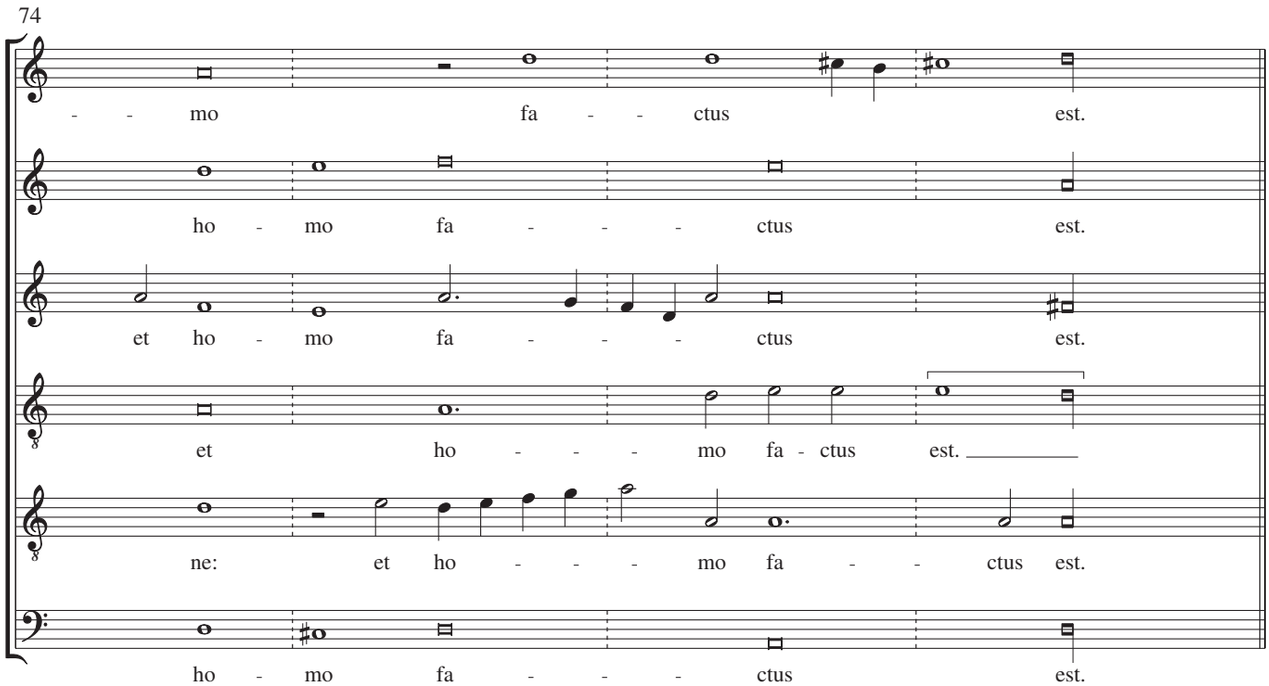
74
- - mo fa - - ctus est.
ho - mo fa - - - ctus est.
et ho - mo fa - - - ctus est.
et ho - - - mo fa - ctus est.
ne: et ho - - - mo fa - - ctus est.
ho - mo fa - - - ctus est.

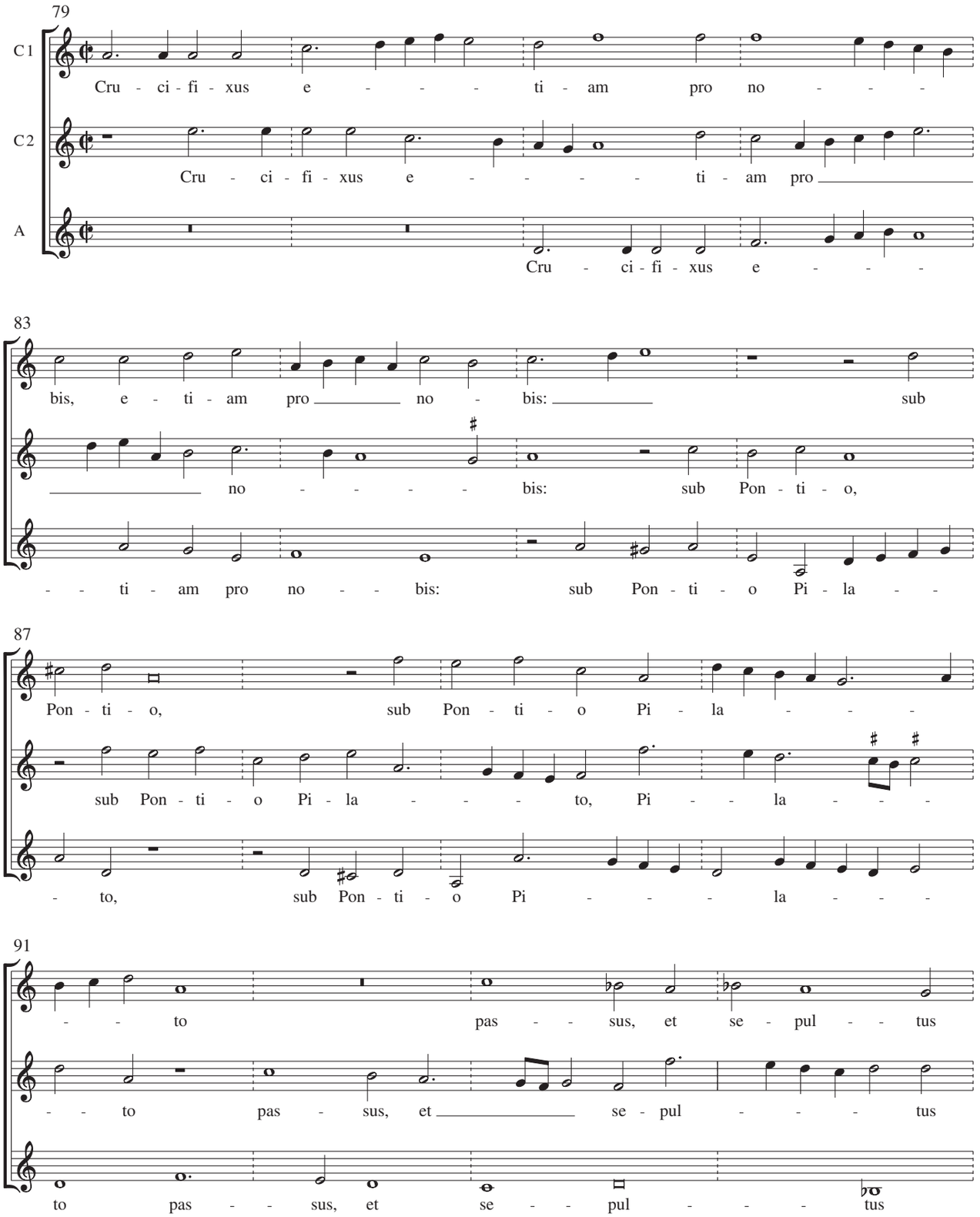
79
C1
Cru - ci - fi - xus e - - - ti - am pro no - - -
C2
Cru - ci - fi - xus e - - - - ti - am pro
A
Cru - ci - fi - xus e - - -
83
bis, e - ti - am pro no - bis: sub
no - - - - bis: sub Pon - ti - o,
- - ti - am pro no - - bis: sub Pon - ti - o Pi - la - -
87
Pon - ti - o, sub Pon - ti - o Pi - la - - -
sub Pon - ti - o Pi - la - - - to, Pi - - la - - -
- to, sub Pon - ti - o Pi - - - la - - -
91
- - to pas - - sus, et se - pul - - tus
- - to pas - sus, et se - pul - - - tus
to pas - - sus, et se - - pul - - - tus

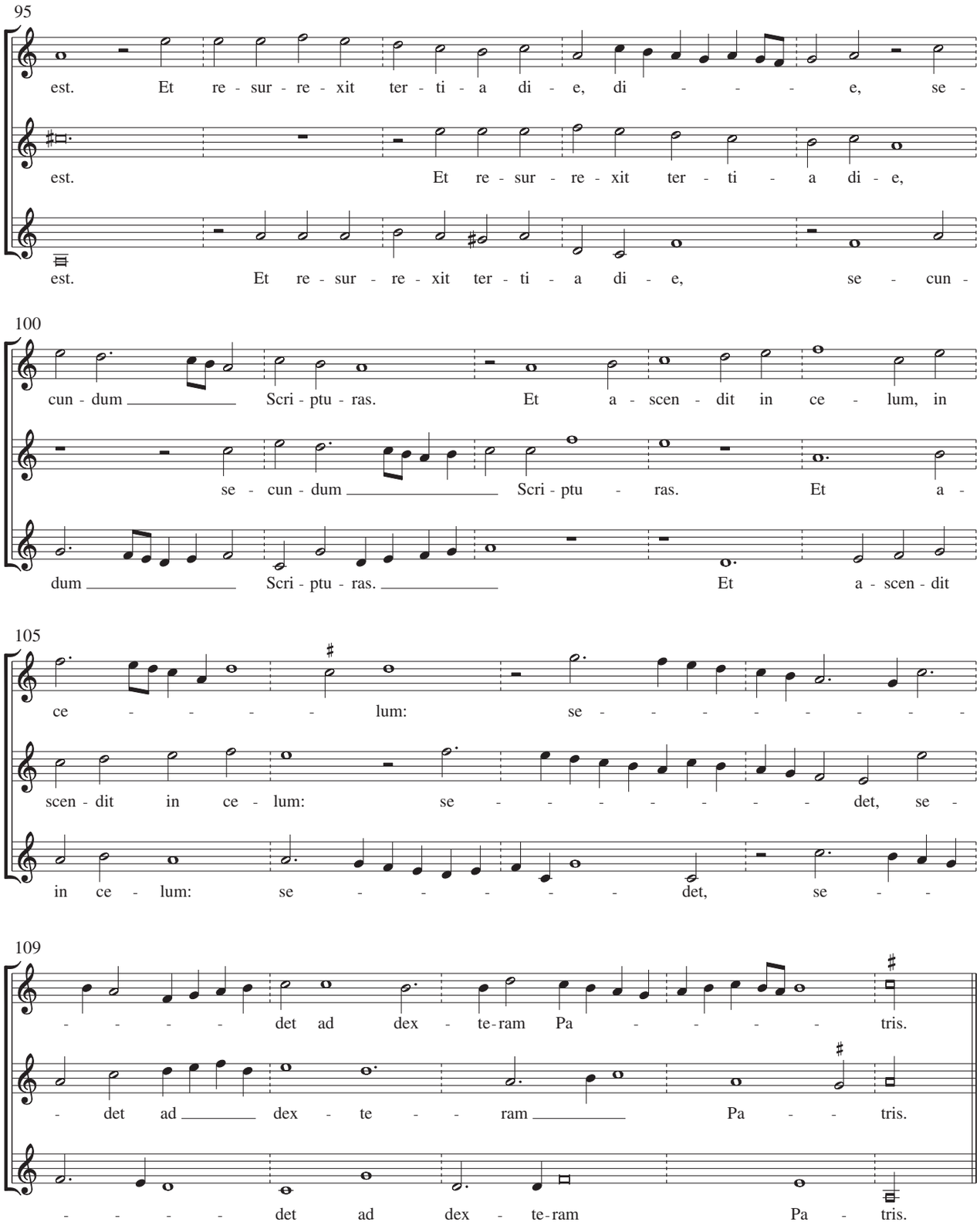
95
est. Et re - sur - re - xit ter - ti - a di - e, di - - - e, se -
est. Et re - sur - re - xit ter - ti - a di - e,
est. Et re - sur - re - xit ter - ti - a di - e, se - cun -
100
cun - dum Scri - ptu - ras. Et a - scen - dit in ce - lum, in
se - cun - dum Scri - ptu - ras. Et a -
dum Scri - ptu - ras. Et a - scen - dit
105
ce - - - - - lum: se - - - - - - - - - -
scen - dit in ce - lum: se - - - - - - - - det, se -
in ce - lum: se - - - - - - det, se - -
109
- - - - - det ad dex - te-ram Pa - - - - - tris.
- det ad dex - te - - ram Pa - - tris.
- - - - - det ad dex - te-ram Pa - tris.

114

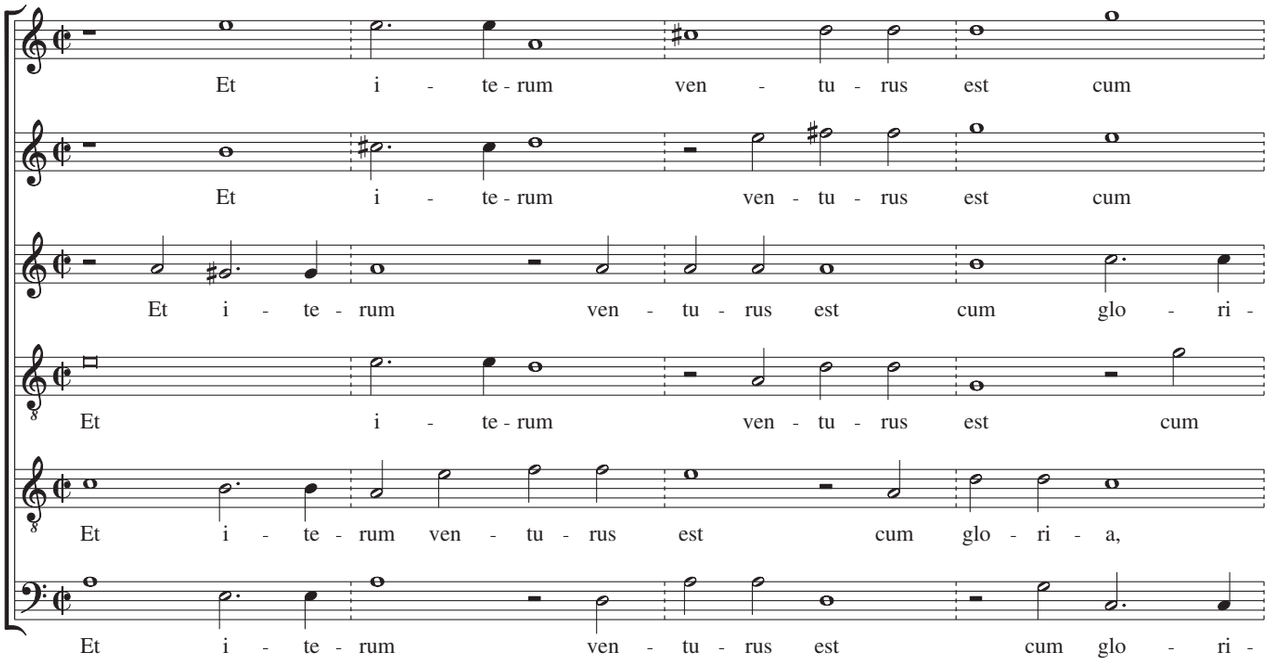
Et i - te - rum ven - tu - rus est cum
Et i - te - rum ven - tu - rus est cum
Et i - te - rum ven - tu - rus est cum glo - ri -
Et i - te - rum ven - tu - rus est cum
Et i - te - rum ven - tu - rus est cum glo - ri - a,
Et i - te - rum ven - tu - rus est cum glo - ri -

118

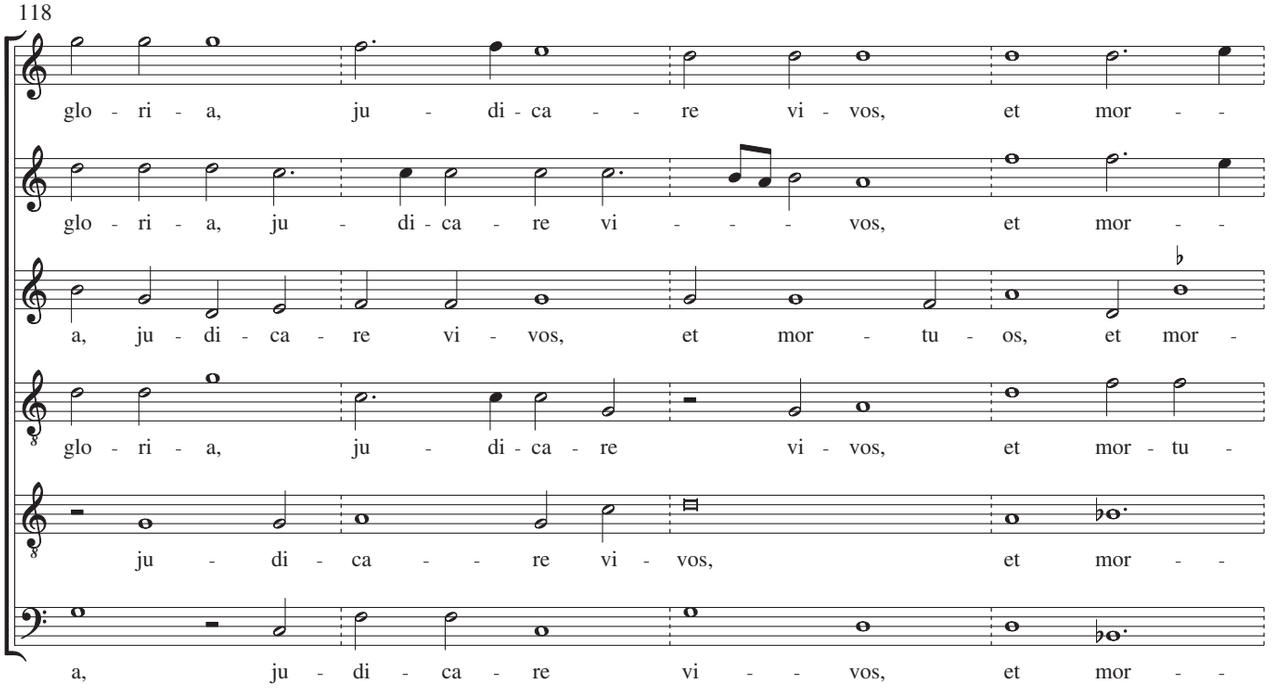
glo - ri - a, ju - di - ca - re vi - vos, et mor - -
glo - ri - a, ju - di - ca - re vi - - - vos, et mor - -
a, ju - di - ca - re vi - vos, et mor - tu - os, et mor -
glo - ri - a, ju - di - ca - re vi - vos, et mor - tu -
ju - di - ca - re vi - vos, et mor - -
a, ju - di - ca - re vi - - - vos, et mor - -

122

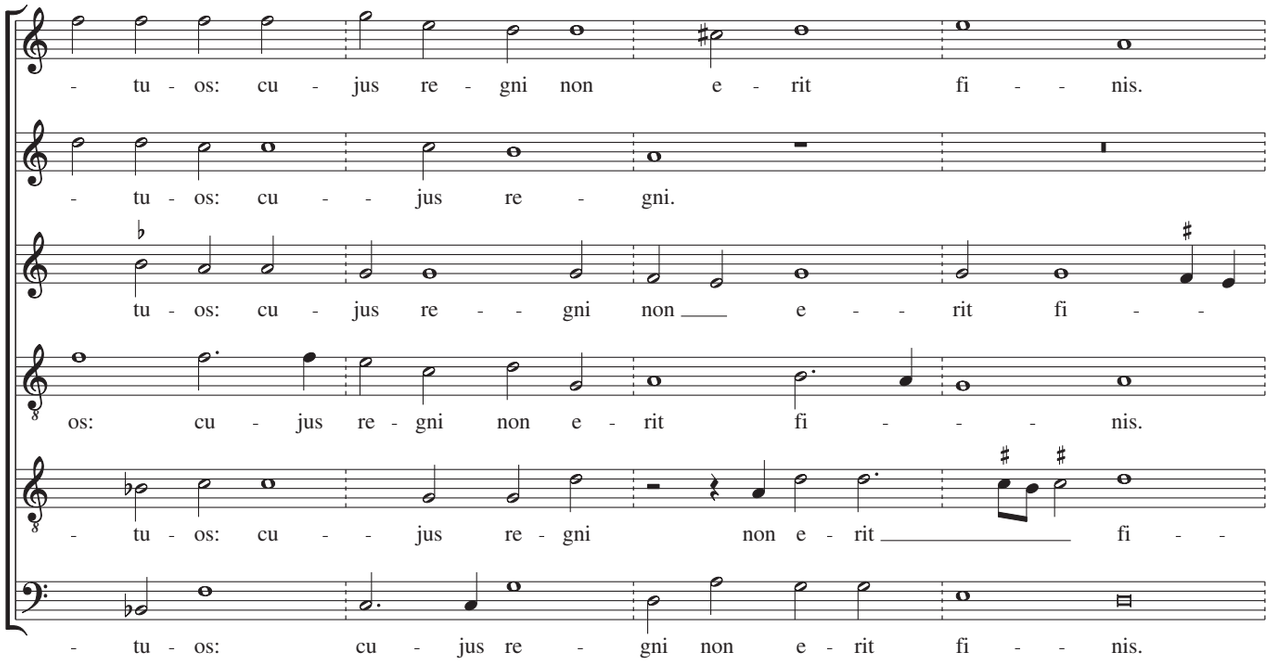
- tu - os: cu - jus re - gni non e - rit fi - - nis.
- tu - os: cu - - jus re - gni.
tu - os: cu - jus re - - gni non e - - rit fi - -
os: cu - jus re - gni non e - rit fi - - - nis.
- tu - os: cu - - jus re - gni non e - rit fi - -
- tu - os: cu - jus re - gni non e - rit fi - - nis.

126

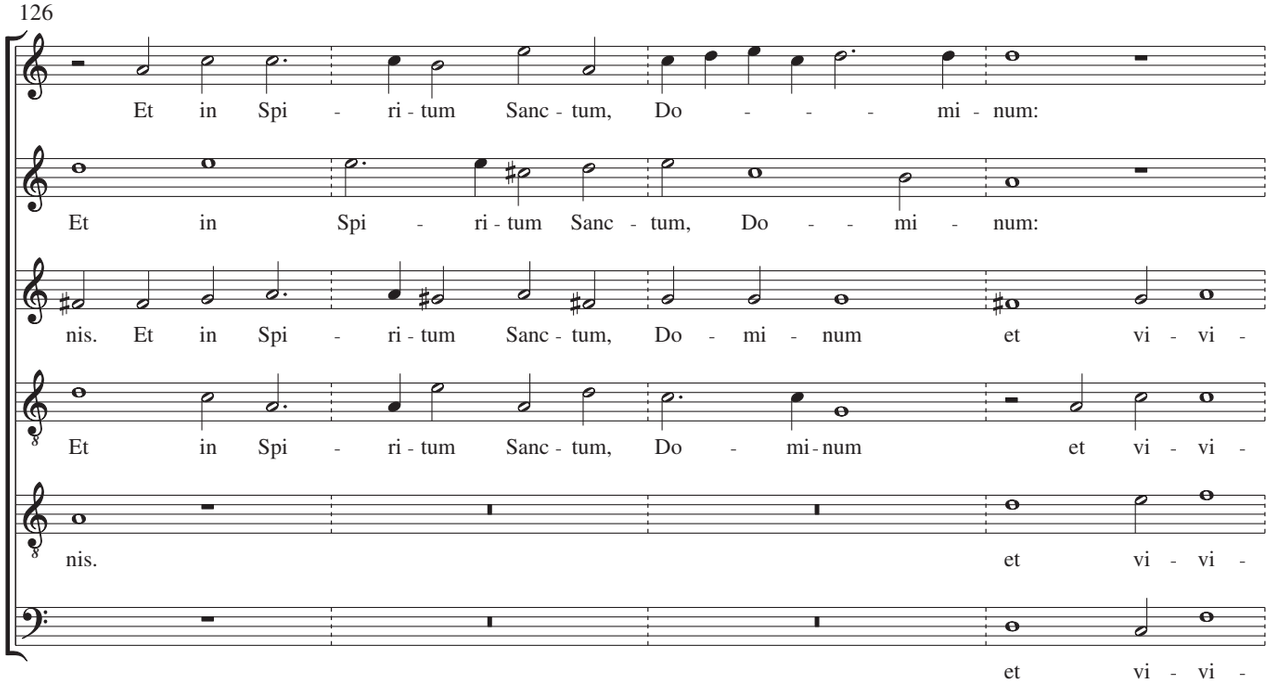
Et in Spi - ri - tum Sanc - tum, Do - - - mi - num:
Et in Spi - ri - tum Sanc - tum, Do - - mi - num:
nis. Et in Spi - ri - tum Sanc - tum, Do - mi - num et vi - vi -
Et in Spi - ri - tum Sanc - tum, Do - mi - num et vi - vi -
nis. et vi - vi -
et vi - vi -

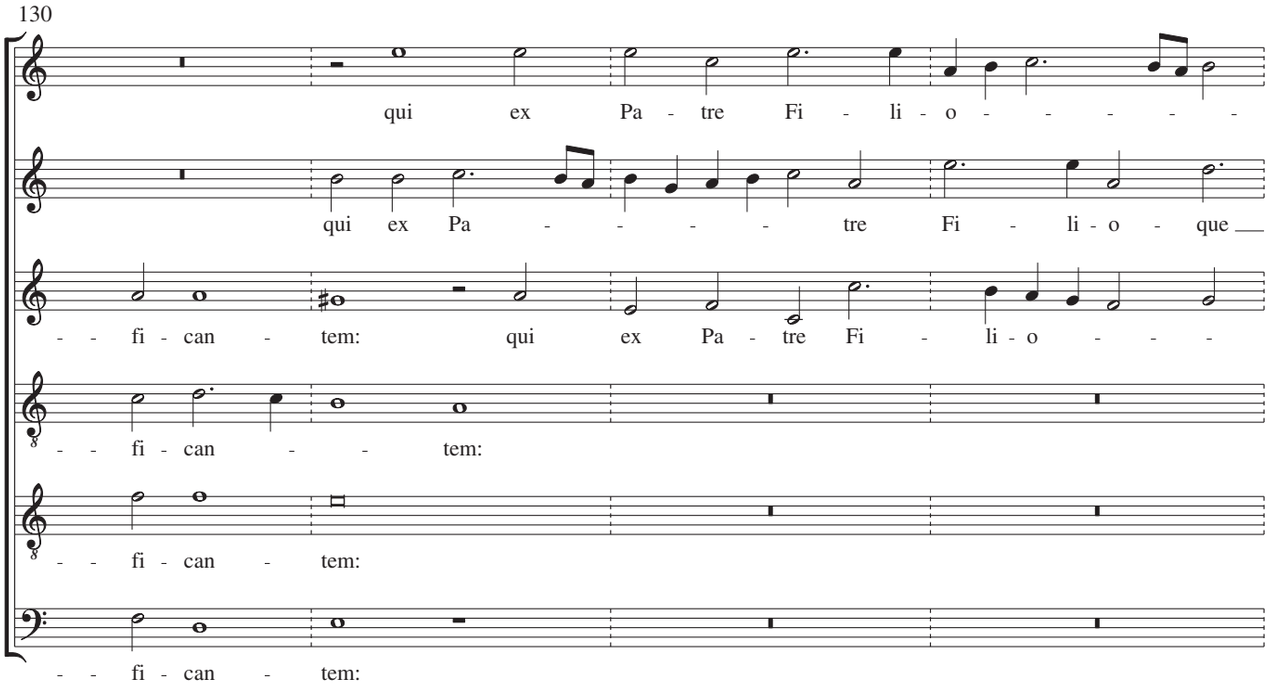
130
qui ex Pa - tre Fi - li - o - - - - -
qui ex Pa - - - - tre Fi - li - o - que
- - fi - can - tem: qui ex Pa - tre Fi - li - o - - -
- - fi - can - - tem:
- - fi - can - tem:
- - fi - can - tem:

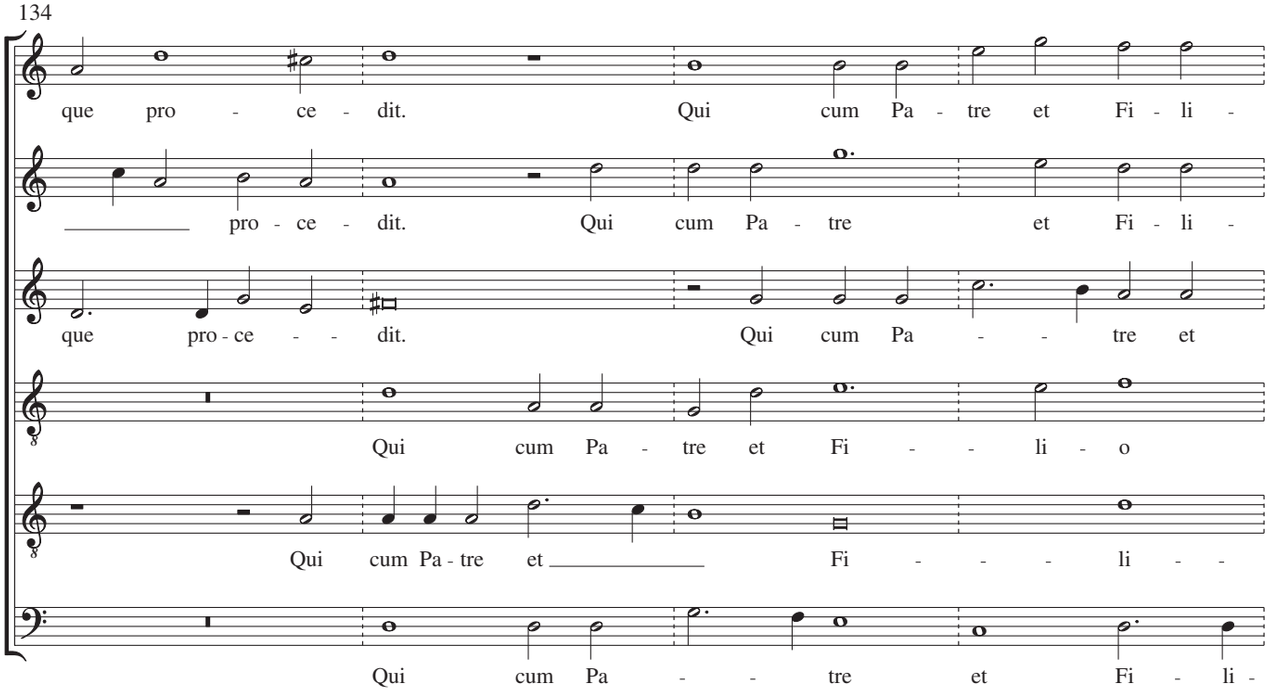
134
que pro - ce - dit. Qui cum Pa - tre et Fi - li -
pro - ce - dit. Qui cum Pa - tre et Fi - li -
que pro - ce - - dit. Qui cum Pa - - tre et
Qui cum Pa - tre et Fi - - li - o
Qui cum Pa - tre et Fi - - - li - -
Qui cum Pa - - tre et Fi - li -

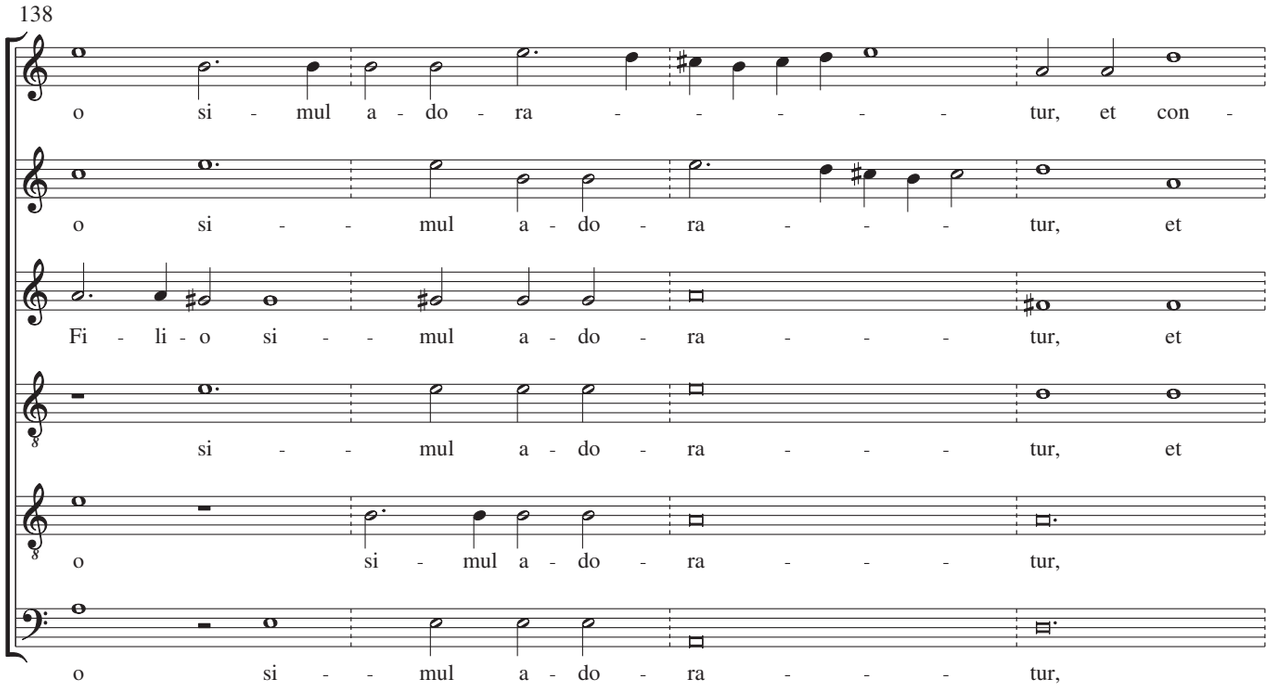
138
o si - mul a - do - ra - - - - - tur, et con -
o si - - mul a - do - ra - - - tur, et
Fi - li - o si - - mul a - do - ra - - - tur, et
si - - mul a - do - ra - - - tur, et
o si - mul a - do - ra - - - tur,
o si - - mul a - do - ra - - - tur,

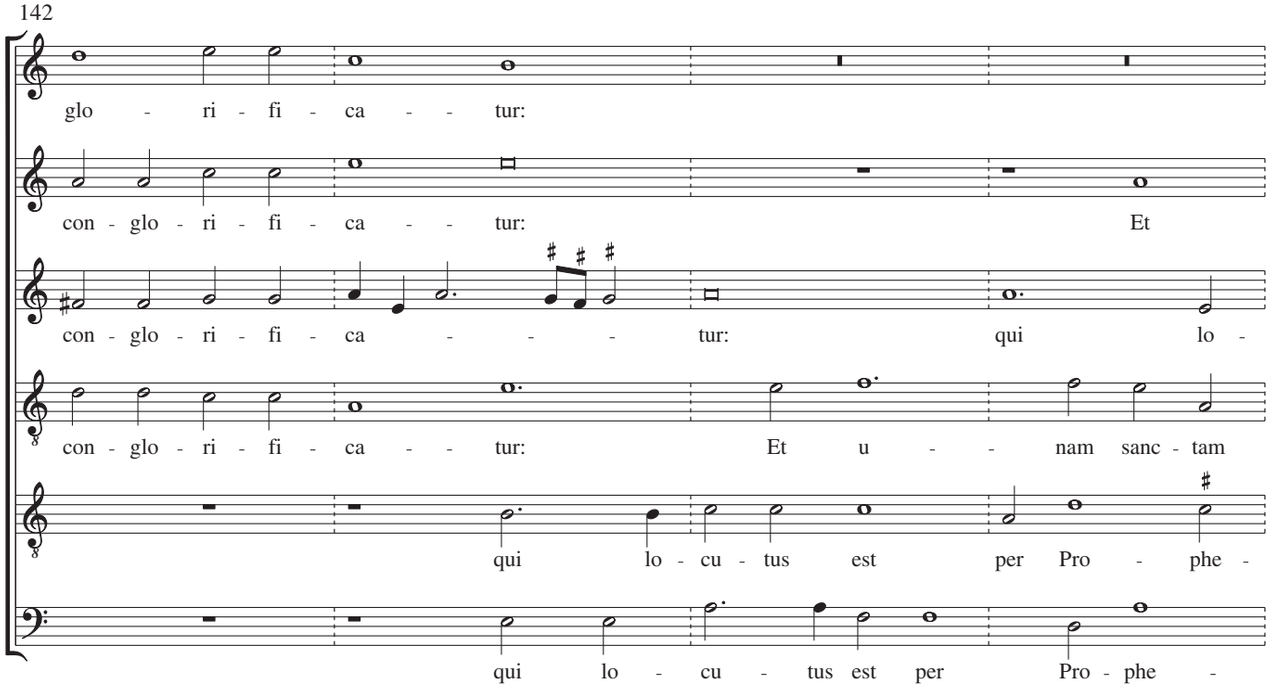
142
glo - ri - fi - ca - - tur:
con - glo - ri - fi - ca - - tur: Et
con - glo - ri - fi - ca - - - tur: qui lo -
con - glo - ri - fi - ca - - tur: Et u - - nam sanc - tam
qui lo - cu - tus est per Pro - phe -
qui lo - cu - tus est per Pro - phe -

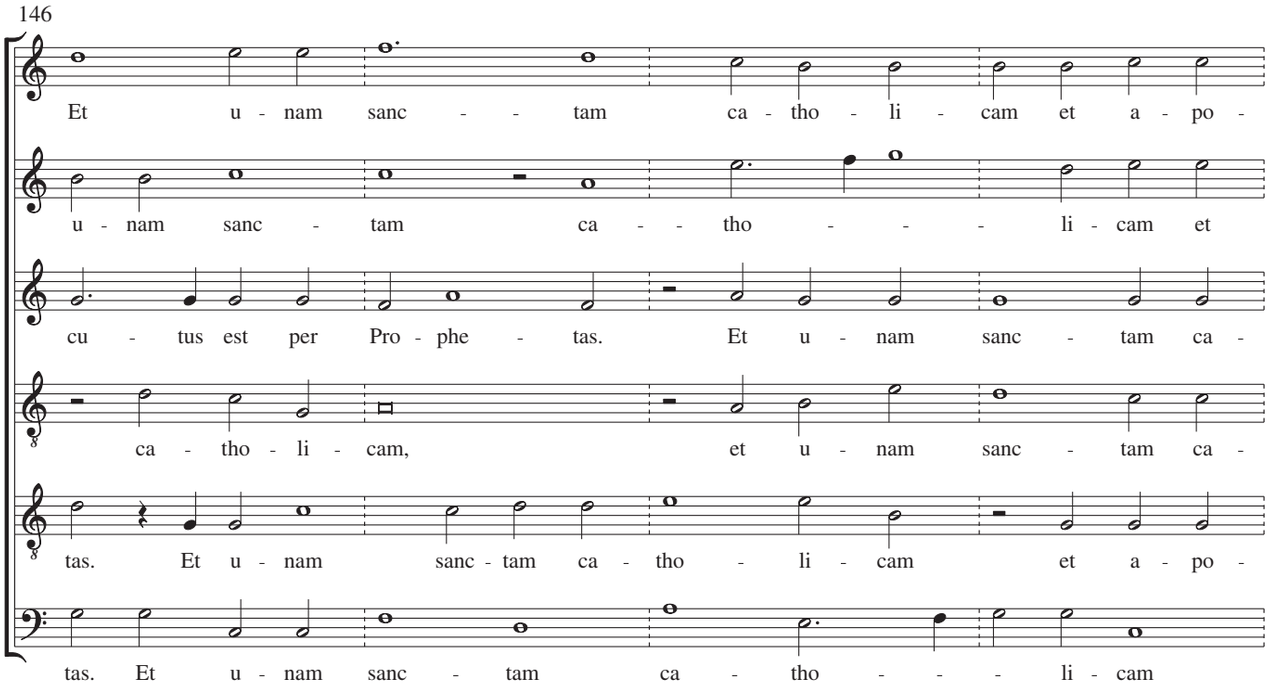
146
Et u - nam sanc - - tam ca - tho - li - cam et a - po -
u - nam sanc - tam ca - - tho - - - li - cam et
cu - tus est per Pro - phe - tas. Et u - nam sanc - tam ca -
ca - tho - li - cam, et u - nam sanc - tam ca -
tas. Et u - nam sanc - tam ca - tho - li - cam et a - po -
tas. Et u - nam sanc - tam ca - tho - - - li - cam

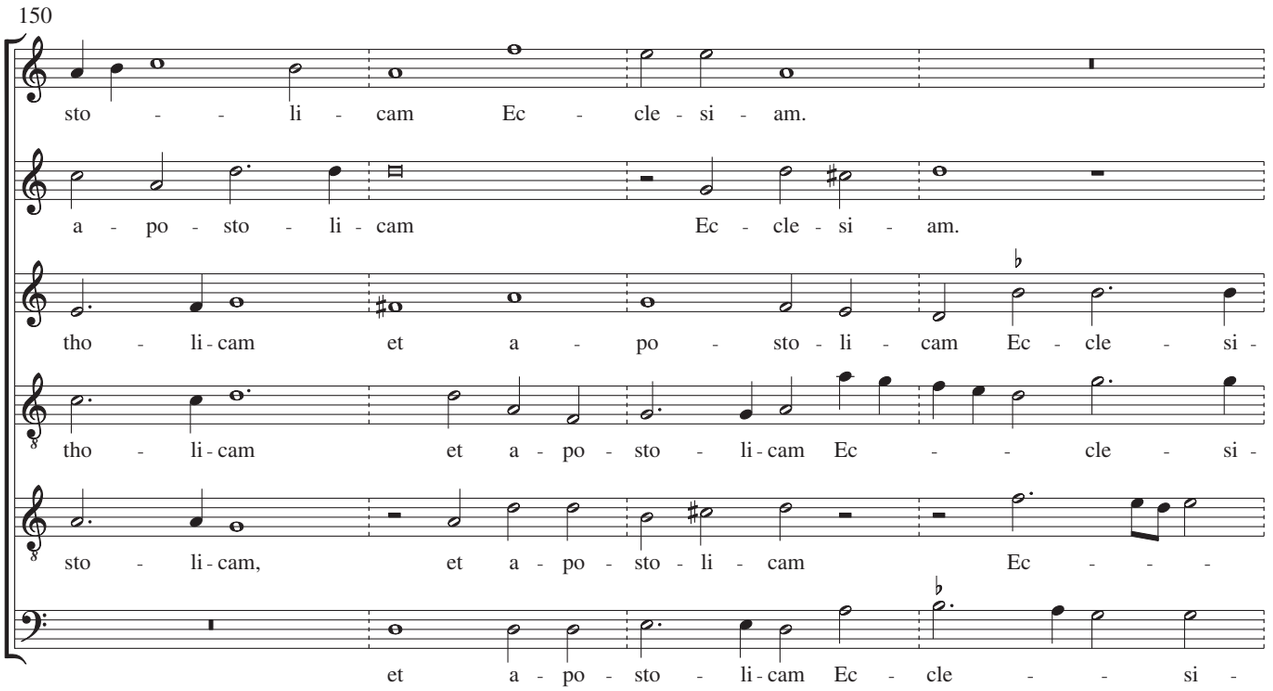
150
sto - - li - cam Ec - cle - si - am.
a - po - sto - li - cam Ec - cle - si - am.
tho - li - cam et a - po - sto - li - cam Ec - cle - si -
tho - li - cam et a - po - sto - li - cam Ec - - cle - si -
sto - li - cam, et a - po - sto - li - cam Ec - - - -
et a - po - sto - li - cam Ec - cle - - si -

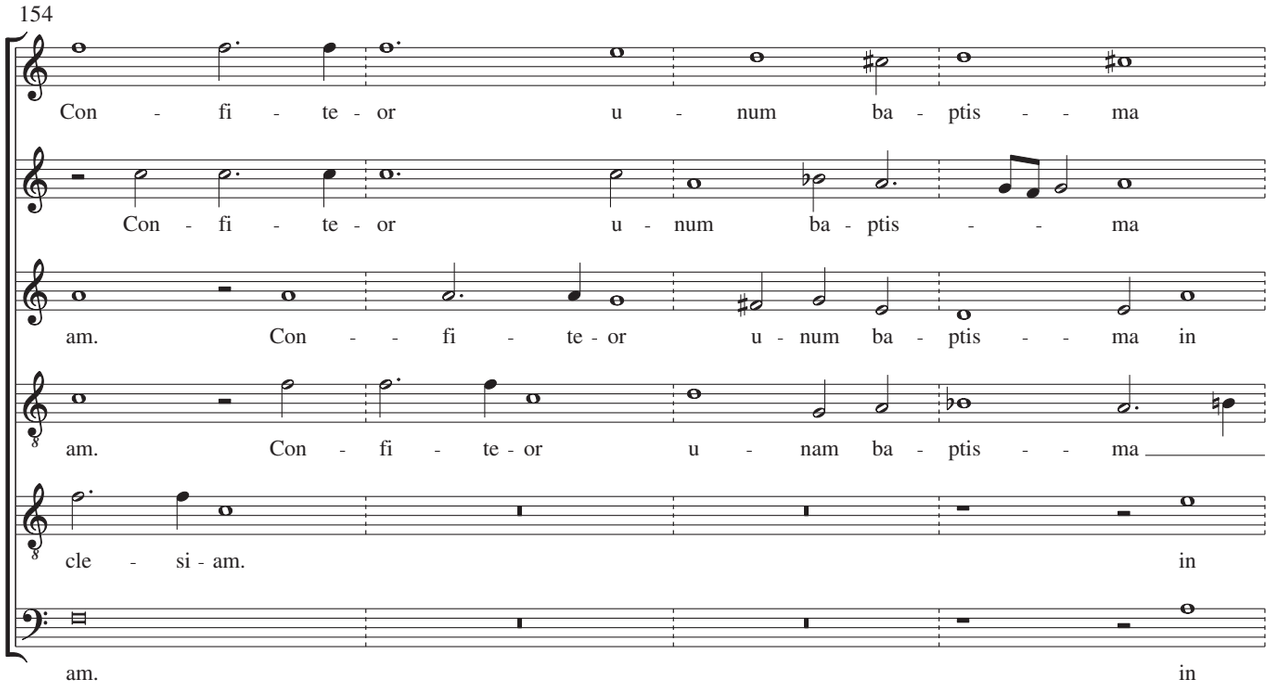
154
Con - fi - te - or u - num ba - ptis - - ma
Con - fi - te - or u - num ba - ptis - - ma
am. Con - - fi - te - or u - num ba - ptis - - ma in
am. Con - fi - te - or u - nam ba - ptis - - ma
cle - si - am. in
am. in

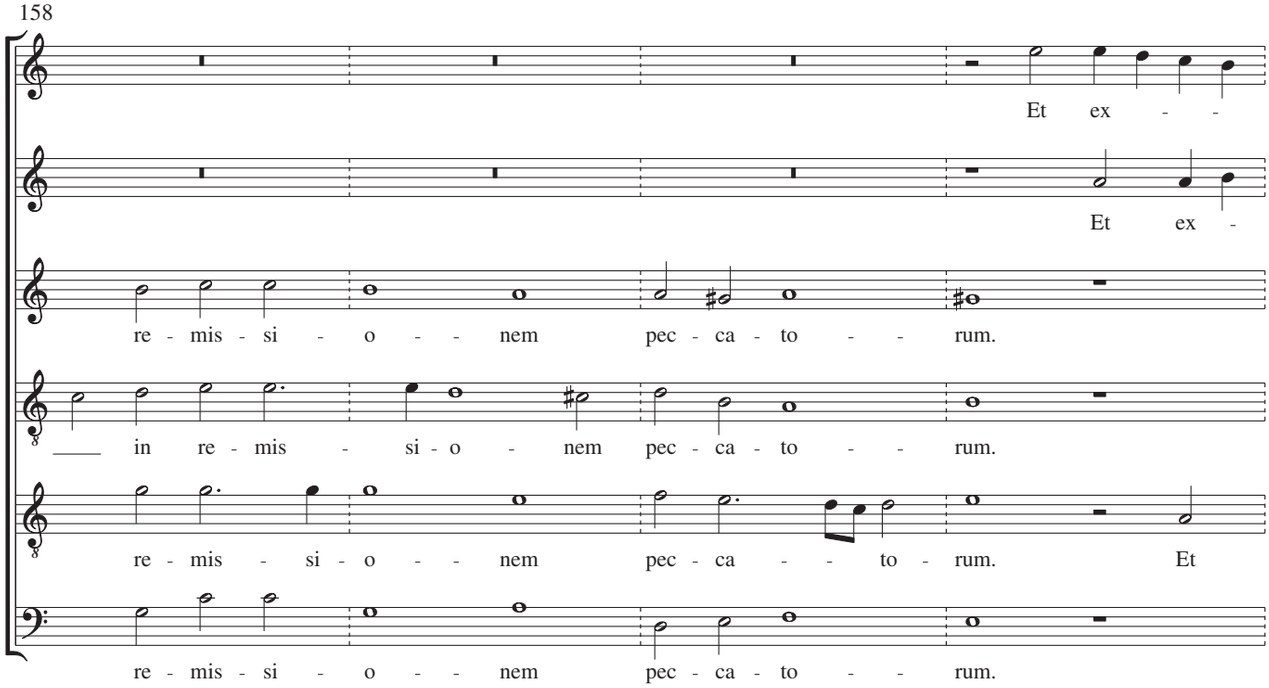
158
Et ex - -
Et ex -
re - mis - si - o - - nem pec - ca - to - - rum.
in re - mis - si - o - nem pec - ca - to - - rum.
re - mis - si - o - - nem pec - ca - - to - rum. Et
re - mis - si - o - - nem pec - ca - to - - rum.

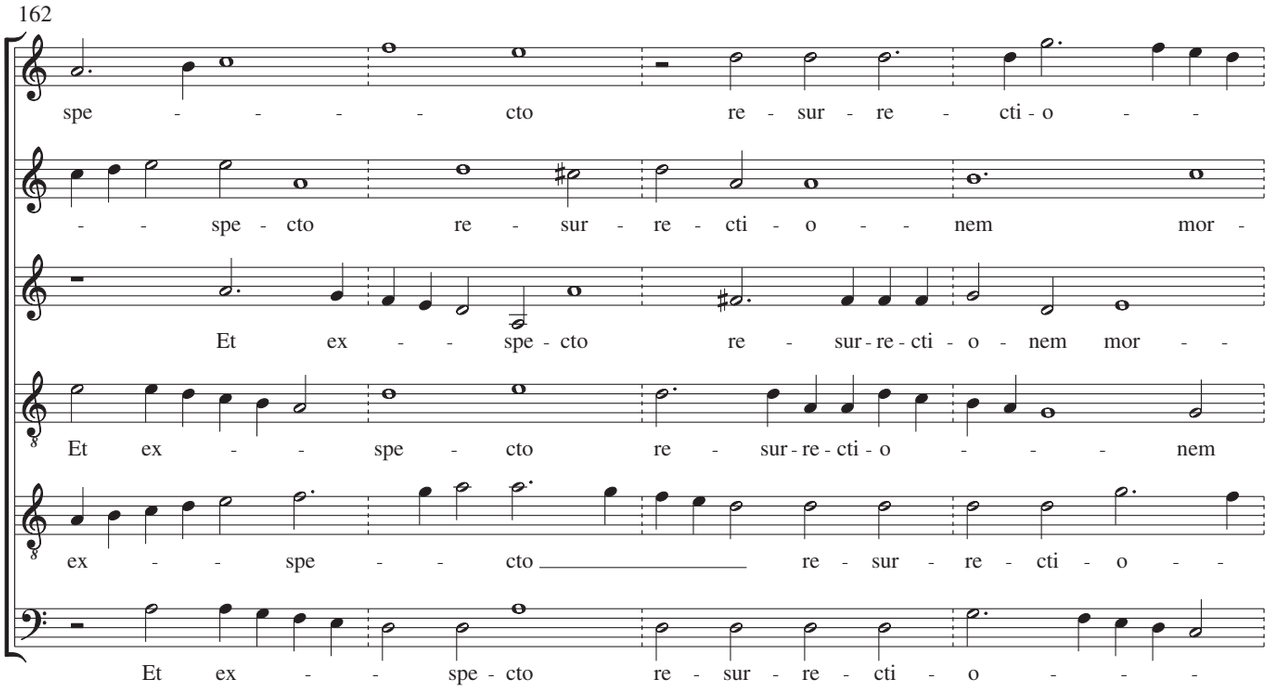
162
spe - - - - - cto re - sur - re - cti - o - -
- - spe - cto re - sur - re - cti - o - - nem mor -
Et ex - - spe - cto re - sur - re - cti - o - nem mor - -
Et ex - - spe - cto re - sur - re - cti - o - - - nem
ex - - spe - - cto re - sur - re - cti - o - -
Et ex - - spe - cto re - sur - re - cti - o - - -

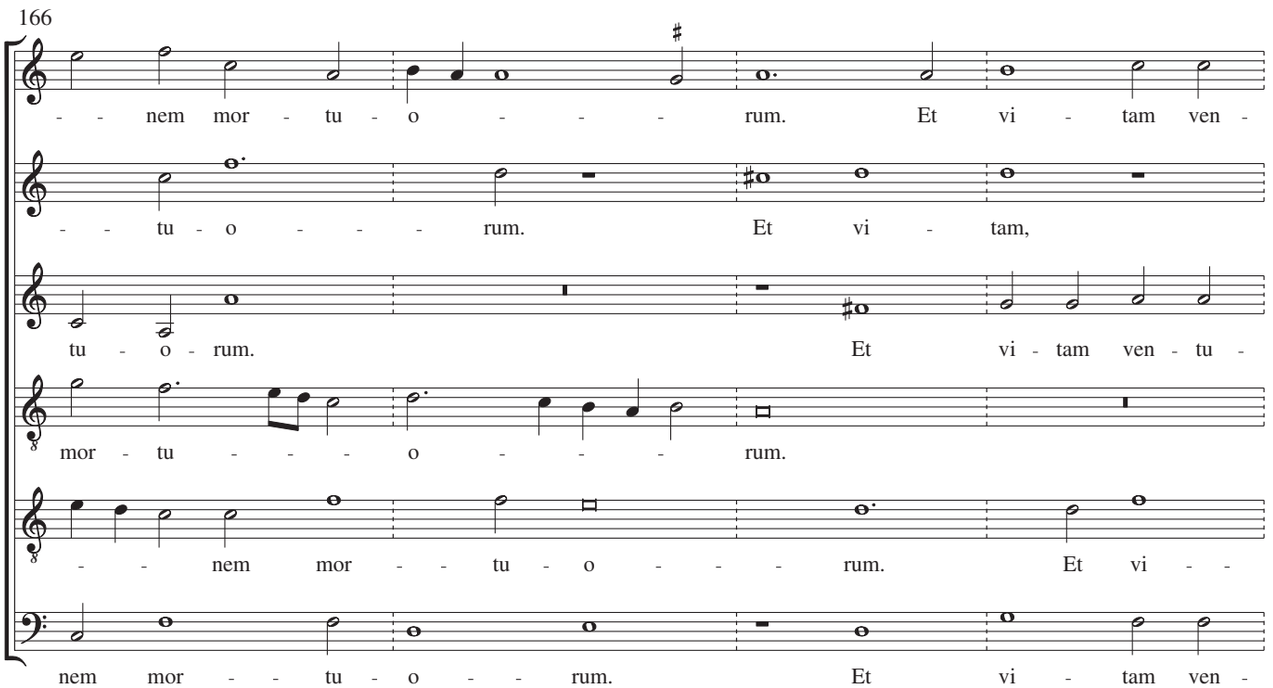
166
- - nem mor - tu - o - - - rum. Et vi - tam ven -
- - tu - o - - - rum. Et vi - tam,
tu - o - rum. Et vi - tam ven - tu -
mor - tu - - - - o - - - rum.
- - nem mor - - tu - o - - - rum. Et vi - -
nem mor - - tu - o - - rum. Et vi - tam ven -

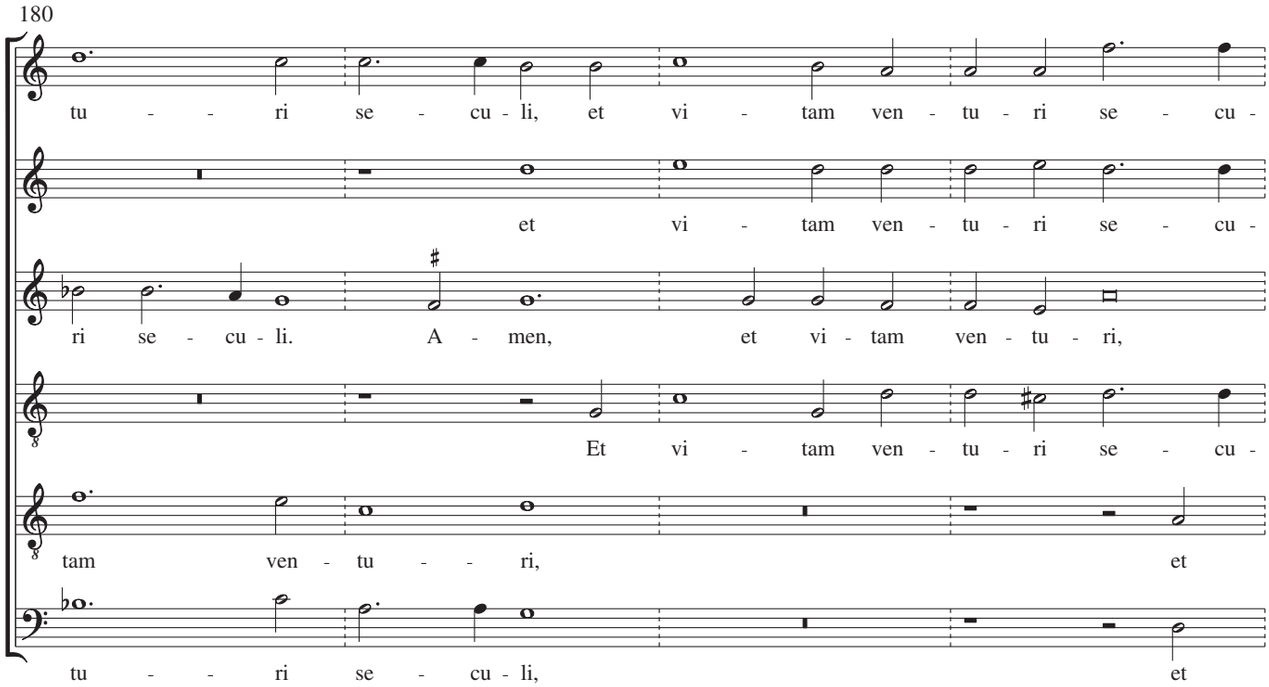
180
tu - - ri se - cu - li, et vi - tam ven - tu - ri se - cu -
et vi - tam ven - tu - ri se - cu -
ri se - cu - li. A - men, et vi - tam ven - tu - ri,
Et vi - tam ven - tu - ri se - cu -
tam ven - tu - ri, et
tu - - ri se - cu - li, et

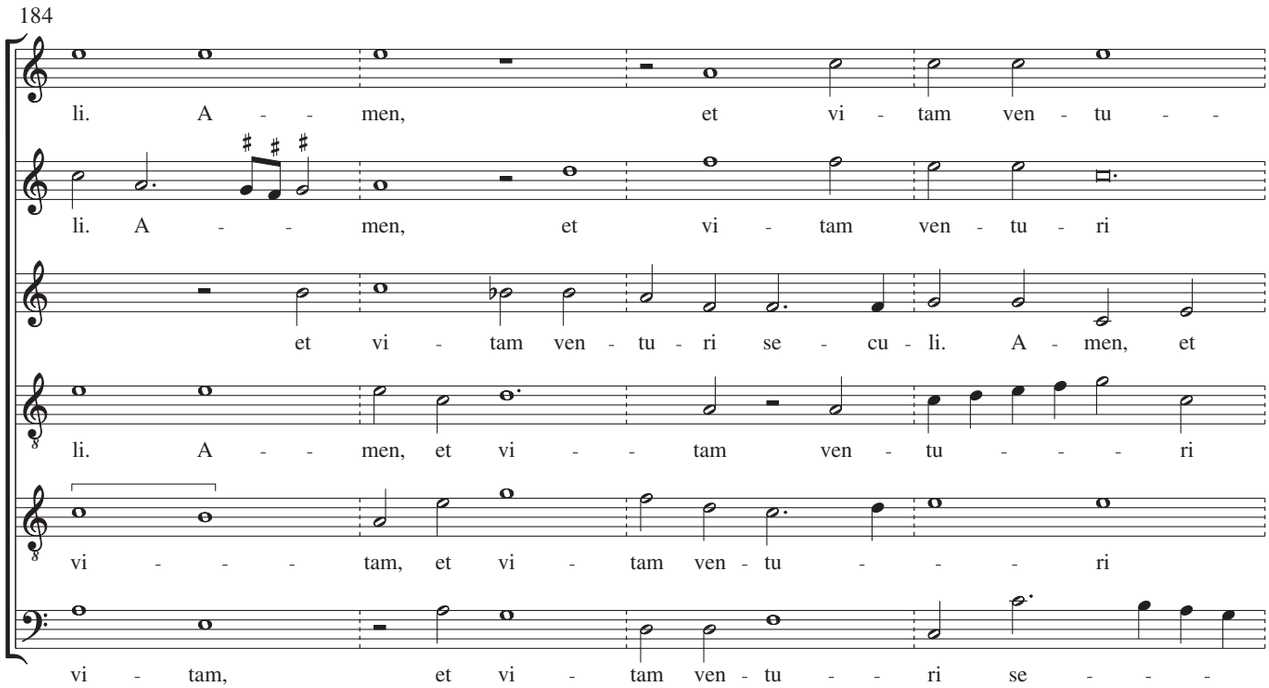
184
li. A - - men, et vi - tam ven - tu - -
li. A - - men, et vi - tam ven - tu - ri
et vi - tam ven - tu - ri se - cu - li. A - men, et
li. A - - men, et vi - - tam ven - tu - - - ri
vi - - - - tam, et vi - tam ven - tu - - - ri
vi - tam, et vi - tam ven - tu - - ri se - - -

188

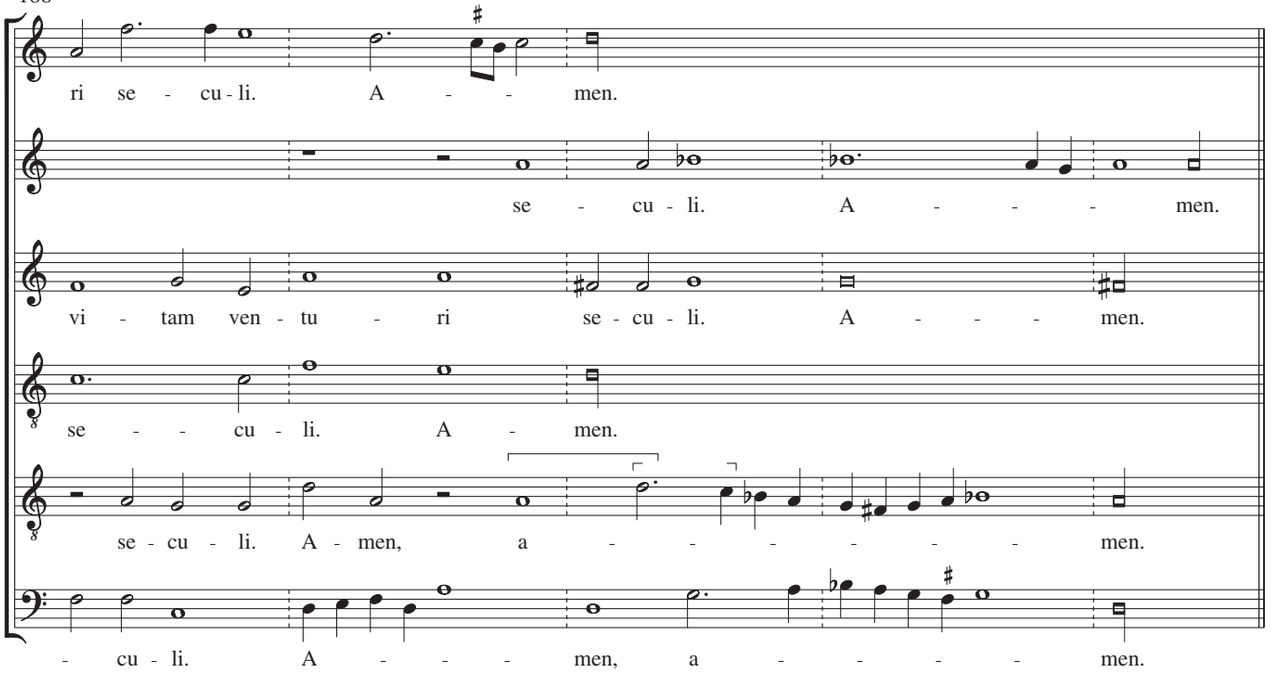
ri se - cu - li. A - - men.
se - cu - li. A - - - - men.
vi - tam ven - tu - ri se - cu - li. A - - - - men.
se - - - cu - li. A - men.
se - cu - li. A - men, a - - - - - - men.
- cu - li. A - - - - men, a - - - - - men.

Sanctus

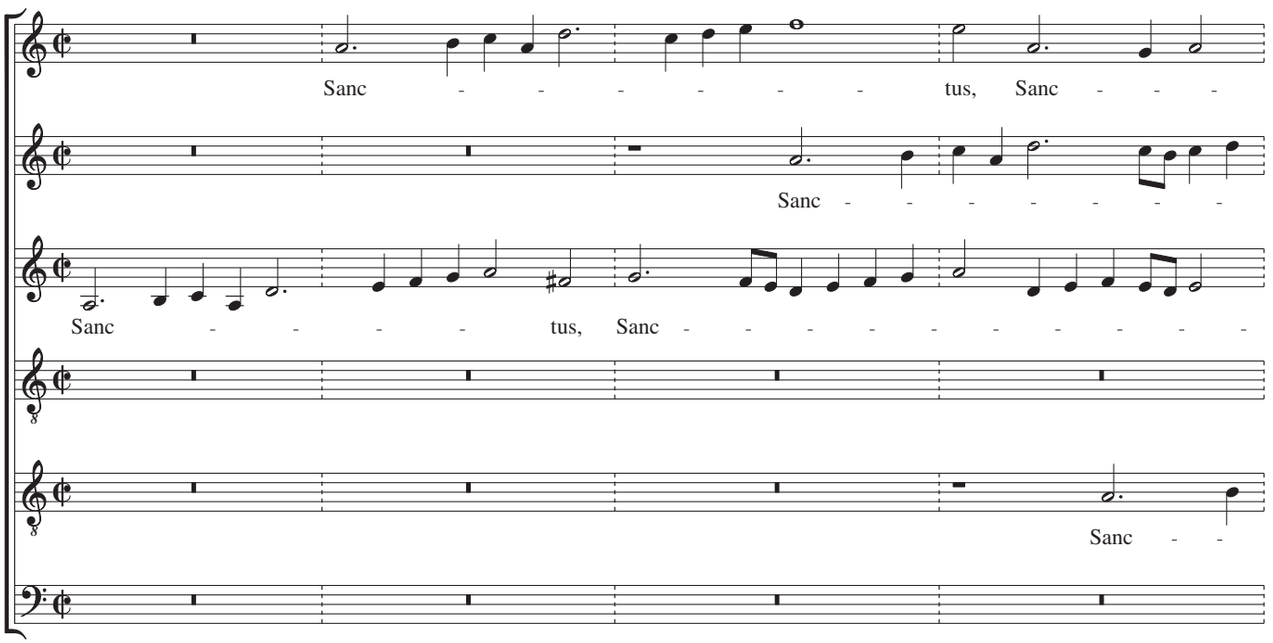
Sanc - - - - - - - tus, Sanc - - -
Sanc - - - - - - - -
Sanc - - - - tus, Sanc - - - - - - - - - - -
Sanc - -

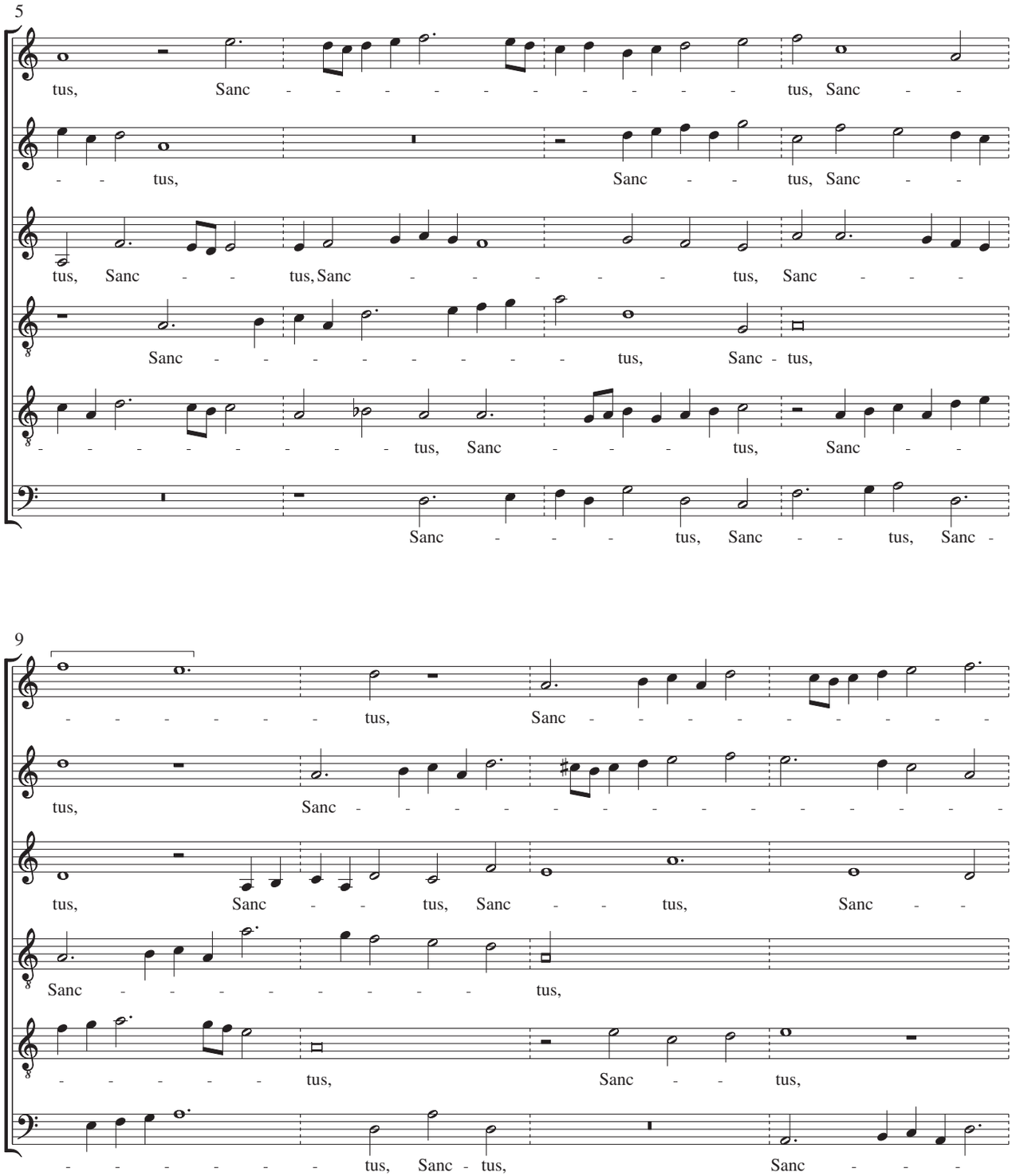
5
tus, Sanc - - - - - - - - - - - tus, Sanc - -
- - tus, Sanc - - tus, Sanc - -
tus, Sanc - - tus, Sanc - - - - - - tus, Sanc - - -
Sanc - - - - - - - - - tus, Sanc - tus,
- - - - - - - - - tus, Sanc - - - tus, Sanc - -
Sanc - - - - tus, Sanc - - tus, Sanc -
9
- - - - - - - tus, Sanc - - - - - - - - - - -
tus, Sanc - - - - - - - - - - - - - - -
tus, Sanc - - tus, Sanc - - tus, Sanc - -
Sanc - - - - - - - - - tus,
- - - - - - tus, Sanc - - tus,
- - - - - - - tus, Sanc - tus, Sanc - - -

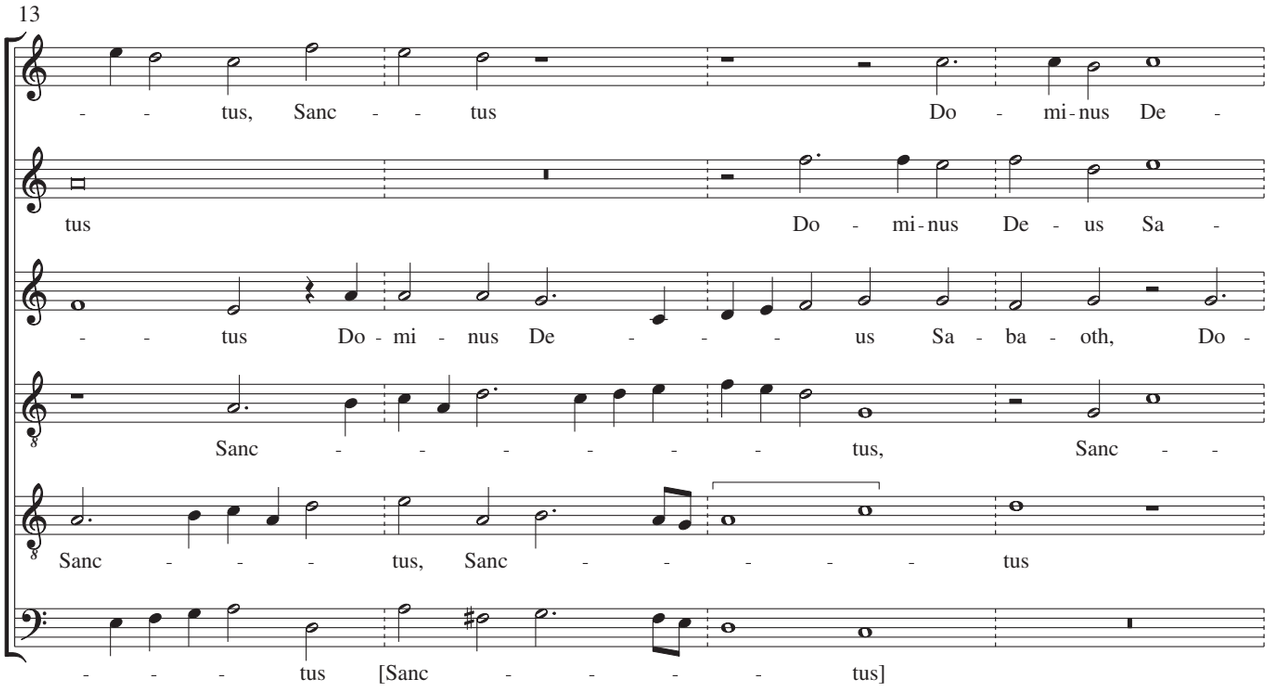
13
- - tus, Sanc - - tus Do - mi - nus De -
tus Do - mi - nus De - us Sa -
- - tus Do - mi - nus De - - - us Sa - ba - oth, Do -
Sanc - - - - - - tus, Sanc - -
Sanc - - - tus, Sanc - - - - - tus
- - - tus [Sanc - - - - tus]

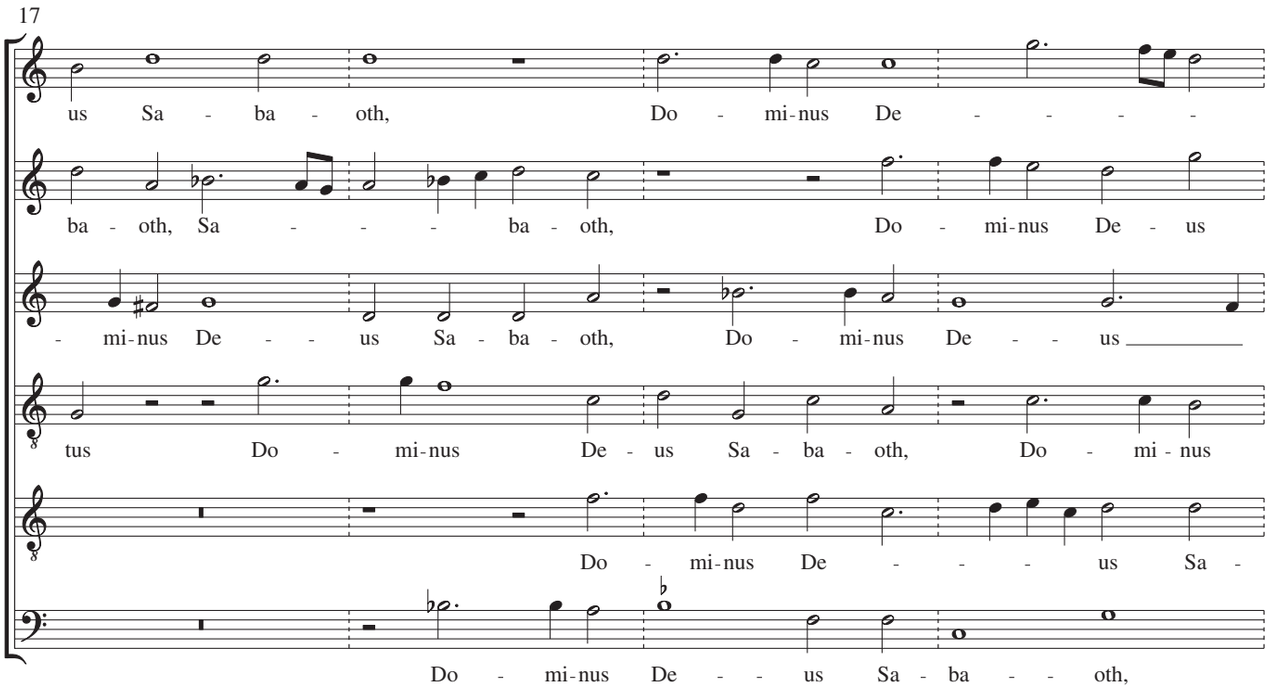
17
us Sa - ba - oth, Do - mi - nus De - - - - -
ba - oth, Sa - - - ba - oth, Do - mi - nus De - us
- mi - nus De - - us Sa - ba - oth, Do - mi - nus De - - us
tus Do - mi - nus De - us Sa - ba - oth, Do - mi - nus
Do - mi - nus De - - - us Sa -
Do - mi - nus De - - us Sa - ba - - oth,

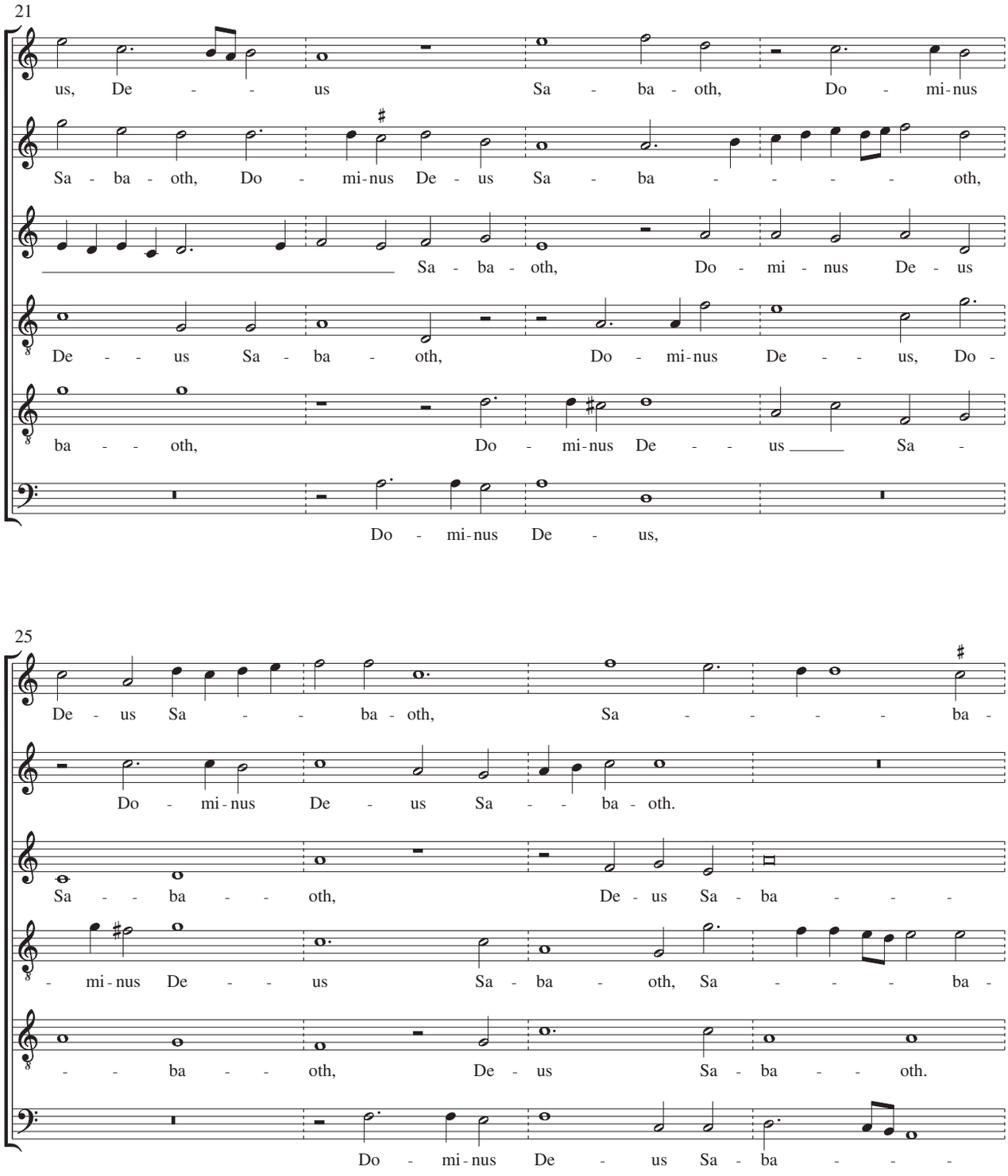
21
us, De - - us Sa - ba - oth, Do - mi-nus
Sa - ba - oth, Do - mi-nus De - us Sa - ba - - - - oth,
Sa - ba - oth, Do - mi - nus De - us
De - - us Sa - ba - oth, Do - mi-nus De - - us, Do -
ba - - oth, Do - mi-nus De - - us Sa -
Do - mi-nus De - us,
25
De - us Sa - - ba - oth, Sa - - - - ba -
Do - mi-nus De - us Sa - - ba - oth.
Sa - - ba - - oth, De - us Sa - ba - - - -
- mi-nus De - - us Sa - ba - oth, Sa - - - ba -
- - ba - - oth, De - us Sa - ba - - oth.
Do - mi-nus De - us Sa - ba - - -

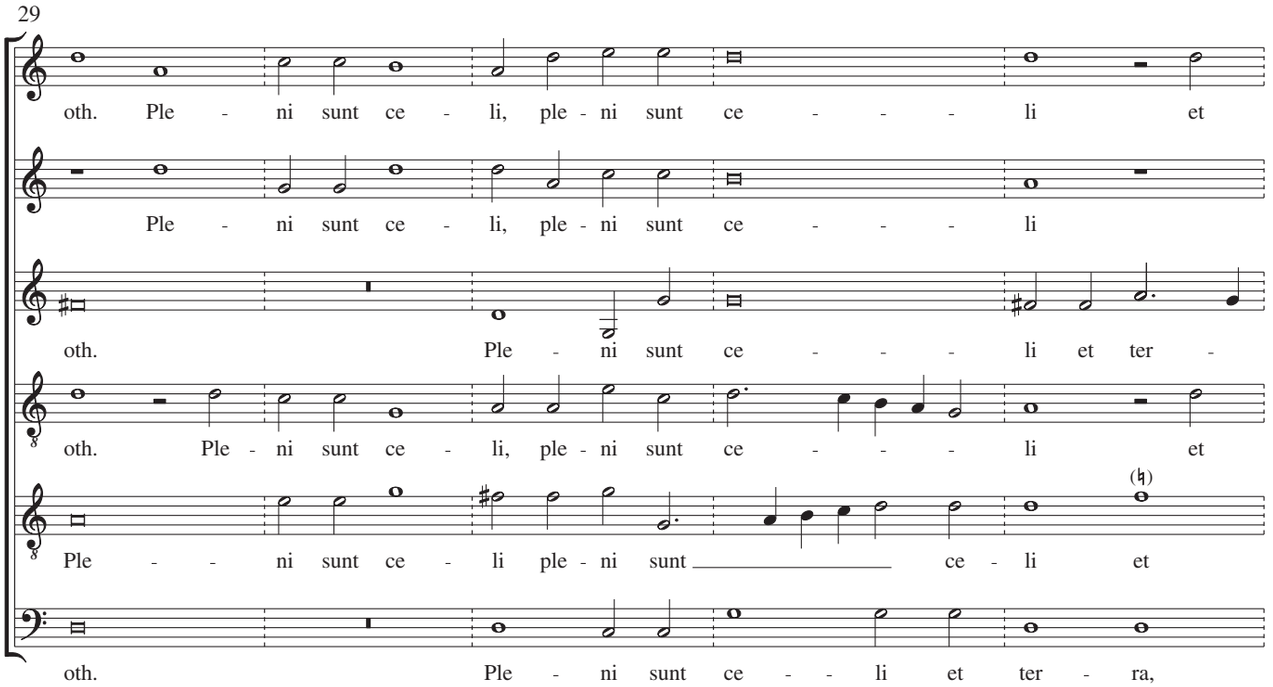
29
oth. Ple - ni sunt ce - li, ple - ni sunt ce - - - li et
Ple - ni sunt ce - li, ple - ni sunt ce - - - li
oth. Ple - ni sunt ce - - - li et ter -
oth. Ple - ni sunt ce - li, ple - ni sunt ce - - - li et
Ple - - ni sunt ce - li ple - ni sunt ce - li et
oth. Ple - ni sunt ce - - li et ter - ra,

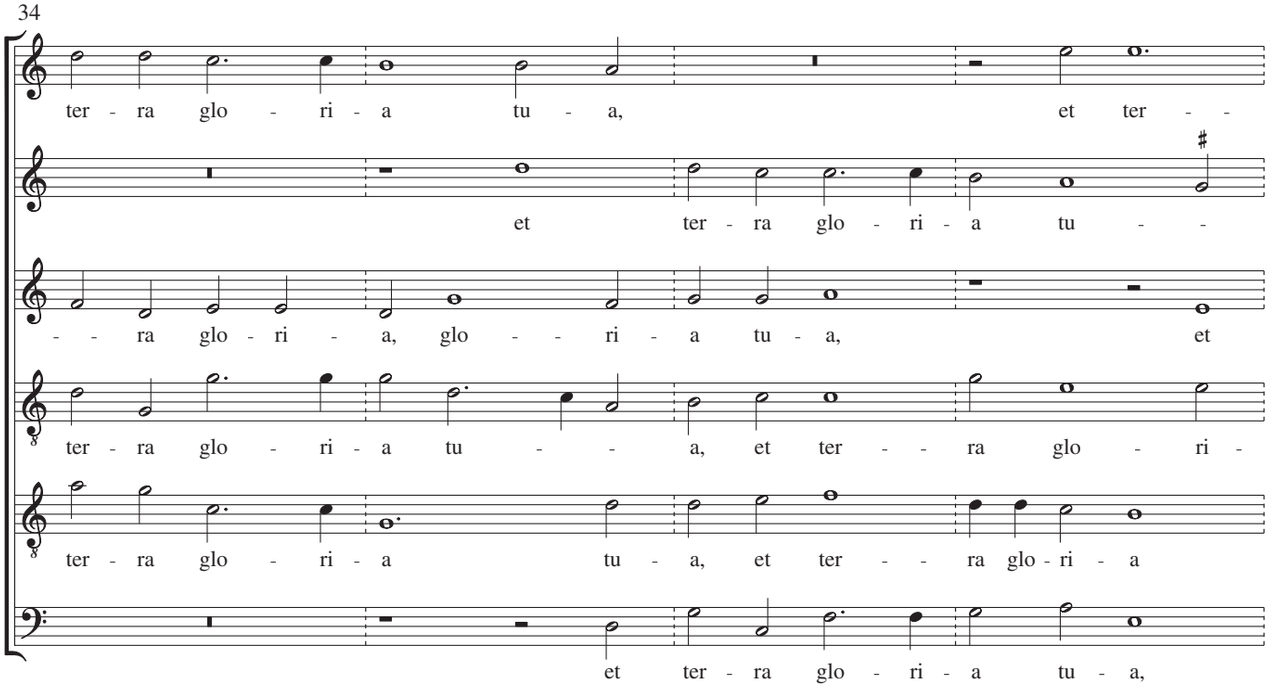
34
ter - ra glo - ri - a tu - a, et ter - -
et ter - ra glo - ri - a tu - -
- - ra glo - ri - a, glo - - ri - a tu - a, et
ter - ra glo - ri - a tu - - a, et ter - - ra glo - ri -
ter - ra glo - ri - a tu - a, et ter - - ra glo - ri - a
et ter - ra glo - ri - a tu - a,

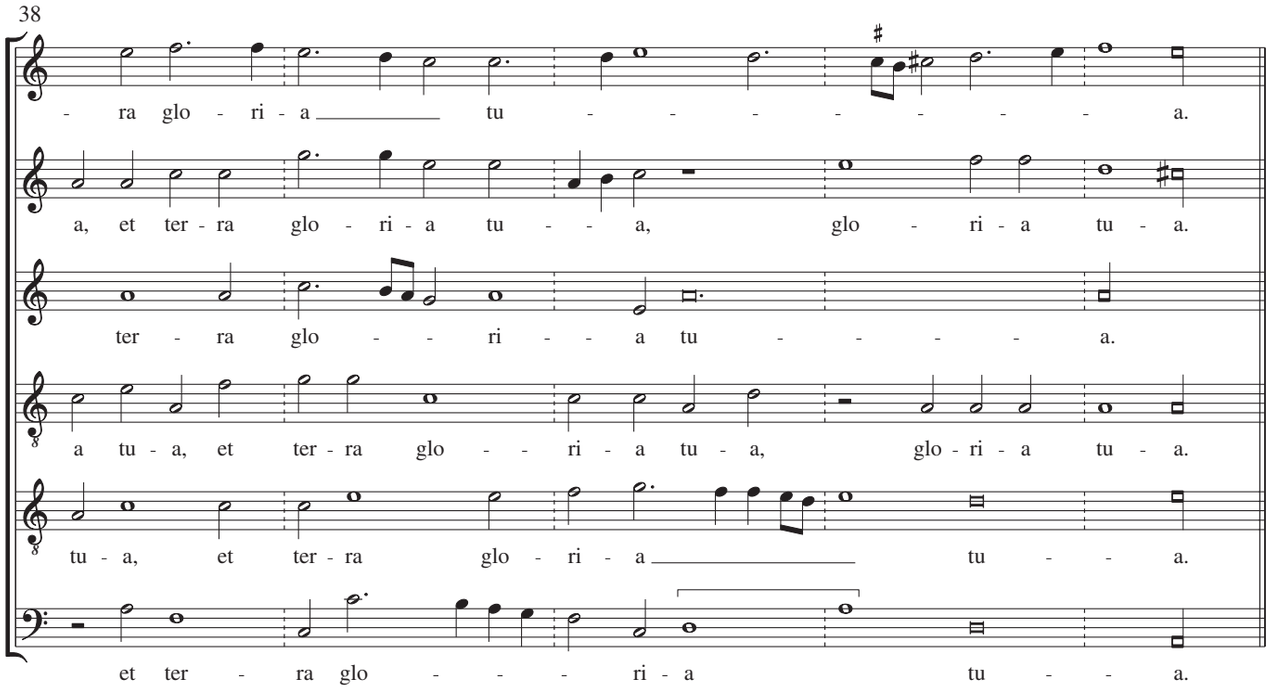
38
- ra glo - ri - a tu - - - - - - - - a.
a, et ter - ra glo - ri - a tu - - a, glo - ri - a tu - a.
ter - ra glo - - - ri - - a tu - - - - a.
a tu - a, et ter - ra glo - - ri - a tu - a, glo - ri - a tu - a.
tu - a, et ter - ra glo - ri - a tu - - a.
et ter - ra glo - - - ri - a tu - - a.

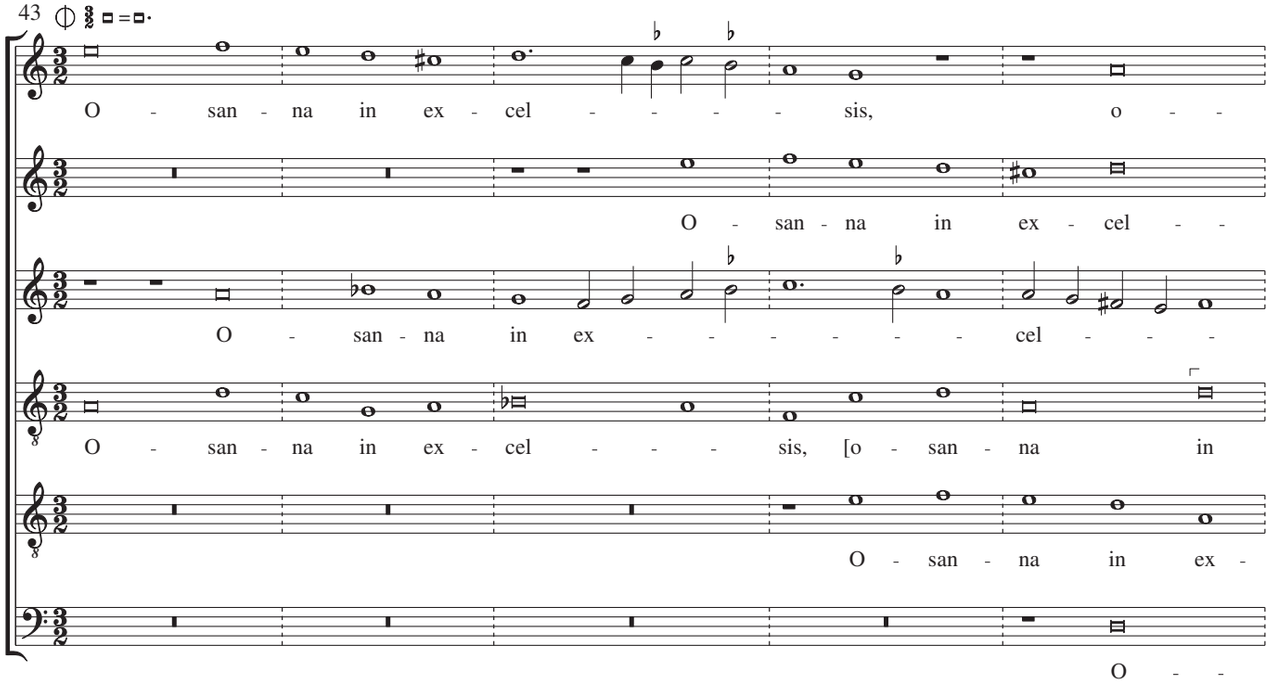
43
O - san - na in ex - cel - - - - sis, o - -
O - san - na in ex - cel - -
O - san - na in ex - - - - - - - cel - - -
O - san - na in ex - cel - - - sis, [o - san - na in
O - san - na in ex -
O - -

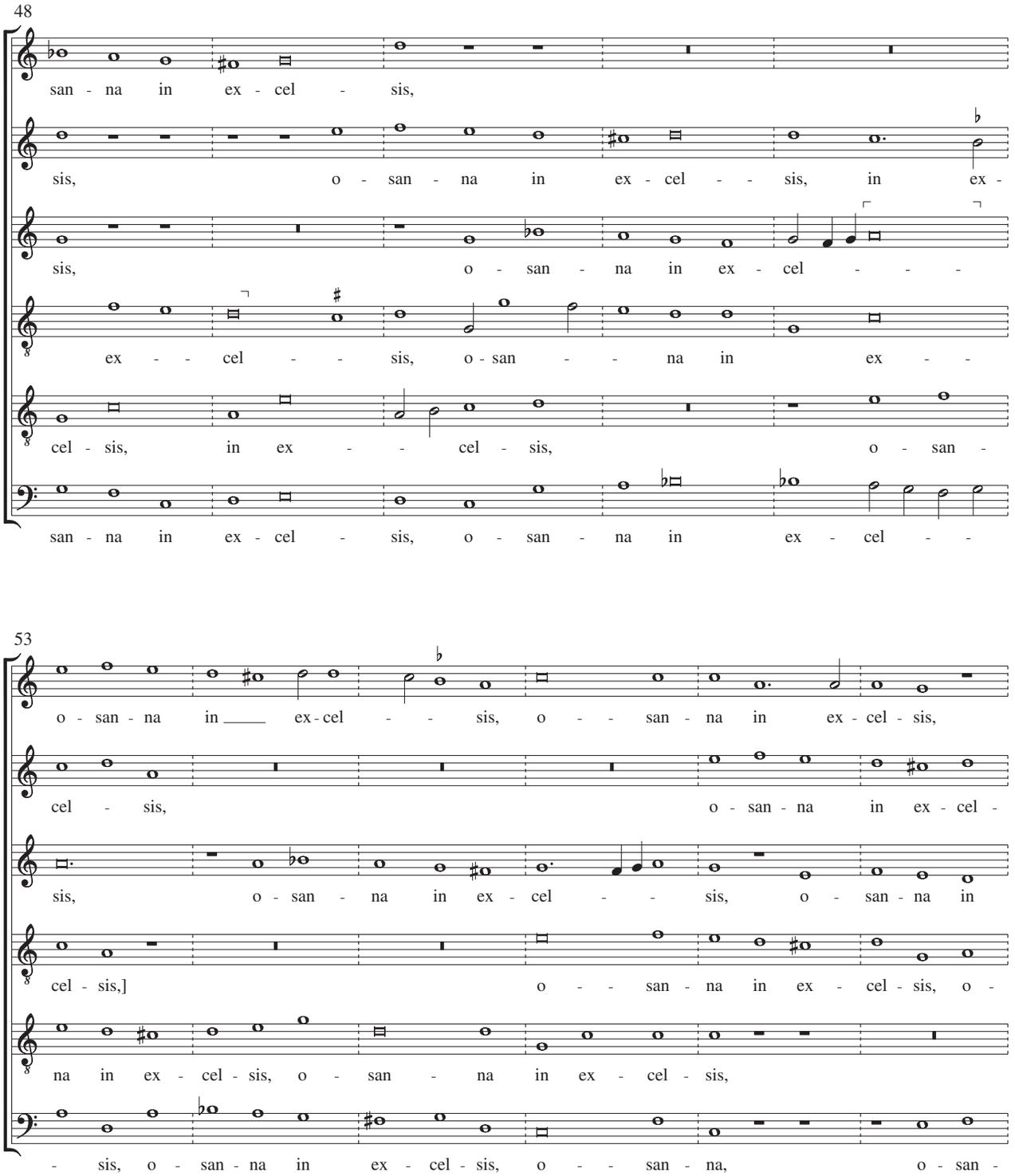
48
san - na in ex - cel - sis,
sis, o - san - na in ex - cel - - sis, in ex -
sis, o - san - na in ex - cel - - -
ex - - cel - - sis, o - san - - na in ex - -
cel - sis, in ex - - cel - sis, o - san -
san - na in ex - cel - sis, o - san - na in ex - cel - -
53
o - san - na in ex - cel - - sis, o - - san - na in ex - cel - sis,
cel - sis, o - san - na in ex - cel -
sis, o - san - na in ex - cel - - sis, o - san - na in
cel - sis,] o - - san - na in ex - cel - sis, o -
na in ex - cel - sis, o - san - na in ex - cel - sis,
- sis, o - san - na in ex - cel - sis, o - - san - na, o - san -

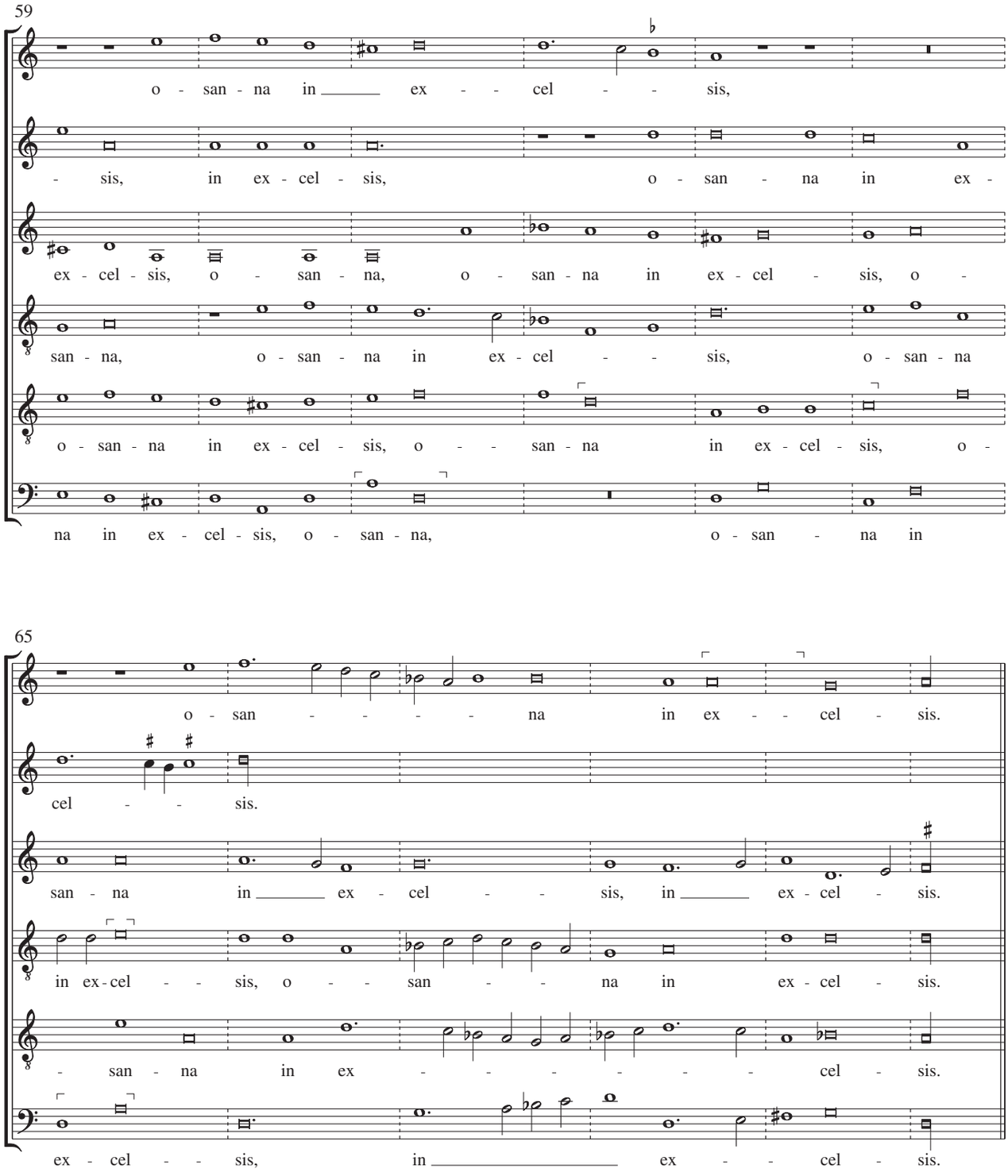
59
o - san - na in ex - cel - sis,
- sis, in ex - cel - sis, o - san - na in ex -
ex - cel - sis, o - san - na, o - san - na in ex - cel - sis, o -
san - na, o - san - na in ex - cel - sis, o - san - na
o - san - na in ex - cel - sis, o - san - na in ex - cel - sis, o -
na in ex - cel - sis, o - san - na, o - san - na in
65
o - san - na in ex - cel - sis.
cel - sis.
san - na in ex - cel - sis, in ex - cel - sis.
in ex - cel - sis, o - san - na in ex - cel - sis.
- san - na in ex - cel - sis.
ex - cel - sis, in ex - cel - sis.

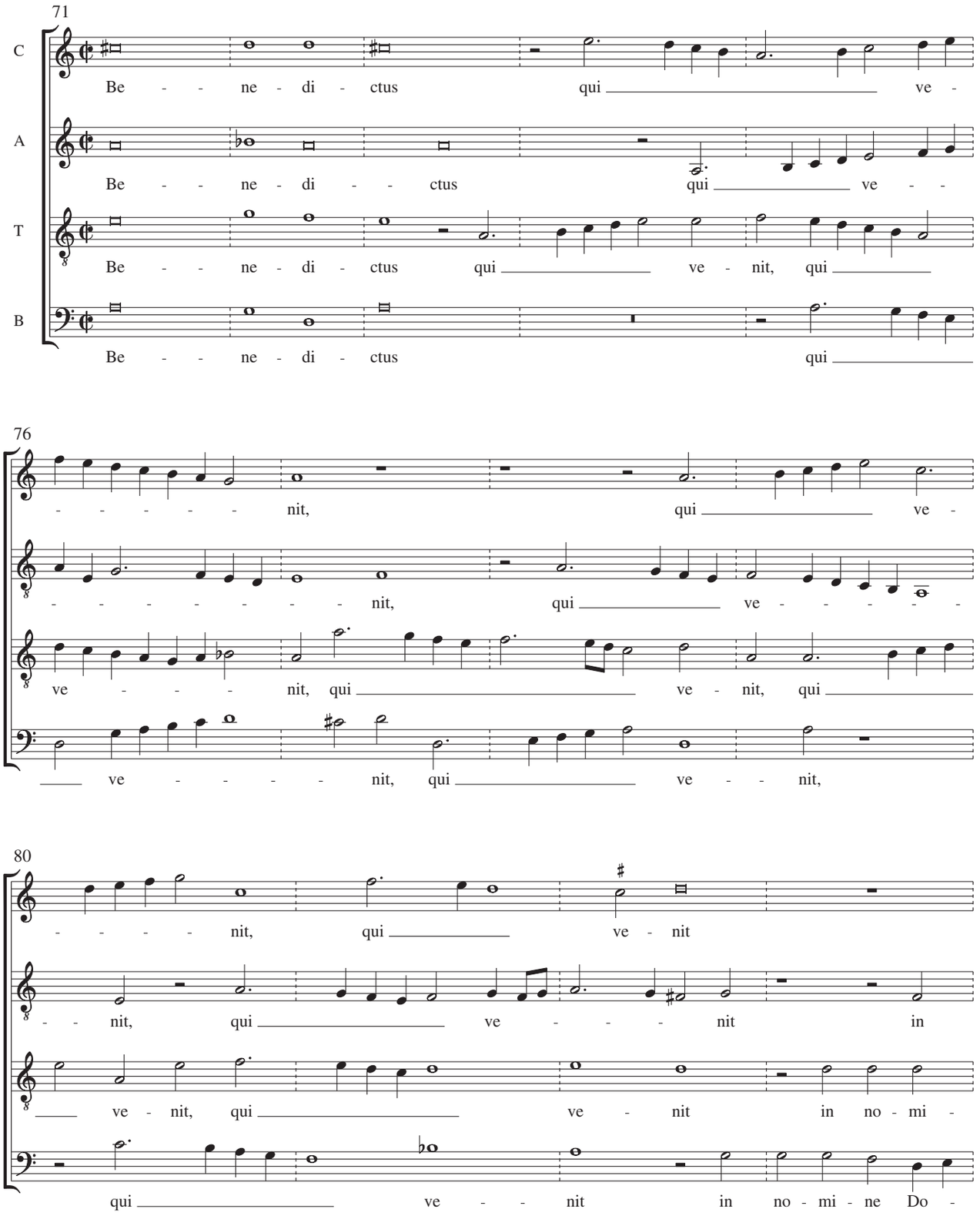
71
C
Be - - ne - di - ctus qui ve -
A
Be - - ne - di - - ctus qui ve - -
T
Be - - ne - di - ctus qui ve - nit, qui
B
Be - - ne - di - ctus qui
76
- - - - - - nit, qui ve -
- - - - - - - - nit, qui ve - - - - - -
ve - - - - nit, qui ve - nit, qui
ve - - - - - nit, qui ve - - nit,
80
- - - - - nit, qui ve - nit
- - nit, qui ve - - - - nit in
ve - nit, qui ve - nit in no - mi -
qui ve - - nit in no - mi - ne Do -

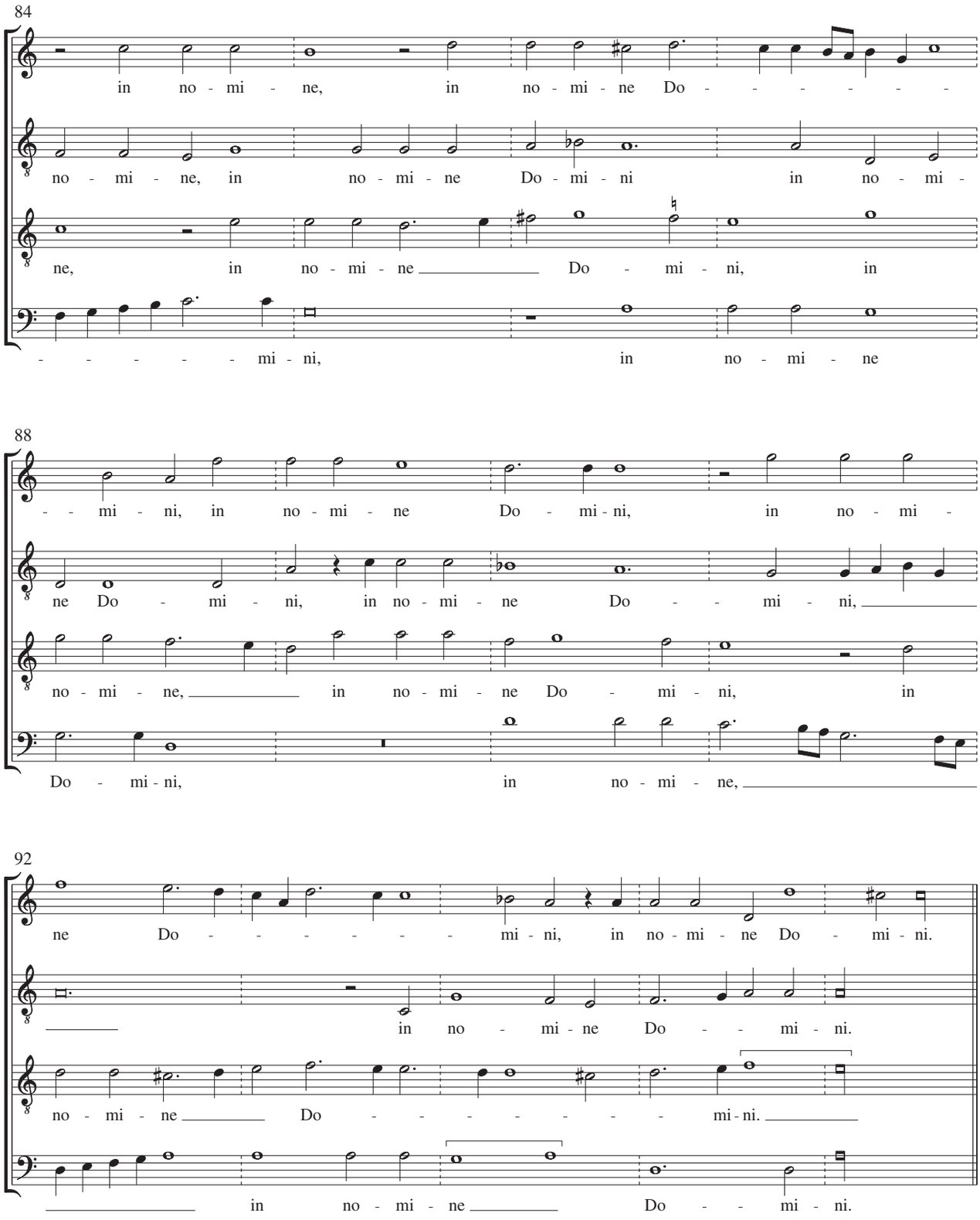
84
in no - mi - ne, in no - mi - ne Do - - - - - -
no - mi - ne, in no - mi - ne Do - mi - ni in no - mi -
ne, in no - mi - ne Do - mi - ni, in
- - - - - - mi - ni, in no - mi - ne
88
- - mi - ni, in no - mi - ne Do - mi - ni, in no - mi -
ne Do - mi - ni, in no - mi - ne Do - - mi - ni,
no - mi - ne, in no - mi - ne Do - mi - ni, in
Do - mi - ni, in no - mi - ne,
92
ne Do - - - - - - - mi - ni, in no - mi - ne Do - mi - ni.
in no - mi - ne Do - - mi - ni.
no - mi - ne Do - - - - - - - mi - ni.
in no - mi - ne Do - - mi - ni.

Agnus Dei

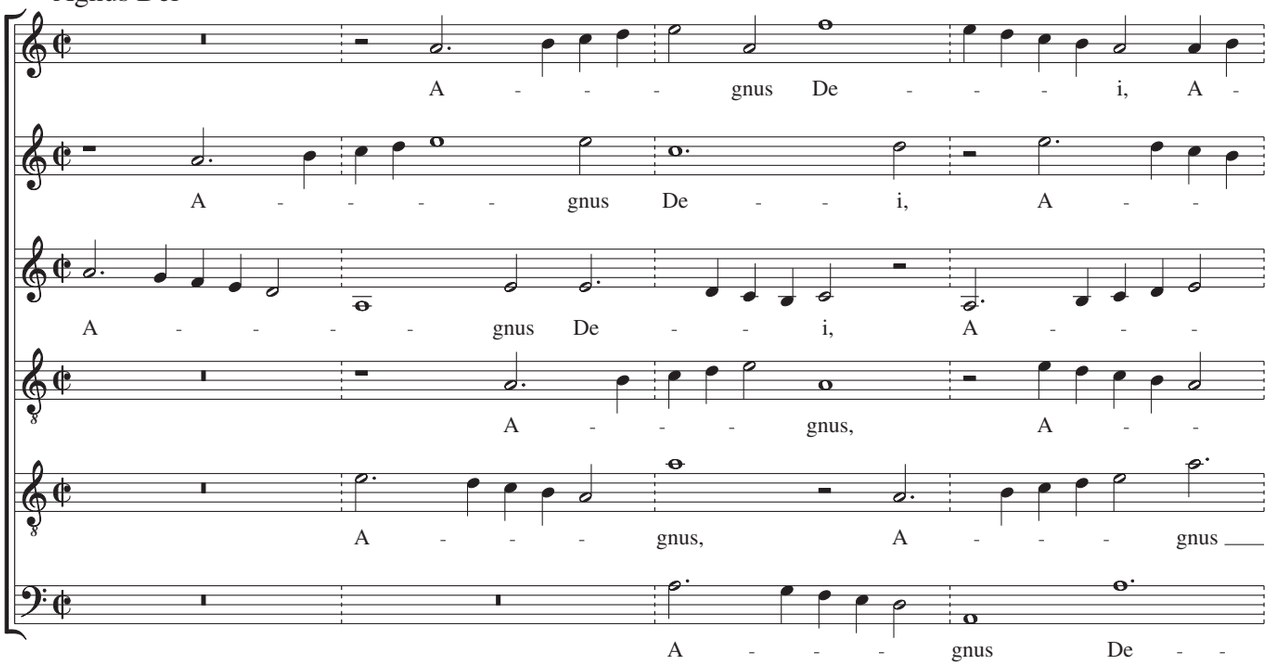
A - - - - gnus De - - - - i, A -
A - - - - - gnus De - - - i, A - -
A - - - - gnus De - - - i, A - - -
A - - - gnus, A - -
A - - - - gnus, A - - - - gnus
A - - - gnus De - -

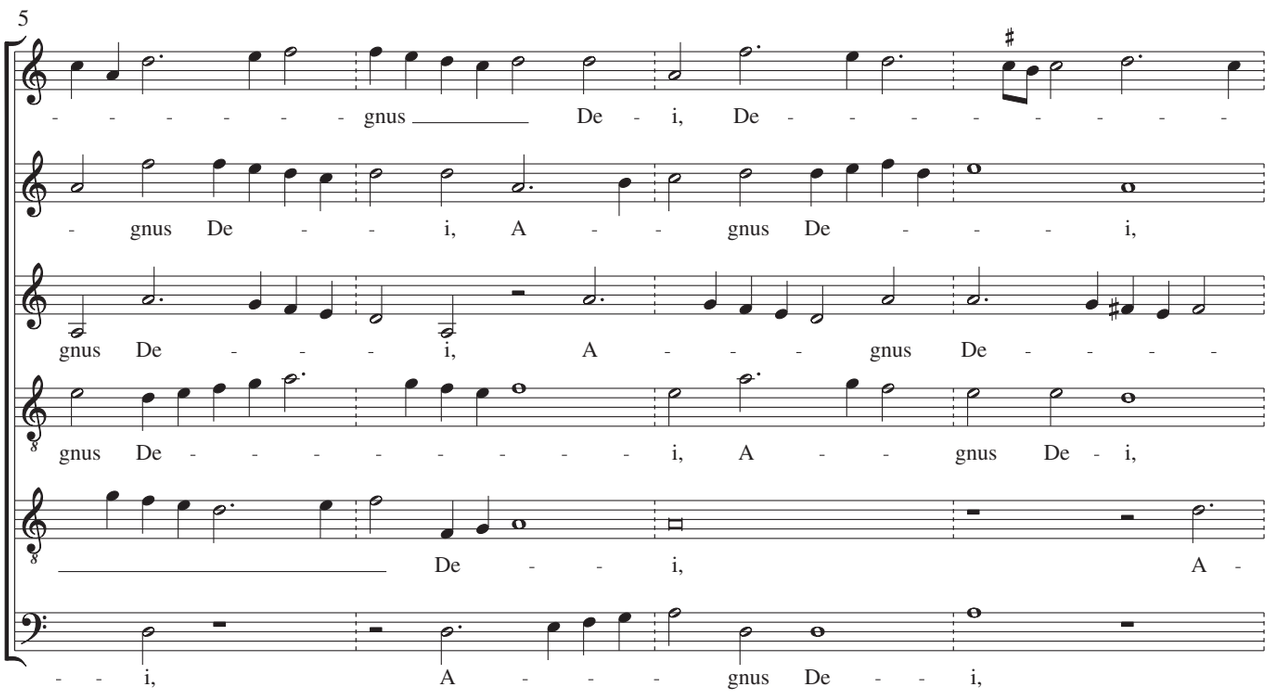
5
- - - - - - - gnus De - i, De - - - - - - - - -
- gnus De - - - i, A - - gnus De - - - - i,
gnus De - - - - i, A - - - gnus De - - - -
gnus De - - - - - - - - - - i, A - - gnus De - i,
De - - - i, A -
- - i, A - - - - gnus De - - i,

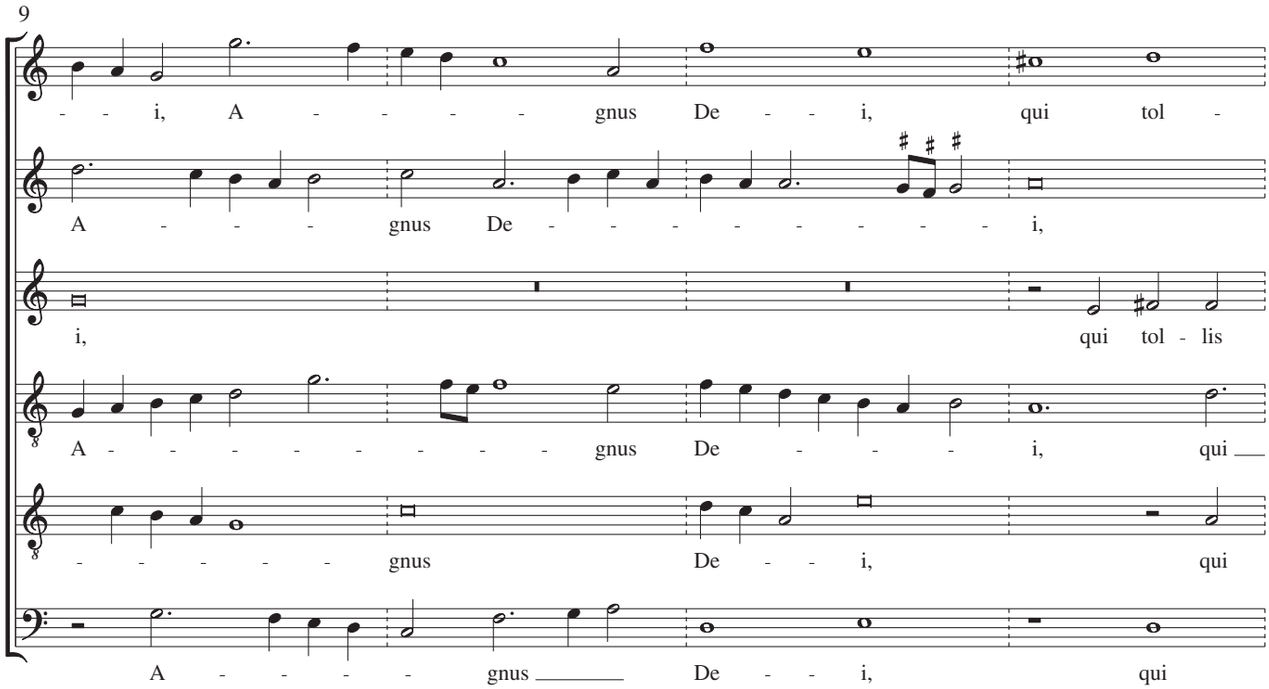
9
- - i, A - - - - gnus De - - i, qui tol -
A - - - - gnus De - - - - - - - - - i,
i, qui tol - lis
A - - - - - - - - - gnus De - - - - i, qui
- - - - - - gnus De - - i, qui
A - - - - - gnus De - - i, qui

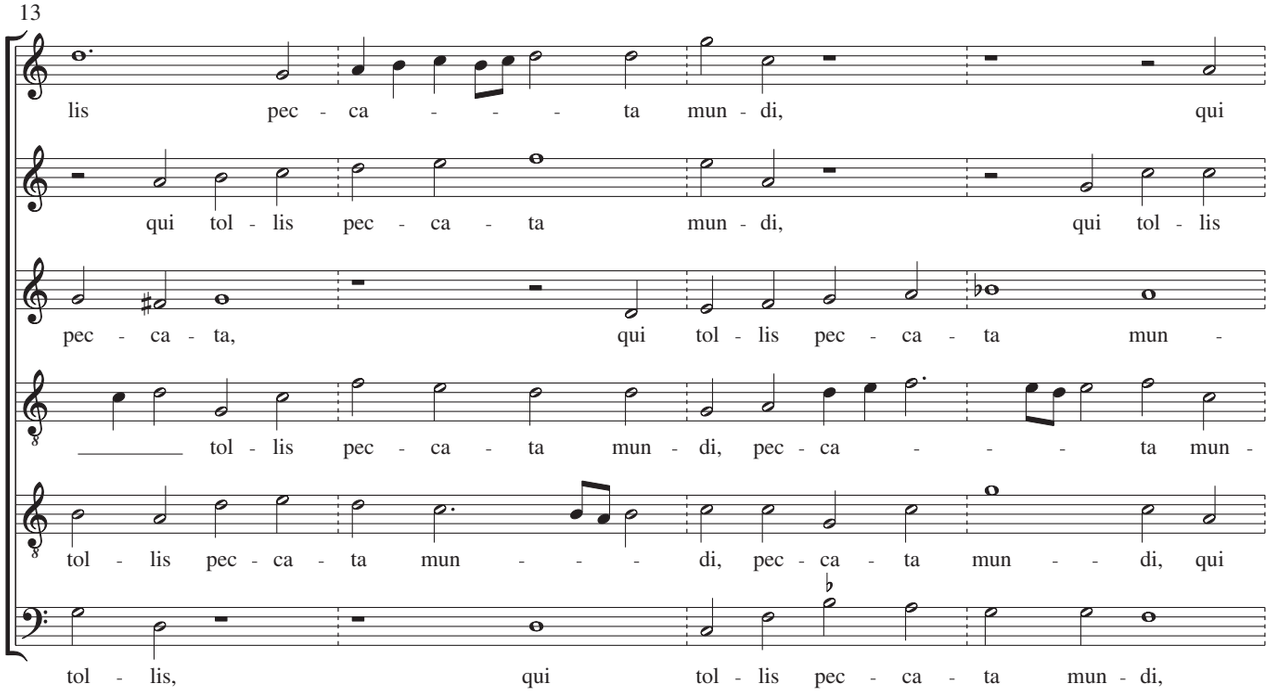
13
lis pec - ca - - - - ta mun - di, qui
qui tol - lis pec - ca - ta mun - di, qui tol - lis
pec - ca - ta, qui tol - lis pec - ca - ta mun -
tol - lis pec - ca - ta mun - di, pec - ca - - - ta mun -
tol - lis pec - ca - ta mun - - - di, pec - ca - ta mun - - di, qui
tol - lis, qui tol - lis pec - ca - ta mun - di,

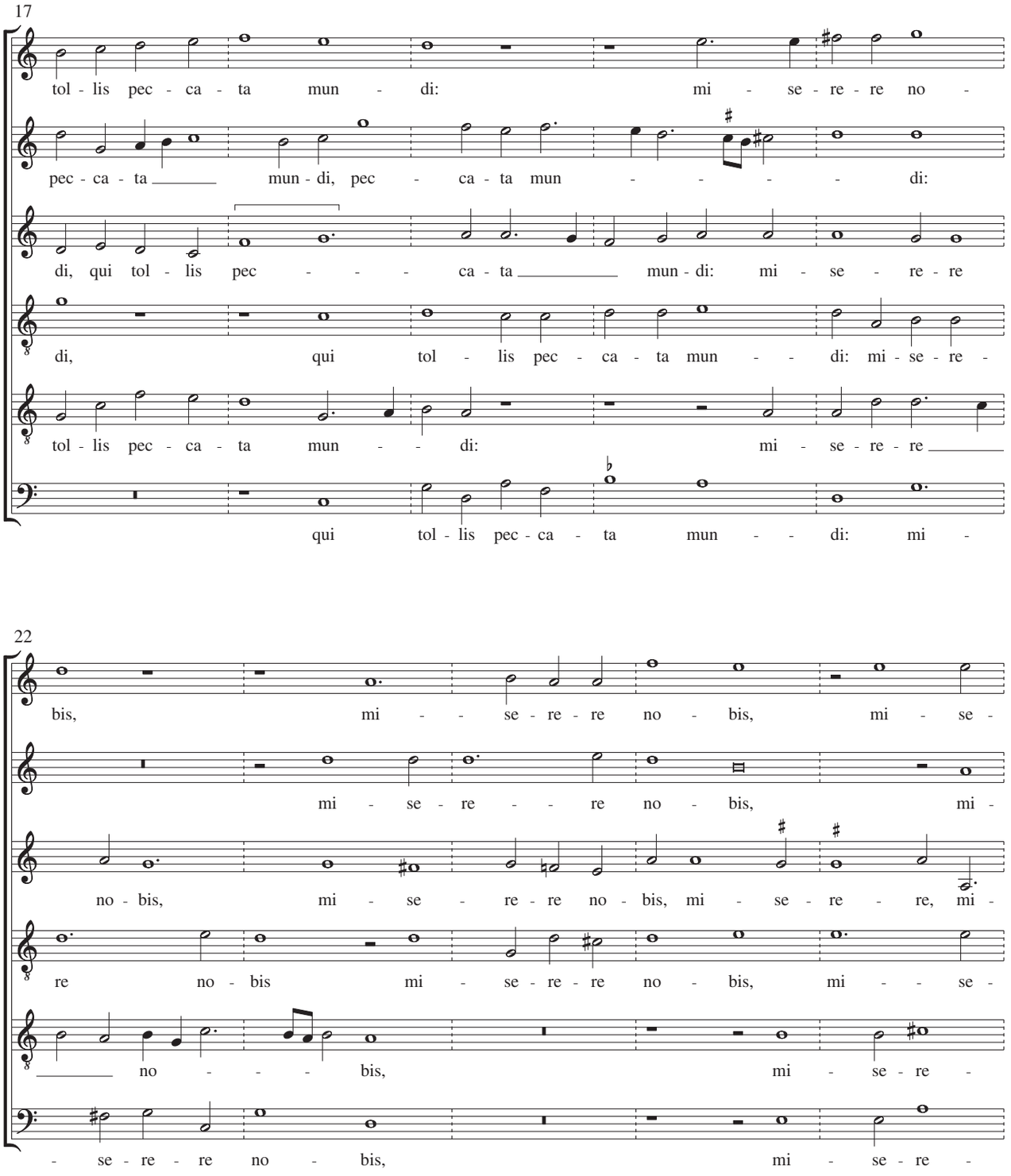
17
tol - lis pec - ca - ta mun - di: mi - se - re - re no -
pec - ca - ta mun - di, pec - ca - ta mun - - - - di:
di, qui tol - lis pec - - - ca - ta mun - di: mi - se - re - re
di, qui tol - lis pec - ca - ta mun - - di: mi - se - re -
tol - lis pec - ca - ta mun - - di: mi - se - re - re
qui tol - lis pec - ca - ta mun - - di: mi -
22
bis, mi - - se - re - re no - bis, mi - se -
mi - se - re - - re no - bis, mi -
no - bis, mi - se - re - re no - bis, mi - se - re - re, mi -
re no - bis mi - se - re - re no - bis, mi - - se -
no - - - bis, mi - se - re -
- se - re - re no - bis, mi - se - re -

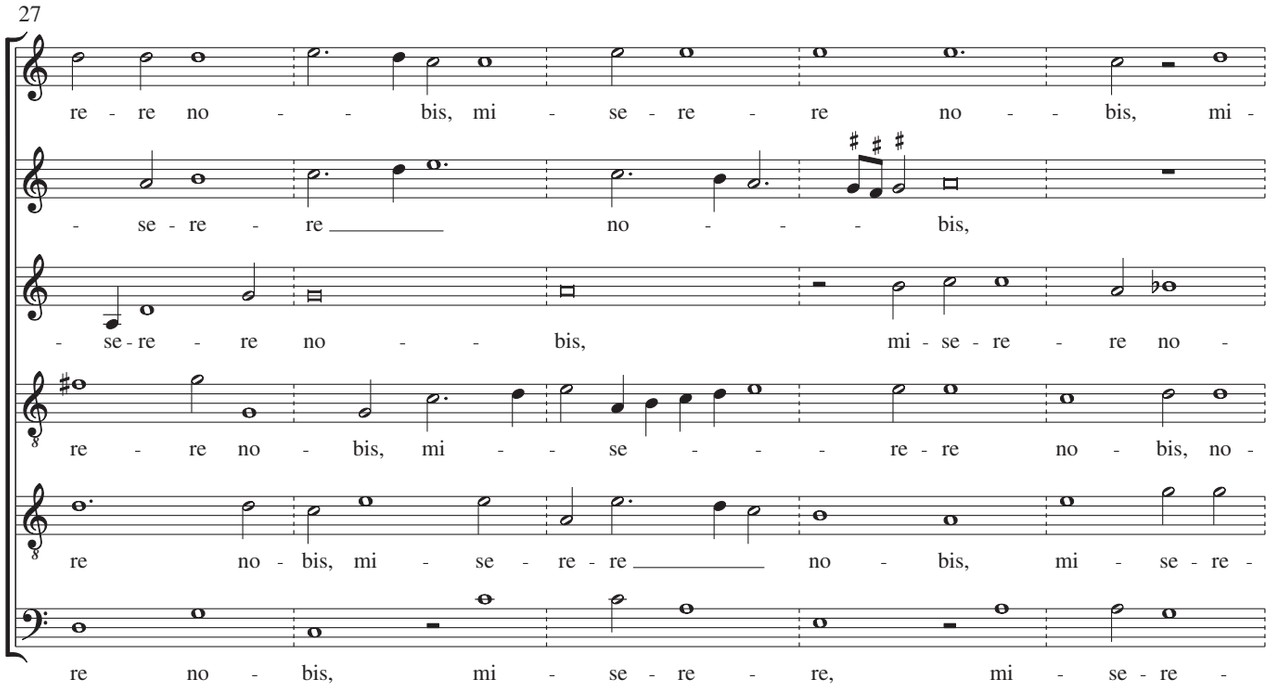
27
re - re no - - bis, mi - se - re - re no - - bis, mi -
- se - re - re no - - - bis,
- se - re - re no - - bis, mi - se - re - re no -
re - re no - bis, mi - - se - - - re - re no - bis, no -
re no - bis, mi - se - re - re no - bis, mi - se - re -
re no - bis, mi - se - re - re, mi - se - re -

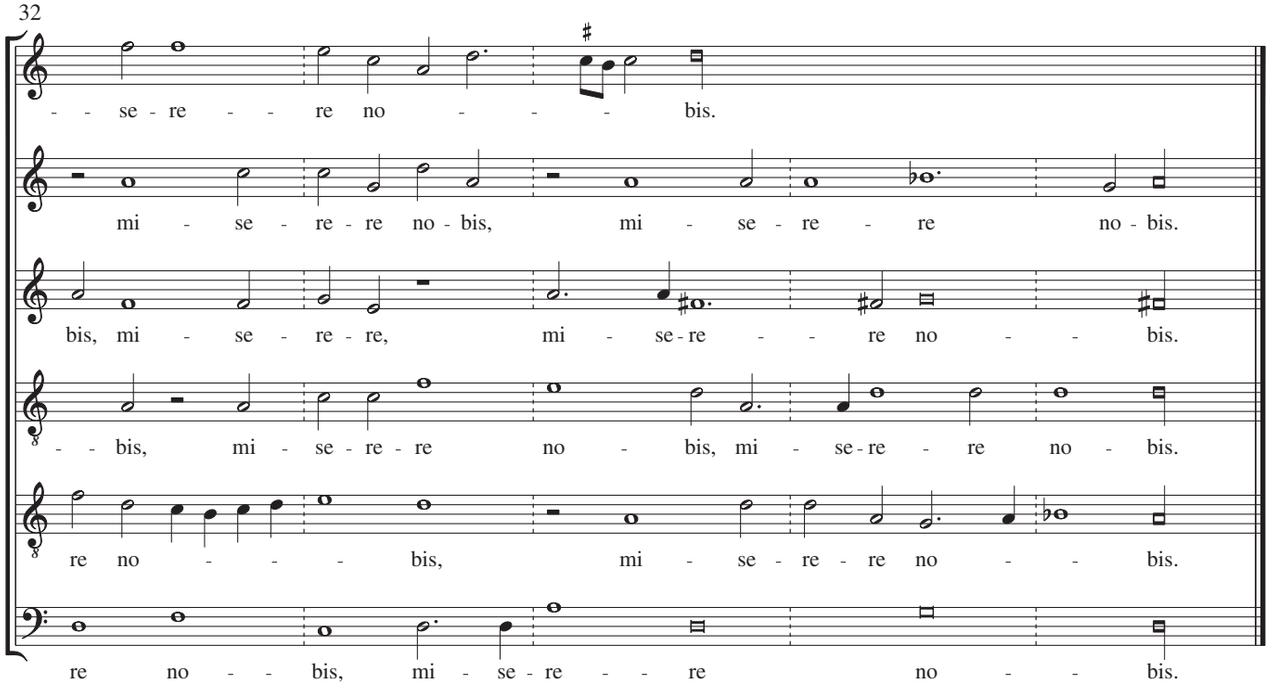
32
- - se - re - - re no - - - bis.
mi - se - re - re no - bis, mi - se - re - re no - bis.
bis, mi - se - re - re, mi - se - re - - re no - - bis.
- - bis, mi - se - re - re no - bis, mi - se - re - re no - bis.
re no - - - bis, mi - se - re - re no - - bis.
re no - - bis, mi - se - re - - re no - - bis.

MONUMENTA FLANDRIAE MUSICA

1. DE TRIOMFEERENDE MIN/LOVE TRIUMPHANT, Dirck Buysero & Carel Hacquart
2. PRELUDIA VOOR BEIAARD/PRELUDES FOR CARILLON, Matthias Vanden Gheyn
3. MUZIEK UIT DE COLLEGIALE KERK VAN TONGEREN/MUSIC FROM THE COLLEGIATE CHURCH IN TONGEREN, CA. 1300 - 1600
4. ZUID-NEDERLANDSE KLAVECIMBELMUZIEK/HARPSICHORD MUSIC OF THE SOUTHERN LOW COUNTRIES, 17de eeuw/17the Century
5. MOTETTEN/MOTETS, Alexander Utendal